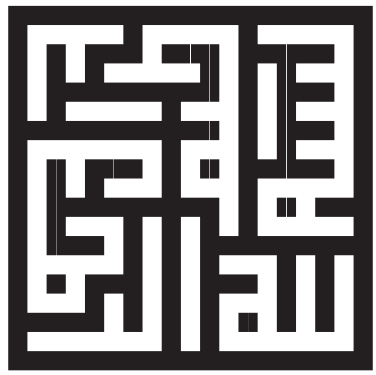

فصلنامهٔ مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات
دورهٔ سی و چهارم، شمارهٔ یکم (پیاپی ۱۳۳)، بهار ۱۴۰۲
شاپای الکترونیکی:۴۶۴۶-۲۷۸۳
طبق آیین نامهٔ نشریات علمی مورخ ۱۳۹۸/۲/۹ به شمارهٔ ۱۱/۲۵۶۸۵ فقط عنوان «علمی» برای نشریات علمی-پژوهشی ذکر می‌شود.

NASTINFO

صاحب امتیاز: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران
مدیر مسئول: دکتر سعیده اکبری داریان sakbaridaryan@gmail.com

سردبیر: دکتر فهیمه باب‌الحوائجی f.babalhavaeji@gmail.com

هیئت‌تحریریه
دکتر فهیمه باب‌الحوائجی، دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات/ دکتر نجلا حریری، استاد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات / دکتر فریبرز خسروی، دانشیار سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران / دکتر سعید رضایی شریف‌آبادی، استاد دانشگاه الزهرا / دکتر فریده عصاره، استاد دانشگاه شهید چمران اهواز / دکتر حبیب‌اللّه عظیمی، دانشیار سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران / دکتر رحمت‌اللّه فتاحی، استاد دانشگاه فردوسی مشهد / دکتر مرتضی کوکبی، استاد دانشگاه شهید چمران اهواز / دکتر جعفر مهراد، استاد دانشگاه شیراز / دکتر نرگس نشاط، استاد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران
دکتر پت ریوا، دانشیار دانشگاه کنکوردیا، کبک، کانادا / دکتر مایا زومر، استاد دانشگاه لیوبلیانا، اسلوونی / دکتر آتنا سالابا، استاد دانشگاه ایالتی کنت، اوهایو، ایالات متحد امریکا / دکتر میرنا ویلر، استاد دانشگاه زادار، کرواسی

دبیر اجرایی: رزیتا انواری rozitaanvari1975@gmail.com
ویراستار: سید عباس سید محمدی
ویراستار انگلیسی: دکتر فهیمه باب‌الحوائجی
صفحه آرا: علیرضا خورسندی
طراح جلد : علیرضا حصارکی
کارشناس نشریه : زهرا آقاخانی
ناشر: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی (غرب به شرق)، بلوار کتابخانهٔ ملی، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران، دفتر فصلنامه| صندوق پستی ۳۶۹۳- ۱۵۸۷۵ | تلفن: ۸۱۶۲۳۲۸۲
پست الکترونیکی: nastinfo.nlai@gmail.com

نمایه‌شده در:
پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)
پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)
ابسکو (EBSCO)
ابسکو هاست (EBSCO HOST)
بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran)
پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags)
گوگل اسکالر (Google Scholar)
مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری (RICeST)

فصلنامهٔ مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات
(علمی)
دورهٔ سی و چهارم، شمارهٔ یکم (پیاپی ۱۳۳)، بهار ۱۴۰۲
شاپای الکترونیکی:۴۶۴۶-۲۷۸۳
NASTINFO

فهرست مطالب

مقالات پژوهشی

واکاوی عوامل موثر بر سازماندهی منابع در سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران ۶-۳۱
محبوبه قربانی، طاهره یعقوب‌پور نرگسی، سهیلا فعال

مطالعهٔ تطبیقی دگرنویسی اسامی غیرفارسی به فارسی در فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات و بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین ۳۲-۵۷
الهه حسن‌زاده دیزجی، مرضیه هدایت، حمیده بختیاری

داده‌کاوی و استقرار دادگان اصطلاحنامه چندزبانه فرهنگی ایران (اصفا) در چهارچوب کریسپ ۵۸-۸۲
سعیده اکبری داریان

ساخت و اعتباریابی ابزار سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی ۸۴-۱۱۷
علی‌محمد رمضان‌پور مرزی، میترا قیاسی، صفیه طهماسبی لیمونی

هیئت تحریریه‌سنجی: روشی جهت سنجش عملکرد و اثربخشی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه شده در ISC ۱۱۸-۱۵۵
فرشید دانش، فروغ رحیمی، زهرا نعمت‌اللهی، لیلی بنی‌هاشمی

مقالهٔ مروری

شناسایی و تحلیل نقش‌های کتابخانه‌های عمومی در اجتماع: یک مرور نظام‌مند ۱۵۶-۲۰۱
محمدرضا شکاری، شهناز خادمی‌زاده

Analyzing the Factors Affecting the Organization of Resources in the National Library and Archives of IRAN

Mahboubeh Ghorbani[1], Tahereh Yaghoubpour Nargesi[2], Soheila Faal[3]

Abstract

Purpose: The purpose of this task is to identify both internal and external strategic factors for organizing book and non-book resources and to provide appropriate strategies based on the findings.

Method: The research method was document study and survey. The research community included 10 experts from within the organization for brainstorming sessions and 40 experts from inside and outside the organization were purposefully selected to complete the questionnaire because of their experience and expertise. Data was collected through document-library study, brainstorming sessions, and researcher-made questionnaires and the data was examined with the help of a SWOT matrix.

Findings: The total score of internal factors was 3.5128 and external factors was 3.3886. The strengths of the book and non-book resource organization emphasize standardization and development of new organization tools for increasing quality and technological approach. Lack of attention to research achievements, technological limitations, quality challenges Standardization, and human resource problems are significant weaknesses. The governance position of the organization, access to up-to-date organizational tools, access to academic and organizational learning, legal deposit law, ease of use and user-friendliness of Rasa software; interaction and participation of users and beneficiaries of the organization are the most important opportunities. Budget, facilities, and technological Limitations, barriers to educational development, Poor users participating in organizing; the lack of an integrated strategy, issues and problems of experts' jobs, and ignoring the importance of organizing by senior management are the most important threats as part of our efforts to improve our services, we work closely with publishers and managers to implement new frameworks and formats. We also focus on organizing new types of resource formats and collaborating with scientific and research institutions. Additionally, we are developing tools and requirements for publishing bibliographic data in the semantic web, compiling ontologies, and migrating data to the linked data format. We continuously work on refining bibliographic data and Authority databases in Rasa software, and we give users the opportunity to participate in editing and correcting cataloging records. We have developed quality control guidelines and strengthened our National Organization Council and specialized committees. We aim to improve our governance position in the field of organization and continuously provide up-to-date training and development opportunities for our experts. We attend specialized conferences and events and pay close attention to human resources and working conditions. These are the important strategies we have proposed to improve our services even more.

Conclusion: Updating and improving methods of organization and tools to increase the dissemination and accessibility of data in the semantic web by creating linked data and developing ontologies, creating technology-related facilities and platforms for user participation and social organization, interaction with stakeholders such as users, scientific and specialized institutions, universities, etc. To synergize and share knowledge and facilities will develop the organization of the book and non-book resources. Development of expert training and conducting applied research and improving management will also increase the quality of this field. Finally, revitalizing and strengthening the National Organizing Council is an important strategy that can have an impact on the organizing in the organization and at the country level, with the NLAI as its center.

Keywords

Information Organization, Physical Resources, Strategic Analysis, SWOT Matrix, National Library and Archives of Iran

Citation: Ghorbani, M., Yaghoubpour Nargesi, T., & Faal, S. (2023). Analyzing the Factors Affecting the Organization of Resources in the National Library and Archives of IRAN. *Librarianship and InformationOrganization Studies*,34(1): 6-31.
Doi:10.30484/NASTINFO.2023.3397.2206

NASTINFO

Article Type: Research Article
Article history: Received: 15 Dec. 2022; Accepted: 14 Mar. 2023

1. Assistant professor, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran (Corresponding author);
mahghorbani1353@gmail.com

2. M.A. in Knowledge and Information Science, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran;
taherehyaghoobpour@yahoo.com

3. PhD. in Knowledge and Information Science, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran;
soheilafaal@gmail.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

واکاوی عوامل موثر بر سازماندهی منابع در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

محبوبه قربانی[۱] | طاهره یعقوب‌پور نرگسی[۲] | سهیلا فعال[۳]

چکیده

هدف: شناسایی و تحلیل عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر سازماندهی منابع کتابی در سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران.

روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و با روش مطالعهٔ کتابخانه‌ای ـ اسنادی و پیمایشی انجام شد. جامعهٔ پژوهش شامل دو گروه خبرگان حوزهٔ سازماندهی داخل سازمان (۱۰ نفر) و متخصصان سازماندهی از داخل و بیرون سازمان(۴۰ نفر) بودند که به دلیل تجربیات و تخصص آنها به صورت هدفمند انتخاب شدند. در این پژوهش اطلاعات از طریق مطالعهٔ کتابخانه‌ای، جلسات طوفان فکری و بحث و گفت‌وگو و پرسشنامه گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از ماتریس SWOT انجام شد.

یافته‌ها: مجموع امتیاز عوامل درونی ۳/۵۱۲۸ و عوامل بیرونی ۳/۳۸۸۶ به دست آمد. عوامل درونی شامل این موارد است: فهرست‌نویسی پیش از انتشار و بازبینی و تکمیل رکوردهای فیپا، سازماندهی استاندارد منابع، تدوین استانداردها و ابزارهای تخصصی، توسعهٔ منابع مرجع سازماندهی، کنترل کیفیت سازماندهی،تولید قالب فراداده‌ای مارک، مشارکت متخصصان موضوعی در تحلیل موضوعی منابع، توسعهٔ مارک ایران، عدم کاربست عملی یافته‌های پژوهش‌های سازماندهی منابع، ضعف همکاری با کتابخانه‌ها و مؤسسات فعال در حوزهٔ سازماندهی، مشکلات ساختاری داده‌های کتابشناختی و مستند برای مهاجرت به محیط داده‌های پیوندی و وب معنایی، مشکلات فناورانهٔ توسعهٔ پیاده‌سازی استانداردهای جدید، عدم جذب و تربیت کارشناسان جدید در حوزهٔ سازماندهی، کمبود نیروی انسانی متخصص، مشکلات برون‌سپاری سازماندهی، تأثیر منفی تمرکز بر کمیت بر کیفیتِ سازماندهی منابع کتابی، مشکلات دورکاری و مشکلات فضای کاری. عوامل بیرونی شامل این موارد است: نقش حاکمیتی سازمان و ارائهٔ الگوها و استانداردهای سازماندهی، قانون واسپاری، امکان مهاجرت داده‌های کتابشناختی به محیط وب معنایی و داده‌های پیوندی، همکاری متخصصان حوزهٔ سازماندهی سازمان در زمینهٔ آموزش دانشجویان و راهنمایی و مشاورهٔ پایان‌نامه‌های دانشجویی، توسعهٔ پژوهش‌های کاربردی سازماندهی، آمادگی مدیران و کارشناسان در پذیرش الگوها و قالب‌های جدید سازماندهی منابع کتابی، حمایت از متخصصان برای مشارکت در مجامع بین‌المللی، همکاری با سایر مؤسسات و اشتراک تجارب و ظرفیت‌ها برای توسعهٔ سازماندهی، امکان افزایش مشارکت کاربران در سازماندهی، عدم اختصاص بودجهٔ مناسب برای پروژه‌های کاربردی حوزهٔ سازماندهی، عدم ارتقا و توسعهٔ نرم‌افزار جامع کتابخانه (رسا) برای پیاده‌سازی استانداردهای جدید، ضعف در ارائهٔ آموزش‌های روزآمد، نبود راهبرد یکپارچه در سازمان برای سازماندهی منابع (چاپی و دیجیتال)، عدم تمرکز فرایند سازماندهی، نگرانی‌های شغلی کارشناسان. پیاده‌سازی الگوهای جدید، سازماندهی قالب‌های جدید منابع، تعامل با ذینفعان، انتشار داده‌ها در وب معنایی، سازماندهی هوشمند، پالایش فراداده‌ها، امکان مشارکت کاربران، نظارت کیفی، آموزش روزآمد، حضور در مجامع تخصصی و بهبود شرایط کاری، از راهبردهای پیشنهادی است.

نتیجه‌گیری: روزآمدسازی روش‌ها و ابزارها برای انتشار فراداده‌ها در وب معنایی در قالب داده‌های پیوندی و توسعهٔ هستی‌نگاری‌ها، تأکید بر سازماندهی اجتماعی، و فراهم کردن زمینه‌های تعامل با ذینفعان به منظور اشتراک دانش و امکانات، باعث روزآمدی و توسعهٔ آموزش کارشناسان می‌شود و انجام پژوهش‌های کاربردی و بهبود مدیریت نیز باعث افزایش کیفیت این حوزه خواهد شد.

کلیدواژه‌ها

سازماندهی اطلاعات، منابع کتابی، تحلیل راهبردی، عوامل سازماندهی اطلاعات، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران

۱. استادیار، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، تهران، ایران (نویسندهٔ مسئول)؛
mahghorbani1353@gmail.com

۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، تهران، ایران؛
taherehyaghoobpour@yahoo.com

۳. دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، تهران، ایران؛
soheilafaal@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۹/۲۴
پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۴

فصلنامهٔ مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۱)، بهار ۱۴۰۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

©نویسندگان

استناد: قربانی، محبوبه، یعقوب پور نرگسی، طاهره و فعال، سهیلا (۱۴۰۲). واکاوی عوامل موثر بر سازماندهی منابع در سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۱): ۶-۳۱.
Doi: 10.30484/NASTINFO.2023.3397.2206

مقدمه

تحقّق توسعه و پیشرفت در کتابخانه‌ها با به‌کارگیری برنامه‌ریزی راهبردی و شناسایی نقاط قوّت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها برای دستیابی به اهداف بلندمدّت میسّر است. کتابخانه‌ها باید بر حفظ نقاط قوّت و فرصت‌های موجود توانا بوده و نقاط ضعف و تهدیدهای موجود را با تحلیل موقعیت به نقاط قوّت و فرصت تبدیل کنند(اسدنیا و جلیل‌پور، ۱۳۹۴). سازماندهی اطلاعات از موضوعه‌ای تخصصی و چالشبرانگیز تاریخ کتابداری است که در سال‌های اخیر و پس از تحولات گسترده در فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، شاهد توسعهٔ الگوها و مفاهیم و پژوهش‌های مرتبط برای تسهیل و افزایش کیفیت بازیابی اطلاعات کتابشناختی است (زره‌ساز، ۱۴۰۰). درشرایط کنونی و درعصر رشد تصاعدی منابع اطلاعاتی یکی از چالش‌های اساسی در سازماندهی اطلاعات آن است که ابتدا باید مشخص کنیم در پی سازماندهی چه نوع اطلاعاتی هستیم؟برای چه کسانی؟به چه شکلی؟ و از چه دیدگاهی؟ باتوجه به تحولات دو دههٔ اخیر در ذخیره و بازیابی اطلاعات کتابشناختی، اکنون در سازماندهی اطلاعات رویکردهای جدیدی نیازمندیم (فتاحی، ۱۳۸۶). پیدایش رویکردهای گوناگون (شیء ـ گرا، دانش ـ مدار، و ...) در جهت پاسخگویی به نیازهای محیط جدید و کاربران آنهاست. استانداردهای جدید برای این که بتوانند در محیط جدید از کارایی لازم برخوردار باشند، می‌بایست کاملاً خود را با محیط مذکور سازگار نمایند(طاهری و نوشین‌فرد، ۱۳۹۰).

سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، نهادی مرجع در حوزهٔ سازماندهی منابع اطلاعاتی

در کشور است. در سال‌های گذشته اقدامات بسیاری در سازماندهی هم‌راستا با تحولات این حوزه در سطح جهانی در این سازمان اتفاق افتاده است. پیاده‌سازی مارک ایران در بستر نرم‌افزار جامع رسا در سال ۱۳۸۵ رویدادی متحولانه در سازماندهی رایانه‌ای بوده است. برای سازماندهی این منابع از استانداردها و ابزارهای تخصصی استفاده می‌شود. درجدول ۱ وضعیت سازماندهی منابع کتابی نشان داده شده است.

جدول ۱- روش‌ها و ابزارهای سازماندهی منابع کتابی در سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران

سطح و نوع فهرستنویسی	فهرستنویسی سطح کامل (توصیفی و تحلیلی)
قواعد و استانداردهای مورد استفاده	● قواعدانگلوآمریکن ● قواعد آی‌اس‌بی‌دی[1] ● استاندارد مارک ایران
نرم‌افزار کتابخانه‌ای	نرم‌افزارجامع‌رسا (مبتنی بر استاندارد مارک ایران)
مستندات و نظام‌های موضوعی	● مستندسازی اسامی مؤلفان و مشاهیر و تنالگان‌ها ● سرعنوان‌های موضوعی فارسی ● سرعنوان‌های موضوعی کودکان
بازیابی و انتشار داده‌ها	پروتکل بازیابی اطلاعات از پایگاه رسا Z۳۹.۵۰
	جست‌وجو و بازیابی از طریق اُپک کتابخانهٔ ملی
اقدامات توسعه‌ای	● افزایش رؤیت‌پذیری داده‌های کتابشناسی ملی در وب یا تکنیک سئو
	●انتشار اصطلاحنامه‌های موضوعی در نظام‌های سازماندهی دانش (SKOS)[2]
	● تدوین و انتشار هستی‌نگاری‌های موضوعی

پیشینهٔ پژوهش

در *سند برنامه‌ریزی استراتژیک سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی* (سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی، ۱۳۹۱) آمده است :سازمان در تلاش است تا میراث مستند را گردآوری، پردازش و تنظیم وتوصیف نماید و ضمن تضمین بقای آن، دسترسی به این گنجینه را برای جویندگان دانش، آسان‌تر، سریع‌تر و امکان‌پذیرتر سازد. در این سند به موضوع سازماندهی و فهرستنویسی و تنظیم و توصیف اسناد و کتب چاپی و الکترونیکی با رویکردهای جدید توجه شده است. در برنامهٔ راهبردی ۱۴۰۴-۱۳۹۶ نیز ارتقا و روزآمدسازی سامانهٔ فراداده‌های منابع کتابخانه‌ای (رسا) و تدوین و به‌روزرسانی استانداردهای کتابخانه‌ای و اسنادی ... از مهم‌ترین مسیرهای راهبردی سازمان در حوزهٔ سازماندهی برشمرده

1. ISBD
2. Simple Knowledge Organization System

شده است. سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران سازمان مادر در حوزهٔ کتابداری و به‌ویژه مرجع در سازماندهی منابع است و به دلیل مأموریت اصلی خود در انتشار کتابشناسی ملی ایران و تولید فراداده‌های صحیح و کامل از میراث مستند مکتوب باید خود را با تحولات جهانی این حوزه همگام کند. با توجه به این تحولات که همسو با دسترس‌پذیری و رؤیت‌پذیری فراداده‌ها در سطح وب و بهبود بازیابی معنایی منابع اتفاق افتاده است، این سؤال مطرح می‌شود که برای همسویی با این تحولات و نیازهای برخاسته از آن چه راهبردها و رویکردهایی را در سازمان باید اتخاذ کرد؟ در این پژوهش مسئلهٔ اصلی این است که شکاف بین وضعیت فعلی سازماندهی منابع در سازمان با وضعیت مطلوب را که سازماندهی مطابق با تحولات جهانی است چگونه کاهش دهیم؟ برای پاسخ به این مسئله ضروری است با تحلیل و واکاوی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر سازماندهی منابع، راهبردهایی برای بهبود این حوزه تدوین کرد. این فرایند شامل شناسایی نقاط قوت، نقاط ضعف (زمینه‌های قابل بهبود)، فرصتها، و تهدیدها می‌شود (انصاری و همکاران، ۱۳۸۸). این تحلیل که سوات[1] نامیده می‌شود ارزشیابی عینی را ارائه می‌دهد که آیا کتابخانه قادر به تعامل با محیط است. کتابخانه‌ها باید بر حفظ نقاط قوّت و فرصت‌های موجود توانا بوده و نقاط ضعف و تهدیدهای موجود را با تحلیل موقعیت به نقاط قوّت و فرصت تبدیل کنند (اسدنیا و جلیل‌پور، ۱۳۹۴).

هدف اصلی این پژوهش دستیابی به راهبردهایی برای مواجهه با چالش‌های حوزهٔ سازماندهی در دو دسته عوامل درونی (نقاط ضعف و قوّت) و عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) است.تحلیل عوامل مؤثر بر فرایندهای کتابخانه‌ای و به‌ویژه سازماندهی در پژوهش‌های متعدد مورد بررسی قرار گرفته است. جدول ۲، عوامل درونی و بیرونی و جدول ۳، راهبردهایی را که بر اساس این تحلیل‌ها پیشنهاد شده‌اند نشان می‌دهد.

جدول ۲- عوامل درونی و بیرونی در پیشینه‌های پژوهشی

پیشینه‌های پژوهشی	عوامل درونی	پیشینه‌های پژوهشی	عوامل بیرونی
(زره‌ساز، ۱۴۰۰).کودیکارا و سِنِویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	مشکل تأمین نیاز کاربران	محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ شیخ‌شعاعی و انتظامی و موسوی (۱۳۹۳)	اهمیت و جایگاه سازماندهی
(زره‌ساز، ۱۴۰۰).	ضعف در همکاری‌های ملی و بین‌المللی	کیم[3] (۲۰۱۰)	امکان برون‌سپاری فرایندها

1. SWOT
2. Kodikara,Seneviratne, Punchihewa
3. Kim

مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)	عدم تمرکز در فرایند سازماندهی	اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)	تعامل و همکاری با سایر کتابخانه‌ها و نهادها در سطح ملی و بین‌المللی
محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛شیخ شعاعی و انتظامی و موسوی(۱۳۹۳)؛مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)؛زره‌ساز (۱۴۰۰)؛کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	محدودیت بودجه و امکانات سازمانی	زره‌ساز (۱۴۰۰)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی (۱۴۰۰)؛ محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	حمایت مدیریت ارشد و حمایت نهادهای بالادستی
فتاحی و رحمت الله(۱۳۸۶)	عدم رعایت یکدستی درسازماندهی	(زره‌ساز، ۱۴۰۰).	دسترسی به پژوهش‌های روزآمد و کاربردی
جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛ شادانپور و ریاحی‌نیا (۱۳۹۸)؛ کیم (۲۰۱۰)	اهمیت مدیریت کیفیت	(زره‌ساز، ۱۴۰۰).محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)	تولید ابزارها و استانداردهای تخصصی و دسترسی به آن‌ها
محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ شیخ شعاعی و انتظامی و موسوی(۱۳۹۳)؛مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)؛زره‌ساز (۱۴۰۰)؛کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	ضعف آموزش به کتابداران	جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی‌زین-العابدینی(۱۴۰۰)؛ شادانپور و ریاحی‌نیا (۱۳۹۸)؛ محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛ کیم (۲۰۱۰)	سازماندهی استاندارد منابع اطلاعاتی
محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی‌زین-العابدینی(۱۴۰۰)؛ جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛ زره‌ساز، (۱۴۰۰)؛ وو (۲۰۱۲)؛ چو (۲۰۱۹)؛	مشکلات فناوری و زیرساخت	اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛ سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛مطلبی و پوریانی جوان و حاجی‌زین-العابدینی(۱۴۰۰)؛ کیم (۲۰۱۰)؛ کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	قابلیت‌های فناوری اطلاعات

1. Wu
2. Chou

محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛ مطلبی، پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)؛ زره‌ساز، (۱۴۰۰)؛ کیم (۲۰۱۰)؛ کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	مشکلات مدیریت نیروی انسانی متخصص	محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛خسروی و زارعی و قیصری(۱۳۹۷)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛ زره‌ساز، (۱۴۰۰)؛ کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)	وجود متخصصان باتجربه و توانمند و متعهد
		محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)	مرجعیت در سازماندهی اطلاعات

جدول ۳- راهبردهای پیشنهادی در پژوهش‌های پیشین

پیشینه‌های پژوهشی	راهبردها
(زره‌ساز، ۱۴۰۰)	تشکیل کمیتهٔ ملی راهبردی سازماندهی دانش
محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛	ارتقای کیفیت سازماندهی
محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛ سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛ زره‌ساز (۱۴۰۰)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛ کیم (۲۰۱۰)	استفاده از متخصصان خبره و باتجربه
اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛ کیم (۲۰۱۰)	افزایش تعامل و همکاری بین کتابخانه‌ها
کیم (۲۰۱۰)	افزایش کیفیت سازماندهی
(زره‌ساز، ۱۴۰۰).؛ مطلبی، پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)؛	افزایش مشارکت و تعامل با کاربران
وو (۲۰۱۲)	انتشار و دسترس‌پذیری اطلاعات کتابشناختی
زره‌ساز، (۱۴۰۰)	برنامه‌ریزی برای داده‌های حجیم وب

بهبود مدیریت فرایندها	محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛ جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛کیم (۲۰۱۰)؛ وو (۲۰۱۲)
تقویت زیرساختهای فناوری	سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛
تقویت و توسعهٔ آموزش نظری وعملی	محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛ سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛ زرەساز (۱۴۰۰)؛جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛ وو (۲۰۱۲)؛ چو (۲۰۱۹)
تمرکز برانتظارات و نیازهای کاربران	اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)؛جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛ چو(۲۰۱۹)
توسعهٔ پژوهش‌های کاربردی و نظری	پاکدامن نائینی و ضیایی و اصنافی (۱۳۹۳)؛ زرەساز، (۱۴۰۰)
توسعهٔ نرم‌افزارهای روزآمد و فناوری‌های هوش مصنوعی	زرەساز، (۱۴۰۰)؛ کیم (۲۰۱۰)
توسعه و پیاده‌سازی الگوها و استانداردهای جدید وروزآمد	شیخ‌شعاعی و انتظامی و موسوی (۱۳۹۳) محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ خسروی و زارعی و قیصری(۱۳۹۷)؛زرەساز (۱۴۰۰)؛جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)؛ مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)؛ وو (۲۰۱۲)
جلب حمایت مدیریت ارشد	سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛ چو (۲۰۱۹)
مدیریت بهینهٔ نیروی انسانی	محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)؛ سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)؛ خسروی و زارعی و قیصری(۱۳۹۷)
مدیریت بودجه و امور مالی	کیم (۲۰۱۰)

در این پژوهش‌ها مسائل مشترکی در حیطه‌های استانداردها، کیفیت‌بخشی، تعامل با کاربران و محیط علمی و تخصصی و توسعه فناوری‌ها بر حوزهٔ سازماندهی مؤثر هستند که برای کمرنگ کردن اثرات آن‌ها راهبردهایی ارائه شده است. با توجه به ویژگی‌ها و اقتضائات سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی در موضوع سازماندهی و انتظارات جامعهٔ کتابخانه‌ای و کاربران نیاز است که به طور خاص عوامل مؤثر بر این حوزه شناسایی و تحلیل شوند تا راهبردهایی برای بهبود وضعیت پیشنهاد شود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش آن در بخش اول شامل مطالعهٔ سندی ـ کتابخانه‌ای برای استخراج عوامل بود که با جست‌وجو در پایگاه‌های علمی پژوهشی و اسناد و گزارش‌های تخصصی سازمان با کلیدواژه‌های موضوعی سازماندهی، تحلیل راهبردی، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی و ... انجام شد. در بخش دوم روش پیمایشی بود. برای گردآوری اطلاعات علاوه بر مطالعهٔ سندی و کتابخانه‌ای، از جلسات بحث و گفت‌وگو و طوفان فکری با خبرگان و پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته بهره گرفته شد. جامعهٔ پژوهش دو گروه شامل ۱۰ نفر از کارشناسان باتجربه و مدیران حوزهٔ سازماندهی منابع کتابی برای تحلیل و شناسایی عوامل درونی(نقاط قوّت و نقاط ضعف) و عوامل بیرونی(فرصت‌ها و تهدیدها) حوزهٔ سازماندهی و ۴۰ نفر از متخصصان و صاحبنظران از داخل و خارج سازمان برای تکمیل پرسش‌نامهٔ رتبه‌بندی عوامل بودند. هر دوگروه به واسطهٔ تجربه و تخصص‌شان به صورت هدفمند انتخاب شده بودند. پرسشنامه شامل گویه‌هایی از عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (فرصتها و تهدیدها) بود که از دو بخش قبل استخراج و با مقیاس رتبه‌ای تنظیم شده بود. روایی پرسشنامه را ۵ نفر از متخصصان سازماندهی ارزیابی و تأیید کردند. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ سنجیده شد که با نتیجهٔ ۷۰ درصد مورد تأیید قرار گرفت. برای تحلیل استراتژیک و استخراج راهبردها از ابزار ماتریس سوات استفاده شد. بعد از استخراج میانگین رتبهٔ هر یک از گویه‌ها، وزنی از یک تا صفر، بر اساس اثر احتمالی آنها بر موقعیت استراتژیک فعلی، به هریک از آنها اختصاص داده شد. از ضرب وزن هر گویه در رتبه‌اش امتیاز وزنی آن به دست آمد. سپس مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی و خارجی به صورت جداگانه محاسبه شد. در مرحلهٔ بعد با ایجاد ماتریس سواتز تلاقی هر یک از عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) راهبردهای احتمالی در ۴ دسته استخراج شد. راهبردهای قوّت ـ فرصت (SO) برای به‌کارگیری توان موجود سازمان در جهت بهره‌برداری حداکثری از فرصتهای مغتنم محیطی، راهبردهای قوّت ـ تهدید (ST) برای بهره‌گیری از حداکثر توان موجود برای مقابلهٔ بهینه با فشارها و تهدیدهای محیطی،راهبردهای ضعف ـ فرصت(WO) برای جبران ضعف‌ها و ناتوانی‌ها با استفاده از فرصت‌های محیطی و راهبردهای ضعف ـ تهدید(WT) برای پوشش نقاط ضعف و مصون نگه داشتن از گزند تهدیدها به دست می‌آید. سوالات پژوهش عبارتند از:

۱ ـ عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر سازماندهی منابع کدامند؟
۲ ـ راهبردهای پیشنهادی سازماندهی منابع بر اساس تحلیل عوامل درونی و بیرونی کدامند؟

یافته‌ها

عوامل درونی بر موضوعاتی دلالت دارد که از درون سازمان بر حوزهٔ سازماندهی مؤثر هستند (نقاط قوت و ضعف). در حالی که عوامل بیرونی شامل مؤلفه‌هایی تأثیرگذار از بیرون حوزه (فرصت‌ها و تهدیدها) هستند.

جدول ۴ عوامل درونی و جدول ۵ عوامل بیرونی شناسایی‌شده و امتیاز هر یک از عوامل را نشان می‌دهد.

جدول۴-امتیاز عوامل درونی

ردیف	نقاط قوت	وزن	رتبه	امتیاز
S1	فیپا (فهرستنویسی پیش از انتشار) و ارائهٔ اطلاعات کتابشناختی انتشارات ملی در دست انتشار	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S2	سازماندهی منابع مطابق با استانداردها و قواعد بین المللی و تولید داده‌های کتابشناختی و مستند استاندارد	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S3	تدوین دستنامه‌ها و استانداردهای تخصصی کاربردی توسط متخصصان	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S4	توسعهٔ منابع مرجع سازماندهی (سرعنوان‌های موضوعی فارسی، پایگاه مستندات و گسترش‌های رده‌بندی)	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S6	انجام فاپا (بازبینی و تکمیل رکوردهای فیپا) براساس مدارک منتشرشده	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S7	تدوین و توسعهٔ اصطلاح‌نامه‌ها و هستی‌شناسی‌ها	۰/۰۵۵	۳/۹	۰/۲۱۴۵
S8	کنترل کیفیت پیشینه‌های کتابشناسی و مستندات	۰/۰۵۵	۳/۹	۰/۲۱۴۵
S9	تولید قالب ماشین‌خوان پیشینه‌های کتابشناسی بر اساس استاندارد فرادادهای یونی مارک	۰/۰۴	۳/۸	۰/۱۵۲
S10	مشارکت متخصصان موضوعی در تحلیل موضوعی منابع	۰/۰۳	۳/۷	۰/۱۱۱
S11	فعالیت کمیتهٔ مارک در سازمان برای توسعهٔ مارک ایران	۰/۰۲	۳/۶	۰/۰۷۲
	جمع امتیاز نقاط قوت			۱/۸۷۴

ردیف	نقاط ضعف	وزن	رتبه	امتیاز
W1	عدم کاربست عملی یافته‌های پژوهش‌های سازماندهی منابع	۰/۰۵	۳/۴	۰/۱۷
W2	ضعف همکاری با کتابخانه‌ها و مؤسسات فعال در حوزهٔ سازماندهی در سطح کشور	۰/۰۵	۳/۴	۰/۱۷
W3	مشکلات ساختاری داده‌های کتابشناختی و مستند برای مهاجرت به محیط داده‌های پیوندی و وب معنایی	۰/۰۴	۳/۳۶	۰/۱۳۴۴
W4	عدم تعامل اثربخش با متخصصان سازماندهی در طراحی و توسعهٔ نرم افزارهای کاربردی	۰/۰۴	۳/۳۶	۰/۱۳۴۴
W5	مشکلات فناورانهٔ توسعهٔ ابزارها و پیاده‌سازی استانداردهای جدید	۰/۰۴	۳/۳۶	۰/۱۳۴۴
W6	ضعف‌های روش‌های ذخیره و بازیابی در پایگاه‌های کتابشناسی و مستندات در مقایسه با نظام‌های جست‌وجو و بازیابی پیشرفته در محیط وب	۰/۰۴	۳/۳۶	۰/۱۳۴۴
W7	عدم جذب و تربیت کارشناسان جدید در حوزهٔ سازماندهی با توجه به افزایش سابقه و فرسودگی شغلی کارشناسان فعلی	۰/۰۳۸	۳/۳	۰/۱۲۵۴
W8	عدم تناسب تعداد کارشناسان سازماندهی با میزان انتشارات و ورودی منابع	۰/۰۳۸	۳/۳	۰/۱۲۵۴
W9	مشکلات و محدودیت‌های روزآمدسازی روش‌های سازماندهی همگام با تحولات جهانی	۰/۰۳۴	۲۵/۳	۰/۱۱۰۵
W10	عدم استفاده‌ازاستانداردهای یکپارچه برای آوانگاری و نویسه‌گردانی اصطلاحات در فهرستنویسی و مستندسازی به زبان فارسی	۰/۰۳۴	۳/۲۵	۰/۱۱۰۵
W11	مشکلات و چالش‌های برون‌سپاری فعالیت‌های سازماندهی	۰/۰۲۵	۳/۱	۰/۰۷۷۵
W12	محدودیت‌های نیروی انسانی متخصص و بودجهٔ ناکافی برای برون‌سپاری سازماندهی منابع	۰/۰۲۵	۳/۱	۰/۰۷۷۵
W13	تأثیر منفی تمرکز بر کمیت بر کیفیتِ سازماندهی منابع کتابی و غیر کتابی	۰/۰۲	۳	۰/۰۶

W14	مشکلات دورکاری فهرست‌نویسان و تأثیر بر کیفیت سازماندهی	۰/۰۱۶	۲/۹	۰/۰۴۶۴
W15	مشکلات فضای کاری(نور و دمای مناسب، تهویه مطبوع، فضاسازی مناسب)	۰/۰۱	۲/۸	۰/۰۲۸
جمع امتیاز نقاط ضعف				۱/۶۳۸۸
جمع امتیاز عوامل درونی				۳/۵۱۲۸

مطابق جدول۴ در پاسخ به پرسش ۱ نقاط قوت بر مزیت‌های تخصصی حوزهٔ سازماندهی مانند فرایندهای تخصصی و تطابق این فرایندها بر استانداردها و تدوین منابع مرجع تخصصی تأکید دارد. در حالی که نقاط ضعف به محدودیت‌های این حوزه شامل مسائل نیروی انسانی و فاصله داشتن از روش‌های نوین سازماندهی و برخی کاستی‌ها در فرایندهای جاری اشاره دارد. مجموع امتیاز عوامل درونی (نقاط قوت و ضعف) ۳/۵۱۲۸ به دست آمده است که از عدد ۲/۵ بیشتر است و نشان‌دهندهٔ قوّت اثر استراتژیک عوامل درونی از دیدگاه متخصصان است.

جدول ۵- امتیاز عوامل بیرونی

ردیف	فرصت‌ها	وزن	رتبه	امتیاز
O1	نقش حاکمیتی سازمان در حوزهٔ سازماندهی و ارائهٔ الگوها و استانداردهای سازماندهی	۰/۰۷	۳/۴۴	۰/۲۴۰۸
O2	دسترسی به انتشارات ملی براساس قانون واسپاری برای تکمیل پایگاه کتابشناسی و مستندات	۰/۰۷	۳/۴۴	/۲۴۰۸
O3	تحولات سازماندهی در جهت مهاجرت داده‌های کتابشناختی به محیط وب معنایی و داده‌های پیوندی	۰/۰۶	۳/۳۶	۰/۲۰۱۶
O4	همکاری متخصصان حوزهٔ سازماندهی سازمان با دانشگاه‌ها در زمینهٔ آموزش دانشجویان و راهنمایی و مشاورهٔ پایان‌نامه‌های دانشجویی	۰/۰۶	۳/۳۶	۰/۲۰۱۶
O5	کاربرپسند شدن روزافزون نرم افزارهای کتابخانه‌ای	۰/۰۵	۳/۲۸	۰/۱۶۴

O6	توسعهٔ پژوهشهای کاربردی سازماندهی در حوزهٔ مدیریت اطلاعات، سازماندهی دانش، علم داده، و هوش مصنوعی در سازمان	۰/۰۵	۳/۲۸	۰/۱۶۴
O7	آموزش ناشران در مورد ارسال درخواست فیپا و تنظیم شناسنامهٔ کتاب	۰/۰۴	۳/۲۷۲	۰/۱۳۰۸
O8	آمادگی مدیران و کارشناسان در پذیرش الگوها و قالب‌های جدید سازماندهی منابع کتابی و غیر کتابی	۰/۰۳	۳/۲۲۴	۰/۰۹۶۷
O9	حضور سازمان و حمایت از متخصصان برای مشارکت در مجامع بین المللی حوزهٔ علم اطلاعات و دانش‌شناسی مانند ایفلا	۰/۰۲	۳/۱۲	۰/۰۶۲۴
O10	تحولات حوزهٔ نشر و تغییر قالب و شکل منابع	۰/۰۲	۳/۱۲	۰/۰۶۲۴
O11	انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری با سایر مؤسسات و اشتراک تجارب و ظرفیت‌ها برای توسعهٔ سازماندهی	۰/۰۲	۳/۱۲	۰/۰۶۲۴
O12	امکان برچسب‌گذاری اجتماعی (فولکسونومی) به منظور افزایش مشارکت کاربران در سازماندهی	۰/۰۱	۳/۰۴	۰/۰۳۰۴
	جمع امتیاز فرصت‌ها			۱/۶۵۷۹
ردیف	**تهدیدها**	**وزن**	**رتبه**	**امتیاز**
T1	عدم اختصاص بودجهٔ مناسب برای پروژه‌های کاربردی حوزهٔ سازماندهی	۰/۰۶۵	۳/۶	۰/۲۳۴
T2	عدم ارتقا و توسعهٔ نرم افزار جامع کتابخانه (رسا) برای پیاده‌سازی استانداردهای جدید	۰/۰۶۵	۳/۶	۰/۲۳۴
T3	عدم توجه کافی مدیریت کلان سازمان به اهمیت سازماندهی	۰/۰۶۵	۳/۶	۰/۲۳۴
T4	ضعف در ارائهٔ آموزش‌های روزآمد در دانشگاه‌ها(کمبود مدرّسان باتجربه و متخصص، عدم ارائهٔ آموزش مباحث جدید)	۰/۰۶۵	۳/۶	۰/۲۳۴

T5	کمرنگ شدن نقش مرجعیت سازمان در سازماندهی منابع به دلیل محدودیتها و مشکلات	۰/۰۵۵	۳/۴۴	۰/۱۸۹۲
T6	مشارکت ضعیف کاربران در بررسی و اظهار نظر در رکوردهای فهرست‌نویسی	۰/۰۴۵	۳/۳۶	۰/۱۵۱۲
T7	نبود راهبرد یکپارچه در سازمان برای سازماندهی منابع (چاپی و دیجیتال)	۰/۰۳	۳/۲۷۲	۰/۰۹۸۱
T8	مشکلات مربوط به عدم تمرکز فرایند سازماندهی در کل سازمان	۰/۰۳	۳/۲۷۲	۰/۰۹۸۱
T9	تابعیت فعالیت سازماندهی منابع از تصمیمات کلان سازمان	۰/۰۳	۳/۲۷۲	۰/۰۹۸۱
T10	نگرانیهای شغلی کارشناسان (استخدامی و حقوق و مزایا)	۰/۰۲	۳/۲۲۴	۰/۰۶۴۴
T11	عدم توجه به تحولات حوزهٔ سازماندهی منابع در سند برنامه‌ریزی راهبردی سازمان	۰/۰۲	۳/۲۲۴	۰/۰۶۴۴
T12	تأثیر عدم واسپاری کامل انتشارات ملی به کتابخانهٔ ملی	۰/۰۱	۳/۱۲	۰/۰۳۱۲
جمع امتیاز تهدیدها				۱/۷۳۰۷
امتیاز عوامل استراتژیک بیرونی				۳/۳۸۸۶

در پاسخ به پرسش ۱ مطابق جدول ۵ فرصت‌ها شامل امکانات سازمان در سطح کلان و دسترسی به روش‌های جدید و فرصت تعاملات تخصصی هستند که با بهره‌گیری از آن‌ها می‌توان به بهبود وضعیت کمک کرد. در حالی که تهدیدها به مؤلفه‌هایی چون محدودیت‌های سازمان در مسائل مالی و زیرساختی، مسائل شغلی، نبود زمینهٔ مشارکت کاربران، و عدم تحقق مرجعیت سازمان و مشکلات فرایندی اشاره دارد.مجموع امتیاز عوامل بیرونی(فرصت‌ها و تهدیدها) ۳۸۸۶/۳ به دست آمده است که از عدد ۲/۵ بیشتر است و نشان دهندهٔ قوّت اثر استراتژیک عوامل بیرونی از دیدگاه متخصصان است.

جدول ۶ راهبردهای مستخرج از تحلیل سوات براساس مقایسهٔ نقاط ضعف و قوت و فرصت‌ها و تهدیدها را نشان می‌دهد.

جدول۶-راهبردهای پیشنهادی سازماندهی اطلاعات منابع کتابی

ردیف	کد راهبرد	راهبرد
۱	S2O8	برنامه‌ریزی برای پیاده‌سازی سازماندهی در قالب الگوی LRM[1] و مطابق با قواعد RDA[2]
۲	S7 O3	تدوین و توسعهٔ هستی‌شناسی‌ها به منظور تسهیل بازیابی فراداده‌ها به محیط وب معنایی
۳	S8 T2	پالایش فراداده‌های پایگاه کتابشناسی و مستندات در نرم افزار رسا به منظور تحلیل‌های داده‌های متنی و یادگیری ماشین
۴	S11 T8	ایجاد کمیته‌های تخصصی سازماندهی به منظور توسعهٔ روش‌ها و ابزارهای جدید مانند کمیتهٔ هستی‌نگاری، کمیتهٔ داده‌های پیوندی، کمیتهٔ فراداده باز، کمیتهٔ پردازش خودکار و نیمه‌خودکار
۵	W1 O6	تعامل حوزهٔ پژوهش با مدیران حوزهٔ سازماندهی جهت شناسایی نیازها و اجرا و کاربست پژوهش‌های توسعه‌ای سازماندهی
۶	W2 O11	تعامل سازمان با مجامع و مؤسسات و دانشگاه‌های پیشرو در حوزهٔ سازماندهی در سطح ملی و جهانی به منظور کسب و تبادل آخرین دستاوردها و تجربیات
۷	W3 O3	پیاده‌سازی الزامات مهاجرت فراداده‌های کتابشناختی و مستندات به محیط وب‌معنایی در قالب RDF[3]
۸	W4 O11	تقویت شورای ملی سازماندهی متشکل از متخصصان و صاحب نظران از داخل و خارج سازمان
	W5 T2	جایگزینی نرم افزار رسا با نرم افزار کتابخانه‌ای با قابلیت تولید فراداده‌های قالب (داده پیوندی) RDF مطابق با استاندارد RDA به منظور بازنمایی و بازیابی فراداده‌ها در محیط وب معنایی
۹	W7 O1	به‌کارگیری ظرفیت‌های حاکمیتی سازمان برای جذب و تربیت کارشناسان سازماندهی متخصص و روزآمد
۱۰	W8 O2	ایجاد امکان مشارکت کاربران در تکمیل و ویرایش رکوردهای کتابشناسی و مستندات و امکان سازماندهی اجتماعی
۱۱	W9 O6	تدوین و پیاده‌سازی ابزارها و استانداردهای سازماندهی ماشینی و نیمه‌ماشینی (خودکار و نیمه‌خودکار)

1. Library Reference Model
2. Resource Description and Access
3. Resource Description Framework

۱۲	W9 O9	حمایت از حضور و مشارکت کارشناسان در همایش‌ها و مجامع تخصصی بین‌المللی برای کسب تجربیات و دستاوردهای جدید و پیاده‌سازی در سازمان
۱۳	W11O11	توسعهٔ برنامه‌های برون‌سپاری سازماندهی به منظور مدیریت کمبود نیروی انسانی
۱۴	W7 T4	تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی و روزآمدسازی کارشناسان و مدیران حوزهٔ سازماندهی برای آشنایی با حوزه‌های نوین شامل هوش مصنوعی و داده‌های پیوندی و فرمت‌ها و استانداردهای جدید سازماندهی
۱۵	W9 T3	تعامل با مدیریت ارشد سازمان در جهت استفاده از ظرفیتهای مرجعیت سازمان در رفع موانع توسعه و ارتقای سازماندهی
۱۶	W15T10	شناسایی و پیشنهاد راهکارهای بهبود وضعیت شغلی کارشناسان

در پاسخ به پرسش ۲ جدول ۶ راهبردهای مستخرج از تحلیل سوات بر اساس عوامل درونی و بیرونی را نشان می‌دهد. راهبردهای پیشنهادی حول چند محور اصلی شامل پیاده‌سازی الگوها، قواعد و الگوهای جدید، ایجاد زمینه‌های مشارکت کاربران و متخصصان در فرایندهای سازماندهی برای بهبود آنها، پیاده‌سازی و استفاده از رویکردهای خودکار و نیمه‌خودکار در سازماندهی و توسعه، و افزایش تعاملات بین متخصصان و مدیران و تصمیم‌گیران است.

نتیجه‌گیری

نقاط قوّت حوزهٔ سازماندهی منابع کتابی بر استانداردسازی و توسعهٔ ابزارهای نوین سازماندهی با توجه به افزایش کیفیت و رویکرد فناورانه تأکید دارد. این عوامل که برخاسته از درون این حوزه هستند می‌توانند به صورت بالقوه در ارتباط با سایر عوامل باعث تقویت سازماندهی منابع کتابی شوند. توجه به دستاوردهای پژوهشی بر پویایی و روزآمدسازی سازماندهی تأثیرگذار است. این پژوهش‌ها منجر به تولید دستورالعمل‌ها و ابزارهای پیاده‌سازی استانداردها و الگوهای جدید به منظور افزایش رؤیت‌پذیری فرادادهها و بازیابی منابع می‌شود. پژوهش (زره‌ساز، ۱۴۰۰) نیز بر این امر مهم تأکید دارد. تعامل ضعیف با سایر نهادها و مؤسسات تخصصی و دانشگاه‌ها، بنا بر پژوهش (زره‌ساز، ۱۴۰۰)، نقطه ضعف مهمی است که منجر به از دست دادن آخرین یافته‌های علمی و پژوهشی و دستاوردها و نظرات دانشگاهیان در حوزهٔ

سازماندهی می‌شود. محدودیت‌های فناورانهٔ مشابه، در نتایج پژوهش محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)، زره‌ساز، (۱۴۰۰)، وو (۲۰۱۲)، و چو(۲۰۱۹)، به عدم توسعهٔ نرم‌افزارهای موجود (رسا) و نرم‌افزارهای جدید بر اساس قالب‌ها و استانداردهای جدید و عدم بهبود و تقویت زیرساخت‌های موجود برای نیازهای جدید اشاره دارد. چالش کیفیت در سازماندهی، در پژوهش جلیلی و درودی و فامیل روحانی(۱۳۹۹)، و کیم (۲۰۱۰)، موجب توقف توسعهٔ نرمافزار رسا و ایجاد زیرساخت‌های پیاده‌سازی روشهای مبتنی بر پردازش خودکار و تولید قالب داده‌های پیوندی فراداده‌ها می‌شود. چالش‌های استانداردسازی مشابه، در پژوهش‌های جلیلی و درودی و فامیل روحانی (۱۳۹۹)، و مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)، از عوامل مهمی هستند که مانع سازماندهی و تولید فراداده‌ها مطابق قواعد RDA و نیز تبدیل فراداده‌ها به قالب داده‌پیوندی (RDF) می‌شود.

مشکلات نیروی انسانی تقریباً در همهٔ پژوهش‌های بررسی‌شده مورد توجه بوده است. در پژوهش حاضر نیز نیروی انسانی متخصص و روزآمد موجب ارتقا و تسهیل توسعه و روزآمدسازی روش‌های سازماندهی و افزایش کیفیت آن دانسته شده است. جایگاه مرجعیت و حاکمیتی سازمان، بنا بر پژوهش محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، عامل مهمی است که سازمان را متعهد به پیشرو بودن در سازماندهی منابع کتابخانه‌ای می‌کند و ظرفیت‌های متعددی برای این امر مهم فراهم می‌کند. دسترسی به آموزش روزآمد در فضای دانشگاهی و سازمانی برای کتابداران، مانند آشنایی و کار با قواعد RDA و مفاهیم و کاربرد قالب داده‌های پیوندی و هستی‌نگاری و پردازش خودکار، و نظیر این موارد، عامل مهمی است که فقدان آن ضعف محسوب می‌شود و دسترسی به آن مزیتی اثرگذار بر ارتقا و بهبود سازماندهی است. به اهمیت آموزش روزآمد در محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، شیخ شعاعی و انتظامی و موسوی(۱۳۹۳)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)، زره‌ساز، (۱۴۰۰)، و کودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳) نیز اشاره شده است. اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)، و زره‌ساز، (۱۴۰۰)، تعامل و مشارکت کاربران در حوزهٔ سازماندهی را مشابه پژوهش حاضر از مهم‌ترین عوامل بیرونی برشمرده‌اند که با ایجاد زمینه برای غنی‌سازی رکوردهای کتابشناختی و مستندات و توسعهٔ روش‌های برچسب‌گذاری توسط کاربران بر حوزهٔ سازماندهی اثر می‌گذارد. محدودیت‌ها در بودجه و امکانات و زیرساخت‌های فناورانه از جهت

ممانعت و توقف پروژه‌های توسعه‌ای نرم‌افزار رسا، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی تحت وب، ارائهٔ فراداده‌ها در وب، و ...، ممکن است عامل مهمی به شمار رود. فقدان راهبرد یکپارچهٔ سازماندهی همهٔ منابع در سازمان از جهت یکپارچه‌سازی روش‌ها و پایگاه‌ها عاملی اثر بخش در این پژوهش شناسایی شده است. به دلیل اینکه یکپارچه‌سازی روش‌ها و پایگاه‌ها موجب دسترسی به اطلاعات توسط کاربران و یکدستی و پیشگیری از ایجاد رکوردهای تکراری می‌شود و میان‌کنش‌پذیری بین پایگاه‌ها را افزایش می‌دهد. محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، پاکدامن نائینی و ضیایی و اصنافی (۱۳۹۳)، سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)، خسروی و زارعی و قیصری(۱۳۹۷)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)، وکودیکارا و سِنویراتنه و پونچیهوا (۲۰۱۳)، نیز عامل بودجه را مهم‌ترین مؤلفهٔ توسعهٔ زیرساخت‌ها و نرم‌افزارها و افزایش نیروی متخصص و سایر اقدامات تحولی دانسته‌اند. مسائل و مشکلات شغلی کارشناسان و عدم توجه مدیریت کلان سازمان باعث عدم بهبود در این حوزه می‌شود. سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)، خسروی و زارعی و قیصری(۱۳۹۷)، زره‌ساز، (۱۴۰۰) مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی(۱۴۰۰)، و کیم (۲۰۱۰) در کم اهمیت دادن مدیریت ارشد به حوزهٔ سازماندهی به نتایج یکسان با این پژوهش دست یافته‌اند. توجه به این نکته از این جهت اهمیت دارد که بار اصلی سازماندهی در کیفیت و کمیت و تحول و توسعهٔ آن بر دوش نیروی انسانی و حمایت مدیریت ارشد سازمان است.

در بخش راهبردها برنامه‌ریزی برای پیاده‌سازی الگوها و قالب‌های جدید مانند LRM و قواعد RDA در جهت همافزایی و آمادگی مدیران برای همگامی با تحولات سازماندهی پیشنهاد شده است. قواعد RDA و الگوی مرجع LRM بر مبنای مفهوم موجودیت ـ رابطه هستند که زمینهٔ لازم برای بازیابی در منابع در محیط وب معنایی را فراهم می‌کنند و نیاز است که اقداماتی در جهت این راهبردها اتخاذ شود.رویکرد توسعه و پیاده‌سازی الگوهای جدید سازماندهی در پژوهش‌های شیخ‌شعاعی و انتظامی و موسوی (۱۳۹۳)، محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، خسروی و زارعی و قیصری (۱۳۹۷)، زره‌ساز (۱۴۰۰)، جلیلی و درودی و فامیل روحانی (۱۳۹۹)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی (۱۴۰۰)، و کیم (۲۰۱۰) نیز مورد توجه قرار گرفته است. تعامل با مؤسسات و دانشگاه‌ها و نهادهای علمی و پژوهشی در بحث سازماندهی باعث تقویت این حوزه از طریق تبادل تجربیات و دانش و اشتراک امکانات و فناوریها و متخصصان در رفع چالش‌ها می‌شود. چنان که اسمعیلی گیوی

و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی (۱۴۰۰)، و کیم (۲۰۱۰) بر اهمیت تعامل و همکاری کتابخانه‌ها با یکدیگر تأکید کرده‌اند. بخشی از راهبردهای پیشنهادی به تدوین و توسعه و پیاده‌سازی ابزارها و الزامات برای انتشار داده‌های کتابشناختی و مستندات در وب معنایی و سازماندهی هوشمند پرداخته‌اند. از آنجایی‌که تغییر رویکردها و روزآمدسازی روش‌های سازماندهی نیازمند ابزار و دستورالعمل‌های کاربردی است تدوین و توسعهٔ این ابزارها از راهبردهای مهم پیشنهادی است. به همین ترتیب وو (۲۰۱۲)، زره‌ساز (۱۴۰۰)، کیم (۲۰۱۰)، شیخ‌شعاعی و انتظامی و موسوی (۱۳۹۳)، محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، خسروی و زارعی و قیصری (۱۳۹۷)، جلیلی و درودی و فامیل روحانی (۱۳۹۹)، و مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی (۱۴۰۰) نیز به این رویکرد در پژوهش‌های خود دست یافته‌اند. برنامه‌ریزی راهبردی و لزوم توجه به اتخاذ راهبردهای مناسب برای غلبه بر چالش‌ها، به اهمیت نگاه راهبردی به سازماندهی اشاره دارد. در این پژوهش نیز احساس نیاز به تدوین برنامهٔ راهبردی برای سازماندهی با توجه به نیازهای روز است که مطلبی و پوریانی جوان و حاجی‌زین‌العابدینی (۱۴۰۰) نیز به آن پرداخته‌اند. با استفاده از راهبردهای مناسب می‌توان برنامه‌های عملیاتی با زمان‌بندی مناسب تدوین و اجرا کرد. موضوع کیفیت در سازماندهی و تلاش برای ارتقای کیفیت داده‌های کتابشناختی و مستندات، در راهبردهای پیشنهادی پژوهش محمداسماعیل و قربانی(۱۳۹۳)، جلیلی و درودی و فامیل روحانی (۱۳۹۹)، و کیم (۲۰۱۰) نیز دیده می‌شود. با توجه به اهمیت کیفیت فراداده‌ها از نظر تضمین صحت و دقت برای اهداف بازیابی منابع مرتبط و اینکه مهاجرت به محیط وب معنایی بر روی فراداده‌های کامل و صحیح امکان پذیر است، راهبرد ارتقای کیفیت با پیش‌بینی اقدامات عملیاتی مانند پروژهٔ اصلاح پایگاه این هدف را تحقق می‌بخشد. تقویت شورای ملی سازماندهی و ایجاد و تقویت کمیته‌های تخصصی در حوزهٔ سازماندهی نیز با هدف تمرکز در تصمیم‌گیری و اتخاذ راهبردها و شیوه‌های مناسب سازماندهی در سطح سازمانی و نیز ملی پیشنهاد شده است، که (زره‌ساز، ۱۴۰۰) نیز به این امر در پژوهش خود اشاره کرده است. شورای سازماندهی و کمیته‌های تخصصی با مشارکت متخصصان و صاحبنظران حوزهٔ سازماندهی کشور به سازمان اسناد کتابخانهٔ ملی در جهت تدوین برنامه‌ها و اجرای پروژه‌های توسعه‌ای و پژوهشی ارتقای وضعیت سازماندهی همگام با تحولات و تقویت رکوردهای کتابشناسی ملی کمک می‌کند و موجب هم‌افزایی در این مسیر می‌شود. ارتقای جایگاه حاکمیتی و مرجعیت سازمان

اسناد و کتابخانهٔ ملی در حوزهٔ سازماندهی نیز به منظور رشد و ارتقای فعالیتهای حوزهٔ سازماندهی در سازمان و سطح کشور پیشنهاد شده است. سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی با تقویت مجامعی مانند مکتب (مجمع کتابخانه‌های بزرگ ایران) و ایفای جدی‌تر نقش‌های حاکمیتی خود در جامعهٔ کتابخانه‌ای و نیز به عنوان دستگاه اجرایی در ارتباط با حاکمیت می‌تواند منابع مالی و امکانات و ظرفیت‌های تخصصی و فناوری متنوعی را برای انجام مأموریت‌های تخصصی خود از جمله در حوزهٔ سازماندهی جذب کند. آموزش روزآمد و توسعهٔ مستمر کارشناسان برای آشنایی و کاربرد دستاوردهای تحولات سازماندهی نیز از راهبردهای پیشنهادی است که محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، اسمعیلی گیوی و نقشینه و سهلی (۱۳۹۴)، سنگری و وفائیان (۱۳۹۵)، زره‌ساز (۱۴۰۰)، جلیلی و درودی و فامیل روحانی (۱۳۹۹)، مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین العابدینی(۱۴۰۰)، وو (۲۰۱۲)، و چو(۲۰۱۹) نیز به شکل‌های مختلف مورد توجه قرار داده‌اند. آموزش اثربخش در سطوح عالی و ضمن خدمت برای انتقال دانش و تجربهٔ روز دنیا در موضوعات سازماندهی به افزایش و توسعهٔ سازماندهی در کتابخانه‌ها به‌ویژه سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی منجر می‌شود. برنامه‌ریزی آموزش‌های روزآمد و مستمر در کنار توسعهٔ ابزارها و روش‌ها موجب تحول سازماندهی در سازمان خواهد شد. توجه به نیروی انسانی و بهبود شرایط کاری در همهٔ حوزه‌ها از مهم‌ترین عوامل افزایش بهره‌وری و انگیزهٔ شغلی است و در حوزهٔ پرچالش سازماندهی نیز نیروی انسانی نقش به‌سزایی ایفا می‌کند. تا زمانی که نیروی انسانی درگیر مسائل و چالش‌های شغلی باشد در برنامه‌های تحولی و یادگیری موضوعات جدید با انگیزهٔ بیشتری مشارکت خواهد کرد. با توجه به نتایج پژوهش یکی از دغدغه‌های مهم کارکنان مسائل شغلی است که در صورت عدم رفع مشکلات، مانع رشد و توسعه خواهد شد. محمداسماعیل و قربانی (۱۳۹۳)، سنگری و وفائیان (۱۳۹۱)، خسروی و زارعی و قیصری (۱۳۹۷)، و مطلبی و پوریانی جوان و حاجی زین‌العابدینی (۱۴۰۰) نیز به این موضوع در پژوهش‌های خود توجه کرده‌اند و راهبردهایی را پیشنهاد داده‌اند.

در جمع‌بندی کلی، توجه به روزآمدسازی روش‌ها و ابزارهای سازماندهی برای افزایش انتشار و دسترس‌پذیری داده‌های سازماندهی در وب معنایی با ایجاد داده‌های پیوندی و توسعهٔ نظام‌های سازماندهی مانند هستی‌نگاری‌ها، و ایجاد امکانات فناورانه و بسترهای مشارکت کاربران در سازماندهی با تأکید بر سازماندهی اجتماعی، و فراهم کردن زمینه‌های تعامل با ذینفعان حوزهٔ سازماندهی مانند کاربران و نهادهای علمی

و تخصصی و دانشگاه‌ها و ... به منظور هم‌افزایی و اشتراک دانش و امکانات، باعث توسعه و روزآمدی سازماندهی منابع کتابی خواهد شد. توسعهٔ آموزش کارشناسان و انجام پژوهش‌های کاربردی و بهبود مدیریت در حوزهٔ سازماندهی نیز باعث افزایش کیفیت این حوزه خواهد شد. در نهایت، ایجاد کمیته‌های تخصصی سازماندهی و احیا و تقویت شورای ملی سازماندهی راهبردهای مهمی هستند که می‌تواند بر روند ارتقای سازماندهی در سازمان و در سطح کشور اثرگذار باشد. توجه به راهبردهای پیشنهادی در این پژوهش با توجه به نقش مرجعیت سازمان می‌تواند زمینهٔ تحول سازماندهی منابع کتابی را رقم بزند و از این جهت در این پژوهش ارائه شده است.

پیشنهادها

پیشنهادهایی به منظور توسعه و اجرایی شدن یافته‌های این پژوهش و ادامهٔ این مسیر ارائه می‌شود:

۱. ادامهٔ برگزاری جلسات شورای ملی سازماندهی در سازمان به منظور تعیین سیاست‌های اصلی سازماندهی
۲. ایجاد کمیته‌های تخصصی برای تدوین دستورالعمل‌ها و توسعهٔ روشهای نوین سازماندهی شامل کمیتهٔ هستی‌نگاری، کمیتهٔ داده‌های پیوندی، کمیتهٔ فراداده باز، و کمیتهٔ پردازش خودکار و نیمه‌خودکار
۳. تعامل با مدیریت ارشد سازمان برای تأمین بودجه و امکانات توسعه و تحول سازماندهی در سازمان
۴. نیازسنجی و انجام پژوهش‌های مرتبط با رویکردهای نوین سازماندهی
۵. ایجاد امکان توسعهٔ آموزشی متخصصان سازماندهی بر اساس آخرین تحولات این حوزه
۶. ایجاد امکانات و زمینه‌سازی برای مشارکت کاربران و سایر متخصصان در امر سازماندهی به منظور افزایش کیفیت و تسریع دسترسی به داده‌های سازماندهی
۷. تلاش در ایجاد الزامات پردازش خودکار و وب معنایی و ایجاد فراداده‌های پیوندی کتابشناختی و مستندات
۸. ایجاد امکان مشارکت کاربران در برچسب‌گذاری و تکمیل و ویرایش فراداده‌های کتابشناختی و مستندات

منابع

اسدنیا، ابوالفضل و جلیل‌پور، پیمان(۱۳۹۴). تدوین برنامهٔ راهبردی در کتابخانه‌ها با استفاده از تحلیل SWOT. *نشریهٔ علمی ـ تخصصی ادکا (اتحادیهٔ انجمن‌های علمی ـ دانشجویی علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران)*، تابستان، ۲(۱)، ۵۶-۴۷.

اسمعیلی گیوی، محمدرضا، نقشینه،نادر وسهلی، فرزانه (۱۳۹۴). تحلیل SWOT و موقعیت‌یابی راهبردی کتابخانهٔ ملی ج.ا.ا در قالب «بازاریابی: محصول». *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، بهار، ۴۹(۱)، ۷۸-۵۵.

انصاری، مریم، رحیمی، علیرضا، یارمحمدیان، محمدحسین و یعقوبی، مریم (۱۳۸۸). تحلیل استراتژیک درونی و بیرونی(ANALYSIS SWOT) دانشکده‌ی مدیریَت و اطلاع رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. *مدیریت سلامت*، ۱۲(۳۶)، ۳۸-۳۳.

پاکدامن نائینی، مریم، ضیایی، ثریا و اصنافی، امیررضا(۱۳۹۳). برنامه‌ریزی راهبردی در کتابخانهٔ تخصصی پژوهشگاه بین‌المللی زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله بر اساس روش تحلیل راهبردی SWOT. *فصلنامهٔ‌مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی*، تابستان، **۱(۲)، ۸۴-۹۶.**

پشوتنی‌زاده، میترا و فرج‌پهلو، عبدالحسین (۱۳۹۱). ارزیابی و مقایسهٔ کتابخانه‌های مرکزی و دانشکده‌ای دانشگاه شهید چمران بر اساس تحلیل SWOT. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، زمستان، ۱۵(۳) ، ۱۰۸-۸۰.

جلیلی، فریبا، درودی، فریبرز و فامیل روحانی، سیدعلی‌اکبر (**۱۳۹۹**). **بررسی نگرش کتابداران برای اجرای راهبردهای حاکمیت داده در برنامه‌ریزی** مجموعه‌سازی منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی. *فصل‌نامهٔ دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال،بهار، ۱۳(۴۸)، ۲۵-۱۳.

خسروی، احمد، زارعی، احمد و قیصری نیک، مهدی (۱۳۹۷). تحلیل وضعیت کتابخانه‌های وابسته به سازمان کتابخانه‌ها موزه و اسناد آستان قدس رضوی براساس ماتریس SWOT و ارائهٔ راهبردهای استراتژیک مناسب برای این کتابخانه‌ها. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی*، دانشگاه فردوسی مشهد، پاییز و زمستان،۸ (۲)، ۲۶۵-۲۸۱.
DOI: 10.22067/RIIS.V0I0.68312

زره‌ساز، محمد (۱۴۰۰). سازماندهی اطلاعات درایران: فرصت‌ها وراهکارهای پیشنهاد شده برای رفع چالش‌ها. فصلنامهٔ *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، پاییز، ۳۲(۳)، ۱۲۳-۱۰۳.

سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی (۱۳۹۱).*سندبرنامه‌ریزی استراتژیک سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی*. تهران.

سنگری، محمود و وفائیان، امیر (۱۳۹۵). برنامهٔ راهبردی در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهی:

موردپژوهی کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه خوارزمی. *فصلنامه مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، پاییز*، ۳(۳)، ۷۳-۶۱.

شادانپور، فرزانه و ریاحی‌نیا، نصرت (۱۳۹۸).مؤلفه‌ها و راهکارهای استمرار کیفیت درکتاب‌شناسی ملی ایران: یک مطالعهٔدلفی. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۲(۳)، ۳۲-۶۱.

شیخ شعاعی، فاطمه، انتظامی، حسین و موسوی، سیدمحمد (۱۳۹۳). تدوین برنامهٔ راهبردی کتابخانهٔ مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه علوم پزشکی تهران با استفاده از مدل دیوید. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۷(۲)، ۳۰-۵.

طاهری، مهدی و نوشین‌فرد، فاطمه (۱۳۹۰). بررسی تحلیلی کاربردپذیری استاندارد توصیف و دسترسی به منبع(RDA)در محیط اطلاعاتی جدید: ضرورت بازتعریف روابط و کارکردهای جدید. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، بهمن،۱(۲)، ۹۹-۱۱۸.

فتاحی،رحمت‌الله (۱۳۸۶). ازآرمان‌ها تا واقعیت: تحلیلی ازمهمترین چالش‌ها و رویکردهای سازماندهی اطلاعات درعصرحاضر. *کتابداری واطلاع‌رسانی*، زمستان، ۴(۴۰)، ۱۸۳-۱۹۷.

محمداسماعیل، صدیقه و قربانی، محبوبه (۱۳۹۳). ارزیابی راهبردی ادارهٔ کل پردازش و سازماندهی سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ج.ا.ا. براساس ماتریس SWOT. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، پاییز،۲۵(۳)، ۱۶۳-۱۷۹.

مطلبی، داریوش، پوریانی جوان، پروانه وحاجی زین‌العابدینی، محسن (۱۴۰۰). تحلیل نقاط قوّت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای کتابخانه‌های دانشگاه شهید بهشتی و ارائهٔ راهبردهای مناسب. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، بهار، ۷(۱)، ۹۸-۷۷.

Doi:10.22091/stim.2020.5271.1404

References

Asadnia,A.& Jalilpour,P.(2015).Developing a strategic program in libraries using SWAT analysis. *ADKA Journal*. 2(1), 47-56.[In Persian]

Ansari, M., Rahimi A., Yarmohamadian M., Yaghobbi M. (2009) *SWOT Analysis in School of Management and Medical Information Science*, *Isfahan University of Medical Sciences . Journal of Health Administration;* 12 (36), 33-38. [In Persian]

Chou,C.(2019)*Purpose-drivenAssessmentofCatalogingandMetadataServices*: *Transforming Broken Links into Linked Data*, *Cataloging & Classification Quarterly*, (572-3, 135-165,) DOI: 10.1080/01639374.2019.1571553

Esmaili Givi, *M. R.*, *Naghshine*, *N.*, *& Sahli*, *F.* (2015). *SWOT analysis and strategic positioning of the National Library of IRI in the frame of* '*marketing*: *production*'. Academic Librarianship and Information Research, 49(1), 55-78. doi: 10.22059/jlib.2015.56963. [In Persian]

Fattahi,R.(2007).From ideals to reality, an analysis of the most important challenges and approaches to organizing information in today's era . *Library and Information Sciences*, 10(4), 5-26. [In Persian]

Jalili,F; Doroudi,F. & Familrouhany, A. A.(2021)Librarians' Attitudes toward Implementing and Executing Data Governance Strategies in Planning the Organization of Information Resources in Libraries, 11(2), 44-64. DOI: 10.22067/infosci.2021.68496.1008. [In Persian]

khosravi, A., Zare, A., & gheysarinik, M. (2018). *Identifying the strengths, weaknesses, opportunities and threats in the Libraries, Museums and Documents Center of Astan Qods Razavi based on SWOT matrix and offering executive solutions to improve the programs*. *Library and Information Science Research*, 8(2), 265-281. doi: 10.22067/riis.v0i0.68312. [In Persian]

KIM, D.S. (2010).Using the Balanced Scorecard for Strategic Operation of the Cataloging Department. *Cataloging & Classification Quarterly*, 48, 572–584. DOI: 10.1080/01639374.2010.496305

Kodikara, *R.; Seneviratne*, *T; Punchihewa*, *C.N.D.* (2013) *Beyond the Walls*: *Outreach Initiatives in Library*, *University of Moratuwa*, *Sri Lankan Journal of Librarianship and Information Management* 5(2),10-22. DOI:10.4038/sllim.*v*5*i*2.7155

Matlabi, D., Pouriani javan, P., & Zeinolabedini, M. (2021). *A SWOT Analysis for Libraries of Shahid Beheshti University and Providing Appropriate Strategies*. *Sciences and Techniques of Information Management*, 7(1), 77-98. doi:10.22091/stim.2020.5271.1404. [In Persian]

Mohamad-Esmaeil, S., & Ghorbani, M. (2014). *Strategic Evaluation of the Processing Department at the NLAI According to the SWOT*

Matrix. Librarianship and Information Organization Studies, 25(3), 163-179. [In Persian]

National Library and Archives of IRAN. (2012). Strategic planning document of National Library and Archives of IRAN. Tehran. [In Persian]

Newport Public Library) 2021) Newport Public Library Strategic Plan: Availabled on:https://newportoregon.gov/dept/lib/pdf/Newport_Public_Library_Strategic_Plan_2021_final.pdf

Pakdaman Naeini, M.; *Ziaei,M.* & Asnafi, A.R.(2014). *Compilingthe strategic program of the department of knowlege and information science (Shahid Chamran University) using SWOT analysis. Resources and Information Services Management*, 1(2), 84-96. [In Persian]

Pashoutani Zadeh, M.& Farajphlou, A.(2012).Evaluation and comparison of central and faculty libraries of Shahid Chamran University based on SWOT analysis. *Library and Information Science*, 15(3), 80-108. [*In Persian*]

Sangari, *M*., *& Vafaeian*, *A*. (2016). *Evaluate the Role of Librarians Working in Collaboration with Faculty for the Prevention of Plagiarism*. *Resources and Information Services Management*, 3(3), 61-73. [In Persian]

Shadanpour, F., & Riahinia, N. (2019). How to proceed for a continuous quality improvement in National Bibligraphy of Iran? A Delphi study. *Library and Information Sciences*, 22(3), 37-61. doi: 10.30481/lis.2019.171625.1512. [In Persian]

Sheikhshoaei,F.; Entezami,H.; Mousavi, M.(2014). Developing a strategic plan for the Central Library and Document Center of Tehran University of Medical Sciences using the David model, *Library and Information Science*, 17(2), 5-30 . [*In Persian*]

Taheri, S., & Nooshin Fard, F. (2012). *An Analytical Study on the Usability of the Resource Description and Access* (*RDA*) *in the New Information Environment*: *the Necessity of Defining New Functions*

and Relationships. *Library and Information Science Research*, 1(2), -. Doi: 10.22067/riis.v1i2.8586. [In Persian]

Wu,A.(2012) CATALOGING IN TRANSFORMATION: NEW TRENDS AND FUTURE OUTLOOK,UNIVERSITY OF HOStON: http://hdl.handle.net/10657/1378

Zerehsaz,M.(2021).InformationOrganizationinIran:OpportunitiesandProposed Solutions to Solve Challenges. Librarianship and Information Organization Studies, 32(3), 103-123. doi: 10.30484/nastinfo.2021.2941.2068. [In Persian]

A Comparative Study of Transliteration of Non-Persian Names into Persian in the Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization and Reference Bank of Avanevesht of Latin Names

Elaheh Hassanzadeh Dizaji[1], **Marzieh Hedayat**[2], **Hamideh Bakhtiari**[3]

Abstract

Purpose: Identifying the challenges of transliteration of non-Persian names into Persian in the Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization and its compliance with the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names.

Method: This study is applied in terms of objectives and qualitative research in terms of type, which was conducted using the content analysis method. The population included all non-Persian personal names from the 374 articles in the *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization* that have been studied during 2011-2019. In order to collect research data, firstly, all the non-Persian names used in the text of the articles of the journal along with their Persian equivalents were categorized and organized in the Excel application by period and year. A total of 5570 non-Persian names were retrieved, whose Persian equivalents were searched in the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names.

Findings: From the total of 5570 recovered non-Persian names, 58 records were removed from the statistical population due to being Persian, non-Persian names not matching with Persian transliteration, and finally, the remaining 5512 records were analyzed. Among the 5512 non-Persian names retrieved from the articles of the journal and their correspondence with the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names, there were 3660 records in this bank, of which 2541 names (46.099%) correspond to the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names have been correctly transliterated and the Persian equivalent of 1119 non-Persian names (20.301 percent) was inconsistent with the Reference bank of Latin names. Among the 1119 recovered names whose Persian transliteration was inconsistent with the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names, there were cases that were transliterated in different ways each time. 16 non-Persian nouns are transliterated in 3-4 different ways. The most frequent names have been repeated 15 to 41 times, and in terms of nationality, Chinese and English nationalities have the highest number. The sources in the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names for transliteration of the largest number of names, i.e. 1156 names (58.31%), are 1) the book, the list, and 2) special sources of pronunciation of names, and the lowest number, i.e. 35 names (0.96%), is 1) the author/translator of the work, special sources of pronunciation of names, and 2) the documentary maker.

Conclusion: The findings of the research show that more than half of the recovered names in the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names were read. According to the results of the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names, the NLAI has the authority to transliterate non-Persian names. According to the results of the current research, the following suggestions can be considered for further investigations:

Trying to use a uniform transliteration of non-Persian names into Persian; determining the theoretical, clear, and precise framework for the transliteration policy; to provide an introduction for researchers in the use of non-Persian names by the NLAI as the custodian of the Reference Bank of Avanevesht of Latin Names for the identification and possibility of introducing and widely using this bank and solving possible problems and inadequacies of this bank.

Keywords

Transliteration, Non-Persian Names, Reference Bank of Avanevesht of Latin Names, National Library and Archives of Iran (NLAI), Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization

Citation: Hassanzadeh Dizaji, E., Hedayat, M., & Bakhtiari, H. (2023). A Comparative Study of Transliteration of Non-Persian Names into Persian in the Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization and Reference Bank of Avanevesht of Latin Names. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(1): 32-57.
Doi: 10.30484/NASTINFO/2023.3343.2196

Article Type: Research Article
Article history: Received: 6 Jan. 2023; Accepted:25 Feb. 2023

1. PhD. Library and Information Science, Expert in Authorization Department of National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran (Corresponding author); elahehhassanzadehdizaji@gmail.com

2. Faculty member of National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran; mhedayat44@yahoo.com

3. Expert in National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran; h_62b@yahoo.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

مطالعهٔ تطبیقی دگرنویسی اسامی غیرفارسی به فارسی در فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات و بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین

الهه حسن‌زاده دیزجی[۱] | مرضیه هدایت[۲] | حمیده بختیاری[۳]

چکیده

هدف: شناسایی چالش‌های دگرنویسی اسامی غیرفارسی به فارسی در فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات و میزان انطباق آن با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین.

روش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع پژوهش کمّی است که با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است. تمامی اسامی غیرفارسی مورد استفاده در فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات از سال ۱۳۹۰ تا پاییز ۱۳۹۸ به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفت. به منظور گردآوری داده‌های پژوهش ابتدا تمام اسامی غیرفارسی مورد استفاده در متن مقالات فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات به همراه معادل فارسی آنها به تفکیک دوره و سال در برنامهٔ اکسل دسته بندی و سازماندهی شد. در کل ۵۵۷۰ اسم غیرفارسی بازیابی شد و معادل فارسی آنها در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مورد جست‌وجو قرار گرفت.

یافته‌ها: از مجموع ۵۵۷۰ اسم غیرفارسی بازیابی‌شده، ۵۸ اسم به دلیل فارسی بودن و عدم مطابقت نام های غیرفارسی با برگردان فارسی از جامعهٔ آماری حذف شدند و در نهایت ۵۵۱۲ رکورد باقیمانده مورد بررسی قرار گرفت. از میان ۵۵۱۲ اسم غیرفارسی بازیابی‌شده از مقالات فصلنامه و مطابقت آنها با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین، تعداد ۳۶۶۰ رکورد در این بانک وجود داشت که تعداد ۲۵۴۱ اسم (۴۶/۰۹۹ درصد) در مطابقت با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین به‌درستی دگرنویسی شده‌اند و معادل فارسی تعداد ۱۱۱۹ اسم غیرفارسی (۲۰/۳۰۱ درصد) با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مغایرت داشته است. از میان ۱۱۱۹ اسم بازیابی‌شده که دگرنویسی فارسی آن‌ها با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مغایرت داشت مواردی بود که هر بار به شکل های مختلف آوانویسی شده‌اند.۱۶ اسم غیرفارسی به سه‌چهار شکل متفاوت آوانویسی شده است. اسامی پرتکرار ۱۵ تا ۴۱ بار تکرار شده‌اند که بیشترین تعداد به لحاظ ملیت به ملیت های چینی و انگلیسی اختصاص دارد. منابع انتخاب در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین برای دگرنویسی بیشترین تعداد اسامی یعنی ۱۱۵۶ اسم (۵۸/۳۱ درصد) شامل ۱) کتاب در دست فهرست و ۲) منابع خاص تلفظ اسامی و کمترین تعداد یعنی ۳۵ اسم (۰/۹۶ درصد) شامل ۱) پدیدآور/ مترجم اثر و ۲) منابع خاص تلفظ اسامی و شخص مستندساز است.

نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بیش از نیمی از اسامی بازیابی‌شده در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین خوانده شده‌اند. با توجه به نتایج بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین کتابخانهٔ ملی ایران صلاحیت مرجعیت در دگرنویسی اسامی غیرفارسی را دارد. با توجه به نتایج پژوهش حاضر می توان پیشنهادهای زیر را برای بررسی های بیشتر در نظر گرفت:

تلاش برای استفاده از دگرنویسی یکنواخت در نام غیرفارسی به فارسی؛ تعیین چهارچوب نظری و روشن و دقیق برای خط مشی دگرنویسی؛ ارائهٔ مقدمه ای برای پژوهشگران در استفاده از اسامی غیرفارسی توسط کتابخانهٔ ملی ایران به عنوان متولی بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین برای شناسایی و امکان معرفی و استفادهٔ گسترده از این بانک و رفع مشکلات و نارسایی‌های احتمالی آن.

کلیدواژه‌ها

دگرنویسی، اسامی غیرفارسی، بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین، سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات

۱. دکترای علم اطلاعات و دانش شناسی، کارشناس سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملّی ایران، تهران، ایران؛ کتابخانهٔ ملی ایران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛ elahehhassanzadehdizaji@gmail.com

۲. هیئت علمی سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، تهران، ایران؛ mhedayat44@yahoo.com

۳ . کارشناس سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، تهران، ایران؛ h_62b@yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۶
پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۶

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسندگان

استناد: حسن‌زاده دیزجی، الهه، هدایت، مرضیه و بختیاری، حمیده (۱۴۰۲). مطالعهٔ تطبیقی دگرنویسی اسامی غیرفارسی به فارسی در فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات و بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۱): ۳۲-۵۷.
Doi: 10.30484/NASTINFO/2023.3343.2196

مقدمه

یکی از مباحث مربوط به دگرنویسی[1] که مورد توجه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است، دگرنویسی اسامی خاص از یک زبان به زبان دیگر است. دگرنویسی شیوه ای است که در آن یک حرف از یک نظام نوشتاری را با حرفی از نظام نوشتاری دیگر نشان می دهیم و آن در واقع نمایش یا نوشتن لغات و حروف یک زبان با حروف یا الفبای زبان دیگر است (صدیق بهزادی، ۱۳۷۵ الف).

دگرنویسی و به کارگیری مناسب اسامی خاص به گونه‌ای که منطبق با مسائل فرهنگی و اجتماعی موجود در زبان مقصد باشند، کمک بسیار زیادی به فهم جامع تر و انتقال بهتر معنای مورد نظر عبارت یا اصطلاح زبان مبدأ می‌کند. نام پدیدآور در تمامی پایگاه‌های اطلاعاتی، یکی از مهم‌ترین گزینه‌های جست‌وجو است و اهمیت فراوانی در جست‌وجوی منابع و یافتن آثار علمی دارد. بنابراین و با توجه به اهمیت درج صحیح نام نویسندگان در پایگاه‌های اطلاعاتی و رعایت یکدستی در ثبت آنها، هرگونه تشتّت و تنوع در نگارش اسامی پدیدآوران می‌تواند مشکل آفرین باشد (خسروی، ۱۳۹۰).

افزایش دسترسی به منابع اطلاعاتی ناهمگون و تنوع برگردان اسامی به دلیل ویژگی های زبانی و فرهنگی از سویی و ناتوانی پایگاه ها در تشخیص ارتباط و پیوند میان آن‌ها از سوی دیگر، باعث گسیختگی و نبود انسجام در بازیابی اسامی افراد شده است (صادقی گورجی و همکاران، ۱۳۹۴). برگردان اسامی خاص تنها به نام نویسنده‌ی مقاله محدود نمی‌شود، بلکه در فرایند استناددهی نیز مشاهده می‌شود (کاوه و همکاران، ۱۳۹۹).

1. transliteration

پایگاه مستندات سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران[1] در ایجاد استانداردهای مستندسازی برای ایران نقش مهمی دارد. کتابخانهٔ ملی ایران در جهت یکدستی دگرنویسی اسامی شامل پدیدآوران از زبان‌های غیر فارسی اقدام به ایجاد بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین کرده است به طوری که تمامی اسامی غیر فارسی منابعی که به کتابخانهٔ ملی ایران رسیده است توسط کتابخانهٔ ملی ایران بر اساس این بانک خوانده می‌شود. با توجه به نیروی انسانی و ظرفیت قوی این بانک و مهم تر از همه پشتوانهٔ انتشاراتی آن، این بانک فقط مورد استفادهٔ مستندسازان کتابخانهٔ ملی ایران است و کاربرد دیگری ندارد، به طوری که حتی مورد توجه مسئولان یکی از مهم‌ترین نشریات کتابداری، یعنی *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری وسازماندهی اطلاعات*[2] که در کتابخانهٔ ملی ایران منتشر می‌شود، قرار نگرفته است.

با توجه به اهمیت دقت بازیابی اطلاعات مربوط به پژوهشگران و نویسندگان مقالات، مسئلهٔ اصلی این پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که به دلیل تنوع دگرنویسی، جامعیت بازیابی مدارک در پایگاه‌های اطلاعاتی می تواند تحت تأثیر قرار گیرد و در نتیجه در هر جست‌وجو، تعداد زیادی از مدارک مرتبط علی رغم وجود در پایگاه‌های اطلاعاتی از دست برود.

بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین[3]

صدیق بهزادی (۱۳۷۵ب) در کتاب *شیوه‌نامهٔ ضبط اعلام انگلیسی در فارسی*، به این نکته می پردازد که پیش از جنگ جهانی دوم اکثر اسامی و واژه‌های غیرفارسی با تلفظ فرانسوی ثبت و ضبط شده است، اما اکنون زبان فرانسوی جای خود را به زبان انگلیسی داده است. قابل توجه است که در قرن سیزده هجری شمسی گرایش دگرنویسی به تلفظ اصلی نزدیک‌تر بوده است. در قرن چهارده هجری شمسی[4] با دو گرایش روبه‌رو می‌شویم: ۱) گرایشی که از قواعد نظام آوایی زبان فارسی پیروی می‌کند، و ۲) گرایش جدیدتر که به تلفظ اصلی وفادارتر است.

بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین به گرایش دوم به‌ویژه در مورد نام اول می‌پردازد و در مورد نام خانوادگی محدودیت بیشتری را رعایت می‌کند. از جمله اگر نام خانوادگی در منبعی یافت نشود دگرنویسی مؤلف/مترجم را می‌پذیرد مگر اینکه اشتباهی فاحش صورت گرفته باشد. برای مثال نام هندی Singh که دگرنویسی آن بر اساس منابع معادل سینگ است ولی مترجمی آن را سینق دگرنویسی کرده بود.

از اوایل دههٔ ۱۳۷۰ دگرنویسی اسامی غیر فارسی مانند اسامی انگلیسی، فرانسوی،

۱. در ادامه از عنوان کوتاه‌تر «کتابخانهٔ ملی ایران» استفاده می‌شود.

۲. در بهمن ۱۴۰۰ از شماره ۱۲۸ لفظ «ملی» حذف و نام نشریه به صورت مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات تأیید شد.

۳. تاریخچه و معرفی این بانک برگرفته از یادداشت‌های شخصی مرضیه هدایت و کتاب دستنامهٔ مستندسازی اسامی مشاهیر و مؤلفان (۱۳۹۶) است.

۴. اکنون (سال ۱۴۰۲ هجری شمسی) در قرن پانزدهم هجری شمسی هستیم.

آلمانی،... در کتابخانهٔ ملی ایران شروع شد. در ابتدای کار فقط سه برگه دان وجود داشت. یک برگه دان برای نام و دو برگه دان برای نام خانوادگی که کارت های آن‌ها به صورت دستی نوشته می‌شد. پس از به کارگیری مارک ایران[1] ضرورت داشتن بانک اسامی مستند غیرفارسی (اسامی که با املای لاتین ثبت و ضبط می‌شوند) بیشتر نمایان شد. در سال ۱۳۸۹ پیشنهاد ایجاد بانک آوانوشت داده شد و از سال ۱۳۹۲ ورود اطلاعات آغاز شد. بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین به منظور یکدست کردن اسامی پدیدآوران خارجی در محیط مارک ایران (برنامهٔ رسا) ایجاد شد. اسامی غیرفارسی تمام اشخاصی که می بایست نامشان مستند شود، اعم از پدیدآورندگان منابعی که به کتابخانهٔ ملی ایران رسیده است، بر پایهٔ همین بانک آوانویسی می‌شود. اطلاعاتی که تنها دربرگیرندهٔ سه برگه‌دان بود در حال حاضر بیش از ۱۶۰ هزار رکورد دارد و به طور مستمر اسامی جدید به آن اضافه می‌شود. بخش مستندسازی پیشنهاد کرده است کتابخانهٔ ملی ایران در آینده این بانک را در اختیار همگان قرار دهد.

هدف اصلی ایجاد این بانک، یکدستی اسامی غیرفارسی با املای لاتین است که به شکل های مختلف به فارسی برگردانده شده‌اند. برای دگرنویسی فارسی اسامی از منابع متعدد استفاده می‌شود. البته تعدادی از اسامی در منابع یافت نمی‌شوند و اگر اسامی توسط مترجمان و پژوهشگران دگرنویسی شده باشند، به خاطر صحت دگرنویسی، با قواعد زبان اصلی و ملیت پدیدآور تطبیق داده می‌شوند. به عنوان نمونه، Jean که در زبان انگلیسی جین و در زبان فرانسه ژان خوانده می‌شود، در دگرنویسی تمام اشخاصی که انگلیسی یا فرانسوی‌اند، به طور یکسان به کار رود.

با رعایت این امر، خوانندهٔ فارسی‌زبان با دیدن اسامی می‌تواند بدون مراجعه به منابع ملیت نام را که نویسنده انگلیسی است یا فرانسوی است تشخیص دهد. این مقاله بر این است که مترجمان و پژوهشگران تشویق شوند دگرنویسی صحیح را استفاده کنند تا در تشخیص ملیت نام از تشتت و ناهماهنگی جلوگیری شود و اشتباه پیش نیاید.

قانونی وجود ندارد که کتابخانهٔ ملی ایران مترجمان و نویسندگان و ... را اجبار به استفاده از بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین کند، اما نکتهٔ حائز اهمیت این است که از این بانک در آثار تهیه شده توسط کتابخانهٔ ملی ایران بهره برده شود.

- سایر اهداف این بانک همان اهداف برگه دان دستی اسامی لاتین را دنبال می‌کند که عبارتند از:
- ثبت و ضبط شکل صحیح نام و نام‌خانوادگی کسانی که بنا به نقششان در اثر،

۱. کتابخانه ملی ایران در سال ۱۳۷۶ طرح مارک ایران را به شورای پژوهش‌های علمی کشور پیشنهاد کرد. طرح مذکور در همان سال تصویب شد. مارک ایران قالبی است برای ذخیره و بازیابی و تبادل اطلاعات که بر مبنای آی.اس.بی.دی. ها و با در نظر گرفتن ویژگی‌های فهرستنویسی فارسی طراحی شده است. هدف اصلی مارک ایران تسهیل تبادل داده‌های کتابشناختی ماشین‌خوان سازمان‌ها در سطح ملی و بین المللی است. کمیتهٔ ملی مارک ایران در فروردین ۱۳۷۷ توسط کتابخانهٔ ملی ایران تشکیل شد (کمیتهٔ ملی مارک ایران، ۱۳۸۱، ص. ۱، ۴، ۷).

سرشناسه اند یا شناسهٔ افزوده می‌گیرند، از قبیل: پدیدآور، مترجم، شارح، مصحح، تصویرگر و ...

- یکدستی در شیوهٔ خواندن اسامی
- جلوگیری از تکرار اسامی
- جست‌وجوی آسان و سریع در بانک کتابشناسی ملی

ویرایش کارت‌های قدیمی (هدایت و خان‌سفید و رحیمی‌پور، ۱۳۹۶)

- گرچه هدف اصلی این بانک دگرنویسی اسامی غیرفارسی بر اساس نزدیکی تلفظ به زبان اصلی آن‌هاست ولی گاه به دلایلی مستندساز مجبور است از این قاعده عدول کند. این دلایل عبارتند از:

وجود تفاوت میان دستگاه آوایی زبان‌های مختلف باعث می‌شود دگرنویسی بعضی حروف در زبان مبدأ و مقصد یکسان نباشد. به عنوان مثال:

Smith: انگلیسی؛ اسمیت: فارسی

S = س؛ m = م؛ i = ی؛ t = ت؛ h = ه. بنا به جداول معادل سازی th = ث

اگرچه حرف «ث» در الفبای فارسی وجود دارد، اما در بعضی اسامی از جمله اسمیت (Smith) به صورت «ت» و در بعضی اسامی از جمله مکبث (Macbeth) به صورت «ث» دگرنویسی شده است.

- شکل اسمیت فراوانی بیشتری نسبت به اسمیث دارد که از جمله دلایل انتخاب این شکل جاافتادگی و قدمت به‌کارگیری آن است چرا که احتمالاً اولین مترجم آن را به خاطر روانی تلفظ به این شکل دگرنویسی کرده است.

گاهی دگرنویسی صحیح، با توجه به فرهنگ فارسی‌زبانان معنای دیگری را منتقل می کند که در تضاد با هنجارهای اخلاقی و اجتماعی و ... است، در نتیجه مستندساز جهت رعایت این نکات، قواعد زبانی یا املایی را نادیده می‌گیرد.

۱. نتایج عدم استفاده از بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین
۲. عدم یکدستی دگرنویسی اسامی با زبان و ملیت یکسان. به عنوان مثال: Smith: اسمیت / اسمیث؛ انگلیسی؛
۳. عدم یکدستی دگرنویسی زبان‌های مختلف بر اساس ملیت پدیدآور. به عنوان مثال: Charles: انگلیسی: چارلز؛ فرانسوی: شارل؛ سوئدی: کارل؛

هویت/ هویت های متفاوت برای یک پدیدآور (برای خوانندهٔ فارسی زبان). به عنوان مثال: دگرنویسی Xenophanes (ملیت: یونانی) به چندین شکل ضبط شده است: کسنوفانس، کزنفاس، کزنوفان، کسینوفانوس، گزنفان، گزنوفانس.

برخی از منابع که اسامی بر اساس آن‌ها دگرنویسی می‌شوند در پانویس آورده شده است.[1]

این پژوهش سعی دارد به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱. دگرنویسی اسامی غیرفارسی مورد استفادهٔ پژوهشگران در مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* تا چه میزان با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مطابقت دارد؟

۲. دگرنویسی اسامی غیرفارسی مورد استفادهٔ پژوهشگران در مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* تا چه میزان با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مغایرت دارد؟

۳. اسامی پرتکرار مورد استفاده در مقالات پژوهشگران *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* از کدام ملیت هستند؟

اسامی غیرفارسی دگرنویسی‌شده مورد استفادهٔ پژوهشگران در مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* در بانک آوانوشت بر اساس چه منبعی (منابع لاتین، کتاب، مستندساز و ...) دگرنویسی شده‌اند؟

پیشینهٔ پژوهش

تا کنون پژوهش های متعددی در این زمینهٔ موضوعی انجام شده است که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

صدیق بهزادی (۱۳۷۵ب) در کتاب *شیوه‌نامهٔ ضبط اعلام انگلیسی در فارسی* که بر اساس پایان نامهٔ دورهٔ دکتری اش تحت عنوان *پیشنهاد قواعد بازنویسی اعلام انگلیسی به فارسی به عنوان ابزار کنترل کتابشناختی*[2] تهیه و تدوین شده است، تلاش کرده ناهماهنگی ها و تشتت ضبط اعلام انگلیسی در زبان فارسی را نشان دهد. «الگوهای موجود ضبط اعلام از منابع و مراجع کتابشناختی گردآوری و سپس تحلیل شده است. ساختار آوایی زبان فارسی و انگلیسی، با توجه به وجوه اشتراک و افتراق نظام صوتی دو زبان، بررسی شده و بر اساس تحلیل الگوهای موجود پیشنهادهایی همراه با دستورالعمل‌های مناسب برای ضبط اعلام ارائه گردیده است.» جداولی برای صامت‌ها، مصوت‌ها و مصوت‌های مرکب، بازنویسی نویسه‌های صامت، مصوت و واج های صامت، مصوت و مصوت‌های مرکب انگلیسی به فارسی نیز تهیه کرده است.

متین (۱۳۸۲) به تبیین برخی روش‌های موجود نویسه‌گردانی اعلام فارسی و عربی، و لحاظ کردن ابعاد صوری و توصیفی آنها در جهت رسیدن به معیاری مطلوب

1.Duden Aussprachewörterbuch (2000) (Duden Band 6), Bibliographisches Institut, & F. A. Brockhaus AG, Mannheim

Merriam Webster's Biographical Dictionary (1995), Springfield Mass.: Merriam-Webster, Inc.

Daniel Jones (2006), Cambridge English Pronouncing Dictionary, edited by Peter Roach, James Hartman, Jane Setter, New 17th edition, Cambridge: Cambridge University Press.

Mary Stuart Mackey & Maryette Goodwin Mackey (1979), The Pronunciation of 10,000 Proper Names, New York: Dodd, Mead and Company.

G. M. Miller (1971), BBC Pronouncing Dictionary of British Names, London: Oxford University Press.

J. C. Wells (2000), Longman Pronunciation Dictionary, NEW EDITION.

ماندانا صدیق بهزادی(۱۳۷۵)، شیوه‌نامهٔ ضبط اعلام انگلیسی در فارسی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی با همکاری کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران.

2. A Proposal for an American English / Persian Transcription Scheme as a Bibliographic Control Tool (PhD Dissertation, University of Illinois, 1980)

و یکسان پرداخته است. آنچه در این مقاله آورده شده است تعریف نویسه گردانی و ضرورت های کاربرد آن برای اعلام فارسی و عربی است به‌خصوص در مقالاتی که به زبان های «لاتین» نوشته شده‌اند. سپس با مقایسهٔ معروف ترین «قرارداد»های نویسه‌گردانی، دانشنامهٔ ایرانیکا به عنوان بهترین و کامل‌ترین آنها از دید مؤلف مقاله انتخاب شده است.

حسینی معصوم و شاه بیکی (۱۳۹۲) به بررسی راهبردهای به‌کارگرفته‌شده در برگردان اسامی خاص موجود در سه رمان *و سپس هیچکس نبود*[۱]، *و آرزوهای بزرگ*[۲]، *و روزگار سخت*[۳]، بر اساس مدل سارکا[۴] پرداختند. پس از بررسی و مقایسه مشخص شد که راهبرد نسخه برداری[۵] بیشترین کاربرد را در ترجمه از زبان انگلیسی به زبان فارسی داشته است (۶۸/۲ درصد) و پس از آن، به‌ترتیب از راهبرد آوانویسی (۱۸/۰۶ درصد) و راهبرد ترجمهٔ ناقص (۱۳/۶۶ درصد) استفاده شده است.

ریاحی نیا و نیک نیا (۱۳۹۵) به شناسایی موانع به‌اشتراک گذاری مستندات اسامی اشخاص در فهرست مستند مجازی بین‌المللی (ویاف) بر مبنای داده‌های کتابخانهٔ ملی ایران پرداختند که عبارتند از: ۱) عدم پیوند میان پایگاه های اطلاعات مستند اسامی و اطلاعات کتابشناختی، ۲) امکان عدم بازیابی به دلیل تفاوت میان رسم الخط اسامی مشابه، ۳) عدم تکمیل ارجاعات حدود نیمی از رکوردهای مستند، ۴) وجود بیش از یک رکورد برای برخی اسامی متعلق به یک پدیدآور، و ۵) همسانی تنها ۵۰ درصد از رکوردهای مستند موجود با مستندات کتابخانهٔ کنگره. همچنین اعلام کرده‌اند از نظر متخصصان حوزهٔ مستندسازی کتابخانهٔ ملی ایران، حضور داده‌های کتابخانه در ویاف ضرورت دارد.

کاوه و دیگران (۱۳۹۹) به شناسایی چالش‌های برگردان اسامی فارسی به انگلیسی در پایگاه وب آو ساینس[۶] پرداختند. یافته‌ها نشان داد که در برگردان اسامی از فارسی به انگلیسی چهار گروه چالش‌های مربوط به «همخوان‌ها»، چالش‌های مربوط به «واکه‌ها»، چالش‌های مربوط به «حذف یا تکرار حروف»، و چالش‌های «تلفظی» وجود دارد. با توجه به اهمیت بازیابی اسامی در جست‌وجوی نویسندگان و همچنین در ارزیابی پژوهش، راهکارهایی همچون استفاده از عملگرهای بولی[۷] و نویسهٔ جایگزین بین صورت های نگارشی غالب، ایجاد ساندکس زبان فارسی[۸]، و مجهز کردن پایگاه به ابزارهای دانشی ویژهٔ نام جهت یکدستی در برگردان نام‌ها ضرورت دارد.

عزیزیان، خسروی، فامیل روحانی، و عاصی (۱۳۹۹) در پژوهش خود میزان انطباق آوانویسی نام‌های فارسی در پایگاه مستندات کتابخانهٔ ملی ایران با استانداردهای ملی

۱. توجه کنید «و» جزئی از نام رمان است. رمان از آگاتا کریستی.
۲. رمان از چارلز دیکنز.
۳. رمان از چارلز دیکنز.
4. Heikki Särkkä
۵. در حسینی معصوم و شاه‌بیکی (۱۳۹۲) در بررسی‌ها بر اساس مدل سارکا، ظاهراً «نسخه‌برداری» همان «نویسه‌گردانی» است.
6. Web of Science
7. Boolean operators
8. Persian soundex

و بین‌المللی را بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد در پایگاه‌های نام اشخاص و تنالگان‌ها و نام‌های جغرافیایی، حروف «ص» و «ظ» بیشترین و حرف «ع» کم‌ترین انطباق را با استانداردها دارند. انطباق با استانداردها در پایگاه‌های تنالگان و جغرافیا و در مورد مصوت‌های کوتاه نسبت به مصوت‌های بلند بیشتر بود.

حق‌اللهی و زارع بیدکی و یاری (۲۰۱۲)[1] در پژوهش خود الگوریتمی به منظور نویسه گردانی اسامی افراد از زبان فارسی به انگلیسی ارائه کردند. این الگوریتم دارای دو مرحله است. در مرحلهٔ اول با آنالیز مجموعهٔ بزرگی از صفحات وب تمامی کلمات آن استخراج و بر اساس حروف آنها در کلاس‌های مناسب طبقه‌بندی می‌شوند، سپس با در نظر گرفتن همسایگی بین این کلمات گراف بزرگی تشکیل می‌شود. در مرحلهٔ بعد نیز از طریق گراف به‌دست‌آمده، نویسه گردانی انجام می‌گیرد. نتایج نشان داد صفحات وب تاثیر به‌سزایی در بهبود نویسه گردانی داشته‌اند.

مبارک و عبدالعلی (۲۰۱۶)[2] روش جدیدی برای استخراج داده‌ها از توئیتر به منظور ساخت منابع و نظام‌های دگرنویسی ارائه کرده‌اند. همچنین مقایسه نشان می‌دهد داده‌های جمع آوری‌شده از ویکی‌پدیا نسبت به داده‌های برگرفته از توئیتر فواید افزودهٔ زیر را داشت: ۱) مقادیر انبوه داده‌های موازی،۲) پوشش تفاوت‌های گویشی، و ۳) نوشته‌های غیر رسمی.

محمدزاده سراب و کازرانی و شکفته (۲۰۱۸)[3] به بررسی مشکلات و تفاوت آوایی زبان فارسی و انگلیسی و ناسازگاری در استنباط نام های دگرنویسی‌شدهٔ ۱۳۰۱ عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در پایگاه‌های استنادی اسکوپوس[4] و مرکز استنادی علوم جهان اسلام پرداختند. نتایج نشان داد که ۱۹۳ نفر (۱۵٪)[5] از اعضای هیئت علمی تولیدات علمی را در هر دو پایگاه داده نمایه نکرده‌اند و ۱۱۰۸ نفر (۸۵٪)[6] در یکی از دو پایگاه داده مقالاتشان نمایه شده است. ۳۵۷ نفر (۳۲/۲ درصد) نام خود را در بیش از دو شکل، ۴۱۳ نفر (۳۷/۳ درصد) در دو شکل و فقط ۳۳۸ نفر (۳۰/۵ درصد) از اعضای هیئت علمی نام خود را به یک شکل ثبت کرده‌اند.[7] به عبارت دیگر تقریباً ۷۰٪ اعضای هیئت علمی نام خود را به یک شکل ثبت نکرده‌اند. بنابراین وجود دستورالعمل ویژهٔ دگرنویسی امر مهمی است تا بتوان از شکل‌های متفاوت به یک شکل انتخاب‌شده ارجاع داد.

پژوهشی که بیشترین مشابهت را با پژوهش حاضر دارد، پژوهش محمدزاده سراب و کازرانی و شکفته (۲۰۱۸) است. این مقاله ضمن اشاره به عدم یکدستی ضبط اسامی پژوهشگران و اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

1. Haghollahi, Zareh
2. Mubarak & Abdelali (2016) Bidoki, & Yari
3. Mohammadzadeh Sarab, Kazerani, & Shekofteh
4. Scopus

۵. در منبع اصلی همین است. دقیق‌تر: ۱۴/۸۳ درصد

۶. در منبع اصلی همین است. دقیق‌تر: ۸۵/۱۶ درصد

۷. درصدهای ۳۲/۲ و ۳۷/۳ و ۳۰/۵ حاصل تقسیم عدد مربوطه بر ۱۱۰۸ (و نه بر ۱۳۰۱) است.

در پایگاه‌های استنادی اسکوپوس و مرکز استنادی علوم جهان اسلام، به دلیل تفاوت آوایی میان زبان فارسی و انگلیسی، نبود دستورالعمل ویژهٔ دگرنویسی را مهم می بیند و پیشنهاد ارجاع شکل های متفاوت به یک شکل انتخاب‌شده را می دهد.

با توجه به مرور پژوهش‌های موجود دراین زمینه شکافی در دگرنویسی اسامی فارسی به لاتین و همچنین اسامی لاتین به فارسی وجود دارد. با توجه به گذشت زمان و ظهور فنّاوری‌های نوین و ظهور ارتباطات گسترده در دهکدهٔ جهانی، این شکاف نه تنها مرتفع نشده بلکه عمیق‌تر هم شده و ضرورت این موضوع بیش از هر زمان دیگری مورد توجه است. از آنجایی که دگرنویسی اسامی خاص همواره یکی از مباحث پیچیده و چالش‌برانگیز در امر ترجمه بوده است، لذا هدف عمدهٔ این پژوهش شناسایی چالش‌های دگرنویسی اسامی غیرفارسی به فارسی در *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* و میزان انطباق آن با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین است. تلاش در این مطالعه همسو با اهدافی است که منجر به رفع حداقل بخشی از مشکلات دگرنویسی در آثاری است که در وهلهٔ اول خاستگاه آن‌ها کتابخانهٔ ملی ایران و در وهلهٔ دوم سایر آثاری است که در حوزه های گوناگون نشر (چاپی و الکترونیکی) در اختیار همگان قرار می‌گیرد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع پژوهش، کمّی است که با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است. تمامی اسامی غیرفارسی مورد استفاده در یکی از فصلنامه‌های معتبر این حوزه یعنی *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* در فاصلهٔ سال ۱۳۹۰ تا پاییز ۱۳۹۸ به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفت. باید گفت که این فصلنامه از سال ۱۳۹۸ در شیوه نامهٔ نگارش خود تغییراتی داده است و از این تاریخ (پاییز ۱۳۹۸) تا زمان جمع آوری داده (بهار ۱۳۹۹) به صورت غیرفارسی (لاتین) در متن فارسی آورده شده است. همچنین با توجه به تغییرات مجدد در سیاست این فصلنامه از پاییز ۱۳۹۸ تا بهار ۱۴۰۱ به آوردن اسامی لاتین در متن مقاله اکتفا شده است، در نتیجه دگرنویسی اسامی صورت نگرفته است. فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات به این دلیل به عنوان نمونه در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است که براساس آیین‌نامهٔ نشریات علمی مصوّب ۰۹-۰۲-۱۳۹۸، در ارزیابی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ رتبهٔ الف را در رتبه‌بندی کمیسیون نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کسب کرد. همچنین براساس

فهرست مجلات دارای ضریب تأثیر در ISC مصوّب ۱۳۹۸ دارای ضریب تأثیر ۰.۴۴۴ و چارک ۱ (Q1) است *(فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۴۰۱)* و نشان دهندهٔ آن است که این فصلنامه در میان مجلات و پژوهشگران این حوزه دارای جایگاه و اعتبار علمی ویژه‌ای است. همچنین خاستگاه این فصلنامه و بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین هر دو کتابخانهٔ ملی ایران است. باید گفت که *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* از انتشارات کتابخانهٔ ملی ایران است و دفتر این فصلنامه در ساختمان کتابخانهٔ ملی واقع شده است. همچنین بانک مستندات که شامل بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین است، یکی از برون‌دادهای بخش مستندسازی ادارهٔ کل پردازش در کتابخانهٔ ملی ایران است.

به منظور گردآوری داده‌های پژوهش ابتدا تمام اسامی غیرفارسی مورد استفاده در متن مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* به همراه معادل فارسی آن‌ها به تفکیک دوره و سال در برنامهٔ اکسل دسته بندی و سازماندهی شد. در مجموع ۵۵۷۰ اسم غیرفارسی بازیابی شد. در مرحلهٔ بعدی تمامی اسامی غیرفارسی بازیابی‌شده به طور مجزا در جعبهٔ جست‌وجوی بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین در فیلد «عنصر» جست‌وجو شدند. برخی از موارد در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین وجود نداشت، و همچنین برخی از آنها با توجه به منبع مورد بررسی دارای یک یا چند معادل فارسی بودند که تمامی آنها در پیشینهٔ مورد نظر آورده شده است. سپس معادل فارسی مورد استفادهٔ پژوهشگران مقالات فصلنامه با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مورد بررسی و مطابقت قرار گرفت (جدول ۱).

جدول ۱- نحوهٔ قرار گرفتن نام ها در فایل اکسل

اسم نویسنده	دگرنویسی فارسی توسط نویسندهٔ مقاله	ملیت نویسنده	موجود در آوانوشت	منبع مورد حمایت
Roesch	روش		-	Hermann Roesch (2006), "Digital Reference Services: State of the Art in the Focus on Quality", paper presented at the World Library and Information Congress: 72nd IFLA General Conference and Council (20-24 August 2006, Seoul, Korea)

Ellis	الیس	الیس/ انگلیسی/ بر اساس منبع		لیزا الیس و استفن فرنکور (۱۳۸۳)، «استفاده از کارایی اطلاعاتی در خدمات مرجع دیجیتال، ترجمه مرتضی کوکبی، در: *گزیده مقالات ایفلا*، زیر نظر فریبرز خسروی، به همت و ویراستاری سیمین نیازی، تهران: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران
[Francover]	فرنکور	-		لیزا الیس و استفن فرنکور (۱۳۸۳)، «استفاده از کارایی اطلاعاتی در خدمات مرجع دیجیتال، ترجمه مرتضی کوکبی، در: *گزیده مقالات ایفلا*، زیر نظر فریبرز خسروی، به همت و ویراستاری سیمین نیازی، تهران: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران
White	وایت	وایت/ انگلیسی/ بر اساس کتاب و منبع		Marilyn Domas White (2001), "Diffusion of an innovation: Digital reference services in Carnegie Foundation master's (comprehensive) academic institution libraries", *The Journal of Academic Librarianship*, 27(3): 173-187.
[Staffel]	استافل	-		Bruce Stoffel & Toni Tucker (2004), "E-mail and chat reference: Assessing patron satisfaction", *Reference Services Review*, 32(2): 120-140.
[Tuker]	توکر	-		Bruce Stoffel & Toni Tucker (2004), "E-mail and chat reference: Assessing patron satisfaction", *Reference Services Review*, 32(2): 120-140.
Chowdhury	چودری	چودری/ هندی		Gobinda Chowdhury & Simone Margariti (2004), "Digital reference services: a snapshot of the current practices in Scottish Libraries", Library Review, 53(1): 50-60.
Margariti	مارگریتی	مارگریتی/ انگلیسی/ بر اساس گوگل شنیداری		Gobinda Chowdhury & Simone Margariti (2004), "Digital reference services: a snapshot of the current practices in Scottish Libraries", Library Review, 53(1) : 50-60.

Kadir	کدیر[1]		قادر / عرب	Wan A. Kadir Wan Dollah (2006), “Digital reference services in selected public academic libraries in Malaysia: A case stady”” in: C. Khoo, D. Singh & A. S. Chaudhry (Eds.), *Proceedings of the Asia-Pacific Conference on Library & Information Education & Practice 2006 (A-LIEP 2006),* Singapore, 3-6 April 2006 (pp. 122-135), Singapore: School of Communication & Information, Nanyang Technological University, retrieved September 25, 2010, from: htttp://hdl.handle.net/10150/106202
Dollah	دولا[2]		-	Wan A. Kadir Wan Dollah (2006), “Digital reference services in selected public academic libraries in Malaysia: A case stady”, in: C. Khoo, D. Singh & A. S. Chaudhry (Eds.), *Proceedings of the Asia-Pacific Conference on Library & Information Education & Practice 2006 (A-LIEP 2006),* Singapore, 3-6 April 2006 (pp. 122-135), Singapore: School of Communication & Information, Nanyang Technological University, retrieved September 25, 2010, from: htttp://hdl.handle.net/10150/106202

۱. پانوشت بعد را ببینید
۲. نام‌های Kadir و Dollah قسمتی از نام نویسنده هستند. نام نویسنده در منبع مورد حمایت به صورت Wan A. Kadir Wan Dollah نوشته شده. نام کامل‌تر نویسنده به صورت Wan Ab Kadir Wan Dollah است. در مورد Ab و Kadir و Dollah :
ــ در مالزیایی Ab و Abd در نام‌ها به معنای عبدال... است. Ab Rahman یعنی عبدالرحمن.
ــ Kadir یعنی قادر و Ab Kadir یعنی عبدالقادر.
ــ در مالزیایی Dollah نشان‌دهندهٔ املای عربی عبدالله است.
ضبط نام Wan Ab Kadir Wan Dollah به عربی و به فارسی می‌شود: وان عبدالقادر وان عبدالله.

همچنین در ذیل نمونه‌ای از جست‌وجوی اسامی غیرفارسی و نتیجهٔ آن در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین هم آورده شده است (شکل ۱ و ۲).

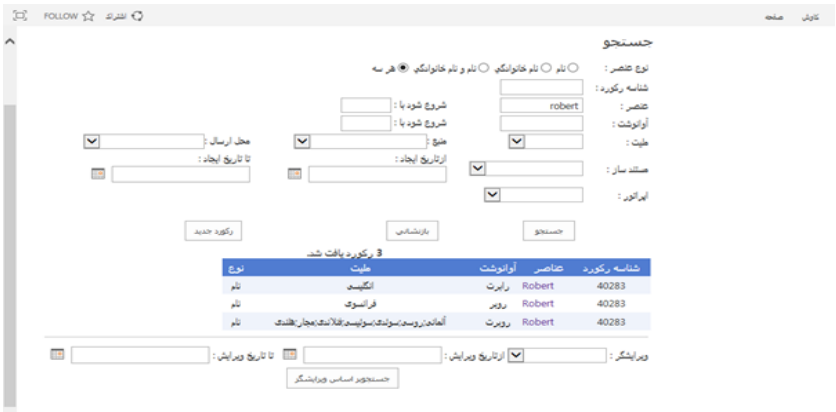

شکل ۱- یک نمونه از جستوجوی اسم (Robert)

شکل ۲- نتیجهٔ جستوجو شامل دگرنویسی اسم غیرفارسی Robert به همراه منابع مورد استفاده جهت دگرنویسی این اسم

یافته‌ها

در مجموع ۳۵۶ مقاله مورد بررسی قرار گرفت که ۲۳ مقاله بدون اسامی غیر فارسی (لاتین) و سه مقاله به زبان انگلیسی بود. با بررسی مقالات، ۵۵۷۰ اسم غیرفارسی بازیابی شد، که ۵۸ مورد به دلیل فارسی بودن و عدم مطابقت نام های غیرفارسی با برگردان فارسی در متن مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، از جامعهٔ آماری حذف شدند به عنوان نمونه Barki، برگ؛ Darlong، دارلینگ؛ Spencer، استیونسون؛ و در نهایت ۵۵۱۲ اسم غیرفارسی مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲- اسامی غیرفارسی بازیابی‌شده در فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات و موجودیت یا وجود آن‌ها در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین

تعداد کل اسامی غیرفارسی بازیابی شده	تعداد اسامی غیر فارسی مورد بررسی در این پژوهش	تعداد اسامی که در بانک آوانوشت موجود هستند	درصد	تعداد اسامی که در بانک آوانوشت موجود نیستند	درصد
۵۵۷۰	۵۵۱۲	۳۶۶۰	۶۶/۴	۱۸۵۲	۳۳/۵۹۹

با توجه به یافته های جدول ۲، از مجموع ۵۵۱۲ اسم غیرفارسی مورد بررسی، تعداد ۳۶۶۰ اسم (۴/۶۶ درصد) در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین موجود بود و تعداد ۱۸۵۲ اسم (۳۳/۵۹۹ درصد) در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین وجود نداشت.

جدول ۳- اسامی غیرفارسی بازیابی‌شده در مقالات فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۸

عنوان سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
تعداد اسامی موجود در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین	۸۹	۱۳۵	۲۰۲	۱۵۶	۶۰	۲۵۶	۳۱۹	۴۵۱	۱۸۴
معادل فارسی اسامی غیرفارسی مطابق با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین	۱۴۷	۱۸۹	۲۱۸	۲۴۱	۹۰	۳۸۳	۴۳۷	۶۱۸	۲۱۸
معادل اسامی غیر فارسی متمایز در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین	۷۶	۱۱۳	۱۳۳	۱۰۴	۴۶	۱۷۰	۲۱۰	۱۹۱	۷۶
مواردی که به نام غیرفارسی (لاتین) در منبع مقاله اشاره نشده	۴۴	۳	۱	-	-	-	-	۷	۳
مجموع	۳۵۶	۴۴۰	۵۵۴	۵۰۱	۱۹۶	۸۰۹	۹۶۶	۱۲۶۷	۴۸۱

با توجه به یافته‌های جدول ۳، داده‌های حاصل از اسامی غیرفارسی بازیابی‌شده به تفکیک سال مرتب شد. بیشترین رکوردهای بازیابی‌شده مربوط به سال ۱۳۹۷ (با تعداد ۱۲۶۷ رکورد) و کم‌ترین مربوط به سال ۱۳۹۴ (با تعداد ۱۹۶ رکورد) بود. همچنین بیشترین تطابق با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مربوط به سال ۱۳۹۷ (با تعداد ۶۱۸ رکورد) و کم‌ترین مربوط به سال ۱۳۹۴ (با تعداد ۹۰ رکورد) است.

۱. دگرنویسی اسامی غیرفارسی مورد استفادهٔ پژوهشگران در مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* **تا چه میزان با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مطابقت دارد؟**

جدول ۴- اسامی که مطابق با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین دگرنویسی شده‌اند

ردیف	اسامی غیرفارسی	دگرنویسی فارسی	دفعات تکرر
۱	Chen	چن	۴۱
۲	Lee	لی	۲۳
۳	Kim	کیم	۲۳
۴	Smith	اسمیت	۱۷
۵	Li	لی	۱۶
۶	Lin	لین	۱۵
۷	Park	پارک	۱۳
۸	Kumar	کومار	۱۳
۹	King	کینگ	۱۲
۱۰	Jones	جونز	۱۲
۱۱	Miller	میلر	۱۰
۱۲	White	وایت	۱۰
۱۳	Tillett	تیلت	۹
۱۴	Saracevic	ساراسویک	۹
۱۵	Fisher	فیشر	۸

در پاسخ به سؤال ۱ باید گفت از میان ۵۵۱۲ اسم غیرفارسی بازیابی‌شده از مقالات و مطابقت آن‌ها با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین تعداد ۳۶۶۰ مورد

در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین وجود داشت که تعداد ۲۵۴۱ نام (۴۶/۰۹۹ درصد) به‌درستی دگرنویسی شده است. از میان ۲۵۴۱ اسم بازیابی‌شده که مطابق با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین دگرنویسی شده‌اند، اسامی‌ای وجود داشتند که در مقالات و در سال های مختلف تکرار شده بودند و در تمامی موارد به‌درستی دگرنویسی شده بودند. در جدول ۴، تعداد ۱۵ نام غیرفارسی که دگرنویسی فارسی آن‌ها و بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین با هم مطابقت دارند و همچنین بیشترین فراوانی تکرار را دارند آمده است. همان طور که در این جدول آمده است، نام Chen با فراوانی تکرار ۴۱ در رتبهٔ اول است، و Lee و Kim با فراوانی تکرار ۲۳ در رتبه های بعدی قرار دارند.

۲. دگرنویسی اسامی غیرفارسی مورد استفادهٔ پژوهشگران در مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* تا چه میزان با بانک مرجع آوانوشت اسامی مغایرت دارد؟

جدول ۵- اسامی با ضبط های متفاوت و مغایر با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین

ردیف	اسامی غیرفارسی	دگرنویسی فارسی	دگرنویسی فارسی	دگرنویسی فارسی	دگرنویسی فارسی	آوانوشت
۱	Bar-Ilan	باریلن	بارایلان	[بر ـ ایلان]	بارآیلن	بار/انگلیسی ـ هندی/ بر اساس کتاب ایلان/ هندی/ بر اساس کتاب
۲	Jarvelin	ژارولین	ژاولین	یارولین	جارولین	یرولین/ فنلاندی
۳	Huang	هوآنگ	هوانگ	هواهنگ	هانگ	هوانگ/ چینی/ بر اساس منبع
۴	Xie	زای	شیه	ژی	اکسی	شی/ چینی/ بر اساس گوگل شنیداری
۵	Evans	اونس	اِوانز	ایوانز		اونز/ انگلیسی/ بر اساس منبع
۶	Howard	هاورد	هووارد	هوارد		هوارد/ انگلیسی/ بر اساس کتاب
۷	Julien	ژولین	جولین	جولیان		ژولین/ فرانسوی/ بر اساس منبع؛ جولین/ انگلیسی
۸	Le Boeuf	لو بوو	لوبوف	لبوف		لوبوف/ فرانسوی/ بر اساس منبع
۹	Lewis	لوئیز	لوئیس	لویس		لوئیس/ انگلیسی، آلمانی/ بر اساس کتاب و منبع

۱۰	Roberts	روبرتس	رابرتز	رابرتس		رابرتس/ انگلیسی/ بر اساس کتاب و منبع
۱۱	Rogers	روجرز	راجرز	روژرز		راجرز/ انگلیسی/ بر اساس کتاب و منبع
۱۲	Smiraglia	اسمرگلیا	اسمیراگلیا	اسمیراجلیا		اسمیراگلیا/ کروات
۱۳	Ribeiro-Neto	[ریبیرو – نیتو]	[ریبیرو– نتو]	ریبرو–نتو		ریبئیرو/ برزیلی ـ پرتغالی/ بر اساس منبع نتو/ برزیلی ـ پرتغالی/ بر اساس کتاب و منبع
۱۴	Strauss	استراس	اشتراوس	استراوس		استراوس/ انگلیسی/ بر اساس کتاب و منابع
۱۵	Wu	وو	وا	هو		وو/ چینی/ بر اساس کتاب
۱۶	Zhang	زهانگ	ژانگ	جانگ		جانگ/ چینی

از میان ۵۵۱۲ اسم غیرفارسی بازیابی‌شده از مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* و مطابقت آن‌ها با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین تعداد ۳۶۶۰ مورد در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین وجود داشت که تعداد ۱۱۱۹ نام غیرفارسی (۲۰/۳۰۱ درصد) با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مغایرت داشته است. از میان ۱۱۱۹ اسم بازیابی‌شده از مقالات که برگردان فارسی آن‌ها با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مغایرت داشت مواردی بود که هر بار به شکل های مختلف دگرنویسی شده‌اند. در جدول ۵، تعداد ۱۶ اسم غیرفارسی که هر بار به شکل متفاوت دگرنویسی شده‌اند، آمده است. همان طور که در این جدول آمده است، بعضی از این اسامی به ۴ شکل مختلف دگرنویسی شده‌اند. برای مثال، Bar-Ilan به چهار شکل متفاوت باریلن، بارایلان، بر–ایلان، و بارآیلن آمده است، که از میان این‌ها، بارایلان با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین مطابقت دارد.

۳. اسامی پرتکرار مورد استفاده در مقالات پژوهشگران *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* **از کدام ملیت هستند؟**

جدول ۶- اسامی پرتکرار در مقالات فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات

نام پرتکرار	فراوانی تکرار
Chen	۴۱
Zhang	۳۲
Wang	۲۸
Liu	۲۶
Kim	۲۲
Lee	۲۲
Yang	۱۷
Smith	۱۷
Wilson	۱۶
Li	۱۵
Lin	۱۵
Thelwall	۱۵

همان گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود بیشترین و کم‌ترین تکرار اسامی، به‌ترتیب ۴۱ و ۱۵ است. Chen (۴۱ بار) با ملیت‌های انگلیسی، چینی، تبتی، و چند ملیت دیگر در سامانه ثبت شده. بقیهٔ اسامی هم Zhang (۳۲ بار) با ملیت چینی، Wang (۲۸ بار) انگلیسی و چینی و چند ملیت دیگر، Liu (۲۶ بار) چینی، Kim (۲۲ بار) با ملیت انگلیسی و چینی و کره‌ای، Lee (۲۲ بار) با ملیت انگلیسی و چینی و کره ای، Yang (۱۷ بار) با ملیت انگلیسی و چینی، Smith (۱۷ بار) با ملیت انگلیسی، Wilson (۱۶ بار) با ملیت انگلیسی، Li (۱۵ بار) با ملیت چینی و انگلیسی و کره‌ای، Lin (۱۵ بار) با ملیت انگیسی و چینی، و Thelwall (۱۵ بار) با ملیت انگلیسی ثبت شده‌اند.

با مشاهدهٔ جدول شمارهٔ ۶ مشخص می‌شود که اسامی بررسی‌شده در پژوهش بیشتر مربوط به ملیت های انگلیسی و چینی و کره‌ای بوده است.

۴. اسامی غیرفارسی دگرنویسی‌شده مورد استفادهٔ پژوهشگران در مقالات *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین بر اساس چه منبعی (منابع لاتین، کتاب، مستندساز و ...) دگرنویسی شده‌اند؟

جدول ۷- منابع دگرنویسی اسامی غیر فارسی در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین

ردیف	منابع دگرنویسی نام	تعداد	درصد
۱	منبع	۹۶۲	۲۶/۲۵
۲	مستندساز	۵۶۱	۱۵/۳۴
۳	کتاب	۸۴۳	۲۳/۰۴
۴	کتاب و منبع	۱۱۵۶	۳۱/۵۸
۵	کتاب و مستندساز	۳۵	۰/۹۶
۶	منبع و مستندساز	۶۸	۱/۸۷
۷	هر سه (کتاب و منبع و مستندساز)	۳۵	۰/۹۶

از میان اسامی مورد بررسی در این پژوهش، ۳۶۶۰ مورد در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین موجود بود که برای دگرنویسی اسامی ۹۶۲ مورد از منابعی که نام تعدادی از آن‌ها در یکی از پانویس‌ها ذکر شده است، ۵۶۱ عنوان توسط مستندساز و ۸۴۳ عنوان از کتاب[1] استفاده شده است. برای دگرنویسی ۱۱۵۶ اسم به صورت مشترک از کتاب و منبع، ۳۵ مورد به صورت مشترک از کتاب و مستندساز، و ۶۸ مورد از اسامی از منبع و مستندساز بهره گرفته شده است. همچنین در ۳۵ مورد نیز از هر سه مورد کتاب و منبع و مستندساز برای دگرنویسی استفاده شده است. منابع انتخاب در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین برای دگرنویسی بیشترین تعداد اسامی یعنی ۱۱۵۶ اسم (۵۸/۳۱٪) ۱) کتاب در دست فهرست و۲) منابع خاص تلفظ اسامی، و کم‌ترین تعداد یعنی ۳۵ اسم (۰/۹۶ درصد) ۱) پدیدآور/ مترجم اثر و ۲) منابع خاص تلفظ اسامی و شخص مستندساز است (جدول ۷). این امر بیانگر دغدغهٔ مستندساز برای رعایت نکات مورد اشاره است که درستی آنچه که در کتاب آمده با منابع نیز بررسی شده است.

۱. علاوه بر کتاب، برای سایر منابع هم که به کتابخانهٔ ملی می رسد، از قبیل پایان نامه و ...، در صورت لزوم دگرنویسی اسامی انجام می‌شود، ولی از آنجا که بیشترین منابع رسیده به کتابخانهٔ ملی کتاب است تعداد بیشتری از دگرنویسی اسامی بر اساس کتاب انجام می‌شود.

نتیجه‌گیری

نام‌ها کلماتی هستند که از هزاران سال پیش فقط برای تشخیص و تمیز افراد از یکدیگر وضع شده‌اند. چگونگی ضبط اسم افراد در نوشته‌ها، به‌خصوص در فهرست منابع و مآخذ و در کتاب‌های مرجعی نظیر دانشنامه‌ها از مسائلی است که در ترجمه

و تألیف مطرح می‌شود (خسروی، ۱۳۹۰). دگرنویسی اسامی غیرفارسی در مقالات فارسی دچار تشتت و آشفتگی است و در مورد دگرنویسی اسامی و واژه‌های خارجی به خط فارسی قاعدهٔ خاصی وجود ندارد و هر کس، از مترجم و نویسنده و پژوهشگر تا روزنامه نویس، بنابر ذوق و سلیقه یا میزان آشنایی و علم خود، دگرنویسی اسامی را انجام داده‌اند صدیق بهزادی (۱۳۷۵الف)، و در نتیجه یک اسم به دو یا چند شکل نوشته شده است. از آنجا که زبان انگلیسی فراگیر شده است و پدیدآوران آثار خود را غالباً به انگلیسی می‌نویسند یا به انگلیسی ترجمه می‌شود، برخی از پژوهشگران و مترجمان ایرانی نیز که به زبان انگلیسی آشنایی بیشتری دارند، بی توجه به ملیت پدیدآورندگان نام را بر اساس دستگاه آوایی زبان انگلیسی دگرنویسی می‌کنند. اگرچه عدم رعایت این امر در بهره‌گیری از متن مشکل ایجاد نمی‌کند ولی گاه در مورد هویت پدیدآورندگان با اسامی مشابه اطلاعات نادرست به مخاطب داده می‌شود. نمونه‌هایی از این امر، در بخش معرفی بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین بیان شد. رعایت توجه به ملیت اصلی پدیدآور باعث می‌شود که اگر متن اصلی از زبان دیگری به زبان انگلیسی ترجمه شده باشد با توجه به ملیت اصلی پدیدآور، در صورت ضرورت، مخاطب به متن اصلی مراجعه کند تا اگر نکته‌ای در ترجمهٔ انگلیسی از قلم افتاده باشد به آن دست پیدا کند و به منابع دیگر نیز که به زبان اصلی پدیدآور است، دسترسی پیدا کند. به همین دلیل داشتن مرجعی معتبر که دارای استاندارد خاصی برای ترجمهٔ نام‌های لاتین به فارسی باشد، ضروری است.

تبعات و آثار منفی دگرنویسی نامناسب تنها به اسم ختم نمی‌شود و تأثیر آن به صورت زنجیره‌ای ادامه خواهد داشت. می‌توان گفت امروزه به دلیل استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، فاصلهٔ زمانی و مکانی در سطوح ملی و بین‌المللی در جوامع مختلف به حداقل رسیده است. در نتیجه زمانی که پدیده‌های جدیدی در هر کشور ظاهر می‌شود، اخبار و اطلاعات مربوط به آن‌ها در قالب مقالات جدید، وسخنرانی‌ها و رسانه‌های ارتباطی، خیلی سریع به کشورهای دیگر منتقل می‌شود.

با توجه به استفادهٔ پژوهشگران از نتایج پژوهش‌های خارج از کشور و استفاده از منابع لاتین و آوردن نام نویسندگان در استنادهای مقالات فارسی، این پژوهش به بررسی دگرنویسی اسامی غیرفارسی موجود در *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات* و در فاصلهٔ سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸پرداخته است.

همان‌گونه که در معرفی بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین ذکر شد این بانک

به گرایش دوم قرن چهارده یعنی گرایش به تلفظ اصلی به‌ویژه در مورد نام اول می‌پردازد و در مورد نام خانوادگی محدودیت بیشتری را رعایت می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می دهد از۵۵۱۲ اسم موجود در مقالات تعداد ۳۶۶۰ اسم (۶۶/۴ درصد) بازیابی‌شده، یا به بیانی دیگر بیش از نیمی از اسامی بازیابی‌شده در بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین موجود بوده و از این تعداد ۲۵۴۱ اسم (۶۹/۴ درصد) به‌درستی و در مطابقت با بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین دگرنویسی شده است. این نکته بیانگر میزان نزدیکی دگرنویسی اسامی توسط پژوهشگران و مترجمان و این بانک است. بیشترین میزان تطابق اسامی دگرنویسی‌شده توسط بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین و پدیدآورندگان (مؤلفان، مترجمان، ...) از میان ملیت‌های گوناگون مربوط به دو ملیت انگلیسی و چینی است. از این میان، ۱۵ نام لاتین که دگرنویسی فارسی آن‌ها و بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین با هم مطابقت دارد، بیشترین فراوانی تکرار را هم داشته اند. ۱۶ نام لاتین هم به ۳ تا ۴ شکل متفاوت دگرنویسی شده‌اند. اسامی پرتکرار هم ابتدا اسامی چینی و در مرتبه بعد اسامی انگلیسی اند. البته این نکته بیانگر این نیست که مترجمان و پژوهشگران به متون چینی پرداخته اند، بلکه بر اساس زبان این آثار که انگلیسی است مشخص است که مترجمان و پژوهشگران با زبان انگلیسی آشنایی بیشتر دارند و به سراغ آثاری می‌روند که به انگلیسی نوشته شده باشند. ۶ مورد از اسامی چینی تک سیلابی اند، به طوری که دگرنویسی آن‌ها سهل است و در مورد اسامی انگلیسی نیز به دلیل آشنایی اکثر مؤلفان و مترجمان با زبان انگلیسی است. این امر توجه مؤلفان و مترجمان را به دگرنویسی صحیح سایر زبان‌ها می‌طلبد. برای دگرنویسی ۱۱۵۶ اسم به صورت مشترک از کتاب و منبع (بیشترین تعداد) استفاده شده است که بیانگر دغدغهٔ مستندساز برای رعایت نکات مورد اشاره است که درستی آنچه که در کتاب آمده با منابع نیز بررسی شده است. با مرور یافته‌ها می‌توان گفت بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین کتابخانهٔ ملی ایران صلاحیت مرجعیت در دگرنویسی اسامی غیرفارسی را دارد و می‌تواند پاسخگوی بخش مهمی از این نیاز در کشور باشد.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان پیشنهادهای زیر را برای بررسی‌های بیشتر در نظر گرفت:

۱. تلاش برای استفاده از دگرنویسی یکنواخت در نام غیرفارسی به فارسی؛

۲. تعیین چارچوب نظری و روشن و دقیق برای خط مشی دگرنویسی؛

۳. ارائهٔ مقدمه ای برای پژوهشگران در استفاده از اسامی غیرفارسی توسط کتابخانهٔ

ملی ایران به عنوان متولی بانک مرجع آوانوشت اسامی لاتین برای شناسایی و امکان معرفی و استفادهٔ گسترده از این بانک و رفع مشکلات و نارسایی های احتمالی این بانک.

منابع

حسینی معصوم سیدمحمد، و شاه بیکی، آزاده (۱۳۹۲). بررسی راهبردهای برگردان اسامی خاص در ترجمهٔ رمان ها از انگلیسی به فارسی. *مطالعات زبان و ترجمه*، بهار، ۴۶(۱)، ۶۵-۴۹.

خسروی، مریم (۱۳۹۰). آشفتگی نگارش نام پدیدآورندگان ایرانی در پایگاه اطلاعاتی آی‌اس‌آی. *فصلنامهٔ علمی پژوهشی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران*، زمستان، ۲۷(۶۸)، ۵۶-۴۵.

ریاحی نیا، نصرت و نیک نیا، معصومه (۱۳۹۵). موانع به‌اشتراک گذاری مستندات اسامی اشخاص در فهرست مستند مجازی بین المللی (ویاف). *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، پاییز، ۲۷(۳)، ۷۳-۵۷.

صادقی گورجی، شهربانو، پوراحمد، علی اکبر، حاجی زین العابدینی، محسن و ضیایی، ثریا (۱۳۹۴). ارزیابی کارآمدی گوگل پژوهشگر در بازیابی اطلاعات نویسندگان دارای شکل‌های گوناگون نام: بررسی ضریب بازیافت و دقت. *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه فردوسی مشهد*، بهار و تابستان، ۵(۱)، ۲۲۰-۲۰۵. doi: 10.22067/riis.v5i1.24674

صدیق بهزادی، ماندانا (۱۳۷۵الف). زبان فارسی در تبادل اطلاعات کتابشناختی. *نامهٔ فرهنگستان*، شماره ۸، ۷۰-۸۲.

صدیق بهزادی، ماندانا (۱۳۷۵ب). *شیوه‌نامهٔ ضبط اعلام انگلیسی در فارسی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی با همکاری کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران.

عزیزیان، نرگس، خسروی، فریبرز، فامیل روحانی، سیدعلی‌اکبر و عاصی، مصطفی (۱۳۹۹). آوانویسی نام‌های فارسی در کتابخانهٔ ملی ایران: سازگاری با استانداردهای ملی و جهانی. *فصلنامهٔ مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، زمستان، ۳۱(۴)، ۲۳-۸. فصلنامه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات (۱۴۰۱). درباره نشریه. بازیابی‌شده از http://nastinfo.nlai.ir/journal/about

کاوه، مهسا، میرزابیگی، مهدیه، ستوده، هاجر و مولودی، امیرسعید (۱۳۹۹). شناسایی چالش‌های برگردان اسامی فارسی به انگلیسی در پایگاه وب آو ساینس. *فصلنامهٔ علمی پژوهشی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)*، تابستان، ۳۵(۴)، ۱۰۹۳-۱۰۶۵.

کمیتهٔ ملی مارک ایران (۱۳۸۱). *مارک ایران*. تهران: کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران.

متین، پیمان (۱۳۸۲). نویسه‌گردانی اعلام فارسی و عربی با حروف انگلیسی. *سخن سمت*، پاییز، شماره ۱۱، ۳۱-۵۰.

هدایت، مرضیه، خان‌سفید، مرضیه و رحیمی‌پور، راضیه (۱۳۹۶). *دستنامهٔ مستندسازی اسامی مشاهیر و مؤلفان*. تهران: سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران.

References

Azizian, N., Khosravi, F., Famil-Rohani, S., & Assi, S. (2021). Transliteration of Persian Names at the National Library of Iran: Comparison with National and International Standards. *Librarianship and Information Organization Studies*, 31(4), 8-23. [In Persian]

Haghollahi, Zohre, Zareh Bidoki, Ali Mohammad, & Yari, Alireza (2012) Persian to English Personal Name Transliteration Based On the Persian Web Contents. *International Jounal of Information & Communication Technology Research* (ITRC), 5(1), 53-59. https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1740

Hedayat, M., Khansefid, M., Rahimipour, R. (2017). Manual of name authority: Persons. Tehran: National Library and Archives of I.R. of Iran. [In Persian]

Hosseini-Maasoum, Seyed Mohammad, Shahbaiki, Azadeh (2013). Review of transliteration strategies of proper nouns in translation of novels from English to Persian. *Journal of Language and Translation Studies (LTS)*, 46 (1), 49-65. [In Persian]

Kaveh, M., Mirzabeigi, M., Sotudeh, H., & Moloodi, A. (2022). The Challenges of Transliteration of Persian Names to English, and Their Impact on the Recall of Web of Science's Retrieved. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 35(4), 1065-1094. [In Persian]

Khosravi, M. (2012). Study of Spelling Negligence of Iranian Authors' Names in "ISI" Database. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 27(2), 45-56. [In Persian]

Matin, P. (2003). Transliteration of Persian and Arabic nouns with English letters. Sokhan-e- SAMT, 11, 31-50. [In Persian]

Mohammadzadeh Sarab, Azar, Kazerani, Maryam, & Shekofteh, Maryam (2018). Examining the Problems and Inconsistencies in the interpolation of English Transliterated names of Persian Language Researchers in Citation Databases. *Library Philosophy and Practice (e-journal),* March 2018, 1740.

Mubarak, Hamdy, & Abdelali, Ahmed (2016). Arabic to English Person Name Transliteration using Twitter. International Conference on Language Resources and Evaluation

National Committee of IranMARC (2002). Iran MARC. Tehran: National Library and Archives of I.R. of Iran. [In Persian]

Riahinia, N., & Niknia, M. (2016). The Barriers to Persian Name Authority Data Sharing in the Virtual International Authority File (VIAF). *Librarianship and Information Organization Studies,* 27(3), 57-73. [In Persian]

Sadeghi gouraji, S., Pourahman, A. A., Hajizeinolabedini, M., & Zeiaei, S. (2015). Evaluation of the Effectiveness of Google Scholar in Authors' Information Retrieval. *Library and Information Science Research,* 5(1), 205-220. [In Persian]

Sedigh Behzadi, Mandana (1996a). Persian language in conversion of bibliographic information. *Name- Ye farhangestan*, 8, 70-82. [In Persian]

Sedigh Behzadi, Mandana (1996b). Transcription of English Names into Persian Rules and Methods. Tehran: university publication

center in cooperation with Tehran: National Library and Archives of I.R. of Iran. [In Persian]

Data Mining and Deployment of Multilingual Iranian Cultural Thesaurus (ASFA) Dataset in the CRISP Framework

Saeedeh Akbari Daryan[1]

Abstract

Purpose: The Simple Knowledge Organization System (SKOS) is a widely used data model for sharing and linking knowledge organization systems on the web. It offers a cost-effective way to migrate existing knowledge organization systems to the Semantic Web. To integrate ASFA into the Semantic Web, the ASFA dataset needs to be converted and deployed as an RDF graph based on SKOS. To achieve this, the records in ASFA's Iran MARC format must be re-engineered. This study aims to re-engineer the ASFA dataset using data mining in the CRISP framework and deploy it on the open-source platform Skosmos.

Method: The study used the developmental-applied type of research and employed the CRISP-D.M. methodology, unsupervised type, and hierarchical clustering technique for data mining to start the project, we first needed to understand the business goal. This goal was to convert the ASFA dataset into the SKOS data model, creating an RDF graph. It was discovered that ASFA's heritage data comprises 11006 records categorized into 18 fields, including education, literature, communication, economy, history, Sufism and mysticism, sociology, geography, law, psychology, linguistics, religion, political science, philosophy, technology, experimental science, librarianship and information, management, culture, and art. The data was prepared by identifying and correcting missing and outlier data and before starting the project, our team needed to fully comprehend the business's objective. The ultimate goal was to convert the ASFA dataset into the SKOS data model. This was done to better comprehend the business objective. Creating an RDF graph. The modeling stage utilized the hierarchical clustering technique macrocode in Excel to generate target feature values. The model was evaluated through a visual inspection technique and random sampling method. In the sixth step, Iran MARC data was converted to SKOS as an RDF graph using the SkosPlay tool, and the data was transferred to the Vocbench platform. ASFA Dataset was deployed on the Skosmos platform using the Turtle format.

Findings: The main finding of this study is the deployment and development of ASFA Dataset based on SKOS/RDF on the open source platform Skosmos at kosmos.nlai.ir. The total number of records increased to 11,880 records creating collection records for clustering. One of the important findings during the data preparation stage was the compilation of the mapping table between SKOS core elements and Iran MARC fields.

Conclusion: By integrating stages of methodologies used in the literature review within the CRISP framework, an innovative method was developed for converting thesauri into a lightweight ontology based on SKOS/RDF graph format.

Keywords

Data Mining, SKOS, Iran MARC, RDF Graph, Reengineering, Skosmos, ASFA Thesaurus

Citation: Akbari Daryan,S. (2023). Data Mining and Deployment of Multilingual Iranian Cultural Thesaurus (ASFA) Dataset in the CRISP Framework. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(1): 58-82. Doi: 10.30484/NASTINFO.2023.3405.2209

NASTINFO

Article Type: Research Article

Article history: Received: 19 Dec. 2022; Accepted: 7 Mar. 2023

1.Assistant Professor, National Library and Archives of I.R. of Iran, Tehran, Iran; s-akbari@nlai.ir

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran

© The Author.

NASTINFO

داده‌کاوی و استقرار دادگان اصطلاحنامه چندزبانه فرهنگی ایران (اصفا) در چهارچوب کریسپ

سعیده اکبری داریان[1]

۱. استادیار سازمان اسناد و کتابخانهٔ ملی ایران، s-akbari@nlai.ir

نوع مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۸
پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۶

چکیده

هدف: نظام ساده سازماندهی دانش (اسکاس) یک مدل داده‌ای رایج برای به‌اشتراک‌گذاری و پیونددهی نظام‌های سازماندهی دانش از طریق وب است. اسکاس، مسیر مهاجرت استاندارد و کم‌هزینه را برای انتقال نظام‌های سازمان دانش موجود به وب معنایی ارائه می‌دهد. پیوستن اصفا به جریان وب معنایی نیازمند تبدیل و استقرار دادگان اصفا براساس اسکاس در قالب گراف آر.دی.اف. است. به این منظور باید رکوردهای مبتنی بر مارک ایران مهندسی مجدد شوند. هدف پژوهش حاضر، مهندسی مجدد دادگان اصفا با داده‌کاوی آنها در چهارچوب کریسپ و استقرار آنها بر روی پلتفرم اسکاسموس است.

روش: این پژوهش از نوع توسعه‌ای - کاربردی است و از روش‌شناسی کریسپ-دی.ام.، از نوع بدون نظارت و خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی برای داده‌کاوی استفاده شده است. در مرحله اول درک کسب و کار، هدف اصلی تبدیل دادگان اصفا به مدل داده‌ای اسکاس در قالب گراف آر.دی. اف. تعیین شد. در مرحله درک داده، داده‌های میراثی اصفا شامل ۱۱۰۰۶ رکورد ذخیره شده در قالب مارک ایران و شامل ۱۸ حوزه، آموزش و پرورش، ادبیات، ارتباطات، اقتصاد، تاریخ، تصوف و عرفان، جامعه‌شناسی، جغرافیا، حقوق، روان‌شناسی، زبان‌شناسی، دین، علوم سیاسی، فلسفه، فناوری و علوم تجربی، کتابداری و اطلاع رسانی، مدیریت و فرهنگ و هنر است. در مرحله سوم آماده‌سازی داده، داده‌های مفقود و پرت شناسایی و ویرایش شد. برای انتخاب ویژگی‌ها در لایه پیش‌پردازش مهندسی داده، عناصر ضروری برای تبدیل به اسکاس شناسایی و جدول انطباق آنها با فیلدهای مارک ایران تدوین گردید. در مرحله مدل‌سازی، مقادیر ویژگی هدف با تکنیک خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی و با استفاده از ماکروکد در اکسل تولید شد. ارزیابی مدل با تکنیک بررسی بصری و روش نمونه‌گیری تصادفی مورد تایید قرار گرفت. در مرحله ششم تبدیل داده‌های مارک ایران به اسکاس در قالب گراف آر.دی.اف. با استفاده از ابزار اسکاس‌پلی انجام و داده‌ها به بستر پلتفرم ووک‌بنچ انتقال یافت. با استفاده از قالب تورتل، دادگان اصفا در پلتفرم اسکاسموس مستقر شد.

یافته‌ها: یافته اصلی پژوهش، استقرار و توسعه دادگان اسکاس اصفا در پلتفرم منبع باز اسکاسموس به نشانی skosmos.nlai.ir است. مجموع رکوردها پس از ایجاد رکوردهای مربوط به حوزه و مجموعه برای خوشه‌بندی به ۱۱۸۸۰ رکورد افزایش یافت. در مرحله آماده‌سازی داده یکی از یافته‌های مهم، تدوین جدول انطباق بین عناصر هسته اسکاس و فیلدهای مارک ایران بود.

نتیجه‌گیری: در این پژوهش با بهره‌گیری از علم داده، روش نوآورانه‌ای برای داده‌کاوی دادگان اصطلاحنامه‌ای به‌کار رفت. روش‌شناسی‌های به‌کار رفته در ادبیات این پژوهش تنها در دو مرحله آماده‌سازی و استقرار و توسعه از شش مرحله به‌کار رفته در این پژوهش جا گرفتند.

کلیدواژه‌ها

داده‌کاوی، اسکاس، مارک ایران، گراف آر.دی.اف. مهندسی مجدد، اسکاسموس، اصطلاحنامه اصفا

فصلنامهٔ مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۱)، بهار ۱۴۰۲

CC BY

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسنده

استناد: اکبری داریان، سعیده (۱۴۰۲). داده‌کاوی و استقرار دادگان اصطلاحنامه چندزبانه فرهنگی ایران (اصفا) در چهارچوب کریسپ. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۱): ۵۸-۸۲.
Doi:10.30484/NASTINFO.2023.3405.2209

مقدمه

نظام سازماندهی دانش[1] به هر طرح رسمی برای مدیریت منابع اطلاعاتی اطلاق می‌شود. از جمله این طرح‌ها می‌توان به فایل‌های مستند[2]، سرعنوان‌های موضوعی[3]، تاکسونومی‌ها[4]، اصطلاحنامه‌ها[5]، شبکه‌های معنایی[6] و هستی‌نگاری‌ها[7] اشاره کرد (Theng, et al., 2009, 430) که با وجود ساختارها و عملکردهای متفاوت و روش‌های متنوع ارتباط با فناوری، وجه مشترک همه آنها این است که برای پشتیبانی از سازماندهی دانش و اطلاعات و با هدف تسهیل مدیریت و بازیابی اطلاعات طراحی شده‌اند (Mazzocchi, 2018). از دهه ۱۹۵۰ نظام‌های سازماندهی دانش در نخستین پایگاه‌های نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، خدمات اطلاع‌رسانی آنلاین، لوح‌های فشرده، فایل‌های ادوبی پی.دی.اف.، وب‌سایت‌های اچ.تی.ام.ال. و پایگاه‌های داده‌ای ایکس.ام.ال. به کار برده شده‌اند. اخیراً، این نظام‌ها سفر خود را برای پیوستن به جریان اصلی وب معنایی انجام داده و محصولات خود را به «داده‌های باز پیوندی» همراه با هستی‌نگاری‌های توسعه‌یافته در قرن بیست‌ویکم تبدیل کرده‌اند (Zeng & Mayr, 2019). اصطلاح هستی‌نگاری در سال‌های اخیر در علوم کامپیوتر و به‌ویژه در بازنمون دانش[8]، استدلال[9] و فناوری وب معنایی برجسته شده است (Davies, 2010).

یکی از اهداف وب معنایی که تیم برنرزلی[10] ابداع کرد، امکان جستجوی مفیدتر و یافتن آسان‌تر داده‌ها با استفاده از ابزارهای پژوهشی قوی‌تر و دقیق‌تر است. این امکان فراتر از جستجوی ساده بر اساس وجود کلمات در عنوان، چکیده یا متن کامل و از

1. Knowledge Organization System
2. Authority files
3. Subject headings
4. Taxnomies
5. Thesauri
6. Semantic network
7. Ontologies
8. Knowledge representation
9. Reasoning
10. Tim Berners-Lee

نظر معنایی انجام جستجو بر پایه محتوا می باشد. با این حال بلندپروازانه‌ترین هدف وب معنایی، گسترش وب از طریق یکپارچه‌سازی خودکار داده‌ها و اطلاعات بسیاری از منابع برخط، با پیاده‌سازی نرم‌افزاری با قابلیت استدلال خودکار است. در مفهوم اصلی وب معنایی عوامل نرم‌افزاری پردازش محتوا، یافتن اطلاعات از منابع مختلف و استدلال درباره داده‌ها و تولید خروجی را بر عهده دارند. براساس این مفهوم‌سازی، هستی‌نگاری‌ها مناسب‌ترین ابزار برای فراتررفتن از مرزهای راهبردهای سنتی برای یافتن و دسترسی به اطلاعات درنظر گرفته شده‌اند (Biagetti, Maria Teresa, 2021). در اصل وب معنایی یک وب مجزا نیست، بلکه توسعه‌ای از وب فعلی است که در آن کامپیوترها داده‌ها را به‌جای انسان تفسیر می‌کنند. از نظر امیرحسینی (۱۴۰۱الف) هدف غایی وب معنایی، کاربرد آن در راستای هوشمندسازی وب در تحقق تعامل بین انسان و ماشین از طریق شکل‌گیری روابط معنایی بین مفاهیم در حوزه‌های گوناگون موضوعی در بستر هستی‌نگاری‌ها تفسیر می‌شود. او معتقد است این دیدگاه در سازماندهی اطلاعات و به ویژه دانش، نقش اساسی دارد و عامل ذخیره مناسب و بازیابی مؤثر اطلاعات و دانش به منظور شکل‌گیری ارتباط تعاملی پیش‌گفته می‌شود.

با افزایش اهمیت و جایگاه وب معنایی مبحث بقای اصطلاحنامه‌ها در وب معنایی مطرح و الگوهایی نیز برای انتقال اصطلاحنامه‌های مبتنی بر اصطلاح[1] به مدل‌های داده‌های مبتنی بر مفهوم[2] و در نهایت به هستی‌نگاری‌های سبک[3] ارائه شد (Villazón-Terrazas, Suárez-Figueroa, & Gómez-Pérez, 2010). همان گونه که دیویس[4] اشاره می‌کند مفهوم هستی‌نگاری سبک در حوزه کامپیوتر قابل درک است که در آن هستی‌نگاری مصنوع نرم‌افزاری و یک مدل قابل پردازش کامپیوتری وجود دارد. هستی‌نگاری‌های سبک در این زمینه، ساده‌ترین رسمی‌سازیِ ساده‌ترین مدل را فراهم می‌کنند. منطق این است که هستی‌نگاری‌های ساده اغلب مناسب‌تر و مقرون به‌صرفه‌ترند. درک، تطبیق، مدیریت، به‌روزرسانی و استفاده از آنها نیز آسان‌تر است. هستی‌نگاری‌های سبک می‌توانند در محیط‌های پردازشی که مقیاس و عملکرد آنها حیاتی است مانند پایگاه داده‌ها و موتورهای جستجوی بسیار بزرگ زنده بمانند. در سال‌های اخیر، تعدادی از پژوهشگران، هستی نگاریی‌های سبکی را برای استفاده در تعدادی از سناریوهای کاربردی مختلف ساخته‌اند. آنها اغلب سازوکارهایی را برای نگاشت بین صورت گرایی‌های دیگر در طیف معنایی به یک هستی‌شناسی سبک ارائه کرده‌اند. این امر از آنجایی مهم است که اولاً، مزایای دقت، معناشناسی رسمی و بهبود پردازش‌پذیری ماشین را به طرح‌های قبلی اضافه می‌کند و ثانیاً، راهی

1. Term-based thesaurus
2. Concept-based thesaurus
3. Lightweight ontology
4. Davis

برای تولید هستی‌شناسی‌های دامنه با هزینه معقول بر اساس کارهای از قبل موجود معمولاً با حداقل درجه‌ای از اجماع جامعه ارائه می‌کند(Davies, 2010).

ون آسم[1] و همکاران (۲۰۰۶)، روشی را برای تبدیل اصطلاحنامه به یک هستی‌نگاری سبک نظام ساده سازماندهی دانش (ازاین‌پس اسکاس) ارائه می‌کنند. اساسا، اسکاس به عنوان یک فرامدل برای نمایش اصطلاحنامه‌ها در آر.دی.اف.[2] به‌کار می‌رود. هم‌اکنون اغلب اصطلاحنامه‌های برجسته نسخه اسکاس اصطلاحنامه خود را ارائه می‌دهند و ابزارهای اصطلاحنامه در حال تحول‌اند تا از این ساختار پشتیبانی کنند. داده‌های پیوندی برای اصطلاحنامه‌ها خوب بوده است. زیرا می‌توان اصطلاحنامه‌ها را با سایر نظام‌های سازماندهی دانش که دانش مشابهی را به اشتراک می‌گذارند، پیوند داد. بنابراین داده‌های پیوندی، سودمندی ابزارهای اشتراک‌گذاری دانش را افزایش می‌دهند (Martínez-González & Alvite-Diez, 2019). اسکاس یک مدل داده‌ای رایج برای به‌اشتراک‌گذاری و پیونددهی نظام‌های سازماندهی دانش از طریق وب است. بسیاری از نظام‌های سازماندهی دانش، مانند اصطلاحنامه‌ها دارای ساختار مشابهی هستند و در برنامه‌های مشابهی به‌کار گرفته می‌شوند. اسکاس با گرفتن این شباهت‌ها امکان به‌اشتراک‌گذاری داده‌ها و فناوری را در برنامه‌های مختلف فراهم می‌کند. مدل داده‌ای اسکاس، مسیر مهاجرت استاندارد و کم‌هزینه‌ای را برای انتقال نظام‌های سازمان دانش موجود به وب معنایی ارائه می‌دهد. همچنین اسکاس از زبانی سبک و قابل درک برای توسعه و به‌اشتراک‌گذاری نظام‌های سازماندهی دانش برخوردار است. اسکاس ممکن است به تنهایی یا در ترکیب با زبان‌های بازنمون رسمی دانش مانند زبان هستی‌نگاری وب استفاده شود (Miles, A., & Bechhofer, S. 2009). در نهایت، انطباق و اتصال دادگان یک اصطلاحنامه به اصطلاحنامه‌های دیگر در قالب اسکاس/آر.دی.اف. میانکنش‌پذیری و ایجاد داده‌های پیوندی را به دنبال دارد. در این صورت، هنگام جستجو، مدارک متصل به داده‌های چندین اصطلاحنامه بازیابی می‌شود و در صورت چندزبانه بودن اصطلاحات، مدارک به زبان‌های مختلف بازیابی خواهد شد.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران[3] سال‌هاست نظام‌های سازماندهی دانش مانند سرعنوان‌های موضوعی، گسترش‌های رده‌بندی دیویی و کنگره و نیز اصطلاحنامه‌ها را براساس استانداردهای بین‌المللی تدوین و پشتیبانی می‌کند. *سرعنوان‌های موضوعی فارسی*، *سرعنوان‌های موضوعی کودکان*، *اصطلاحنامه چندزبانه فرهنگی ایران* (اصفا) و *اصطلاحنامه پزشکی* همگی در اپک کتابخانه ملی ایران[4] بدون امکان تفکیک

1. Van Assem
2. RDF
۳. به منظور اختصار از این پس، کتابخانه ملی ایران نوشته خواهد شد.
4. Opac.nlai.ir

نظام‌های مختلف هنگام جستجو به شکلی یکسان نمایش داده می‌شوند و امکان نمایش سلسله‌مراتبی آنها وجود ندارد. بنابراین برای حیات نظام‌های سازمان‌های دانش کتابخانه ملی ایران در جریان وب معنایی، مهندسی مجدد داده‌های آن برای بهره‌گیری از استانداردهای این حوزه امری ضروری است. اصفا با شمول زبان‌های فارسی، انگلیسی، عربی، فرانسه، روسی و خط‌های اصطلاحات تاجیکی به خط فارسی و اصطلاحات تاجیکی به خط سیریلیک، گزینه مناسبی است تا با قرار گرفتن آن در جریان وب معنایی میانکنش‌پذیری، استفاده مجدد و امکان پیوند آن با اصطلاحنامه‌های مرتبط به زبان‌های مختلف امکان پذیر شود.

واژه‌نامه مریام وبستر[1] مهندسی مجدد را طراحی مجدد یا سازماندهی مجدد عملیات یک سازمان برای بهبود کارایی تعریف می‌کند. واژه‌نامه مک‌گروهیل[2] (۲۰۰۳) **نیز** مهندسی مجدد را کاربرد فناوری و علم مدیریت برای اصلاح سیستم‌ها، سازمان‌ها، فرایندها و محصولات موجود به منظور مؤثرتر، کارآمدتر و پاسخگو کردن آنها می‌داند. واژه‌نامه مک‌گروهیل (۲۰۰۲) خاطرنشان می‌کند اصطلاح «مهندسی مجدد» به معنای نوعی بازسازی یا بهسازی یک محصول از قبل مهندسی شده است و مفهوم تعمیر و نگهداری یا نوسازی از آن تعبیر می‌شود. مهندسی مجدد را می‌توان مهندسی معکوس نیز تعبیر کرد، که در آن ویژگی‌های یک محصول مهندسی‌شده از قبل شناسایی می‌شود؛ به طوری که ممکن است محصول را اصلاح یا از آن استفاده مجدد کرد. در ذات این مفاهیم دو جنبه اصلی مهندسی مجدد وجود دارد: محصول یا سیستم ارائه‌شده به کاربر را برای افزایش قابلیت اطمینان[3] یا نگه‌داشت‌پذیری[4] یا برای برآوردن نیازهای جدید کاربران سیستم بهبود می‌بخشد و این، درک خود سیستم یا محصول را افزایش می‌دهد. این تفسیر از مهندسی مجدد کاملاً بر محصول متمرکز است.

امیرحسینی (۱۴۰۱) مهندسی مجدد اصطلاحنامه‌ها را بازطراحی و بازاندیشی فرایندها در اصلاح و توسعه نظام‌های سازماندهی دانش سنتی می‌داند. او همچنین هدف آن را یافتن بهترین فرایند با تکیه بر معیارهایی مانند هزینه، کیفیت خدمات و سرعت در راستای بهبود کارایی، افزایش بهره‌وری و افزایش عملکرد در سازماندهی دانش می‌داند و معتقد است مهندسی مجدد اصطلاحنامه‌ها از طریق تجزیه و تحلیل مسائل موجود، ترسیم اهداف و برنامه مورد نظر و ارائه راهکارهای مناسب قابل انجام است.

براساس آنچه گذشت، دادگان اصفا در کتابخانه ملی ایران با استاندارد مارک ایران ذخیره شده است و به دلیل قدیمی بودن معماری اپک کتابخانه ملی ایران[5] علاوه

1. Merriam-Webster
2. McGraw-Hill
3. Reliability
4. Maintainability
۵. معماری اپک کتابخانه ملی ایران به سال ۱۳۸۵ برمی‌گردد و از آن زمان تاکنون توسعه نیافته است.

بر نبود نمایش درختی اصطلاحات، در قالب یک پایگاه داده مستقل، قابل جستجو نیست. اصفا به دلیل دارا بودن اصطلاحات به چندزبان و چندخط، گزینه بسیار مهمی برای آغاز پیوستن کتابخانه ملی ایران به جریان وب معنایی است. این امر، نیازمند تبدیل و انتشار دادگان اصفا براساس اسکاس در قالب گراف آر.دی.اف. است. هدف پژوهش حاضر، مهندسی مجدد دادگان اصفا با داده‌کاوی آنها در چهارچوب کریسپ و استقرارشان بر روی پلتفرم اسکاسموس است.

پیشینهٔ پژوهش

مرور ادبیات بین المللی نشان می‌دهد، برای تبدیل اصطلاحنامه به اسکاس/ آر.دی.اف. روش‌های متعددی به کار رفته است:

مایلز، راجرز و بکت (۲۰۰۴) روش سه مرحله‌ای را برای تبدیل اصطلاحنامه به نسخه اولیه اسکاس پیشنهاد داده‌اند: ۱) کدگذاری آر.دی.اف.۲) بررسی خطا و اعتبارسنجی و ۳) انتشار آر.دی.اف. در وب. این روش مبتنی بر دو الزام است: الف) تبدیل یک اصطلاحنامه به مدل اسکاس با هدف پشتیبانی از میان‌کنش‌پذیری اصطلاحنامه؛ ب)حفظ تمام اطلاعات کدگذاری‌شده در اصطلاحنامه. در مرحله اول تبدیل، اصطلاحنامه‌ها از منظر «ساختار غیر استاندارد» یا «ساختار استاندارد» تفکیک می‌شوند. اصطلاحنامه با ساختار استاندارد بر اساس استاندارد ایزو ۲۷۸۸ است. چنین اصطلاحنامه‌هایی را می‌توان بدون از دست دادن اطلاعات به نمونه‌هایی از طرح‌واره اسکاس تبدیل کرد. اصطلاحنامه‌هایی با ساختار غیراستاندارد دارای ویژگی‌های ساختاری‌اند که در استاندارد ایزو ۲۷۸۸ توصیف نشده‌اند. توصیه می‌شود در این موارد توسعه اسکاس با به‌کارگیری rdfs:subClassOf و rdfs:subPropertyOf برای پشتیبانی از ویژگی‌های غیر استاندارد انجام شود. زیرا این راه‌حل تضمین می‌کند که هر دو الزامات روش برآورده شده‌اند. مرحله دوم شامل بررسی خطا و اعتبارسنجی با استفاده از اعتبارسنج‌های کنسرسیوم وب است، در این پژوهش درباره مرحله سوم خیلی بحث نشده است. آنها این روش را برای سه اصطلاحنامه «خدمات اطلاع‌رسانی روابط عمومی‌استرالیایی[1]»، اصطلاحنامه میراثی انواع هواپیماها[2] و اصطلاحنامه عمومی‌چندزبانه محیطی[3] اجرا کردند. اصطلاحنامه‌های اول و دوم دارای ساختار استاندارد بودند و با روش بالا کدگذاری آر.دی.اف. شدند اما به دلیل اینکه اصطلاحنامه سوم ساختار استاندارد نداشت، روش فوق قابل اجرا نبود.

ون آسم[4] و دیگران (۲۰۰۶) روشی را برای تبدیل نیمه خودکار اصطلاحنامه به

1. The Australian Public Affairs Information Service Thesaurus (APAIS)
2. Aircraft Type Thesaurus (ATT)
3. GEneral Multilingual Environmental Thesaurus (GMET)
4. Assem

هستی‌نگاری سبک در چهار مرحله شرح می‌دهند: ۱) آماده‌سازی ۲) تبدیل نحوی ۳) تبدیل معنایی و ۴) پذیرش استاندارد بین‌المللی اسکاس. در مرحله اول، تحلیلی از اصطلاحنامه و قالب دیجیتالی آن انجام می‌شود که از این در مرحله دوم برای تبدیل نحوی به آر.دی.اف. استفاده می‌شود، پس از آن به مدل‌سازی رایج تر مورد استفاده در آر.دی.اف/اُ.دبلیو.ال. در مرحله سوم تبدیل می‌شود. در آخرین مرحله، فرامدل آر.دی.اف/اُ.دبلیو.ال. آن اصطلاحنامه با اسکاس مطابقت[1] داده می‌شود. این روش مبتنی بر دو الزام است: ۱) حفظ معنایی اصطلاحنامه و ۲) پالایش گام به گام فرامدل آر.دی.اف/اُ. دبلیو.ال. اصطلاحنامه.

حاصل پژوهش باربوسا[2] و دیگران (۲۰۲۱) پیشنهاد روش شش مرحله‌ای است:۱) انتخاب و استخراج داده ۲) انطباق و تبدیل داده‌ها ۳) ارائه آر.دی.اف. ۴) سریال‌سازی[3] آر.دی.اف./ تورتل[4] ۵) مجوز داده‌های باز و ۶) پرس‌وجوی انتشار. نخستین مرحله، انتخاب واژگان کنترل‌شده از رکوردهای مستندی است که معمولاً در پایگاه داده‌های مستند ذخیره می‌شوند. سپس لازم است قالب اصطلاحنامه‌ها تجزیه و تحلیل شود تا ساختار مفاهیم مشخص گردد. استخراج رکوردهای مستند باید در قالب ایکس.ام.ال. صورت پذیرند تا در مرحله مطابقت داده‌ها و تبدیل استفاده شوند. در مرحله دوم، از فایل‌های ایکس.ام.ال. استخراج شده به‌عنوان ورودی برای انطباق و فرایند تبدیل رکوردهای مستند به مدل داده‌ای اسکاس با سازوکار تبدیل زبان صفحه سبک توسعه‌پذیر (ایکس.اس.ال.تی.)[5] استفاده می‌شود. در مرحله سوم به منظور تبدیل داده‌ها به اسکاس/ آر.دی.اف. و ویرایش سه‌گانه آر.دی.اف.، می‌توان از ابزارهای مدیریت اسکاس بهره برد؛ مانند اسکاس ای.دی.[6]، اسکاس تو اُ.دبلیو.ال.[7] در ادامه، فایل‌های آر.دی.اف. باید براساس انواع نحوهای آر.دی.اف. به صورت یک سری نویسه کدگذاری شوند. سریال‌سازی به سه‌گانه‌ها این امکان را می‌دهد تا به آسانی توسط سایر برنامه‌های کاربردی وب مورد استفاده مجدد قرار گیرند که معمولا دستورالعمل‌های استفاده از قالب آر.دی.اف. را پیشنهاد می‌کنند. مرحله پنجم، بهره گیری از انواع مجوزهای استفاده می‌باشد که پیشنهاد آنها برای انتشار داده‌های باز پیوندی در حوزه عمومی‌سی.سی.زیرو[8] است. در مرحله آخر، پس از نمایش در مدل داده‌ای اسکاس و ذخیره در دادگان‌های آر.دی.اف، واژگان کنترل‌شده را می‌توان برای استفاده در سایر برنامه‌های کاربردی وب معنایی در وب در دسترس قرار داد.

اکبری داریان و انتهایی (۱۳۹۹) نیز برای تبدیل داده‌های اصفا مبتنی بر مارک ایران به اسکاس/ آر.دی.اف، مدلی به شرح زیر ارائه کردند:

1. Map
2. Barbosa
3. Serialisation
4. Turtle
5. eXtensible Stylesheet Language for Transformation (XSLT)
6. SKOS ED.
7. Skos2OWL
8. CC0

۱) اصلاح و ویرایش‌های محتوایی شناسایی‌شده در آزمون داده‌های اصفا ۲) اضافه کردن مشخصه‌ای برای مفاهیم رأس در اصفا در محیط مارک ایران ۳) تبدیل خروجی ایزو به اکسل سازگار با اسکاس پلی[1] ۴) آزمون داده‌ها در ووک بنچ[2]، ۵) تجزیه یو.آر.آی.[3] در اسکاسموس[4].

این بررسی‌ها نشان می‌دهد، ادبیات بین‌المللی از سال ۲۰۰۶ مطالعاتی را در مورد روش‌های مختلف برای تبدیل اصطلاحنامه‌ها به اسکاس/آر.دی.اف.، معمولا با استفاده از روش‌های نیمه خودکار ارائه می‌دهد که این مدل‌ها غالبا تبدیل نحوی است. تکامل روش‌ها در گذر زمان ملموس است اما روی نحوه آماده‌سازی داده‌ها –که بخش مهمی از روش تبدیل به اسکاس است– توضیح داده نشده‌است؛ این درحالی است که پژوهش داخل کشور درباره اصفا نشان می‌دهد اشکالات موجود در داده‌ها مانع از استقرار آنها در پلتفرم اسکاسموس شده است. بنابراین وزن گام مربوط به آماده‌سازی داده در این پروژه سنگین‌تر از سایر گام‌ها خواهد بود. به نظر می‌رسد داده‌کاوی[5] می‌تواند به شناسایی دقیق خلاءها و مشکلات دادگان اصفا منجر شود. اصولا داده‌کاوی مرحله‌ای در فرایند کشف دانش در پایگاه‌های داده[6] است که از طریق آن دارایی‌های داده‌ای پردازش و تجزیه و تحلیل می‌شوند تا بینش‌هایی برای کمک به تصمیم‌گیری به دست آید. فرایند کشف دانش از داده‌های نگهداری شده در سیستم‌های مدیریت داده سازمان یا انبارهای داده[7] سرچشمه می‌گیرد. مراحل کشف دانش شامل انتخاب داده، پردازش، تبدیل، داده‌کاوی، تفسیر و ارزیابی است که منجر به کشف اطلاعات یا دانش جدید می‌شود. با این اوصاف برای شناسایی و تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌توان از روش‌های داده‌کاوی بهره گرفت و دانش پنهان موجود در داده‌ها را استخراج کرد. روش‌های داده‌کاوی به حوزه کاربرد آنها بستگی دارد. الزامات مهم این است که داده‌های جمع‌آوری شده باید مرتبط و باکیفیت باشند (Haravu, & Neelameghan, 2003). تا به امروز، بسیاری از روش‌ها و مدل‌های فرآیند داده‌کاوی و کشف دانش – با درجات مختلف موفقیت – توسعه یافته‌اند. ماریسکال و همکاران (۲۰۱۰) بررسی جامعی بر روی فرآیند داده‌کاوی و کشف دانش انجام دادند. آنها نقشه تکاملی از ۱۴ مدل ارائه کردند که در میان آنها کریسپ– دی.ام. دارای رویکرد مرکزی است. کریسپ– دی.ام با سهم ۴۳ درصدی در آخرین نظرسنجی کی.دی. ناگتز[8] (جامعه شناخته شده در فرآیند داده‌کاوی و کشف دانش) محبوب‌ترین روش برای پروژه‌های تجزیه و تحلیل، داده‌کاوی و علم داده است (Piatetsky-Shapiro, 2014).

1. SKOS Play
2. VocbBench
3. Resolve URI
4. Skosmos .
5. Data mining
6. knowledge discovery in the databases (KDD)
7. Data warehouse
8. KDnuggets

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توسعه‌ای – کاربردی است. از روش‌شناسی کریسپ–دی.ام.[1]، از نوع بدون نظارت[2] و خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی[3] برای داده‌کاوی استفاده شده است. معمولا در پروژه‌های علم داده از روش‌شناسی فرایند استاندارد صنعت متقابل برای داده‌کاوی (کریسپ- دی.ام.) استفاده می‌شود. این یک مدل فرآیندی با شش مرحله درک کسب و کار، درک داده، آماده‌سازی داده، مدل‌سازی، ارزیابی و استقرار است که به طور طبیعی، چرخه حیات علم داده را توصیف می‌کند (شکل ۱). هدف خوشه‌بندی (تحلیل خوشه‌ای)، سازمان‌دهی مجموعه‌ای از اقلام داده در خوشه‌هاست؛ به‌گونه‌ای که اقلام درون یک خوشه بیشتر «شبیه» به یکدیگر باشند تا اقلام موجود در دیگر خوشه‌ها. این مفهوم شباهت را می‌توان به روش‌های بسیار متفاوتی- با توجه به هدف مطالعه- مفروضات خاص حوزه و دانش قبلی از مسئله بیان کرد. خوشه‌بندی معمولاً زمانی انجام می‌شود که هیچ اطلاعاتی در مورد عضویت اقلام داده‌ای در دسترس نباشد. به همین دلیل، خوشه‌بندی به طور سنتی به عنوان بخشی از یادگیری بدون نظارت است. در پژوهش حاضر، ابتدا اشاره مختصری به مراحل روش‌شناسی کریسپ و سپس به تفضیل این مراحل پرداخته می‌شود.

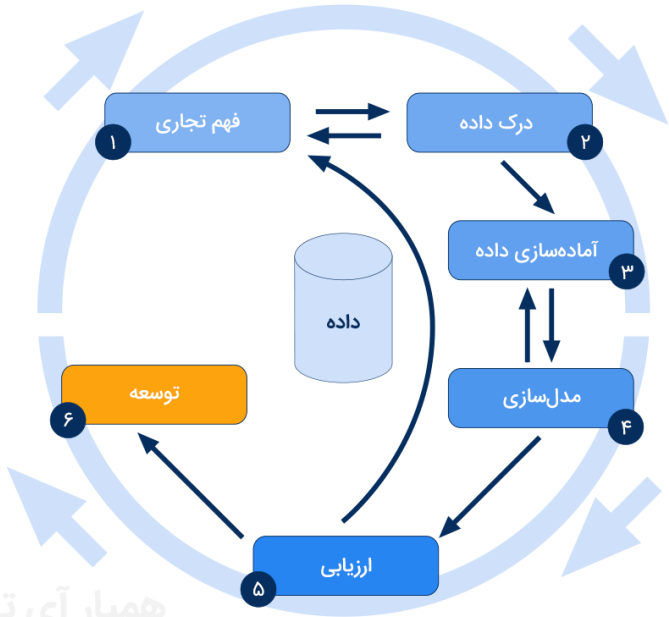

شکل ۱- روش‌شناسی کریسپ

1. Cross Industry Standard Process for Data Mining (CRIPSP-DM)
2. Unsupervised
3. Clustering

در نخستین مرحله روش کریسپ، مسئله و اهداف پژوهش تعریف می‌شود (درک کسب وکار). مرحله بعد، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌هاست (درک داده). در مرحله سوم، داده‌ها به منظور تجزیه و تحلیل، تمیز و پیش‌پردازش می‌شود (آماده‌سازی داده)؛ این امر می‌تواند شامل حذف موارد تکراری یا داده‌های نامربوط و تبدیل ویژگی‌ها[1] به قالب مناسب برای تجزیه و تحلیل باشد. در مرحله چهارم از میان تکنیک‌های مختلف داده‌کاوی مدل در داده‌ها اعمال می‌شود (مدل‌سازی). مرحله پنجم نحوه ارزیابی عملکرد مدل در دستیابی به اهداف پروژه است (ارزیابی). در مرحله نهایی مدل توسعه داده و داده‌ها در یک پلتفرم مستقر می‌شود(توسعه).

مرحله اول: درک کسب و کار

هدف اصلی پژوهش، تبدیل دادگان اصفا به مدل داده‌ای اسکاس در قالب گراف آر.دی. است. تاریخچه *اصطلاحنامه چندزبانه فرهنگی ایران* به سال ۱۳۷۲ برمی‌گردد. نخستین ویراست آن با عنوان «*اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا)*» در سال ۱۳۷۶ توسط سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، سپس در سال ۱۳۸۵با عنوان «*اصطلاحنامه فرهنگی سه زبانه فارسی- انگلیسی – عربی*» در کتابخانه ملی ایران منتشر شد. در همان سال تمام اصطلاحات اصفا از نرم‌افزار اولیه‌ای که توسط شرکت پارس‌آذرخش برای اصطلاحنامه‌ها طراحی شده بود، به نرم‌افزار جامع کتابخانه ملی ایران (رسا) در قالب مارک ایران انتقال یافت و همزمان اصطلاحات جدید در دو نرم‌افزار وارد می‌شد. زیرا خروجی رسا قابلیت انتشار اصطلاحات به شکل اصطلاحنامه چاپی و با ساختارهای رده‌ای و درختی را ندارد. ویراست دوم اصطلاحنامه سه زبانه در سال ۱۳۹۲ منتشر و این آخرین نسخه چاپی این اصطلاحنامه بود. پس از آن اصطلاحات جدید فقط در نرم‌افزار رسا وارد شد. به منظور افزایش کاربران بالقوه این اصطلاحنامه در کشورهای هدف، در سال ۱۳۹۶ برابر نهاده‌های روسی و تاجیکی نیز به آن اضافه شد. همچنین افزودن اصطلاحات مرجح فارسی به خط سیریلیک و اصطلاحات تاجیکی به خط سیریلیک و نیز به خط فارسی بر غنای این اصطلاحنامه افزود. از آنجایی که میلیون‌ها سند و منابع غیرکتابی در کتابخانه ملی ایران بر اساس اصفا نمایه‌سازی می‌شود؛ به‌صورت مداوم اصطلاحات جدید از سوی متخصصان نمایه‌سازی پیشنهاد و بدین ترتیب این اصطلاحنامه روزآمد می‌گردد. داده‌های اصفا در رسا دودسته‌اند؛ بخشی از آنها حاصل انتقال از سیستم قبلی و بخش دیگر اطلاعات جدید است. بررسی اولیه نیز نشان می‌دهد اطلاعات پرت (نویز یا خارج از محدوده[2]) و داده‌های مفقود[3] در دادگان دسته اول قابل ملاحظه است.

1. Features
2. Outliers data
3. Missing data

مرحله دوم: درک داده

داده‌ها، مشاهدات یا اندازه‌گیری‌ها (پردازش نشده یا پردازش شده) هستند که به صورت متن، اعداد یا چندرسانه‌ای نمایش داده می‌شوند. دادگان، مجموعه‌ای ساختاریافته از داده‌هاست که عموماً با یک مجموعه منحصر به فرد مرتبط است. منظور از داده در این پژوهش ۱۱۰۰۶ رکورد اصفا می‌باشد که در قالب مارک ایران در نرم‌افزار رسا ذخیره شده است. دادگان اصفا شامل ۱۸ حوزه، آموزش و پرورش، ادبیات، ارتباطات، اقتصاد، تاریخ، تصوف و عرفان، جامعه‌شناسی، جغرافیا، حقوق، روان‌شناسی، زبان‌شناسی، دین، علوم سیاسی، فلسفه، فناوری و علوم تجربی، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدیریت، و فرهنگ و هنر است. هر حوزه یک دادگان مستقل محسوب می‌شود.

جدول۱- نمایش یک رکورد اصفا قبل از اجرای پروژه

ردیف	داده‌ها	شماره فیلد (تگ)	برچسب فیلد
۱	01739cx j2200445 450	0	برچسب رکورد
۲	153062	1	شناسگر رکورد
۳	##$a20060906apery50 fa1	100	داده‌های کلی پردازش
۴	##$aper	101	زبان موجودیت
۵	##$basfa$9تا_اص	152	قواعد
۶	##$a٦$9آثار تاریخی$6a00$7fa$8per	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع
۷	##$aHistorical Remains$6a01$7ba$8eng	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع
۸	##$a<٦$$التاريخية$آثار=الآثار>a01$7fa	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع
۹	##$aпамятники$6a01$8rus	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع
۱۰	##$aёдгориҳои таърихӣ$6a01$7ca$8tgk	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع
۱۱	##$a٦$یادگاری‌های تأریخیa01$7fa$8tgk	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع

ردیف	داده‌ها	شماره فیلد (تگ)	برچسب فیلد
۱۲	##$aocopэ торЙхЙ$6a01$7ca$8per	250	شناسه دستیابی مستند- موضوع
۱۳	##$aArchaeological Objects$7ba$6a02	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۱۴	##$aArchaeological Remains$7ba$6a00	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۱۵	##$aHistorical Objects$7ba$6a03	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۱۶	##$a<۷$القديمة>آثار=الآثارfa$6a00	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۱۷	##$a۷$آثار باستانیfa	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۱۸	##$a<۷$الاثرية>اشياء=الاشياءfa$6a02$8ara	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۱۹	##$a<۷$التاريخية>اشياء=الاشياءfa$6a03$8heb	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۲۰	##$a۷$اشیای باستانیfa$8per	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۲۱	##$a۷$اشیای تاریخیfa$8per	450	شناسه دستیابی دیگر- موضوع
۲۲	##$a٥$ باستان‌شناسیh	550	شناسه دستیابی مرتبط- موضوع
۲۳	##$a٥$٣٣١٥٣٣٠٦٣$آرامگاه‌ها$h$6a00$7fa$8per	550	شناسه دستیابی مرتبط- موضوع
۲۴	##$aبرج‌های تاریخی 3186050$5h6a00$7fa$8per	550	شناسه دستیابی مرتبط- موضوع
۲۵	##$a٥$٣٣٠٩٣٤٥$سنگ قبرهاh$7fa$8per	550	شناسه دستیابی مرتبط- موضوع
۲۶	##$a٥$٣٢٨٠٢٧٢$قلعه‌هاh$7fa$8per	550	شناسه دستیابی مرتبط- موضوع
۲۷	##aIRc20211017113926.0130145.0130 103.0$bکتابخانه ملی	801	مبدأ اصلی

ردیف	داده‌ها	شماره فیلد (تگ)	برچسب فیلد
۲۸	#2aIRbIR-503380001$c2020/8/12	801	مبدأ اصلی
۲۹	##$c20070917113926.0130145.0130103.0 $bf-torkashvand	910	اطلاعات مربوط به مستندساز
۳۰	##$af-torkashvand$b20200510103417.0	911	اطلاعات مربوط به ویرایشگر رکورد
۳۱	##$b111673$c1	930	اطلاعات رکورد مستند
۳۲	##bYaa	932	اطلاعات دسترسی به رکورد

همان گونه که جدول ۱ نشان می‌دهد، هر رکورد می‌تواند بیش از صد فیلد فرعی داشته باشد که همه آنها برای تبدیل به اسکاس به‌کار نمی‌رود. این فیلدهای فرعی از نظر متخصصان علم داده، ویژگی محسوب می‌شوند. بررسی دقیق‌تر این رکورد حاکی از وجود داده‌های پرت و داده‌های مفقود در آن است. نمونه‌ای از داده‌های مفقود فیلد فرعی زبان در ردیف‌های ۸، ۹ و ۱۷ است. همچنین در ردیف ۲۲ فیلدهای فرعی، شماره رکورد و زبان و خط ثبت نشده است. داده‌های پرت داده‌هایی هستند که در بعضی مواقع می‌توانند دردسرساز باشند و در بعضی مواقع هم خود مسئله، تشخیص داده‌های پرت و به نوعی تشخیص ناهنجاری[1] است. نمونه‌ای از داده‌های پرت در این رکورد در ردیف ۱۹ قرار دارد که کاربر به جای زبان عربی، زبان عبری را انتخاب کرده است. همچنین < الاشیاء= اشیاء > که در نرم‌افزارهای نسل‌های قبلی به‌کار می‌رفت نیز حاوی علائم پرت است که باید حذف گردد و "الاشیاء= اشیاء" یکی به عنوان اصطلاح گزیده و دیگری در قالب اصطلاح ناگزیده در اسکاس تعریف شود.

مرحله سوم: آماده‌سازی داده

ما به همه داده‌های مبتنی بر مارک اصفا برای تبدیل به اسکاس نیاز نداریم. بنابراین ابتدا باید برای مرحله انتخاب ویژگی‌ها[2] در لایه پیش‌پردازش[3] مهندسی داده[4]، عناصر ضروری برای تبدیل به اسکاس شناسایی و انطباق آنها با فیلدهای مارک تدوین شود. ابزار اسکاس پلی[5] که برای تبدیل داده‌های اصفا در قالب صفحه گسترده اکسل به

1. Anomaly Detection
2. Features Selection
3. Preprocessing
4. Data engineering
5. Skosplay

اسکاس/ آر.دی.اف. به کار می‌رود، الگوهای متعددی دارد که مطالعه آنها به شناسایی عناصر زیر برای تبدیل دادگان اصفا به اسکاس منجر شده است:

- "skos:prefLabel": ویژگی skos:prefLabel این امکان را فراهم می‌کند که یک برچسب واژگانی مرجح (گزیده) را به یک منبع اختصاص دهیم. اسکاس، شکل ساده‌ای از برچسب زدن چندزبانه را امکان پذیر می‌کند. این امر با استفاده از برچسب زبان برای محدود کردن دامنه آن به یک زبان خاص انجام می‌شود (Isaac, & Summers, 2009) در دادگان اصفا، اصطلاحات مرجح به زبان‌های فارسی، انگلیسی، عربی، روسی، تاجیکی به خط سیریلیک و تاجیکی به خط فارسی و فارسی به خط تاجیکی وجود دارد. در مارک ایران، تفکیک این زبان‌ها با ترکیبی از کدهای بین‌المللی زبان و خط امکان پذیر است.
- "skos:altlabel": ویژگی skos:altLabel این امکان را فراهم می‌کند که یک برچسب واژگانی جایگزین را به یک مفهوم اختصاص دهیم؛ برای مثال مترادف‌ها (Isaac, & Summers, 2009). اصطلاحات نامرجح یا ناگزیده در اصطلاحنامه‌های سنتی با این برچسب در اسکاس مشخص می‌شوند.
- skos:broader و skos:narrower بازنمون پیوندهای سلسله‌مراتبی را امکان پذیر می‌کند، مانند رابطه بین یک جنس و نوع، یا بسته به تفاسیر، رابطه بین یک کل و اجزای آن (Isaac, & Summers, 2009). اصطلاحات اعم و اخص در اصطلاحنامه‌های سنتی با این برچسب در اسکاس مشخص می‌شوند.
- skos:related بازنمون پیوندهای همبسته[1](غیرسلسله‌مراتبی) را امکان پذیر می‌کند، مانند رابطه بین یک نوع رویداد و دسته‌ای از موجودیت‌ها که معمولاً در آن شرکت می‌کنند. یکی دیگر از کاربردهای skos:related بین دو دسته است که هیچ کدام عمومی‌تر یا خاص‌تر نیستند. skos:related می‌تواند برای بازنمون پیوندهای کل-جزئی که در قالب روابط سلسله‌مراتبی در نظر گرفته نشده‌اند نیز استفاده شود (Isaac, & Summers, 2009). اصطلاحات مرتبط در اصطلاحنامه‌های سنتی با این برچسب در اسکاس مشخص می‌شوند.
- skos:member: مجموعه‌ها در اسکاس زمانی به کار می‌رود که گروهی از مفاهیم دارای چیز[2] مشترکی هستند، و بهتر است آنها را تحت یک برچسب مشترک گروه‌بندی کنیم، یا جایی که برخی از مفاهیم را بتوان در یک ترتیب معنادار قرار داد. برای مدل‌سازی صحیح چنین ساختارهای مجموعه مفهومی، اسکاس یک کلاس skos:Collection را معرفی می‌کند. نمونه‌های این کلاس،

1. associative
2. Thing

مفاهیم خاص را با استفاده از ویژگی skos:member گروه‌بندی می‌کنند (Isaac, & Summers, 2009). معمولا در اصطلاحنامه‌ها، ساختار درختی این مجموعه‌ها را مشخص می‌کند.

- "URI": در اسکاس و اصطلاحنامه‌های مبتنی بر مفهوم، هر مفهوم با یک شناسگر قراردادی منبع (یو.آر.آی.) شناسایی می‌شود. این شناسگر باید منحصر به فرد باشد (Isaac, & Summers, 2009). از آنجایی که در داده‌های اصفا هر مفهوم یک شماره رکورد دارد، بنابراین از شماره رکوردهای اصفا به عنوان شناسگر یکتا استفاده کردیم.
- skos:note : اسکاس ویژگی skos:note را برای اهداف عمومی سندآرایی ارائه می‌دهد و با الهام از دستورالعمل‌های نظام سازماندهی دانش موجود، برای موارد خاص‌تر از skos:scopeNote، skos:definition، skos:example و skos:historyNote استفاده می‌کند.
- skos:scopeNote برخی اطلاعات (احتمالاً جزئی) را در مورد معنای مورد نظر یک مفهوم ارائه می‌کند؛ به‌ویژه به‌عنوان نشانه‌ای از اینکه چگونه استفاده از یک مفهوم در عمل نمایه‌سازی محدود شده است (Isaac, & Summers, 2009).
- rdf:type:rdf:type نمونه‌ای از rdf:Property است که برای بیان اینکه یک منبع نمونه‌ای از یک کلاس است استفاده می‌شود. rdf:type (Brickley,Guha,&McBride,2014). برای کلاس مفاهیم concept:skos و برای کلاس مجموعه skos:collection است.

براساس عناصر هسته اسکاس، جدول انطباق بین آنها و فیلدهای مارک ایران تدوین شد (جدول ۲). تجزیه و تحلیل انطباق بین واژگان هسته اسکاس نشان می‌دهد در شناسایی عضویت مفاهیم در حوزه‌ها و اصطلاحنامه‌های خرد اصفا دچار چالش هستیم. در این داده‌ها صرفا در فیلد ۱۵۲$۹ کد حوزه‌های اصلی اصفا ثبت می‌شود؛ به عنوان نمونه برای اقتصاد کد اص_اق. این در حالی است که یک رکورد برای اقتصاد به عنوان مفهوم وجود دارد اما رکوردی برای اقتصاد به عنوان حوزه وجود ندارد. همین شرایط در مورد اصطلاحنامه‌های خرد[1] اقتصاد نیز صادق است؛ مانند اقتصاد بازرگانی، اقتصاد بین‌المللی و ... . بخش عمده‌ای از این مرحله، شناسایی داده‌های کثیف[2] (نادرست) و پالایش و تمیز کردن[3] داده‌ها با حذف یا اصلاح هر خطا یا نبود یکدستی آنهاست. این کار با استفاده از کد ماکرو[4] در اکسل انجام می‌شود که بر کیفیت داده‌ها اثر می‌گذارد. در اکسل، ماکرو کد یک کد برنامه‌نویسی است که به زبان ویژوال بیسیک برای برنامه‌ها نوشته می‌شود. استفاده از کد ماکرو برای

1. Micro-Thesaurus
2. Dirty data
3. Cleaning
4. Macro code

خودکار کردن عملیاتی است که در اکسل دستی انجام می‌شود. این درحالی است که ترکیب کد زبان و خط در اسکاسموس دیده نشده با توجه به نبود امکان تمایز خط اصطلاحات فارسی به خط تاجیکی و اصطلاحات تاجیکی به خط فارسی را می‌توانستیم به ترتیب اصطلاحات ناگزیده زبان تاجیکی و فارسی در اسکاس در نظر بگیریم. برای تفکیک اصطلاحات در زبان‌های مختلف لازم است کد زبان به برچسب skos:prefLabel اضافه شود. اسکاس پلی از مجموعه استانداردهای کدهای زبان ISO 639-1 و مارک ایران از ISO 639-2 استفاده می‌کند. مجموعه کد ISO 639-1 برای استفاده در اصطلاحات، واژگان‌شناسی و زبان‌شناسی ابداع شده و مجموعه کد ISO 639-2 برای استفاده توسط کتابخانه‌ها، خدمات اطلاعاتی و ناشران برای نشان دادن زبان در تبادل اطلاعات، به ویژه در نظام‌های کامپیوتری، ابداع شده است (Byrum, J. D. 1999).

مراحل شناسایی داده‌های پرت و مفقود بر روی عناصر مارک ایران در جدول ۲ انجام پذیرفت. مقادیر مفقود مقداردهی و داده‌های پرت ویرایش شدند. برای مدل‌سازی، داده‌های رده‌ای به هر اصطلاح اضافه گردید. همچنین رکوردهای مجموعه در اصفا شناسایی و در دادگان ایجاد شد.

مرحله چهارم: مدل‌سازی

ویژگی هدف[1] در این پژوهش مربوط به مقدار شناسگری است که برای هر مفهوم باید تولید شود و با استفاده از ساختار سلسله‌مراتبی مفاهیم مشخص گردد هر مفهوم در کدام مجموعه یا اصطلاحنامه خرد قرار می‌گیرد. این مقدار وجود ندارد و از طریق روش خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی (از نوع روش با نظارت در چهارچوب کریسپ) با استفاده از ماکروکد در اکسل انجام می‌شود.

مرحله پنجم: ارزیابی

در این مرحله، کیفیت مدل‌سازی –که منجر به تولید مقادیر ویژگی هدف شده است– باید ارزیابی شود. ما باید اطمینان حاصل کنیم که فرآیند شناسایی تعلق هر مفهوم به مجموعه/ اصطلاحنامه خرد هیچ گونه خطا یا تناقضی در داده‌های ما ایجاد نکرده است. برای این کار با توجه به بافت[2] کسب و کار از روش‌های ارزیابی خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی، تکنیک بررسی بصری[3] و روش نمونه‌گیری تصادفی[4] استفاده می‌کنیم.

1. Target Feature
2. Context
3. Visual inspection
4. Random sampling

مرحله ششم: توسعه و استقرار

در این مرحله، اصطلاحنامه تبدیل شده خود را در یک محیط مناسب پلتفرم داده‌های پیوندی مستقر می‌کنیم. باید اطمینان حاصل شود که داده‌های ما توسط سایر کاربران و سیستم‌ها قابل دسترس و قابل کشف است. همچنین باید برای کاربرانی که می‌خواهند از داده‌های ما استفاده یا استفاده مجدد کنند، مستندسازی و پشتیبانی ارائه کنیم. برای این منظور، ابتدا داده‌های تمیز ۱۸ حوزه را که مدل‌سازی شده است با ابزار اسکاس پلی به اسکاس در گراف آر.دی. تبدیل کردیم. فایل اسکاس/ آر.دی.اف هرحوزه را با ابزار اعتبارسنجی اسکاس پلی[1] به آزمون گذاشتیم. پس از تایید اعتبار، فایل‌ها را به ووک بنچ[2] انتقال دادیم. ووک بنچ پلتفرمی برای مدیریت هستی‌نگاری‌های اُ.دبلیو.ال.، اصطلاحنامه‌های اسکاس و دادگان عمومی آر.دی.اف. است. این پلتفرم امکان ویرایش چندزبانه اصفا را توسط متخصصان مختلف به زبان‌های مختلف فراهم می‌کند. برای انتشار این دادگان از پلتفرم اسکاسموس استفاده کردیم. در نهایت، داده‌ها در اسکاسموس مستقر و منتشر شد[3] (شکل ۲). این پلتفرم پس از تایید کتابخانه ملی فنلاند در وب سایت اسکاسموس[4] قرار گرفت. اصفا پس از انتشار دادگان خود به تفکیک اصطلاحنامه‌های خرد به *اصطلاحنامه فرهنگی ایران* تغییر نام داد.

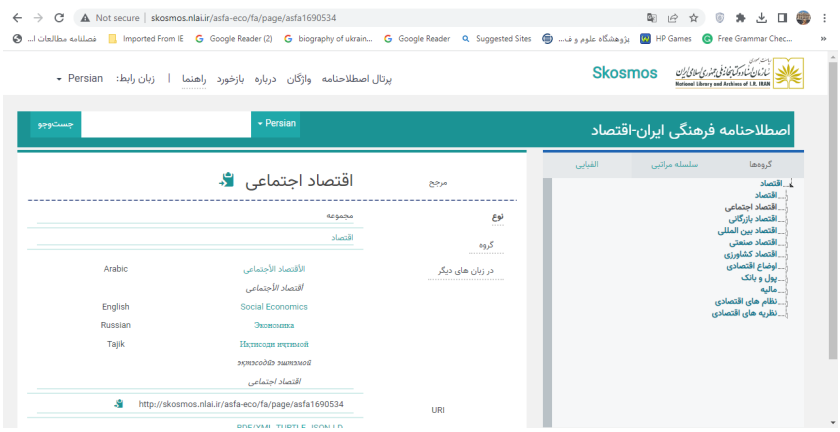

شکل ۲- نمایش اصطلاحنامه‌های خرد حوزه اقتصاد اصطلاحنامه فرهنگی ایران در پلتفرم اسکاسموس

1. https://skos-play.sparna.fr/skos-testing-tool/
2. Vocbench
3. http://skosmos.nlai.ir/en/
4. https://skosmos.org/

یافته‌ها

یافته اصلی پژوهش، استقرار و توسعه دادگان اسکاس اصفا در پلتفرم منبع باز اسکاسموس به نشانی skosmos.nlai.ir است. مجموع رکوردها در آغاز پروژه ۱۱۰۰۶ رکورد بود که پس از ایجاد رکوردهای مربوط به حوزه و مجموعه برای خوشه‌بندی به ۱۱۸۸۰ رکورد افزایش یافت. در مرحله آماده‌سازی داده یکی از یافته‌های مهم این پژوهش که در حین اجرای روش شناسی کریسپ به دست آمد، جدول انطباق بین عناصر هسته اسکاس و فیلدهای مارک ایران بود (جدول ۲).

جدول۲- انطباق بین واژگان هسته اسکاس و فیلدهای مارک ایران

ردیف	عنوان	برچسب در اسکاس	فیلد و فیلد فرعی در مارک ایران	برچسب فیلد و فیلد فرعی
۱	شناسگر قراردادی منبع	URI	001	شناسگر رکورد
۲	اصطلاح مرجح به زبان فارسی	skos:prefLabel@fa	250$a	توصیفگر
			$7=fa	کد خط= فارسی- عربی
			$8=per	کد زبان= فارسی
۳	اصطلاح مرجح به زبان انگلیسی	skos:preflable@en	250$a	توصیفگر
			$7=ba	کد خط= لاتین
			$8=eng	کد زبان= انگلیسی
۴	اصطلاح مرجح به زبان عربی	skos:preflable@ar	250$a	توصیفگر
			$7a=fa	کد خط= فارسی-عربی
			$8=ara	کد زبان= عربی

ردیف	عنوان	برچسب در اسکاس	فیلد و فیلد فرعی در مارک ایران	برچسب فیلد و فیلد فرعی
۵	اصطلاح مرجع به زبان روسی	skos:preflable@ru	250$a	توصیفگر
			$7=ca	کد خط= سیریلیک
			$8=rus	کد زبان= روسی
۶	اصطلاح مرجع به زبان تاجیکی	skos:preflable@tg	250$a	توصیفگر
			$7=ca	کد خط= سیریلیک
			$8=tgk	کد زبان= تاجیکی
۷	اصطلاح مرجع به زبان تاجیکی با خط فارسی	skos:preflable@fa	250$a	توصیفگر
			$7=fa	کد خط= فارسی–عربی
			$8=tgk	کد زبان= فارسی
۸	اصطلاح مرجع به زبان فارسی به خط سیریلیک	skos:preflable@fa	250$a	توصیفگر
			$7=ca	کد خط= سیریلیک
			$8=per	کد زبان= فارسی
۹	اصطلاح نامرجع به زبان فارسی	skos:altlabel@fa	450$a,	ارجاع نگاه کنید به
			$7=fa	کد خط= فارسی– عربی
			$8=per	کد زبان= فارسی

ردیف	عنوان	برچسب در اسکاس	فیلد و فیلد فرعی در مارک ایران	برچسب فیلد و فیلد فرعی
۱۰	اصطلاح اعم	skos:broader	550$a	ارجاع نیز نگاه کنید به
			$5=g	اصطلاح اعم
۱۱	اصطلاح اخص	skos:narrower	550$a,	ارجاع نیز نگاه کنید به
			$5=h	اصطلاح اخص
۱۲	اصطلاح وابسته	skos:related	550$a	ارجاع نیز نگاه کنید به
			$5=9	اصطلاح وابسته
۱۳	یادداشت	skos:note	300$a	یادداشت کلی
			330$a	یادداشت دامنه
۱۴	مجموعه	rdf: type skos:Collection	-	–
۱۵	مجموعه	skos:member	-	–

در داده‌های جدول مشاهده می‌شود، در مارک ایران برای مجموعه معادلی وجود ندارد. همان گونه که در بخش روش‌شناسی اشاره کردیم، با بهره‌گیری از ساختار رده‌ای و تکنیک خوشه‌بندی این چالش مرتفع شد.

نتیجه‌گیری

روش‌شناسی به کار رفته در این پژوهش، یکی از روش‌های معمول در پروژه‌های علم داده به نام کریسپ–دی.ام. است. تمام مراحل سه گانه مایلز، راجرز و بکت (۲۰۰۴) در تبدیل اصطلاحنامه‌ها به هستی‌نگاری سبک (کدگذاری آر.دی.اف.؛ بررسی خطا و اعتبارسنجی؛ و انتشار آر.دی.اف.) در گام آخر روش‌شناسی کریسپ–دی.ام. (توسعه واستقرار) قرار می‌گیرد. همچنین مرحله آماده‌سازی روش ون آسم و دیگران (۲۰۰۶) در گام آماده‌سازی داده و تبدیل نحوی؛ تبدیل معنایی؛ و پذیرش استاندارد بین‌المللی اسکاس در گام توسعه و استقرار مدل

کریسپ قابل انجام است. در روش تکامل یافته‌تر باربوسا و دیگران (۲۰۲۱) مراحل انتخاب و استخراج داده؛ انطباق و تبدیل داده‌ها در گام آماده‌سازی و مراحل ارائه آر.دی.اف.؛ سریال‌سازی آر.دی.اف./ تورتل؛ مجوز داده‌های باز؛ و پرس‌وجوی انتشار در گام توسعه و استقرار قرار دارد. نوآوری در این پژوهش جاسازی[1] مراحل روش‌شناسی‌های به کاررفته در ادبیات این پژوهش در چهارچوب کریسپ و نیز اجرای کامل‌روش‌شناسی کریسپ در تبدیل اصفا به هستی‌نگاری سبک اسکاس/آر.دی.اف. است. دادگان میراثی اصطلاحنامه‌ها و سایر نظام‌های سازماندهی دانش، هنگام تبدیل به استانداردهای وب معنایی دچار چالش‌های زیادی هستند که این پژوهش نشان داد این چالش‌ها با رویکرد علم داده، قابلیت حل و فصل دارند. نبود یا کمبود متخصصان کتابداری که بتوانند مهارت کدنویسی ماکرو در اکسل را داشته باشند یکی از چالش‌های مهم این پژوهش بود که بهتر است در پژوهش دیگری از راهکارهای جایگزین بهره مند شویم.

پیشنهادها

- انتشار دادگان پیوندی[2] اصفا: همترازی[3] و برقراری پیوند بین دادگان اصفا با اصطلاحنامه‌های مرتبط در دنیا می‌تواند به انتشار ابرداده‌های پیوندی باز منجر شود که حاوی پیوندها و ارجاع به داده‌های پیوندی باز دیگر است.
- داده‌کاوی و استقرار اصطلاحنامه پزشکی کتابخانه ملی ایران در :skosmos.nlai.ir تکنیک و فرایند داده‌کاوی و استقرار اصفا برای اصطلاحنامه پزشکی کتابخانه ملی ایران نیز قابل تکرار است.
- بهره‌گیری از پلتفرم skosmos.nlai.ir به‌عنوان سرویس متمرکز برای اصطلاحنامه‌ها و هستی‌نگاری‌های میانکنش‌پذیر ایران: اصطلاحنامه‌های متعددی در حوزه‌های مختلف موضوعی در سازمان‌های مختلف تدوین شده است. به منظور حفظ این اصطلاحنامه‌ها در جریان وب معنایی و نیز برقراری پیوند بین آنها و با توجه به ماموریت‌های ذاتی کتابخانه ملی ایران، می‌توان از این پلتفرم برای هم‌افزایی و افزایش هزینه – سودمندی در بودجه کشور بهره‌مند شد.

1. Embedded
2. Linked dataset
3. Alignment

منابع

اکبری داریان، سعیده، انتهایی، علیرضا (۱۳۹۹) (طرح پژوهشی). ارائه مدل پیاده‌سازی اصطلاح‌نامه‌های سازمان اسناد وکتابخانه ملی ایران در چهارچوب‌های وب معنایی SKOS/RDF در محیط نرم‌افزارهای منبع‌باز. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

امیرحسینی، مازیار (۱۴۰۱) (نشست مجازی). سلسله هم‌اندیشی‌های نظام‌های سازمان دانش: سیر تکوین لایه‌های وب معنایی در بررسی جایگاه هستی شناسی‌ها. دانشگاه فردوسی مشهد. https://b2n.ir/Fumlibrary

امیرحسینی، مازیار (۱۴۰۱الف) (نشست مجازی). سلسله هم‌اندیشی‌های نظام‌های سازمان دانش: مهندسی مجدد مفهومی اصطلاحنامه در تدوین طرح مفهومی هستی‌شناسی سبک. دانشگاه فردوسی مشهد. https://b2n.ir/Fumlibrary

References

Akbari-Daryan, Saeedeh, Entehaee, Alireza (2020) (Research project). Implementation of thesauri of National Library and Archives of Iran by Semantic web Frameworks SKOS/RDF in open source applications: present a model. National Library and Archives of Iran. [In Persian]

Amirhosseini, Maziar (1401) (virtual session). The series of common thoughts of knowledge organization systems: The formation process of semantic web layers in studying of ontologies. Mashhad Ferdowsi University. https://b2n.ir/Fumlibrary. [In Persian]

Amirhosseini, Maziar (1401a) (virtual session). The series of common thoughts of knowledge organization systems: the conceptual reengineering of the thesaurus in the development of the conceptual schema of lightweight ontology. Mashhad Ferdowsi University. https://b2n.ir/Fumlibrary [In Persian]

Barbosa, E. R., Dutra, M. L., Godoy Viera, A. F., & Macedo, D. D. J. D. (2021). Thesaurus and subject heading lists as Linked Data.

Transinformação, 33.

Biagetti, M. T. (2021). Ontologies as knowledge organization systems. KO KNOWLEDGE ORGANIZATION, 48(2), 152-176.

Davies, J. (2010). Lightweight ontologies. In Theory and Applications of Ontology: Computer Applications (pp. 197-229). Dordrecht: Springer Netherlands.

Haravu, L. J., & Neelameghan, A. (2003). Text mining and data mining in knowledge organization and discovery: the making of knowledge-based products. *Cataloging & classification quarterly*, 37(1-2), 97-113.

Isaac, A., & Summers, E. (2009). SKOS simple knowledge organization system primer. Working Group Note, W3C.

Martínez-González, M. M., & Alvite-Diez, M. L. (2019). Thesauri and semantic web: discussion of the evolution of thesauri toward their integration with the semantic web. IEEE Access, 7, 153151-153170.

Merriam-Webster. (n.d.). Reengineer. *In Merriam Webster. com dictionary*. Retrieved august 26, 2022, from https://www.merriam-webster.com/dictionary/reengineering

McGraw-Hill (2003). Reengineering. *McGraw-Hill Dictionary of Scientific & Technical Terms,* 6E. Retrieved August 26 2022 from https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/reengineering

McGraw-Hill Companies (2002). reengineering. McGraw-Hill Concise Encyclopedia of Engineering. Retrieved August 26 2022 from https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/reengineering

Mazzocchi, F. (2018). Knowledge organization system (KOS): an introductory critical account. Knowledge Organization: KO, 45(1).

Miles, A., Rogers, N., & Beckett, D. (2004). Migrating Thesauri to the Semantic Web-Guidelines and case studies for generating RDF

encodings of existing thesauri. SWAD-Europe project deliverable, 8.

Piatetsky-Shapiro, G (2014). CRISP-DM, still the top methodology for analytics, data mining, or data science projects. https://www.kdnuggets.com/2014/10/crisp-dm-top-methodology-analytics-data-mining-data-science-projects.html

Theng, Y. L., Foo, S., Goh, D., & Na, J. C. (Eds.). (2009). Handbook of *Research on Digital Libraries: Design, Development, and Impact: Design, Development, and Impact*. IGI Global.

Van Assem, M., Malaisé, V., Miles, A., & Schreiber, G. (2006). A method to convert thesauri to SKOS. In The Semantic Web: Research and Applications: 3rd European Semantic Web Conference, *ESWC 2006 Budva, Montenegro, June 11-14, 2006 Proceedings 3 (pp. 95-109).* Springer Berlin Heidelberg.

Villazón-Terrazas, B. C., Suárez-Figueroa, M., & Gómez-Pérez, A. (2010). A pattern-based method for re-engineering non-ontological resources into ontologies. International Journal on Semantic Web and Information Systems (IJSWIS), 6(4), 27-63.

Zeng, M. L., & Mayr, P. (2019). Knowledge Organization Systems (KOS) in the Semantic Web: a multi-dimensional review. *International Journal on Digital Libraries*, 20(3), 209-230.

Construction and Validation of Information Overload Tools in the Libraries of Universities of Medical Sciences

Ali Mohammad Ramzanpour Marzi,[1] **Mitra Ghiasi ,**[2] **Safiyeh Tahmasebi Limooni**[3]

Abstract

Purpose: Research shows that limited models can design to measure information overflow in libraries; but until now, no valid and reliable tool has been provided to measure information overload in academic libraries. Identifying the factors affecting the overload of information and its proper management in the libraries in question is of particular importance in improving their efficiency and effectiveness and the conclusion of their success and growth. The purpose of the current research the objective was to construct and validate a tool to determine the factors affecting information overflow in university libraries.

Method: In the current research an action task was completed in two separate Segments. Qualitative (super composition and Delphi) and quantitative (survey-analytical). The studied population in the qualitative section was all related articles that were extracted from valid databases and after screening and considering the following. the input and output criteria, and finally, 20 Persian and Latin articles were selected and reviewed. The statistical population in the Delphi section included 20 professors and experts in the field of information and communication technologies and information flow in universities of medical sciences and health care services in Mazandaran province, who were selected in a targeted and accessible way. In the quantitative part, based on Cochran's formula, 375 users of medical science libraries and healthcare services in Mazandaran province were selected as a sample using the stratified verification method. To analyze the data, descriptive statistics, confirmatory factor analysis, and path analysis were used by Smart PLS statistical software.

Findings: Based on the findings of the meta-composite section, the number of 7 main components and their items (94 items) were extracted regarding the overflow of information, then it was submitted to the Delphi panel with 20 members for verification, and after three Delphi steps and making corrections and removing irrelevant items, reached a theoretical consensus with the value of Kendall's statistic of three Delphi stages, respectively 0.672, 0.713 and 0.721, and confirmatory factor analysis of 74 items of the information overflow questionnaire in 7 main components including creation with factor load (0.874), individual factors with factor load (0.863), effective factors on overflow control with factor load (0.877), environmental factors with factor load (0.902), adjustment solutions with factor load (0.698), the impact of overflow on users with factor load (0.863), technological infrastructures were identified with factor load (0.789). Confirmatory factor analysis showed that the instrument has a good fit. The combined reliability of all factors was higher than 0.7. The positive and significant correlation of the rank of the questionnaire components indicated the convergent validity of the questionnaire.

Conclusion: The built tool provides researchers with the possibility of measuring information overflow. The discovered factors include the factors that cause. There were individual factors, factors affecting control, environmental factors, and strategies for adjusting the flow of information, which were measured in the pilot environment of Mazandaran Medical Sciences while confirming their effectiveness in the academic environment and medical sciences as the desired variable.

Keywords

Information overflow, Academic Libraries, Medical Sciences, Information Overload, Validation

Citation: Ramzanpour Marzi, A.M., Ghiasi, M., & Tahmasebi Limooni, S. (2023). Construction and Validation of Information Overload Tools in the Libraries of Universities of Medical Sciences. *Librarianship and InformationOrganization Studies*, 34(1): 84-117.
Doi:10.30484/NASTINFO.2023.3384.2204

Article Type: Research Article
Article history: Received: 16 Nov. 2022; Accepted: 19 Mar. 2023

1. PhD Student, Department of Knowledge and Information Science, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran. marznak2000@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran, (Corresponding Author) mighiasi@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Knowledge and Information Science, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran. sa.tahmasebi2@gmail.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

ساخت و اعتباریابی ابزار سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی

علی‌محمد رمضان‌پور مرزی [۱] | میترا قیاسی [۲] | صفیه طهماسبی لیمونی [۳]

چکیده

هدف: پژوهش‌ها نشان می‌دهند مدل‌های محدودی برای اندازه‌گیری سرریز اطلاعات در کتابخانه‌ها طراحی شده‌اند ولی تا کنون ابزار معتبر و پایایی برای اندازه‌گیری سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی ارائه نشده است. شناسایی عوامل مؤثر بر سرریز اطلاعات و مدیریت صحیح آن در کتابخانه‌های مورد نظر در ارتقای کارآیی و اثربخشی و درنتیجه موفقیت و رشد آن‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. هدف از انجام پژوهش حاضر، ساخت و اعتباریابی ابزاری برای تعیین عوامل مؤثر بر سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاهی علوم پزشکی است.

روش: پژوهش حاضر در دو بخش کیفی (فراترکیب و دلفی) و کمی (پیمایشی ـ تحلیلی) صورت گرفت. جامعهٔ مورد مطالعه در بخش کیفی کلیهٔ مقالات مرتبط از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر بود که پس از استخراج و غربال‌گری و با در نظر گرفتن معیارهای ورودی و خروجی ۲۰ مقالهٔ فارسی و لاتین انتخاب شدند. جامعهٔ آماری در بخش دلفی شامل ۲۰ نفر از استادان و خبرگان در زمینهٔ فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات وسرریز اطلاعات در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان مازندران بود که به روش غیراحتمالی هدفمند و در دسترس انتخاب شدند. در بخش کمّی بر اساس فرمول کوکران ۳۷۵ نفر از کاربران کتابخانه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان مازندران به روش طبقه‌ای تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و تحلیل عاملی تأییدی و تحلیل مسیر، با استفاده از نرم افزار آماری اسمارت پی.ال.اس. بهره برده شد.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های بخش فراترکیب تعداد ۷ مؤلفهٔ اصلی به علاوهٔ گویه‌های آنها (۹۴ گویه) در مورد سرریز اطلاعات استخراج شد. سپس برای تأیید در اختیار پنل دلفی با ۲۰ عضو قرار گرفت. پس از سه مرحلهٔ دلفی و پس از انجام اصلاحات و حذف گویه‌های نامرتبط، با مقدار آماره کندال سه مرحلهٔ دلفی به ترتیب ۰/۶۷۲ و ۰/۷۱۳ و۰/۷۲۱ به اجماع نظری رسید. تحلیل عاملی تأییدی ۷۴ گویهٔ پرسشنامهٔ سرریز اطلاعات در ۷ مؤلفهٔ اصلی شناسایی شدند: عامل ایجاد با بار عاملی (۰/۸۷۴)، عوامل فردی با بار عاملی (۰/۸۶۳)، عوامل مؤثر بر کنترل سرریز با بار عاملی (۰/۸۷۷)، عوامل محیطی با بار عاملی (۰/۹۰۲)، راهکارهای تعدیل با بار عاملی (۰/۶۹۸)، تأثیر سرریز بر کاربران با بار عاملی (۰/۸۶۳)، زیرساخت‌های فناورانه با بار عاملی (۰/۷۸۹). تحلیل عامل تأییدی نشان داد ابزار از برازش مطلوب برخوردار است. پایایی ترکیبی همهٔ عوامل از ۰/۷ بالاتر بود. مثبت و معنادار بودن همبستگی رتبهٔ مؤلفه‌های پرسشنامه نشان‌دهندهٔ روایی همگرای پرسشنامه بود.

نتیجه‌گیری: ابزار ساخته‌شده معیارهای تعیین وضعیت سرریز اطلاعات را در حوزهٔ علوم پزشکی در اختیار محققان قرار می‌دهد. عوامل کشف‌شده شامل عوامل ایجاد، عوامل فردی، عوامل مؤثر بر کنترل، عوامل محیطی، و راهکارهای تعدیل سرریزی اطلاعات بودند که با سنجش در محیط آزمایشیِ علوم پزشکی مازنداران، ضمن تأیید کارایی آن‌ها در محیط دانشگاهی و علوم پزشکی مشخص شد که ابزار ساخته‌شده از نظر کیفی و کمی قابلیت سنجش متغیر مورد نظر را دارا است.

کلیدواژه‌ها

سرریز اطلاعات، کتابخانه‌های دانشگاهی، علوم پزشکی، اضافه‌بار اطلاعاتی، اعتباریابی

۱. دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.
marznak2000@gmail.com

۲. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی،واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران(نویسنده مسئول).
mighiasi@gmail.com

۳. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.
sa.tahmasebi2@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۵
پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۸

فصلنامهٔ مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۱)، بهار ۱۴۰۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

© نویسندگان

استناد: رمضان‌پور مرزی، علی‌محمد، قیاسی، میترا و طهماسبی‌لیمونی، صفیه (۱۴۰۲). ساخت و اعتباریابی ابزار سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۱): ۸۴-۱۱۷.
Doi:10.30484/NASTINFO.2023.3384.2204

مقدمه

سرعت روزافزون تولید اطلاعات و ضرورت ساماندهی آن، بشر را با چالش‌های جدیدی روبه‌رو کرده است. پیشرفت‌های حاصله از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات با همهٔ مزیت‌هایی که داشته برخی تنگناهای جدید برای جامعه به وجود آورده است، طوری که هرچه حجم اطلاعات و مجراهای دسترسی به آن بیشتر می‌شود امکان بازیابی کارآمد و به‌موقع دشوارتر می‌شود و اطمینان از صحت و اعتبار آنها نیز کمتر می‌شود. در این میان، کتابخانه‌ها نیز از دیرباز محیطی شناخته می‌شد که به کار گردآوری و ذخیره و اشاعهٔ اطلاعات می‌پردازد. در توضیح و تفسیر کارکردهای کتابخانه، کمتر به وجه ناکارآمدی آن در عصر انفجاراطلاعات، یعنی سرریز اطلاعاتی توجه شده است (Minh-ha, 2013).

اطلاعات سهم عمده‌ای از جنبه‌های مختلف فعالیت‌های علمی بشر را به خود اختصاص داده است. اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه، در هزاران سایت به صورت برخط، و در دیسک‌ها و کتاب‌ها و انواع اسناد چاپی به شکل‌های مختلف ذخیره می‌شود و باعث به وجود آمدن سرریز اطلاعات می‌شود به طوری‌که دسترسی به اطلاعات مطلوب را با چالش‌هایی روبه‌رو می‌سازد (Buckland, 2017). کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی که سازماندهی اطلاعات از مهم‌ترین وظایف آنها محسوب می‌شود از افراد مهمی هستند که به ساماندهی حجم وسیع اطلاعات به‌ویژه در محیط کتابخانه‌های دانشگاهی پرداخته و در این بین تعدیل و کنترل سرریز اطلاعات از وظایف مهم آنها محسوب می‌شود (باب‌الحوائجی و گرجی‌نژاد، ۱۳۹۱). آگاهی از نظرات و

دیدگاه‌های افراد خبره و متخصص در مورد مفهوم سرریز اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و میزان آن، عوامل مؤثر در ایجاد آن، اثرات و پیامدهای آن، رفع و برطرف‌سازی و کنترل آن، و دسترسی به اطلاعات مطلوب در زمان مطلوب (Nyangoya, 2020)، باعث بالا رفتن کیفیت تصمیم کاربران (باب‌الحوائجی و گرجی‌نژاد، ۱۳۹۱) و کاهش هزینه‌های کاربران و مصرف‌کنندگان اطلاعات (Farhoomand &, Drury 2002) و جلوگیری از دوباره‌کاری‌ها و غلبه بر چالش‌های پژوهش (محمدرومزپور و نظری و مکوندی، ۱۳۹۶) و مواردی از این دست خواهد شد.

تحقیقات مختلف در حوزهٔ کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان می‌دهد بهره‌گیری از دانش موجود در کتابخانه‌ها، ممکن نیست مگر این که مراجعه‌کننده در حالتی باشد که بتواند ذهن خود را متمرکز کند و به موضوع پژوهش خود بپردازد (نوکاریزی، کاشی و صنعت‌جو، ۱۳۹۶). در صورتی که محیط کتابخانه، به علت وجود مقولهٔ سرریز وسیع اطلاعاتی، این امکان را برای مراجعه‌کننده فراهم نیاورد و احساس تشویش و نگرانی در فرد ایجاد شود، حاصل کار غیر از اتلاف وقت و سردرگمی چیز دیگری نخواهد بود (طلاچی و زارعی، ۱۳۸۹).

از آن‌جایی که کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی نیز بخشی از نظام آموزش عالی کشور هستند که به عنوان مراکز تأمین و اشاعهٔ اطلاعات تخصصی برای جامعهٔ پزشکی کشور اهمیت ویژه‌ای دارند، ارتقای کیفیت اطلاعات این مراکز حساس علمی، نقش بنیادی در تحقق اهداف جامعه در رابطه با بهداشت و سلامت جامعه دارد (قاضی میرسعید، کلبادی‌نژاد، رستگاری مهر، بنی‌صفار، و محمدی، ۱۳۹۴).

با توجه به تلاش‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور برای ارتقای کیفیت اطلاعات و خدمات کتابخانه‌های خود، ارزیابی سرریز اطلاعات کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی می‌تواند با فراهم آوردن اطلاعات زمینه‌ای لازم و شناخت نقاط قوت و ضعف کتابخانه‌ها، شالودهٔ مطمئنی برای برنامه‌ریزی راهبردی در جهت بهبود کیفیت خدمت اطلاع‌رسانی باشد.

گرچه در سطح جهانی مقولهٔ سرریز اطلاعات از دیدگاها و جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرارگرفته، ولی تحقیقات انجام‌شده بیشتر در قالب شناسایی تأثیرات سرریز اطلاعاتی بر افراد و سازمان‌ها مانند افزایش تأخیر در تصمیم‌گیری، کاهش قدرت تصمیم‌گیری مناسب، اضطراب اطلاعاتی، هدر رفتن وقت افراد، میزان دقت جامعیت و مانعیت اطلاعات در موتورهای کاوش، مدیریت نیازهای اطلاعاتی و چگونگی مواجه شدن با پدیدهٔ سرریز اطلاعاتی بوده است و سازوکاری برای

اندازه‌گیری سرریز اطلاعات در کتابخانه‌ها وجود نداشته است. به نظر می‌رسد که در هر کشوری با توجه به تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، و فنّاوری خاص هر منطقه، الزامی است که این سازوکارها بازنگری و با توجه به شرایط هر کشور معرفی و ارائه شوند. در داخل کشور نیز تأکید اکثر پژوهش‌ها بر میزان جامعیت و مانعیت در موتورهای کاوش وب، ریزش کاذب و آلودگی اطلاعات، سرریز اطلاعاتی و آلودگی محیط زیست، و اثرات ساختار سازمانی و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات بر سرریز اطلاعات بوده است. ازاین‌رو، پژوهش حاضر بر آن است ضمن بررسی مقولهٔ سرریز اطلاعاتی و شناسایی عوامل و شاخص‌های آن، ابزاری مناسب برای پژوهش در این حوزه فراهم کند تا کتابخانه‌ها بتوانند با سازماندهی درست منابع تا حدود زیادی بر سرریز اطلاعات چیره شوند. مدیریت مناسب و درست سرریز اطلاعات در کتابخانه‌ها و به طور خاص در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی می‌تواند به کارایی و اثربخشی آن‌ها و در نتیجه موفقیت و رشد آن‌ها کمک شایانی کند.

هدف پژوهش حاضر، ساخت و اعتباریابی ابزاری مناسب برای سنجش و ارزیابی سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی است.

پیشینهٔ پژوهش

ابووا[1] (۲۰۲۲) در پژوهش خود که به بررسی «اضافه‌بار اطلاعات و بهره‌وری پژوهشی کتابداران در کتابخانهٔ دانشگاه ایلورین» پرداخت، نشان داد اکثر افراد جامعهٔ مورد مطالعه معتقد بودند اضافه‌بار اطلاعاتی منجر به دشواری تحقیق و کاهش دقت تصمیم‌گیری و تکرار تحقیق می‌شود.

پِریه و بلوندال و مک‌دانلد (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی تجارب کتابخانه های دانشگاهی با مدیریت داده‌های پژوهش: تجزیه و تحلیل فراقوم نگاری با روش کیفی»، تجربیات کتابخانه‌های دانشگاهی را در ارتباط با مدیریت داده‌های پژوهشی[2] مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. آن‌ها بیان می‌کنند حجم زیاد داده‌های تولیدی پژوهش‌های علمی همراه با جنبش جهانی به سمت داده‌های باز، مؤسسات دانشگاهی را به سمت جمع آوری و مدیریت پژوهش‌ها سوق داده است. با توجه به مسئولیت مدیریت داده‌های پژوهشی کتابخانه‌های دانشگاهی، که نقشی جدید برای کتابخانه‌های دانشگاهی در آموزش عالی است، مدیریت داده‌های پژوهشی در کتابخانه‌ها موضوعی است که نیازمند توجه مستمر و پشتیبانی بیشتر پژوهشگران مؤسسه‌های دانشگاهی است که نتایج آن برای اهداف برنامه‌ریزی آموزش عالی و

1. Abowha
2. Perrier, Blondal, & MacDonald
3. RDM

تصمیم گیری در برنامه ریزی و ارائهٔ خدمات مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ساوولاینن[1] (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «فیلترینگ و حذف: راهکارهایی برای مقابله با سرریز اطلاعاتی درچارچوب فعالیت‌های روزمره»، روش‌های تجربهٔ سرریز اطلاعاتی از طریق رسانه‌هایی مانند روزنامه و اینترنت را بررسی کرد. یافته‌ها بر اساس مصاحبه با ۲۰ نفر از فعالان در زمینهٔ محیط زیست در سال ۲۰۱۵ در لندن به دست آمد. درک افراد از جدی بودن مشکلات به‌وجودآمده توسط سرریز اطلاعاتی در میان شرکت‌کنندگان متنوع بود. دو راهکار اساسیِ «فیلتر کردن» و «وجین اطلاعات بی‌فایده» برای مقابله با سرریز اطلاعاتی پیشنهاد شد.

لی و سون و کیم[2] (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «اضافه‌بار فناوری اطلاعات و ارتباطات و خستگی خدمات شبکه‌های اجتماعی: دیدگاه استرس»، به بررسی تأثیر اضافه‌بار فناوری اطلاعات و ارتباطات و خستگی خدمات شبکه پرداختند. داده‌های جمع‌آوری‌شده از ۲۰۱ نفر از طریق بررسی‌های برخط و آفلاین نشان داد که هر سه بُعد از اضافه‌بار عوامل استرس‌زای قابل توجهی است که بر خستگی تأثیر می‌گذارد. با توجه به پیش‌بینی‌کننده‌های اضافه‌بار، ویژگی‌های سیستم اطلاعات به طور قابل توجهی ویژگی‌های اضافه‌بار سیستم را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در حالی که دو برابر بودن اطلاعات بر بارگذاری اطلاعات تأثیر می‌گذارد.

منصوری و نوکاریزی و فتاحی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «مروری بر عوامل روان‌شناختی و نوع جست‌وجوی مؤثر بر اضافه‌بار انتخاب در نظام‌های بازیابی اطلاعات»، مشخص کردند که در میان عوامل روان‌شناختی، تیپ شخصیتی و نوع جست‌وجو، عوامل مؤثر در رخداد اضافه‌بار انتخاب هستند. با توجه به حرکت نظام‌های بازیابی اطلاعات به سمت شخصی‌سازی، در نظر گرفتن تیپ شخصیتی افراد و نوع جست‌وجو به بازیابی‌هایی با رضایت بیشتر کاربران منجر خواهد شد.

ارجمند کرمانی و عباسی استمال (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین ساختار سازمانی و اضافه‌بار اطلاعاتی (مطالعهٔ موردی: دانشگاه پیام نور)» انجام دادند. بعد از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، فرضیهٔ اول (تمرکز سازمانی) با سطح اطمینان ۰,۹۵ و فرضیهٔ دوم (رسمیت سازمان) با سطح اطمینان ۰,۹۹ مورد تأیید قرار گرفتند، اما فرضیهٔ سوم تحقیق (پیچیدگی سازمان) از لحاظ آماری مورد تأیید قرار نگرفت.

عَلّامی (۱۳۹۰) عنوان پایان‌نامه‌اش «بررسی نظرات متخصصین اطلاع‌رسانی در مورد اضافه‌بار اطلاعاتی وب» بود. با توجه به نتایج پژوهش، از نظر متخصصان اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات، وجود اطلاعات تکراری، وجود اطلاعات غلط و

1. Savolainen
2. Lee, Son, & Kim

نادرست، و وجود اطلاعات بی‌ربط و بی‌ارزش از دید کاربر، از مهم‌ترین عوامل ایجاد سرریز اطلاعات بودند. سرریز اطلاعاتی هم در زمانی که فعالانه به دنبال موضوع مورد جست‌وجوی خود هستند رخ می‌دهد. اتلاف وقت، تأخیر در تصمیم‌گیری، خستگی اطلاعاتی، و اتلاف هزینه از مهم‌ترین اثرات سرریز اطلاعات بودند.

جمع‌بندی کلی از پژوهش‌های صورت‌گرفته در داخل و خارج کشور نشان می‌دهد: بیشترین چالش‌های مطرح‌شده مربوط به سرریز اطلاعات در خارج از ایران به ناامیدی،خستگی، استرس، دستپاچگی، فشار جسمی و روانی، اضافه‌بار فناوری، سردرگمی، و احساس پشیمانی، و در ایران به محدودیت‌های سازمانی، محدودیت‌های انسانی، عدم تمایل به افشای اطلاعات، پیچیدگی سازمان‌ها، عدم رسمیت، و مرکزیت سازمان‌ها تعلق داشت.

روش پژوهش

مطالعهٔ پیشینه‌ها نشان می‌دهد در خارج از ایران نقش روش پیمایشی در پژوهش‌ها بیشتر از دیگر روش‌ها است و به تبع آن استفاده از پرسشنامه متداول‌ترین ابزار در انجام پژوهش‌ها بوده است. این در حالی است که در پژوهش‌های حوزهٔ سرریز اطلاعات در ایران اولویت روش پژوهش با روش‌های کیفی بوده است و مصاحبه ابزار غالب در پژوهش‌های کیفی بوده است. این امر نشان‌دهندهٔ دیدگاه کمّی پژوهشگران خارجی به این قبیل پژوهش‌ها در مقابل دیدگاه کیفی در ایران است. این تفاوت خود می‌تواند زمینه‌ساز شکاف مطالعاتی از نظر انتخاب روش‌های پژوهش کیفی در خارج از ایران باشد.

با توجه به هدف پژوهش که طراحی و اعتباریابی پرسشنامهٔ سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی بود، این پژوهش از نوع کاربردی و توسعه‌ای به شمار می‌رود. همچنین روش پژوهش ترکیبی، نوع اکتشافی، بر مبنای طرح تدوین ابزار، به عنوان راهبرد پژوهش استفاده شده است.

پژوهش در سه مرحله انجام گرفته است: در فاز اول جهت جمع‌آوری اطلاعات مربوط به منابع پژوهش و شناسایی عوامل مؤثر بر سرریز اطلاعات از روش فراترکیب، با مرور مقالات و متون علمی استفاده شد و پرسشنامهٔ محقق‌ساخته مشتمل بر ۷۹ گویه طراحی شد.سپس در فاز دوم روش دلفی، عوامل بومی‌سازی شدند و با موضوع تطبیق داده شدند. در این مرحله به منظور افزایش روایی پژوهش مواردی همچون تطبیق توسط اعضا مدّ نظر قرار گرفت. در بازخوردی که از این بررسی به دست

آمـد باعـث شد اصـلاحاتی در گویـه‌هـا از نظـر مفهومی و نگارشی انجام گیرد. در نهایت تأیید ۷۴ گویه برای سرریز اطلاعات و ۷ عامل از سوی اعضای پانل دلفی تعیین شد و ابزار پژوهش طراحی شد.در فاز سوم پرسشنامۀ بومی‌سازی‌شده در مراحل قبل، به صورت پیمایشی در بین کاربران کتابخانه‌های علوم پزشکی استان مازندران توزیع شد. در نهایت بر اساس نتایج حاصل از بخش استنباطی، اعتبار تأییدی ابزار پژوهش مورد بررسی واقع شد.

جامعۀ آماری در هر سه روش پژوهش به‌تفکیک ارائه می‌شود:

- جامعۀ مورد مطالعه در روش فراترکیب عبارت از کلیۀ مقالات مرتبط با سرریز اطلاعات در پایگاه‌های معتبر علمی طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ برابر با ۷۲ مقاله است (جدول ۱):

جدول ۱- وضعیت جامعۀ مورد مطالعه در هریک از پایگاه‌های اطلاعاتی

پایگاه های فارسی	فراوانی مقالۀ یافت‌شده	پایگاه های خارجی	فراوانی مقالۀ یافت‌شده
ایرانداک[1]	۱۰	ابسکو[2]	۳
علوم منطقه‌ای[3]	۳	جی استور[4]	۸
جهاد دانشگاهی[5]	۸	امرالد[6]	۸
نورمگز[7]	۴	ساینس دایرکت[8]	۱۵
مگیران[9]	۴	اسکوپوس[10]	۹
جمع	۲۹	جمع	۴۳
جمع کل	۷۲		

در ابتدا با استفاده از نرم‌افزار اندنوت [11]عناوین تکراری حذف شد و ۷۲ مقاله باقی ماند. در ادامه عنـوان سایر مقالات بر مبنای سازگاری و ارتباط با اهداف پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند. در این مرحله مقالاتی کـه از نظر عنوان، بر اساس معیارهای پژوهش، نامرتبط و ناسازگار بودند، حذف شـدند و ۴۲ مقاله (۱۶ مقاله فارسی و ۲۶ مقاله لاتین) باقی ماند. در مرحلۀ بعد مقالات باقیمانده براساس تطابق با معیارهای این پژوهش بـرای تحلیـل نهایی انتخاب و بقیۀ مـوارد حذف شـدند. معیارها عبارت بودند از: مقاله دارای الگوی مفهومی در حوزۀ سرریز اطلاعات در کتابخانه‌ها باشد؛ مبانی علمی و نظری تشریح شده باشند و الگوی مفهومی دارای معیارهای پایایی و روایی و اعتبار بالا باشد. بر این اساس ۲۰ مقاله باقی ماند. حجم نمونه در فراترکیب برابر با جامعۀ آماری بود و شامل کلیۀ منابع موجود و مرتبط با موضوع پژوهش است.

1. https://irandoc.ac.ir
2. https://www.ebsco.com
3. https://ricest.ac.ir
4. https://www.jstor.org
5. https://hrtc.ir
6. https://www.emerald.com
7. https://www.noormags.ir
8. https://www.sciencedirect.com
9. https://www.magiran.com
10. https://www.scopus.com
11. EndNote

در بخش دلفی پرسشنامهٔ نیمه‌ساختاریافته بین ۲۰ نفر از استادان و خبرگان در زمینهٔ فناوری اطلاعات و بازیابی اطلاعات در کتابخانه‌های علوم پزشکی استان مازندران (مازندران و بابل) توزیع شد. اطلاعات جمع‌آوری و مقوله‌های موضوع شناسایی شدند. این مرحله مادامی که داده‌ها به اجماع برسد ادامه یافت. در بخش دلفی به دلیل ماهیت روش دلفی از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی ـ هدفمند و در دسترس استفاده شد.

در بخش کمّی، جامعهٔ آماری شامل کلیهٔ کاربران کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی استان مازندران در سال تحصیلی ۱۴۰۰ برابر با ۱۴۶۶۷ نفر است. در این بخش، به منظور تأیید مؤلفه‌ها و در نهایت تأیید ابزار طراحی‌شدهٔ سرریز اطلاعات، از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. با توجه به این‌که در پژوهش حاضر ۷۴ گویه و تعداد ۷ مؤلفه وجود دارد به همین خاطر حداکثر ۳۰۰ و یا حداقل ۱۸۰ نمونهٔ پاسخ‌دهنده لازم است. بنابراین تعداد ۳۰۰ نمونه مناسب است. روش نمونه‌گیری در مرحلهٔ کمّی، نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای است. از طریق نمونه‌گیری طبقه‌ای، کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی استان مازندران (دانشگاه علوم پزشکی مازندران (ساری) و دانشگاه علوم پزشکی (بابل) به عنوان طبقه در نظر گرفته شد. به این صورت که پژوهشگر پس از ورود به هریک ازکتابخانه‌های انتخاب‌شده، پرسشنامه را با روش نمونه‌گیری اتفاقی و از نوع غیراحتمالی در میان کاربران کتابخانه در دانشکده‌های مختلف توزیع کرد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل عامل تأییدی در نرم‌افزار Spss24 و PLS استفاده شده است.

یافته‌ها

الف. یافته‌های بخش فراترکیب

در این بخش، گویه‌های مؤثر بر سرریز اطلاعات، شامل عامل ایجاد، عامل فردی، عامل محیطی، کنترل سرریز اطلاعات، راهکار تعدیل، تأثیر بر کاربران، و زیرساخت فناورانه با استفاده از روش فراترکیب و از طریق مطالعهٔ پژوهش‌های اسکندری نسب و دیگران(۱۴۰۰)، کیانی(۱۳۹۱)، حاجی‌زین‌العابدینی(۱۳۹۷)، منصوری و دیگران (۱۳۹۸)، صابری و دیگران (۱۳۹۴)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)، کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، شَکاف و دیگران (۲۰۱۶)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲) شناسایی شدند (جدول ۲):

جدول ۲- مؤلفه‌های اصلی و فرعی وگویه‌های مدل فرضی سرریز اطلاعاتی

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	مأخذ
سرریز اطلاعات	عامل ایجاد سرریز اطلاعاتی	۱. زیادی بیش از حد اطلاعات	اسکندری نسب و دیگران(۱۴۰۰)، کیانی(۱۳۸۹)، حاجی‌زین‌العابدینی(۱۳۹۷)، منصوری و دیگران (۱۳۹۸)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)، کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، شَکاف و دیگران (۲۰۱۶)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲)
		۲. افزایش و تنوع مجراهای‌دسترسی به اطلاعات (مانند زیاد بودن تعداد وب‌سایت‌ها)	
		۳. میزان دقت موتورهای جست‌وجو و یا ابزارهای جست‌وجو	
		۴. گستردگی نمایه‌سازی اطلاعات توسط ابزارهای جست‌وجو	
		۵. میزان سرعت نظام‌های اطلاعاتی در دستیابی به اطلاعات	
		۶. میزان سهولت نظام‌های اطلاعاتی در دستیابی به اطلاعات	
		۷. وضعیت پشتیبانی فنی نظام‌های اطلاعاتی در جست‌وجوی اطلاعات	
		۸. جامعیت نظام‌های اطلاعاتی در بازیابی اطلاعات	
		۹. مانعیت نظام‌های اطلاعاتی در بازیابی اطلاعات (مانند مانعیت زبانی و...)	
		۱۰. وجود اطلاعات غلط و نادرست	
		۱۱. وجود اطلاعات تکراری	
		۱۲.وجود اطلاعات بی‌ارزش‌از دید کاربر	
		۱۳. وجود اطلاعات بی‌ربط از دید کاربر	
		۱۴. نبود برخی نظام‌های خیره و بازیابی مناسب در محیط اطلاعاتی	
		۱۵. نقص برخی نظام‌های ذخیره و بازیابی مناسب در محیط اطلاعاتی	

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	مأخذ
	عامل فردی	۱۶. وقتی فعالانه در پی موضوعی خاص به جست‌وجوی اطلاعات می‌پردازم.	فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، کیانی(۱۳۹۱)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، شَکاف و دیگران (۲۰۱۶)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲)
		۱۷. وقتی با مقدار زیاد اطلاعات ناخواسته یا «پارازیت»[1] مواجه می‌شوم که باعث حواس‌پرتی من نسبت به اطلاعات مرتبط می‌شود.	
		۱۸. در بازیابی اطلاعات مهارت کافی دارم.	
		۱۹. در کنترل و سازماندهی اطلاعات بازیابی‌شده مهارت کافی دارم.	
		۲۰. قادر به دریافت اطلاعات مرتبط از کانال‌های مختلف هستم.	
		۲۱. گاهی به اطلاعات مرتبط توجه کافی ندارم.	
		۲۲. در هنگام جست‌وجوی اطلاعات، گاهی بسیار خسته می‌شوم.	
		۲۳. هنگام مواجه شدن با اطلاعات مرتبط، قادر به حل مسئله و تصمیم‌گیری مناسب هستم.	
		۲۴. در مورد موضوع مورد جست‌وجو دانش تخصصی کافی را دارم.	
		۲۵. می‌توانم از مهارت‌های ذهنی (مثل تفکر انتقادی و تفکر خلاق و...) در مواجه شدن با اطلاعات بهره بگیرم.	
		۲۶. در جست‌وجوی اطلاعات دارای مهارت‌های زبانی کافی هستم.	
		۲۷. سواد اطلاعاتی مناسب دارم.	

1. noise

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	مأخذ
	عامل مؤثر ابزاری در کنترل سرریز اطلاعاتی	۲۸. استفاده از فیلترینگ و کنترل شیوه‌های دریافت اطلاعات	کیانی(۱۳۸۹)، فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، و ابووا(۲۰۲۲)
		۲۹. وجین و حذف اطلاعات غیر مرتبط	
		۳۰. استفاده از فراداده و اَبَرمتن و وب	
		۳۱. استفاده از سیستم‌های پردازش زبان طبیعی	
		۳۲. استفاده از محیط‌های رابط کاربری مناسب در بازیابی اطلاعات	
		۳۳. استفاده از راهنماهای موضوعی و زبان‌های کنترل‌شده	
		۳۴. استفاده از سیستم‌های خبره و هوشمند مانند سیستم‌های پیشنهاددهنده	
		۳۵. استفاده از امکانات تعامل کاربر با دیگر کاربران در زمینهٔ دریافت اطلاعات سودمند در کنترل سرریز اطلاعاتی	
		۳۶. استفاده از سیستم‌های پیگیری و مدیریت داده	

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	مأخذ
	عوامل مؤثر محیطی در رفع سرریز اطلاعات	۳۷. آموزش‌های علمی‌در چگونگی تعامل کاربر با اطلاعات	اسکندری نسب و دیگران(۱۴۰۰)، فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)، کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲)
		۳۸. آموزش‌های مهارتی در چگونگی تعامل کاربر با اطلاعات	
		۳۹. آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی در چگونگی تعامل کاربر با اطلاعات	
		۴۰. آموزش مهارت‌های فنی افراد در بازیابی اطلاعات ارزشمند و کاربرد اطلاعات	
		۴۱. آموزش مهارت‌های حل مسئله و تصمیم‌گیری در بازیابی اطلاعات	
		۴۲. پیشرفت فناوری‌های نوین اطلاعاتی در زمینهٔ ذخیره و بازیابی اطلاعات	
		۴۳. دقت در ورود اطلاعات	
		۴۴. بازیابی اطلاعات توسط افراد متخصص	
		۴۵. سرمایه‌گذاری اقتصادی	
		۴۶. سیاست‌گذاری‌های ملی و بین المللی در جهت ورود اطلاعات در وب	
		۴۷. توسعهٔ استانداردهای ذخیره و بازیابی اطلاعاتی	
		۴۸. ارائهٔ داده‌های کافی در زمینه‌های موضوعی مختلف	
	راهکارهای تعدیل سرریز اطلاعات	۴۹. فیلتر کردن اطلاعات	حاجی‌زین‌العابدینی(۱۳۹۷)، منصوری و دیگران (۱۳۹۸)، فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)،کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، پارنل (۲۰۰۱)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰) و کوماری (۲۰۱۷)
		۵۰. مدیریت دانش فردی	
		۵۱. محوّل کردن کار به افراد متخصص	
		۵۲. اولویت‌بندی اطلاعات	
		۵۳. استفاده از سخت افزارهای پیشرفته	
		۵۴. استفاده از نرم‌افزارهای پیشرفته	
		۵۵. استفاده از امکانات شبکه‌ای پیشرفته	
		۵۶. افزایش ارتباطات سازمانی	

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	مأخذ
	تأثیر سرریز اطلاعات بر کاربران	۵۷. مشورت با مدیران رده‌بالا	اسکندری نسب و دیگران(۱۴۰۰)، کیانی(۱۳۸۹)، حاجی‌زین‌العابدینی(۱۳۹۷)، منصوری و دیگران (۱۳۹۸)، صابری و دیگران (۱۳۹۴)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، شَکاف و دیگران (۲۰۱۶)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲)
		۵۸. دخالت بخش فناوری اطلاعات سازمان در مدیریت اطلاعات	
		۵۹. سیاست‌گذاری درست در مدیریت اطلاعات سازمانی	
		۶۰. مدیریت دانش در سازمان	
		۶۱. تأخیر در تصمیم‌گیری	
		۶۲. اتلاف وقت	
		۶۳. اتلاف هزینه	
		۶۴. پایین آمدن ارزش اطلاعات کاربران	
		۶۵. خستگی اطلاعاتی	
		۶۶. استرس و اضطراب اطلاعاتی	
		۶۷. تأثیر منفی بر انجام مسئولیت‌های شغلی	
		۶۸. تأثیر منفی بر زندگی شخصی	
		۶۹. ایجاد یأس و ناامیدی در بازیابی اطلاعات مرتبط	
		۷۰. ایجاد دستپاچگی در بازیابی اطلاعات مرتبط	
		۷۱. تأثیر منفی در بازار کار و رقابت	
		۷۲. تأثیر مخرّب بر سلامت جسمی	
		۷۳. تأثیر مخرّب بر سلامت روانی	
		۷۴. پایین آمدن قدرت تفکر عمیق و کاهش استفاده از مهارت‌های ذهنی	
	سرریز اطلاعات و زیرساخت فناورانه	۷۵. دسترس‌پذیری به اطلاعات	کیانی(۱۳۸۹)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۸۷)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، پارنل (۲۰۰۱)، شَکاف و دیگران (۲۰۱۶)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲)
		۷۶. ذخیرهٔ اطلاعات	
		۷۷. بازیابی اطلاعات	
		۷۸. پردازش اطلاعات	
		۷۹. آمایش اطلاعات	

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود با استفاده از متون معتبـر کتابـداری و اطلاع‌رسانی و فنّاوری، و ۲۰ مقاله و پژوهش داخلـی و خـارجی، پرسشنامهٔ دلفی مشتمل بر ۷۹ گویه طراحی شد.

ب. یافته‌های بخش دلفی

در این پژوهش، سه دور دلفی انجام شد. در دور اول فهرستی از عوامل مؤثر بر سرریز اطلاعات در کاربران کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی استان مازندران که از پژوهش‌های پیشین استخراج شده بودند، برای تعیین میزان اهمیت آن‌ها در اختیار اعضا قرار گرفت. علاوه بر این، از آنان خواسته شد ایده‌های خود را دربارهٔ عواملی ارائه کنند که در این فهرست نیستند. در دور دوم، مجموعه عواملی که در دور اول در پرسشنامه باقی مانده بودند همراه با میانگین امتیاز کسب‌شده در دور اول، در اختیار آنان قرار گرفت. سپس بعد از حذف تعدادی از عوامل در دورهٔ دوم، در دورهٔ سوم، نظر اعضا دربارهٔ عواملی که در پرسشنامه باقی مانده بودند مجدداً دریافت شد. انجام روش دلفی پس از انجام دور سوم و دستیابی به اتفاق نظر مطلوب پایان یافت. در نهایت آزمون کندال گرفته شد. نتایج بخش دلفی در جدول شماره ۳ گزارش شده است.

جدول ۳- بررسی میانگین گویه‌ها در دور سوم فرایند دلفی

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	میانگین دور دوم	میانگین دور سوم	انحراف معیار
سرریز اطلاعات	عامل ایجاد	۱. زیادی بیش از حد اطلاعات	۴,۰۵۰۰	۴/۱۲۳	۰,۷۵۹۱۵
		۲. افزایش و تنوع مجراهای دسترسی به اطلاعات (مانند زیاد بودن تعداد وب‌سایت‌ها)	۳,۸۵۰۰	۳/۸۵۱	۰,۹۸۸۰۹
		۳. میزان دقت موتورهای جست‌وجو و یا ابزارهای جست‌وجو	۴,۰۰۰۰	۳/۸۲۲	۰,۹۱۷۶۶
		۴. گستردگی نمایه‌سازی اطلاعات توسط ابزارهای جست‌وجو	۳,۸۰۰۰	۴/۲۳۴	۱,۰۰۵۲۵
		۵. میزان سرعت نظام‌های اطلاعاتی در دستیابی به اطلاعات	۳,۴۵۰۰	۳/۹۵۲	۱,۳۵۶۲۷
		۶. میزان سهولت نظام‌های اطلاعاتی در دستیابی به اطلاعات	۳,۶۵۰۰	۳/۲۴۸	۱,۱۸۲۱۰
		۷. وضعیت پشتیبانی فنی نظام‌های اطلاعاتی در جست‌وجوی اطلاعات	۳,۳۵۰۰	۳/۹۳۱	۱,۳۰۸۸۸

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	میانگین دور دوم	میانگین دور سوم	انحراف معیار
	عامل فردی	۸. جامعیت نظام‌های اطلاعاتی در بازیابی اطلاعات	۳,۱۰۰۰	۳/۷۵۲	۱,۱۱۹۲۱
		۹. مانعیت نظام‌های اطلاعاتی در بازیابی اطلاعات (مانند مانعیت زبانی و ...)	۳,۱۰۰۰	۳/۸۹۴	۱,۰۷۱۱۵
		۱۰. وجود اطلاعات غلط و نادرست	۳,۷۵۰۰	۳/۸۱۴	۰,۸۵۰۷۰
		۱۱. وجود اطلاعات تکراری	۳,۵۵۰۰	۳/۷۴۵	۱,۱۴۵۹۳
		۱۲. وجود اطلاعات بی‌ارزش از دید کاربر	۳,۲۵۰۰	۳/۶۵۰	۱,۲۹۲۶۹
		۱۳. وجود اطلاعات بی‌ربط از دید کاربر	۳,۱۰۰۰	۳/۶۷۷	۱,۲۵۲۳۷
		نبود برخی نظام‌های ذخیره و بازیابی مناسب در محیط اطلاعاتی	۳,۷۵۰۰	۳/۶۹۹	۱,۰۶۹۹۲
		۱۴. نقص برخی نظام‌های ذخیره و بازیابی مناسب در محیط اطلاعاتی	۳,۶۰۰۰	۳/۸۴۳	۱,۰۴۶۳۰
		۱۵. وقتی فعالانه در پی موضوعی خاص به جست‌وجوی اطلاعات می‌پردازم.	۴,۰۵۰۰	۳/۲۵۸	۰,۸۲۵۵۸
		۱۶. وقتی با مقدار زیاد اطلاعات ناخواسته یا «پارازیت» مواجه می‌شوم که باعث حواس‌پرتی من نسبت به اطلاعات مرتبط می‌شود.	۳,۹۰۰۰	۳/۷۸۹	۰,۷۸۸۰۷
		۱۷. در بازیابی اطلاعات مهارت کافی دارم.	۳,۳۵۰۰	۳/۹۸۲	۱,۳۸۶۹۷
		۱۸. در کنترل و سازماندهی اطلاعات بازیابی‌شده مهارت کافی دارم.	۴,۰۰۰۰	۳/۹۶۱	۰,۷۹۴۷۲
		۱۹. قادر به دریافت اطلاعات مرتبط از کانال‌های مختلف هستم.	۳,۶۰۰۰	۳/۶۸۰	۱,۰۹۵۴۵
		۲۰. گاهی به اطلاعات مرتبط توجه کافی ندارم.	۳,۲۰۰۰	۳/۷۴۱	۱,۱۹۶۴۹
		۲۱. در هنگام جست‌وجوی اطلاعات، گاهی بسیار خسته می‌شوم.	۳,۵۰۰۰	۳/۶۳۲	۱,۱۰۰۲۴
		۲۲. هنگام مواجه شدن با اطلاعات مرتبط، قادر به حل مسئله و تصمیم‌گیری مناسب هستم.	۳,۲۵۰۰	۳/۶۷۴	۱,۱۱۸۰۳
		۲۳. در مورد موضوع مورد جست‌وجو دانش تخصصی کافی را دارم.	۳,۹۰۰۰	۳/۷۹۶	۰,۸۵۲۲۴
		۲۴. می‌توانم از مهارت‌های ذهنی (مثل تفکر انتقادی و تفکر خلاق و ...) در مواجه شدن با اطلاعات بهره بگیرم.	۳,۸۵۰۰	۳/۹۰۰	۰,۸۷۵۰۹

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	میانگین دور دوم	میانگین دور سوم	انحراف معیار
	عامل مؤثر ابزاری در کنترل سرریز اطلاعاتی	۲۵. در جست‌وجوی اطلاعات دارای مهارت‌های زبانی کافی هستم.	۳,۸۵۰۰	۳/۸۷۹	۱,۰۳۹۹۹
		۲۶. سواد اطلاعاتی مناسب دارم.	۳,۳۰۰۰	۳/۵۲۳	۱,۳۰۱۸۲
		۲۷. استفاده از فیلترینگ و کنترل شیوه‌های دریافت اطلاعات	۳,۰۰۰۰	۳/۷۱۴	۱,۴۵۰۹۵
		۲۸. وجین و حذف اطلاعات غیر مرتبط	۳,۳۰۰۰	۳/۷۶۳	۱,۴۵۴۵۸
		۲۹. استفاده از فراداده و اَبَرمتن و وب	۳,۳۰۰۰	۳/۵۲۸	۱,۲۶۰۷۴
		۳۰. استفاده از سیستم‌های پردازش زبان طبیعی	۳,۳۵۰۰	۳/۶۸۲	۱,۲۶۸۰۳
		۳۱. استفاده از محیط‌های رابط کاربری مناسب در بازیابی اطلاعات	۳,۲۰۰۰	۳/۴۹۳	۱,۰۵۶۳۱
		۳۲. استفاده از راهنماهای موضوعی و زبان‌های کنترل‌شده	۳,۵۰۰۰	۳/۸۲۵	۰,۹۴۵۹۱
		۳۳. استفاده از سیستم‌های خبره و هوشمند مانند سیستم‌های پیشنهاددهنده	۳,۶۵۰۰	۳/۷۲۳	۰,۸۷۵۰۹
		۳۴. استفاده از امکانات تعامل کاربر با دیگر کاربران در زمینهٔ دریافت اطلاعات سودمند در کنترل سرریز اطلاعاتی	۳,۳۰۰۰	۳/۷۰۰	۱,۰۳۱۱۰
		۳۵. استفاده از سیستم‌های پیگیری و مدیریت داده	۳,۶۵۰۰	۳/۷۳۲	۰,۸۷۵۰۹
	عوامل مؤثر محیطی در رفع سرریز اطلاعاتی	۳۶. آموزش‌های علمی در مورد چگونگی تعامل کاربر با اطلاعات	۳,۳۰۰۰	۳/۷۱۵	۰,۹۷۸۷۲
		۳۷. آموزش‌های مهارتی در مورد چگونگی تعامل کاربر با اطلاعات	۳,۲۵۰۰	۳/۸۲۶	۱,۰۶۹۹۲
		۳۸. آموزش مهارت‌های فنی افراد در بازیابی اطلاعات ارزشمند و کاربرد اطلاعات	۳,۴۰۰۰	۳/۹۸۰	۱,۱۴۲۴۸
		۳۹. آموزش مهارت‌های حل مسئله و تصمیم‌گیری در بازیابی اطلاعات	۳,۴۵۰۰	۳/۸۵۲	۰,۸۸۷۰۴
		۴۰. پیشرفت فناوری‌های نوین اطلاعاتی در زمینهٔ ذخیره و بازیابی اطلاعات	۳,۲۰۰۰	۳/۶۵۱	۱,۱۰۵۰۱
		۴۱. دقت در ورود اطلاعات	۳,۲۰۰۰	۳/۵۴۱	۱,۲۳۹۶۹
		۴۲. بازیابی اطلاعات توسط افراد متخصص	۳,۴۰۰۰	۳/۷۶۳	۱,۲۳۱۱۷
		۴۳. سرمایه‌گذاری اقتصادی	۳,۵۵۰۰	۳/۷۵۰	۱,۳۵۶۲۷
		۴۴. سیاست‌گذاری‌های ملی و بین‌المللی در جهت ورود اطلاعات در وب	۳,۴۰۰۰	۳/۶۹۰	۱,۰۹۵۴۵

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	میانگین دور دوم	میانگین دور سوم	انحراف معیار
		۴۵. توسعهٔ استانداردهای ذخیره و بازیابی اطلاعات	۳,۱۵۰۰	۳/۵۷۵	۱,۳۸۶۹۷
		۴۶. ارائهٔ داده‌های کافی در زمینه‌های موضوعی مختلف	۳,۶۰۰۰	۳/۹۷۴	۱,۲۳۱۱۷
		۴۷. مدیریت دانش فردی	۳,۸۰۰۰	۳/۸۵۱	۱,۱۰۵۰۱
		۴۸. محول کردن کار به افراد متخصص	۳,۷۰۰۰	۳/۸۲۲	۱,۱۷۴۲۹
		۴۹. اولویت‌بندی اطلاعات	۳,۲۰۰۰	۴/۶۸۷	۱,۰۵۶۳۱
		۵۰. استفاده از سخت‌افزارهای پیشرفته	۳,۶۰۰۰	۳/۹۵۲	۰,۹۹۴۷۲
		۵۱. استفاده از امکانات شبکه‌ای پیشرفته	۳,۳۵۰۰	۳/۲۴۸	۱,۲۲۵۸۲
		۵۲. افزایش ارتباطات سازمانی	۳,۴۵۰۰	۳/۹۳۱	۱,۳۹۴۵۴
		۵۳. مشورت با مدیران رده‌بالا	۳,۳۰۰۰	۳/۷۵۲	۱,۳۴۱۶۴
		۵۴. سیاست‌گذاری درست در مدیریت اطلاعات سازمانی	۳,۴۰۰۰	۳/۸۹۴	۰,۸۸۲۵۸
	تأثیر سرریز اطلاعات بر کاربران	۵۵. مدیریت دانش در سازمان	۳,۵۰۰۰	۳/۸۱۴	۱,۰۵۱۳۱
		۵۶. تأخیر در تصمیم‌گیری	۳,۳۰۰۰	۳/۷۴۵	۱,۳۴۱۶۴
		۵۷. اتلاف وقت	۳,۹۰۰۰	۳/۶۵۰	۱,۳۷۲۶۷
		۵۸. اتلاف هزینه	۳,۶۰۰۰	۳/۶۷۷	۱,۱۴۲۴۸
		۵۹. پایین آمدن ارزش اطلاعات کاربران	۳,۷۰۰۰	۳/۶۹۹	۱,۰۳۱۱۰
		۶۰. استرس و اضطراب اطلاعاتی	۳,۹۰۰۰	۳/۸۴۳	۰,۹۱۱۹۱
		۶۱. تأثیرمنفی بر انجام مسئولیت‌های شغلی	۳,۷۰۰۰	۳/۲۵۸	۰,۹۸۸۷۲
		۶۲. تأثیر منفی بر زندگی شخصی	۳,۷۵۰۰	۳/۷۸۹	۰,۹۶۶۵۵
		۶۳. ایجاد یأس و ناامیدی در بازیابی اطلاعات مرتبط	۳,۹۰۰۰	۳/۹۸۲	۱,۱۱۹۲۱
		۶۴.ایجاد دستپاچگی دربازیابی اطلاعات مرتبط	۳,۵۵۰۰	۳/۹۶۱	۰,۹۹۸۶۸
		۶۵. تأثیر منفی در بازار کار و رقابت	۳,۵۰۰۰	۳/۶۸۰	۱,۰۵۱۳۱
		۶۶. تأثیر مخرّب بر سلامت جسمی	۳,۴۵۰۰	۳/۷۴۱	۱,۳۱۶۸۹
		۶۷. تأثیر مخرّب بر سلامت روانی	۳,۷۵۰۰	۳/۶۳۲	۱,۰۱۹۵۵
		۶۸. پایین آمدن قدرت تفکر عمیق و کاهش استفاده از مهارت‌های ذهنی	۳,۷۵۰۰	۳/۶۷۴	۱,۰۶۹۹۲

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفه‌های فرعی	گویه‌ها	میانگین دور دوم	میانگین دور سوم	انحراف معیار
	سرریز اطلاعات و زیرساخت فناورانه	۶۹. دسترس‌پذیری به اطلاعات	۳٫۸۰۰۰	۳/۷۹۶	۰٫۸۹۴۴۳
		۷۰. ذخیرهٔ اطلاعات	۳٫۳۰۰۰	۳/۹۰۰	۱٫۰۳۱۱۰
		۷۱. بازیابی اطلاعات	۳٫۴۰۰۰	۳/۸۷۹	۱٫۰۴۶۳۰
		۷۲. پردازش اطلاعات	۳٫۸۰۰۰	۳/۵۲۳	۰٫۸۹۴۴۳
		۷۳. آمایش اطلاعات	۳٫۸۵۰۰	۳/۷۱۴	۰٫۹۸۸۰۹

آنچه با تحلیل بیشتر داده‌های به‌دست‌آمده در دور سوم دلفی نمایان شد، ثبات نسبی مؤلفه‌ها و نظرات خبرگان دربارهٔ آنها بود به گونه‌ای که در این دور، هیچ گویه‌ای دارای میانگین زیر ۳ نبود و تمام آنها تأیید شدند.

جدول ۴- بررسی نتایج آزمون کندال سه دور فرایند دلفی

دور	تعداد سؤالات	تعداد خبرگان	ضریب هماهنگی کندال	ضریب کای‌دو	درجهٔ آزادی	میزان خطا (α)	p-value
دور اول دلفی	۷۹	۲۰	۰/۶۷۲	۱۴۹/۴۵	۷۴	۰/۰۱	۰/۰۰۰
دور دوم دلفی	۷۶	۲۰	۰/۷۱۳	۱۷۲/۵۴۲	۷۳	۰/۰۱	۰/۰۰۰
دور سوم دلفی	۷۴	۲۰	۰/۷۲۱	۶۸۹/۳۹	۷۵	۰/۰۱	۰/۰۰۰

با توجه به این‌که در جدول کندال مقدار p-value در سطح خطای ۰/۰۱ معنی‌دار است، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان سؤالات مطروحه تأیید می‌شود (000/ 0p-value =) و نتیجه این‌که می‌توان از این سؤالات برای اجرای پژوهش استفاده کرد. برای بررسی نوع و شدت رابطه، به مقدار ضریب هماهنگی توجه می‌شود. با توجه به این‌که شدت ضریب هماهنگی کندال مثبت و مقدار این شدت نیز در مرحلهٔ سوم برای پرسشنامهٔ سرریز اطلاعات برابر ۰/۷۲۱ است، بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که این سؤالات برای اجرای فرایند پژوهش آماده است. با فراترکیب و نظرات پانل دلفی (خبرگان)، ۷ عامل (ایجاد سرریز اطلاعاتی، عامل فردی، عامل ابزاری در کنترل سرریز اطلاعاتی، عوامل محیطی در رفع سرریز اطلاعات، راهکارهای تعدیل سرریز اطلاعات، تأثیر سرریز اطلاعات بر کاربران، زیرساخت‌های فناورانه) برای سنجش سرریز اطلاعات مشخص

شد. در مرحلهٔ بعد، برای اعتباردهی نتایج به‌دست‌آمده و افزایش روایی آن‌ها، از تحلیل‌عامل تأییدی استفاده شد. مدل پژوهش با توجه به تحلیل بخش کیفی به صورت زیر طراحی شده است:

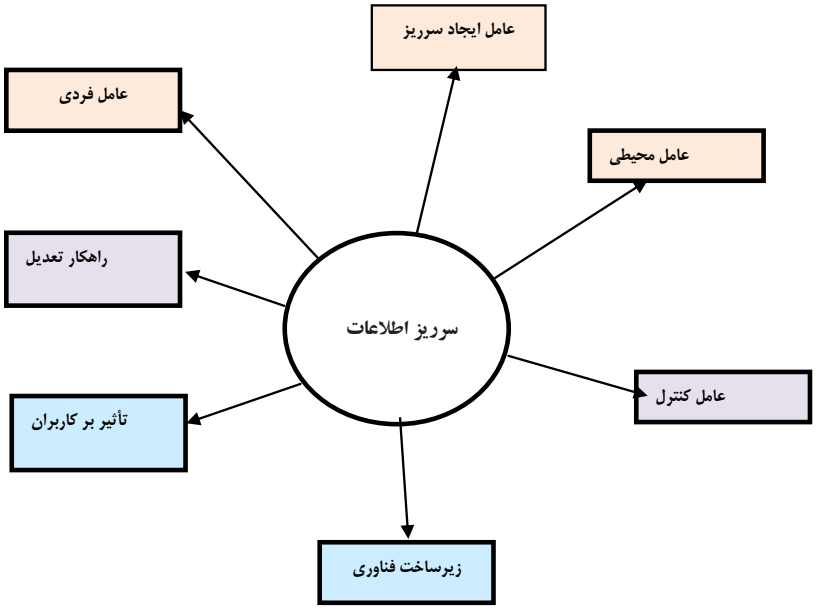

نمودار ۱- مدل مفهومی پژوهش

همان‌طور که بیان شد در مرحلهٔ کمّی، با استفاده از تحلیل عامل تأییدی به بررسی مدل ارائه‌شده در مرحلهٔ کیفی پژوهش حاضر پرداخته شد. نتایج اجرای تحلیل عامل تأییدی در نمودارهای شماره ۱ و ۲ گزارش شده است. همچنین در جدول ۵ نتایج آزمون KMO و بارتلت که پیش‌نیاز انجام تحلیل عاملی است، ارائه شده است:

جدول ۵- نتایج تست **KMO** و بارتلت[1] متغیرهای پژوهش

متغیر	شاخص **KMO**	آزمون بارتلت	درجهٔ آزادی	سطح معناداری
سرریز اطلاعاتی	۰/۸۹۹	۲۰۶۱/۷۷	۲۱	۰/۰۰۰

مقادیرآزمون KMO (بالاتر از ۰/۷) و همچنین سطح معنی‌داری آزمون بارتلت (کمتر از ۰/۰۵) نشان از این دارد که داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسبند. در ادامه

1. KMO and Bartlett's test. KMO = Kaiser-Meyer-Olkin = Henry Felix Kaiser (1927—1992), Ingram Olkin (1924—2016), Professor Meyer at Loyola (Chicago). Bartlett = Maurice Stevenson Bartlett (1910—2002).

روایی همگرا و واگرا و تحلیل عاملی تأییدی سازهٔ سرریز اطلاعات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نمودارهای ۲ و ۳ اندازه‌گیری سرریز اطلاعات را در دو حالت تخمین ضرایب استاندارد و معنی‌داری ضرایب نشان می‌دهند:

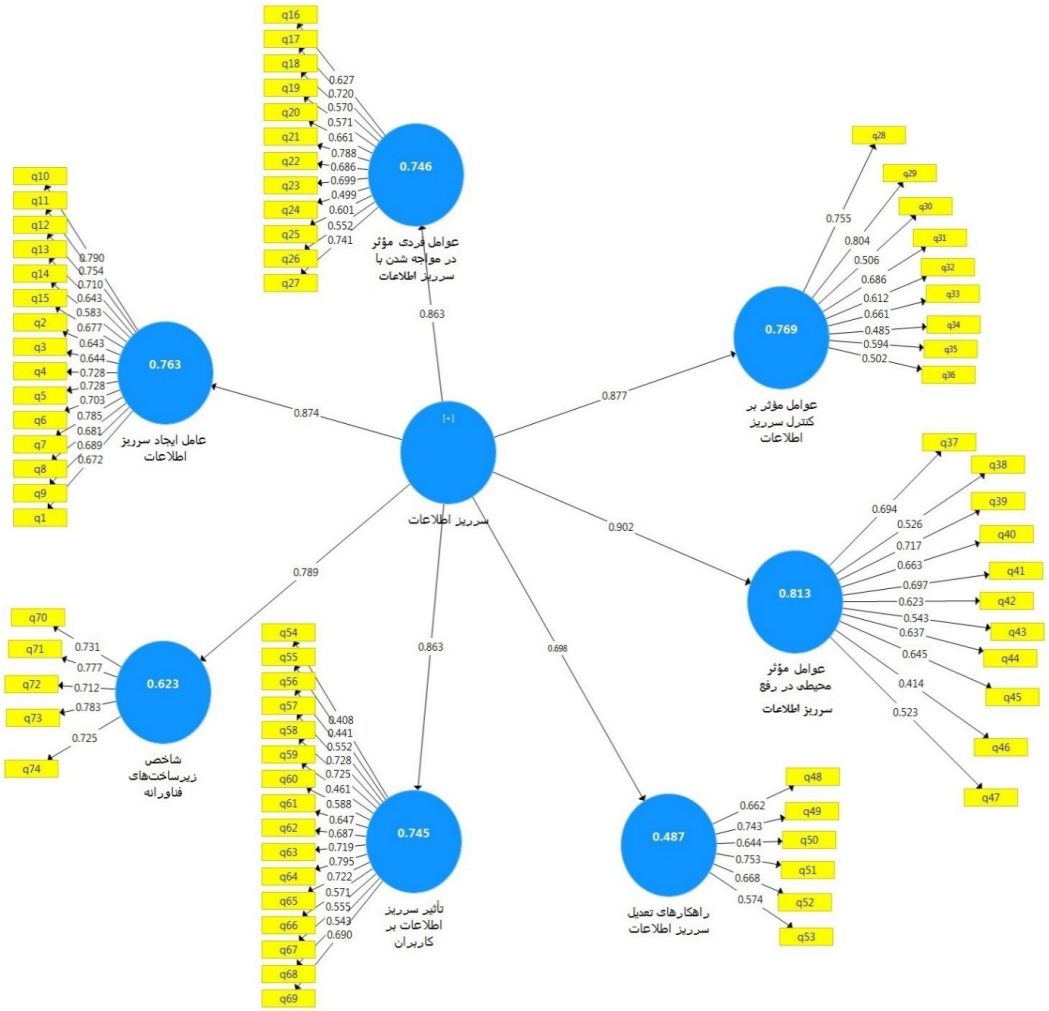

نمودار ۲- مدل اندازه‌گیری سرریز اطلاعات در حالت تخمین ضرایب استاندارد

با توجه به نمودار شماره ۲ مقدار بار عاملی استانداردشده برای تمام سؤالات پرسشنامه بیشتر از ۰/۴ است و نیاز به حذف گویه‌ای در پرسشنامه احساس نمی‌شود.

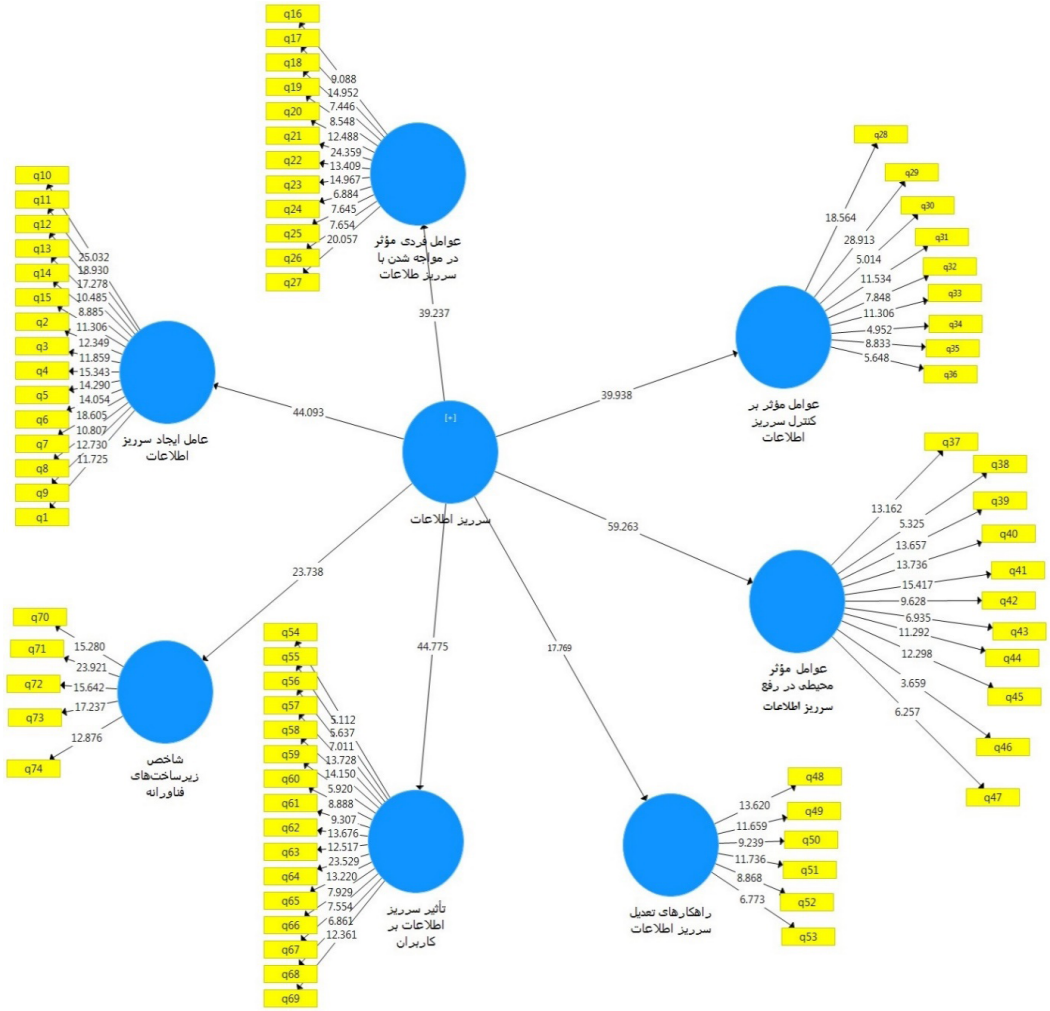

نمودار ۳- مدل اندازه‌گیری سرریز اطلاعات در حالت معنی‌داری ضرایب

همان‌طور که از نمودار فوق مشخص است، مقدار آمارهٔ تی و سطح معناداری بین گویه‌ها و عوامل مکنون مربوط به خودشان در تمام موارد به‌ترتیب بیشتر از ۱/۹۶ و کمتر از سطح خطای ۰,۰۵ محاسبه شده است. لذا معناداری روابط بین گویه‌ها و عوامل متناظرشان تأیید می‌شود. برای تعیین پایایی سازه ها در این پژوهش از روش پایایی مرکب و ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. در صورتی که مقدار CR و ضریب آلفای کرونباخ برای سازه ها بزرگ‌تر از ۰/ ۷ باشد، پایایی قابل قبولی را نشان می دهند و هرچه این مقدار برای سازه به یک نزدیک تر باشد، پایایی آن سازه بیش تر است (کلانتری، ۱۳۹۲).

جدول ۶- پایایی ابزارهای گردآوری داده ها

مؤلفهٔ اصلی	مؤلفهٔ فرعی	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
سرریز اطلاعات	عامل ایجاد	۰/۹۳۴	۰/۹۲۴
	عامل فردی	۰/۸۹۵	۰/۸۷۲
	عامل کنترل	۰/۸۵۳	۰/۸۰۷
	عامل محیطی	۰/۸۶۷	۰/۸۳۱
	راهکارهای تعدیل	۰/۸۳۴	۰/۷۶۶
	تأثیر بر کاربران	۰/۹۰۸	۰/۸۹۱
	زیرساخت‌های فناورانه	۰/۸۶۲	۰/۸۰۱

همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی تمامی متغیرها در حد قابل قبول و بالای ۰/۷ قرار گرفته‌اند. لذا می‌توان این گونه استنباط کرد که پایایی متغیرهای مورد مطالعه در حد قابل قبول و مطلوب قرار دارد.

روایی همگرا و واگرا

منظور از روایی همگرا سنجش میزان تبیین متغیر مکنون توسط متغیرهای مشاهده‌پذیر است که با معیار میانگین واریانس استخراج‌شده[1] سنجیده می‌شود. به عبارتی دیگر این شاخص میزان همبستگی سازه با گویه‌های نشان دهندهٔ خود را نشان می‌دهد. برای این شاخص حداقل مقدار **۰,۵** در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۷- شاخص میانگین واریانس استخراجی

متغیرها	میانگین واریانس استخراجی (AVE > 0. 5)
عامل ایجاد	۰/۵۵۴
عامل فردی	۰/۶۱۷
عامل کنترل	۰/۵۴۸
عامل محیطی	۰/۵۲۱
راهکارهای تعدیل	۰/۶۱۳
تأثیر بر کاربران	۰/۵۶۱
زیرساخت‌های فناورانه	۰/۶۱۷

1. Average Variance Extracted (AVE)

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، میانگین واریانس استخراج‌شدهٔ متغیرها بیشتر از ۰/۵ به‌دست آمده و مناسب بودن روایی همگرا با این شاخص تأیید می‌شود.

در این بخش از تحقیق از روش فورنل و لارکر[1] برای بررسی روایی واگرا در مدل اندازه‌گیری استفاده شده است. روایی واگرا بیان می‌کند که سؤالات یک بعد باید از ابعاد دیگر متمایز باشند و با یکدیگر اختلاف یا واگرایی داشته باشند.

جدول ۸- نتایج روایی واگرا به روش فورنل و لارکر

متغیرهای مرتبه اول	عامل ایجاد	عامل فردی	عامل کنترل	عامل محیطی	راهکارهای تعدیل	تأثیر بر کاربران	زیرساخت‌های فناورانه
عامل ایجاد	۰/۷۹						
عامل فردی	۰/۳۴	۰/۷۴	۰/۷۲				
عامل کنترل	۰/۴۳	۰/۵۵	۰/۲۹				
عامل محیطی	۰/۴۳	۰/۲۴	۰/۲۴	۰/۷۵			
راهکارهای تعدیل	۰/۴۶	۰/۲۰	۰/۲۰	۰/۵۳	۰/۷۹		
تأثیر بر کاربران	۰/۳۴	۰/۱۲	۰/۲۷	۰/۳۲	۰/۵۵	۰/۷۶	
زیرساخت‌های فناورانه	۰/۴۵	۰/۲۶	۰/۶۰	۰/۵۳	۰/۵۸	۰/۳۸	۰/۷۵

طبق جدول فوق، جذر AVE هر متغیر در قطر اصلی قرار دارد و مقادیر همبستگی متغیرها در زیر قطر اصلی قرار گرفته است. لزوم تأیید روایی واگرا در این روش، بیشتر بودن قطر اصلی از مقادیر زیرین آن است که در این پژوهش این اتفاق رخ داده و روایی واگرا به روش فورنل و لارکر تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری

هدف مطالعهٔ حاضر ساخت و اعتباریابی پرسشنامهٔ سرریز اطلاعات در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی بود. در نهایت مقیاس سرریز اطلاعات با ۷ عامل ایجاد، فردی، کنترل، محیطی، راهکارهای تعدیل، تأثیر بر کاربران، و زیرساخت فناورانه، ساخت و اعتباریابی شد. در سال‌های اخیر رویکرد کتابخانه‌ها به سمت استفادهٔ گسترده از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و غلبه بر چالش‌های ناشی از کاربرد آنها علی‌الخصوص غلبه بر اضافه‌بار اطلاعات و سرریز اطلاعاتی بوده است.

1. Fornell & Larcker. Claes Fornell (1947—). David F. Larcker (1950—)

بررسی مقالات منتشرشده در این حوزه به‌خوبی نشان‌دهندهٔ استفادهٔ کاربردی و عملی از این فناوری‌ها و چالش‌های پیش روی آنها بوده است.

نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش نشان داد عامل ایجاد شامل این گویه‌ها است: زیادی بیش از حد اطلاعات، افزایش و تنوع مجراهای دسترسی به اطلاعات (مانند زیاد بودن تعداد وب‌سایت‌ها)، میزان دقت موتورها یا ابزارهای جست‌وجو، گستردگی نمایه‌سازی اطلاعات توسط ابزارهای جست‌وجو، میزان سرعت و سهولت نظام اطلاعاتی در دستیابی به اطلاعات، وضعیت پشتیبانی‌فنی نظام اطلاعاتی در جست‌وجوی اطلاعات، مانعیت و جامعیت نظام‌های اطلاعاتی، وجود اطلاعات بی‌ارزش از دید کاربر، وجود اطلاعات تکراری، وجود اطلاعات غلط و نادرست، وجود اطلاعات بی‌ربط از دید کاربر، نبود برخی نظام‌های ذخیره و بازیابی مناسب یا نقص آنها در محیط اطلاعاتی گویه‌های عامل فردی شامل این موارد است: وقتی فعالانه در پی موضوع خاصی به جست‌وجوی اطلاعات می‌پردازم، با مقدار زیاد اطلاعات ناخواسته یا «پارازیت» مواجه می‌شوم که باعث حواس‌پرتی نسبت به اطلاعات مرتبط می‌شود، دربازیابی اطلاعات مهارت کافی دارم، در کنترل و سازماندهی اطلاعات بازیابی‌شده مهارت کافی دارم، در جست‌وجوی اطلاعات دارای مهارت‌های زبانی کافی هستم، قادر به دریافت اطلاعات مرتبط از کانال‌های مختلف هستم، گاهی به اطلاعات مرتبط توجه کافی ندارم، در هنگام جست‌وجوی اطلاعات گاهی بسیارخسته می‌شوم، سواد اطلاعاتی مناسب دارم، هنگام مواجه شدن با اطلاعات مرتبط قادر به حل مسئله و تصمیم‌گیری مناسب هستم، در مورد موضوع مورد جست‌وجو دانش تخصصی کافی دارم، می‌توانم از مهارت‌های ذهنی در مواجه شدن با اطلاعات بهره بگیرم.

عوامل مؤثر بر کنترل سرریز اطلاعاتی شامل این گویه‌ها است: استفاده از فیلترینگ و کنترل شیوه‌های دریافت اطلاعات، وجین و حذف اطلاعات غیرمرتبط، استفاده از سیستم‌های پیگیری و مدیریت داده، استفاده از فراداده و اَبَرمتن و وب، استفاده از سیستم‌های پردازش زبان طبیعی، استفاده از امکانات تعامل کاربر با دیگر کاربران در زمینهٔ دریافت اطلاعات سودمند در کنترل سرریز اطلاعات، استفاده از محیط‌های رابط کاربری مناسب در بازیابی اطلاعات، استفاده از راهنماهای موضوعی و زبان‌های کنترل‌شده، استفاده از سیستم‌های خبره و هوشمند مانند سیستم‌های پیشنهاددهنده.

عوامل مؤثر محیطی دربحث سرریز اطلاعات شامل این موارد است: آموزش‌های مهارتی درچگونگی تعامل کاربر با اطلاعات،آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی در چگونگی تعامل کاربر با اطلاعات، آموزش مهارت‌های فنی در بازیابی اطلاعات ارزشمند و کاربرد اطلاعات، دقت در ورود اطلاعات، ارائهٔ داده‌های کافی درزمینه‌های موضوعی مختلف، آموزش مهارت‌های حل مسئله و تصمیم‌گیری دربازیابی اطلاعات، سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی، توسعه‌ی استانداردهای ذخیره و بازیابی اطلاعات، پیشرفت فناوری‌های نوین اطلاعاتی درذخیره و بازیابی اطلاعات، بازیابی اطلاعات توسط متخصصان، سیاست‌گذاری‌های ملی و بین‌المللی در جهت ورود اطلاعات در وب.

راهکارهای تعدیل شامل این مؤلفه‌ها است: فیلتر کردن اطلاعات، مدیریت دانش فردی، محوّل کردن کار به متخصصان، اولویت‌بندی اطلاعات، استفاده از سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای پیشرفته، استفاده از امکانات شبکه‌ای پیشرفته، افزایش ارتباطات سازمانی.

تأثیر سرریز اطلاعات بر کاربران شامل این گویه‌ها است: مشورت با مدیران رده‌بالا، دخالت بخش فناوری اطلاعات سازمان درمدیریت اطلاعات، سیاست‌گذاری درست در مدیریت اطلاعات سازمانی، مدیریت دانش در سازمان، تأخیر در تصمیم‌گیری، اتلاف وقت، پایین آمدن ارزش اطلاعات کاربران، خستگی اطلاعاتی.

مؤلفهٔ زیرساخت فناورانه شامل گویه‌های دسترس‌پذیری به اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعاتو پردازش و آمایش اطلاعات است.

مؤلفه‌های این مقیاس و گویه‌های مربوط به آن در پژوهش‌های اسکندری نسب و دیگران(۱۴۰۰)، فروغی و سلیمانی‌مارشک (۱۳۹۲)، صابری و دیگران (۱۳۹۴)، کیانی(۱۳۸۹)، حاجی‌زین‌العابدینی(۱۳۹۷)، منصوری و دیگران (۱۳۹۸)، ارجمندکرمانی و عباسی‌استمال (۱۳۹۲)، طلاچی و زارعی(۱۳۸۹)، کمیجانی و محمودزاده (۱۳۸۷)، دانایی‌مقدم(۱۳۹۳)، تونگ و یاپ (۱۹۹۶)، پارنل (۲۰۰۱)، شَکاف و دیگران (۲۰۱۶)، فرهومند و دروری (۲۰۰۲)، چن (۲۰۱۸)، لی، سون و کیم(۲۰۱۶)، ساوولاینن(۲۰۱۷)، نیانگویا (۲۰۲۰)، کوماری (۲۰۱۷)، و ابووا(۲۰۲۲) مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است.

امروزه بمباران و انباشت اطلاعات در مراجع بازیابی اطلاعات و مراکز اطلاع‌رسانی به چشم می‌خورد. این مراکز از دیرباز محیطی شناخته‌شده برای به‌کارگیری و ذخیره و اشاعهٔ اطلاعات معرفی شده‌اند. اما در توضیح و تفسیر کارکردهای آنها، کمتر به وجه کارآمدی آنها در عصر انفجار اطلاعات، یعنی سرریز اطلاعاتی توجه شده است. آیندهٔ سرریز اطلاعات و اثرات و پیامدهای آن بر ابعاد مختلف جامعه در آینده،

دغدغهٔ کارشناسان و صاحب‌نظران است. یافته‌های این مطالعه می‌تواند منجر به شناسایی نقاط ضعف و قوّت متخصصان در درک سرریز اطلاعاتی و انجام اقداماتی در جهت بهبود و تقویت آن شود. چراکه درک ابعاد سرریز اطلاعاتی می‌تواند به درک بهتر آیندهٔ سرریز اطلاعات و تأثیرات آن بر روی کاربران و تدبیر راه حلی برای کاهش مقابله با اثرات آن شامل زمان تلف‌شده و بهره‌وری علمی کمک کند. بنابراین، ارائهٔ تصویر کلی در خصوص روش‌ها و ابزارها و مشکلات و چالش‌های سرریز اطلاعات و راهکارها و پیشنهادهای ارائه‌شده ممکن است در جهت تحول این موضوع مؤثر باشد. نکتهٔ کاربردی پژوهش حاضر این است که پژوهشگران، معماران اطلاعات، کارشناسان، و صاحب‌نظران با آگاهی از موارد مطرح‌شده در این پژوهش می‌توانند در معماری پروژه‌های مبتنی بر وب موفق‌تر عمل کنند. اما با این حال، نیاز است همایش‌ها و کارگاه‌های آموزشی مرتبط با سرریز اطلاعات و راه‌های غلبه بر آن برای آگاهی متخصصان علاقه‌مند به این موضوع برگزار شود. در پایان، آنچه می‌توان به جنبهٔ کاربردی پژوهش حاضر اشاره کرد ساخت و اعتباریابی ابزاری است که برای اندازه‌گیری سرریز اطلاعات در جامعهٔ آماری این پژوهش، برای اولین بار در کشور ساخته شده است. پژوهشگران می‌توانند به‌سهولت از این ابزار در مطالعات خود استفاده کنند.

منابع

ارجمند کرمانی، رؤیا و عباسی استمال، محمدرضا (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین ساختار سازمانی و اضافه‌بار اطلاعاتی (مطالعهٔ موردی: دانشگاه پیام نور). شیراز، کنفرانس بین المللی مدیریت[:] چالشها و راهکارها، ۵ دی ۱۳۹۲.

اسکندری‌نسب، عاطفه، زارع مهرجردی، محمدرضا و جلایی، سیدعبدالمجید (۱۴۰۰). تأثیر سرریزهای تکنولوژی بر آلودگی محیط زیست با رهیافت مدل تخریب. *فصلنامهٔ علمی – پژوهشی اقتصاد مقداری*، انتشار آنلاین ۲۸ بهمن ۱۴۰۰.

https://doi.org/10.22055/jqe.2022.38476.2402

باب‌الحوائجی، فهیمه و گرجی‌نژاد، نایفه (۱۳۹۱). بررسی آلودگی اطلاعات در پایگاه‌های مورد اشتراک دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران در بازیابی اطلاعات کتابداری از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی. *فصلنامهٔ دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی*

و فناوری اطلاعات)، ۵(۱۸)، ۲۱-۳۶.

پاشائی‌زاد، حسین (۱۳۹۰). ویکی‌ها به عنوان ابزارهای مدیریت دانش در سازمان‌ها. *فصلنامهٔ علمی پژوهشی پژوهشگاه علوم و فنّاوری اطلاعات ایران*، ۲۷(۱)، پیاپی ۶۷، ۴۶-۲۹.

حاجی‌زین‌العابدینی، محسن (۱۳۹۷). مهندسی ارزش در کتابداری و اطلاع‌رسانی با تأکید بر مدیریت اطلاعات. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، فصلنامهٔ علمی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۹(۴) (پیاپی ۳۶)، ۳۱-۴۴.

دانایی مقدم، دلنشین (۱۳۹۳). تبیین روابط مفهومی سه نظریه‌ی رفتار اطلاعاتی. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۱(۲)، ۱۵۰-۱۵۹.

رضوان، آذین، کوکبی، مرتضی و بیگدلی، زاهد (۱۳۸۸). بررسی میزان سواد اطّلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به منظور شناسایی نقاط قوّت یا ضعف احتمالی آنها در این زمینه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، پاییز، ۱۵(۳)، ۹-۳۷.

صابری، سیدمحمود، محمدخانی، کامران و آراسته، حمیدرضا (۱۳۹۴). بررسی عوامل موثر بر بهره‌وری اعضای هیئت علمی دانشگاه، و ارائهٔ مدل جهت بهبود آن (مطالعهٔ موردی، منطقهٔ ۸ دانشگاه آزاد اسلامی). *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، تابستان، ۹(۲۹)، ۵۵-۸۰.

طلاچی، هما و زارعی، میترا (۱۳۸۹). بررسی آلودگی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی پزشکی منتخب دانشگاه علوم پزشکی مشهد از دیدگاه اعضای هیئت علمی. *مدیریت سلامت*، ۱۳(۳۹)، ۷-۱۶.

علامی، سارا (۱۳۹۰). *بررسی نظرات متخصصین اطلاع‌رسانی در مورد اضافه بار اطلاعاتی وب*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده آموزش مجازی، گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی.

فروغی، داریوش و سلیمانی مارشک، مجتبی. (۱۳۹۲). پاسخگویی و چالش افشای اطلاعات. *حسابداری و منافع اجتماعی*، ۳(۳)، ۷۳-۹۴. doi: 10.22051/ijar.2014.468

قاضی میرسعید، سیدجواد، کلبادی‌نژاد، کمیل، رستگاری مهر، بابک، بنی‌صفار، مریم و محمدی، مسعود (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی استان گلستان با استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران. *مجله علمی علوم پزشکی صدرا*، پاییز، ۳(۴)، ۲۶۸-۲۵۹.

کلانتری، خلیل (۱۳۹۲). *مدل‌سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی (با برنامهٔ* LISREL و SIMPLIS). تهران: فرهنگ صبا.

کمیجانی، اکبر و محمودزاده، محمود (۱۳۸۷). اثرات زیرساخت، کاربری و سرریز فناوری اطلاعات و ارتباطات بر رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه. *فصلنامهٔ پژوهشنامهٔ بازرگانی*، زمستان، ۱۳(۴۹)، ۳۱-۷۳.

کیانی، محمدرضا (۱۳۹۱). رویکردهای ارزیابی نظام‌های بازیابی اطلاعات: پس‌زمینه و چشم‌انداز پیش رو. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۵(۲) (پیاپی ۵۸)، ۲۴۳-۲۵۸.

محمد رومزپور، نازنین، نظری، فریبا و مکوندی، بهنام (۱۳۹۶). تعیین عوامل مرتبط با اضطراب پژوهشی اعضای هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های ایران. *مجله علم‌سنجی کاسپین*، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بهار و تابستان، ۴(۱)، ۱۷-۲۵.

منصوری، فهیمه، نوکاریزی، محسن و فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۸). مروری بر عوامل روان‌شناختی و نوع جست‌وجوی مؤثر بر اضافه‌بار انتخاب در نظام‌های بازیابی اطلاعات. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، دانشگاه فردوسی مشهد، بهار و تابستان، ۹(۱)، ۱۸۱-۲۰۰.

نوکاریزی، محسن، کاشی، زهرا، و صنعت‌جو، اعظم (۱۳۹۶). نقش کتابداران، خدمات اطلاع‌رسانی و میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد در کاهش اضطراب اطلاع‌یابی آنان. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۰(۴)، ۳۰-۵۵.

References

Abowha, G. (2022). Information Overload and Research Productivity of Librarians at University of Ilorin Library. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 2-14. Avaiable online at: https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6939/

Allami, Sara (2018). Examining the opinions of information professionals about web information overload. Master's thesis, Isfahan University, Faculty of Virtual Education, Library and Information Department.

Arjamand Kermāni, R., & Abbāsi Astamāl, M. R. (2013). Investigating the Relationship between Organizational Structure and Information Overload (Case Study: Payam Noor University), International Conference on Management[:] Challenges and Solutions, Shiraz. https://civilica.com/doc/260706 [In Persian].

Bābolhavāeji, F., & Gorjizāde, N. (2012). A survey on information pollution in common data-bases of Islamic Azad University of Tehran

Science & Research Branch in retrieving library information from the viewpoint of postgraduate students. Journal of knowledge Studies, 5(18), 21-36 [In Persian]. Available online at: https://civilica.com/doc/260706

Buckland, M. (2017). Information and Society. Massachusetts: MIT Press.

Chen, M. (2018). Improving website structure through reducing information overload. Decision Support Systems, 110, 84-94. Avaialable onlineat:https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167923618300575

Dānāi Moqaddam, D. (2013). Conceptual Links Between Tree Theories of Information Behaviors. Human and Information Interaction, 1(2), 150-159 [In Persian]. Available online at: https://hii.khu.ac.ir/article-1-1875-en.pdf

Eppler, M. J. & Mengis, J. (2004). The Concept of Information Overload: A Review of Literature from Organization Science, Accounting, Marketing, MIS, and Related Disciplines. The Information Society, 20(5), 325-344. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-8349-9772-2_15

Eskandari-Nasab, A., Zāre Mehrjardi, M. R., & Jalāi, S. A. M. (2022). The impact of technology overload on Environmental Pollution with the Degradation model approach. The Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE), published online on 28 February 2022 [In Persian]. https://doi.org/10.22055/jqe.2022.38476.2402

Farhoomand, A.F., & Drury, D. H. (2002). Managerial Information Overload. Communications of the ACM, 45(10), 127-131. http://dx.doi.org/10.1145%2F570907.570909

Foroughi, D., & Soleymāni Mareshk, M. (2012). Accountability and the challenge of information disclosure. Accounting and Social Interests, 3(3), 73-94 [In Persian]. https://jaacsi.alzahra.ac.ir/article_468.html?lang=en

Hāji Zein al-Ābedini, M. (2017). Value Engineering in Librarianship and Information with an emphasis on Information *Management. Library and Information Science*, 9(4), 31-44 [In Persian]. https://www.sid.ir/fileserver/jf/75113853608.pdf

Kalāntari, KH. (2012). Structural Equation Modeling in Socio-Economic Research (with LISREL and SIMPLIS Software). Tehran: Farhange Saba [In Persian]. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_43179_0ca848f660a4dbf05936481e504ef4ff.pdf?lang=en

Kiāni, M. R. (2010). Services of libraries and information centers using mobile phone technology. Library and Information Science, 13(2), 215-231 [In Persian].

Komijāni, A., & Mahmodzade, M. (2009). The Infrastructure, Usage and Spillover Impacts of Information and Communication Technology (ICT) on Economic Growth (EG) in Developing Countries. *Iranian Journal of Trade Studies*, 13(49), 31-73 [In Persian].https://pajooheshnameh.itsr.ir/article_13756e8822f7b563e645349db10cbee2bb24b.pdf?lang=en

Kumari, M. (2017). Information explosion, information anxiety and libraries: strategies for Intervention. *World Wide Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 3(12), 166-169. http://wwjmrd.com/upload/information-explosion-information-anxiety-and-libraries-strategies-for-intervention_1513858871.pdf

Lee, A.R., Son, S.M. & Kim, K.K. (2016). Information and communication technology overload and social networking service fatigue: A stress perspective. Computers in Human Behavior, 55, 51-61. https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.08.011

Mansuri, F., Nowkārizi, M., & Fattāhi, R. (2019). Review of the Psychological Factors and the Type of Search Affecting the Choice Overload in Information Retrieval Systems. *Library and Information*

Science Research, 9(1), 181-200. doi: 10.22067/riis.v0i0.65996 [In Persian].https://doi.org/10.22067/riis.v0i0.65996

Minh-ha, T.T. (2013). D-Passage: The Digital Way. Duke University Press.

Romezpur و M. N., Nazari, F., & Makvandi, B. (2015). Factors Associated with the Research Anxiety Among Faculties of Knowledge and Information Science Departments of Iranian Universities. *Caspian Journal of Scientometrics*, 4(1), 17-25 [In Persian]. http://cjs.mubabol.ac.ir/article-1-119-en.pdf

NezhādIrāni, F. & Rajabzāde, Ā. (2009). Information Overload: Roots and Consequences. *Tadbir*, 212, 62-66 [In Persian].

Nowkārizi, M., Kāshi, Z., & Sanatju, A. (2018). The role of librarians, information services and information literacy skills of Ferdowsi University of Mashhad (FUM) graduate students in decreasing their information seeking anxiety. *Library and Information Science*, 20(4), 30-55 [In Persian]. https://lis.aqr-libjournal.ir/article_53329_d5c083cd08e7b0de1e541d93d9d7ed6b.pdf?lang=en

Nyangoya, B. (2020). Role of Librarians in mitigating information explosion in academic libraries: the case study of the Jomo Kenyatta Memorial Library-UON. Doctoral dissertation, University of Nairobi. http://erepository.uonbi.ac.ke/bitstream/handle/11295/153819/Nyangoya_Role%20of%20Librarians%20in%20mitigating%20information%20explosion%20in%20academic%20libraries%20-%20%20the%20case%20study%20of%20the%20Jomo%20Kenyatta%20Memorial%20Library-UON.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pashaeizad, H. (2012). Wikis as the Knowledge Management Toolsin Organizations. *Iranian Journal of Information Processing and Management,* 27(1), 29-45 [InPersian].https://jipm.irandoc.ac.ir/

article_699102_d502a1edfceab25be7c1e2e25856a115.pdf?lang=en

Parnell, N. (2001). Managing information overload. *Business Information Review,* 18(1), 45-50. https://doi.org/10.1177/0266382014237871

Perrier, L., Blondal, E., & MacDonald, H. (2018). Exploring the experiences of academic libraries with research data management: A meta-ethnographic analysis of qualitative studies. *Library and Information Science Research*, https://doi.org/10.1016/j.lisr.2018.08.002

Qāzi Mirsaid, S. J., Kolbādi Nezhād, K., Rastegāri Mehr, B., Banisaffār, M., & Mohammadi, M. (2015). Investigation of Golestan University of *Medical Sciences libraries compared to the standard of Iranian academic libraries. Sadra Medical Journal*, 3(4), 259-268 [In Persian].https://smsj.sums.ac.irrticle_44071_5d2d98db8433db5126f327a900f02c39.pdf?lang=en

Sabbāghinezhād, Z., & Heidari, G.R. (2016). 15 Definitions of Information Management (IM). *Journal of Studies in Library and Information Science,* 7(16), 39-58 [In Persian].https://slis.scu.ac.ir/article_12034_7191a2b9733501bbe89549d8a51742a8.pdf

Sāberi, S. M., Mohammadkhāni, K., & Ārāste, H. (2014). Examining the factors affecting the scientific productivity of university faculty members and providing a model to improve it (Case Study, In region 8, Islamic Azad University). *Journal of Research in Educational Systems,* 9(29), 55-80 [In Persian].https://www.jiera.ir/article_50128_5b446c2807f0fffe28a25bbf59da0e5a.pdf

Savolainen, R. (2017). Filtering and withdrawing: strategies for coping with information overload in everyday contexts. *Journal of Information Science*, 33(2007)(5), 611-621. https://doi.org/10.1177/0165551506077418

Shachaf, O., Aharony, N., & Baruchson, S. (2016). The effects of information overload on reference librarians. *Library & Information Science Research,* 38(4), 301-307.https://doi.org/10.1016/j.lisr.2016.11.005

Sobotta, N. (2016). A Systematic Literature Review on the Relation of Information Technology and Information Overload. Published in 2016 49th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS), publisher IEEE, 858-867 10.1109/HICSS.2016.111

Talāchi, H., & Zārei, M. (2010). The Survey of Information Pollution in Selected Medical Databases from Mashhad University of Medical Science Faculty View. *Journal of Health Administration*, 13(39), 7-16 [In Persian]. https://jha.iums.ac.ir/article-1-578-en.pdf

Thong, J.Y. L., & Yap, C.S. (1996). Information systems effectiveness: A user satisfaction approach. *Information Processing & Management*, 32(5), 601-610. https://doi.org/10.1016/0306-4573(96)00004-0

Editorial Board Metrics: A Method for Assessing the Performance and Effectiveness of Editorial Board Members and Editors

Farshid Danesh[1], Forough Rahimi[2], Zahra Nematollahi[3], Lili Banihashemi[4]

Abstract

Purpose: Editorial Board Metrics (EBM) is used to determine the performance, effectiveness, and role of editorial board members and journal editors in policymaking and designing a roadmap for the future of journals. This study analyzed and evaluated indexed journals in health sciences, biological sciences, arts, and humanities using EBM.

Method: Social Network Analysis (SNA) was used to visualize the interconnections of editorial board members and journals. For this purpose, centrality indices were used, including degree centrality, closeness centrality, and betweenness centrality. Data analysis was performed in two descriptive and inferential sections for editorial board members (2813 individuals) and journals (200 journals) using statistical methods such as frequency, percentage, mean, Kendall's Tau-b coefficient, Chi-square test, and software such as UCINET, SPSS, Net Draw, and Python.

Findings: The research findings on the status of the impact factor of journals indicate that in the field of humanities and arts, the "Journal of Applied Issues in Islamic Education" with 1.095 has the highest impact factor. In the field of health sciences, "Iranian Journal of Ageing (Salmand)- Waiting List" with 0.446 has the highest impact factor, and in the field of biological sciences, "Plant Genetic Researches - Primary List" with 0.37 has the highest impact factor in each subject area. Some journals in the fields of humanities and arts have a high self-citation rate, including journals that have over 80% self-citation in the field of humanities and arts, such as "The Journal of Nahjolbalagheh" (77.80%) and "Journal of Kurdish Literature" and "Persian Language and Iranian Dialects" (100%). Ahad Faramarz Gharamaleki (Professor at the University of Tehran) and Mohammad Hassan Ghadrdan Gharamaleki (Professor at the Institute of Culture and Islamic Thought) have the highest level of interlocking (frequency 5). Of 368 individuals with co-authorship, 333 are male, and 35 are female. Regarding academic rank, the "Professor" with 71.76% and "the Associate Professor" with 15.48% have the highest share in the editorial board community.

Conclusion: Of the 2,813 individuals who collaborated in 200 journals, 368 editorial board members had to interlock. The results indicate a significant negative relationship between the impact factor and the interlocking of the social science research journals and between the number of citations received by journals and their interlocking. Furthermore, there is a correlation between a rise in journal quartiles and a decrease in interlocking. According to the results, the number of journal quartiles is a significant negative predictor of interlocking. The Immediacy Index (II) of journals, the Median Impact Factor (MIF) in the macro subject, the number of articles, and the self-citation index are not significant predictors of interlocking. Considering the role of editorial board members in the development and quality improvement of journals through reviewing and selecting topics, the effort to form more diverse editorial boards with less interlocking will not only bring more diverse research output to the publishing world, deposit; which will create a positive competitive environment with a broader range of votes.

Keywords

Editorial Board Interlocking (EBI), ISC Indexed Journals, Health Sciences, Biological Sciences, Arts and Humanities, Impact Factor, Social Network Analysis

Citation: Danesh, F., Rahimi, F., Nematollahi, Z., & Banihashemi, L. (2023). Editorial Board Metrics: A Method for Assessing the Performance and Effectiveness of Editorial Board Members and Editors. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(1): 118-155.

Doi:10.30484/NASTINFO.2023.3410.2210

NASTINFO

Article Type: Research Article
Article history: Received 31 Oct. 2022; Accepted:11 Mar. 2023

1. Assistant Professor, Information Management Department, Islamic World Science and Technology Monitoring & Citation Institute (ISC), Shiraz, Iran. farshiddanesh@isc.ac

2. Assistant Professor, Information Management Department, Islamic World Science and Technology Monitoring & Citation Institute (ISC), Shiraz, Iran (Corresponding Author); frahimi@isc.ac

3. Ph.D. Candidate, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. z-neamatollahi@stu.scu.ac.ir

4. Ph.D. Candidate, Department of Knowledge and Information Science, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. l.banihashemi@alzahra.ac.ir

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran

© The Author(s).

هیئت تحریریه‌سنجی: روشی جهت سنجش عملکرد و اثربخشی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه شده در ISC

فرشید دانش[۱] | فروغ رحیمی[۲] | زهرا نعمت‌اللهی[۳] | لیلی بنی‌هاشمی[۴]

چکیده

هدف: هیئت تحریریه سنجی به روش‌ها و شاخص‌هایی اطلاق می‌شود که به وسیله آن عملکرد، اثربخشی و نقش اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات در سیاست‌گذاری و طراحی نقشه راه برای آینده مجلات مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در پژوهش حاضر با استفاده از هیئت تحریریه‌سنجی، **مجلات نمایه‌شده** ISC در قلمروهای علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی ارزیابی و تحلیل گردید.

روش: در این پژوهش و به‌منظور دیداری‌سازی درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و مجلات از روش تحلیل شبکه اجتماعی استفاده شد. بدین منظور شاخص‌های مرکزیت که شامل مرکزیت درجه، مرکزیت نزدیکی و مرکزیت بینابینی است، به کار رفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی برای اعضاء هیئت تحریریه (۲۸۱۳ نفر) و مجلات (۲۰۰ نشریه) انجام گرفت. به منظور پاسخ به پرسش‌های پژوهش از نرم‌افزار مصورسازی شبکه (UCINET)؛ روش‌های آمار توصیفی و تحلیلی مانند فراوانی، درصد، میانگین و ضریب همبستگی کندال تائوبی، آزمون خی دو و نیز نرم‌افزارهای SPSS، Net Draw و پایتون استفاده شد.

یافته‌ها: یافته های پژوهش در خصوص وضعیت ضریب تأثیر نشریات نشان می دهد در حوزه علوم انسانی و هنر، مجله " مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی- لیست اولیه" با ۱/۰۹۵ ؛ در حوزه موضوعی علوم بهداشتی، مجله "سالمند -لیست انتظار"با (۰/۴۴۶) و در حوزه علوم زیستی، مجله "پژوهش‌های ژنتیک گیاهی- لیست اولیه" با ۰/۳۷ بالاترین ضریب تأثیر را در هر حیطه موضوعی کسب کرده اند. برخی از مجلات حوزه علوم انسانی و هنر درصد خوداستنادی بالایی دارند. از جمله مجلاتی که در حوزه علوم انسانی و هنر بالای ۸۰ درصد خوداستنادی دارند عبارتند از: "پژوهش‌نامه نهج البلاغه" (۸۰/۷۷ درصد)؛ "پژوهش‌نامه ادبیات کردی" و "زبان فارسی و گویش‌های ایرانی" (۱۰۰ درصد)." احد فرامرز قراملکی- (استاد-دانشگاه تهران) " و " محمدحسن قدردان قراملکی (استاد-پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)" بالاترین میزان درهم‌تنیدگی (فراوانی ۵) را به خود اختصاص داده‌اند. از مجموع ۳۶۸ نفری که دارای درهم‌تنیدگی هستند، ۳۳۳ نفر مرد و ۳۵ نفر نیز زن هستند. از نظر مرتبه دانشگاهی نیز مرتبه علمی "استاد" با ۷۶/۷۱ درصد و "دانشیاران" با ۱۵/۵۷ درصد بالاترین سهم را از آن خود کرده اند.

نتیجه‌گیری: از مجموع دو هزار و هشتصد و سیزده نفری که در دویست مجله مورد مطالعه همکاری داشتند، ۳۶۸ نفر از اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی بودند. نتایج حاکی از وجود رابطه معنی‌داری منفی بین ضریب تأثیر و درهم تنیدگی مجلات جامعه پژوهش و همچنین بین میزان استنادهای دریافتی نشریات و درهم تنیدگی مجلات جامعه پژوهش است. افزایش چارك نشریات با افزایش میزان درهم‌تنیدگي همراه است؛ به این معنا که چارك نشریات پیش‌بین مثبت و معني‌داري براي میزان درهم تنیدگي نشریات است. شاخص آنی نشریات؛ میانگین ضریب تأثیر در موضوع سطح کلان؛ تعداد مقالات جامعه پژوهش و شاخص خوداستنادی، پیش‌بین های معني‌داري براي میزان درهم تنیدگي نشریات نیستند. با توجه به نقش اعضاء هیئت تحریریه در مسیر تکامل و کیفی سازی مجلات از طریق فرایند داوری و انتخاب موضوعات، تلاش برای تشکیل هیئت تحریریه های متنوع تر با درهم تنیدگی کمتر، نه تنها خروجی تحقیقاتیِ متنوع تری را به دنیای نشر خواهد سپرد؛ که فضای رقابتی مثبت با طیف گسترده تری از آراء را نیز ایجاد خواهد کرد.

کلیدواژه‌ها

درهم تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه، مجلات نمایه‌شده ISC، علوم بهداشت، علوم زیستی، هنر و علوم انسانی، ضریب تأثیر، تحلیل شبکه اجتماعی

۱. استادیار گروه مدیریت اطلاعات، مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام، شیراز، ایران.
farshiddanesh@isc.ac

۲. استادیار گروه مدیریت اطلاعات، مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام، شیراز، ایران (نویسنده مسئول).
frahimi@isc.ac

۳. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
z-neamatollahi@stu.scu.ac.ir

۴. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران.
l.banihashemi@alzahra.ac.ir

نوع مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۰۹
پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰

فصلنامهٔ مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۴ (۱)، بهار ۱۴۰۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

© نویسندگان

استناد: دانش، فرشید، رحیمی، فروغ، نعمت اللهی، زهرا و بنی هاشمی، لیلی (۱۴۰۲). هیئت تحریریه‌سنجی: روشی جهت سنجش عملکرد و اثربخشی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه شده در ISC. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۱): ۱۱۸-۱۵۵.
Doi: 10.30484/NASTINFO.2023.3410.2210

مقدمه

مجلات علمی در هر رشته‌ای، مهم‌ترین محمل ارتباطات علمی رسمی بین پژوهشگران آن قلمرو موضوعی است و پژوهشگران از این طریق می‌توانند نتایج پژوهش‌ها و پیشرفت‌های علمی خود را در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی اشاعه دهند .(Liwei & Chunlin, 2015; Braun, 2005) این مشارکت در گسترش دانش، مجلات علمی را برای پژوهشگران و دانشمندان قلمروهای موضوعی گوناگون ارزشمند می‌سازد (Serenko & Bontis, 2017). علاوه بر اهمیت گسترش دانش، مجلات دانشگاهی نیز نقش مهمی در سیر تکاملی رشته‌های دانشگاهی دارند. مجلات علمی از طریق سیاست‌های هیئت تحریریه و مقالات منتشرشده به جامعه علمی اعلام می‌کنند که کدامیک از موضوعات علمی در آینده توسعه خواهند یافت و کدام مجلات علاقمند به دریافت و انتشار مقالات در زمینه های موضوعی مذکور هستند(Baccini & Barabesi, 2011).

در واقع اعضاء هیئت تحریریه مجلات علمی، دروازه‌بانان دانش و تأثیرگذاران گفتمان دانشگاهی به‌شمار می‌آیند (Wang, 2018) و رکن اصلی و مهم‌ترین بخش مجلات علمی هستند. از زمان تأسیس مجلات و انتخاب به عنوان سردبیر و عضو هیئت تحریریه (سیاست‌گذاری‌ها و تعیین راهبردهای اجرایی)، تا انتشار مجلات (انتخاب داوران و تصمیم‌گیری در خصوص انتشار یا عدم انتشار مقالات) و در نهایت نمایه‌سازی مجلات در پایگاه‌های استنادی (یکی از معیارهای اصلی نمایه‌شدن مجلات در پایگاه‌های استنادی معتبر، حضور اعضاء هیئت علمی شاخص با سوابق

علمی‌پژوهشی درخشان است) اعضای هیئت تحریریه، نقش اصلی و تعیین‌کننده‌ای را ایفا می‌کنند. به بیان دیگر، اعضاء هیئت تحریریه مجلات در ارتقاء کمی و کیفی مجلات، همکاری با مجلات به عنوان داوران علمی مقالات و ارائه راهبردها و توصیه‌ها در زمینه توسعه مجلات علمی با سردبیران و مدیران مسؤل مجلات همکاری نزدیکی دارند (Willett, 2013). در واقع این اعضاء، مسئول توسعه زمینه‌های پژوهشی هستند (Braun, 2005). آنها سیاست‌های هیئت تحریریه را اعلام و موضوعات جذاب و مورد علاقه فعلی را از طریق سرمقاله‌های منتشرشده معرفی می‌کنند (Serenko and Bontis, 2017).

در این میان، سامانه نشریات ISC[1] تنها ابزار معتبر ارزیابی استنادی مجلات فارسی زبان است و در حال حاضر، گزارش استنادی ۱۲۰۰ مجله فارسی را نمایه سازی می‌کند. این نشریات بر اساس جدول امتیازدهی نشریات و بر پایه معیارهایی مانند اعتبار علمی ناشر، اعتبار علمی نشریه، تمرکز موضوعی، انتشار منظم، پراکندگی جغرافیایی اعضای هیئت تحریریه و ... به عنوان نشریات نمایه‌شده در ISC انتخاب شده‌اند[2].

با توجه مطالب بالا در خصوص اهمیت و جایگاه مجلات دانشگاهی، درک چگونگی اثربخشی مجلات علمی بر محیط‌های دانشگاهی در زمینه‌های گوناگون پژوهشی بسیار مهم است (Serenko and Bontis, 2017). یکی از روش‌های مهم درک چگونگی اثربخشی مجلات علمی بر محیط‌های دانشگاهی و دانشمندان، تحلیل پدیده «درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه» و چگونگی ایجاد شبکه‌ها در رشته‌های دانشگاهی است. درهم‌تنیدگی به حضور متقابل محققان در مجلات مختلف در نقش هیئت تحریریه اشاره دارد (Teixeira & Oliveira, 2018).

در بسیاری از حوزه‌های موضوعی، تعداد مجلات نمایه شده در پایگاه‌های استنادی معتبر با افزایش همراه است. در مقابل تعداد افرادی که شرایط لازم برای عضویت در هیئت تحریریه مجلات را دارند، محدود است. از این‌رو، حضور بسیاری از افراد در بیش از یک مجله اجتناب‌ناپذیر است (Ni and Ding, 2010). زمانی که یک عضو هیئت تحریریه در بیش از یک مجله علمی حضور و فعالیت داشته باشد درهم تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه روی داده است (Baccini and Barabesi, 2010 & 2011 Liwei and Chunlin, 2015;).

افزون بر مطالب بیان شده در خصوص پدیده درهم تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه به نظر می‌رسد در برخی از مواقع، چالش‌هایی نیز به‌وجود می‌آید. با توجه به اینکه در حوزه‌های تخصصی تعداد محدودی از اعضاء هیئت تحریریه در بحث

1. https://jcr.isc.ac/main.
2. https://isc.ac/file/download/page/1657601641-.pdf aspx

سیاست‌گذاری‌های کلان مجلات نقش دارند و نیز تصمیم نهایی در خصوص رد یا پذیرش مقالات توسط اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران گرفته می‌شود، ممکن است در برخی مواقع با سوءگیری‌هایی همراه باشد. برای مثال مقاله‌ای برای مجله "الف" ارسال شده و براساس نظر سردبیر و اعضاء هیئت تحریریه رد شده است در صورتی که مجله‌های "ب" و "ج" با مجله "الف" دارای درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه باشند این امکان وجود دارد که مقاله مذکور در مجلات "ب" و "ج" نیز مورد پذیرش قرار نگیرد. در این صورت شانس نویسندگان مقالات برای پذیرش و انتشار مقالات‌شان در مجلات دارای درهم‌تنیدگی تا حدودی کاهش خواهد یافت. رعایت اخلاق پژوهش و اصل بی‌طرفی در بررسی مقالات توسط اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران از جمله مواردی است که باید مورد توجه قرار گیرد. چالش دیگری که وقوع آن در مجلات دارای درهم‌تنیدگی محتمل است، تشابه دامنه و حوزه‌های موضوعی مجلاتی است که درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه بالایی دارند. با توجه به اینکه هر کدام از اعضاء در برخی از قلمروهای موضوعی یک رشته، دارای تخصص و تجربه هستند یا به بیان دیگر، علاقمندی پژوهشی آن‌ها محدود به همان قلمروهاست، بنابراین در صورتی‌که هیئت تحریریه مجلاتی با درهم‌تنیدگی بالایی داشته باشند، احتمال دارد دامنه موضوعی آن مجلات، محدود به علاقمندی‌های پژوهشی اعضاء هیئت تحریریه باشد. طبیعتاً چنین محدودیتی موجب خواهد شد که دو یا چند مجله در یک یا چند دامنه موضوعی محدود مقالات را پذیرش و منتشر نمایند و سایر قلمروهای موضوعی را مدنظر قرار ندهند. پس از تبیین چالش‌های احتمالی پدیده درهم‌تنیدگی برای مجلات در ادامه، مسئله پژوهش حاضر و هدف اصلی و پرسش‌ها مطرح خواهد شد.

اطلاعات دقیق و مشخصی در خصوص نقش، اثربخشی اعضاء هیئت تحریریه مجلات و شبکه ارتباطی مجلات حوزه‌های موضوعی در دست نیست. از این‌رو، شناسایی و تعیین میزان حضور و اثربخشی هیئت تحریریه مجلات فارسی نمایه‌شده در ISC و بررسی میزان همکاری و هم‌حضوری آنها (میزان درهم‌تنیدگی سردبیران و اعضاء هیئت تحریریه) یکی از مهم‌ترین مسائلی است که باید به‌عنوان یک دغدغه توسط سیاست‌گذاران و دست اندرکاران شورای عالی انقلاب فرهنگی –که در تدوین سند نقشه جامع علمی کشور نقش تعیین‌کننده دارند– مورد ملاحظه قرار گیرد و پژوهشگران علم‌سنجی نیز در پژوهش‌های خود تصویری تمام‌نما از وضعیت موجود و نقش و سهم اعضاء هیئت تحریریه و مجلات فارسی در قلمروهای موضوعی

اولویت‌دار را ارائه نمایند. پژوهش حاضر نیز در راستای حل این مسأله و نیز روشن‌ساختن وضعیت درهم‌تنیدگی سردبیران و اعضاء هیئت تحریریه و مجلات حوزه‌های موضوعی اولویت‌دار در نقشه جامعه علمی کشور یعنی علوم زیستی، علوم بهداشتی و هنر و علوم انسانی انجام شده است. علوم زیستی، علوم بهداشتی و هنر و علوم انسانی از قلمروهای موضوعی اولویت‌دار نقشه جامع علمی کشور محسوب می‌شوند (نقشه جامع علمی کشور، ۱۳۸۹، ص۲۱).

- هدف اصلی پژوهش حاضر، مطالعه شبکه اجتماعی مجلات فارسی نمایه‌شده در ISC در قلمروهای علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی با استفاده از پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه است. هم‌راستا باهدف مذکور، این پژوهش درصدد یافتن پاسخ به پرسش‌های زیر است:
- ضریب تأثیر، شاخص آنی، چارک، مجموع استنادها، مجموع مقاله‌ها، میانگین ضریب تأثیر حوزه موضوعی کلان و خوداستنادی هر یک از مجلات مورد بررسی جامعه پژوهش چگونه است؟
- شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای هر یک از اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی، چگونه است؟
- شبکه و میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه جامعه پژوهش با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی چگونه است؟
- آیا ارتباط معنی‌داری بین ضریب تأثیر، شاخص آنی و میانگین ضریب تأثیر در موضوع سطح کلان مجلات جامعه پژوهش با درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه وجود دارد؟
- آیا ارتباط معنی‌داری بین تعداد مقاله‌ها و چارک (Q) مجلات جامعه پژوهش با درهم‌تنیدگی اعضاءهیئت تحریریه وجود دارد؟

آیا ارتباط معنی‌داری بین استنادهای دریافتی و خوداستنادی مجلات جامعه پژوهش با درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه وجود دارد؟

پیشینهٔ پژوهش

بررسی و مرور تحلیلی پیشینه‌ها حاکی از آن است که طی سال های گذشته مطالعات اندکی، پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه در قلمروهای موضوعی متفاوت را بررسی کرده‌اند. هرکدام از این پژوهش‌ها از جنبه‌های متفاوتی پدیده درهم تنیدگی را مورد مطالعه قرار داده اند. در ادامه به مرور و بررسی پیشینه‌های مرتبط در جدول ۱ پرداخته می‌شود.

جدول ۱- مرور و بررسی پیشینه‌های مرتبط

ردیف	نویسنده (سال)	عنوان مقاله	روش‌شناسی و نتایج پژوهش	مهم‌ترین تفاوت با پژوهش حاضر
۱	چان و فوک[1] (۲۰۰۳)	عضویت در هیئت تحریریه و رتبه‌بندی دپارتمان مالی	عوامل چندی بر رتبه‌بندی نمایندگان هیئت تحریریه تأثیرگذار است. یکی از این عوامل مؤثر، طول عمر عضویت در هیئت تحریریه است؛ این غیرمعمول نیست که افراد مشهور در هیئت تحریریه مجلات مختلفی مشغول به‌کار شوند؛ حضور افراد برجسته از بخش‌های مالی در مجلات تخصصی موجب ارتقای سطح کیفی آن مجله خواهد بود. اکثر متخصصان نیز عضویت در هیئت تحریریه یک مجله برجسته را معتبرتر از حضور در یک مجله سطح پایین‌تر می‌دانستند.	محدودبودن پژوهش به اعضای هیئت تحریریه بخش های مالی
۲	چان، فانگ و لای[2] (۲۰۰۵)	عضویتِ هیئت تحریریه و رتبه‌بندی دانشکده‌های با گرایش تجارت بین‌الملل	هر کشوری که بیشترین عضو هیئت تحریریه را در مجلات یک‌رشته تخصصی داشته باشد، بر آن قلمرو تخصصی، تسلط علمی خواهد داشت. یافته های چان، فانگ و لای نشان داد که آمریکای شمالی با بیشترین عضو هیئت تحریریه در قلمرو موضوعی تجارت بین‌الملل بر این رشته تسلط دارد. آمریکا به‌واسطه تعداد بیشتر اعضاء هیئت تحریریه در انتشار مقالات مجلات تجارت بین‌الملل نقش اساسی دارد. یافته های آنها نشان داد که عضویت در هیئت تحریریه مجلات باکیفیت، بسیار گزینشی است و تحت تأثیر کیفیت مدارس؛ تأثیر و حضور افرادی با وابستگی سازمانی خارجی در نشریات بهتر (دارای ضریب تأثیر بالاتر) و باکیفیت می باشد. یکی از نتایج مهم کسب‌شده از این پژوهش ارتباط مستقیم بین حضور استادان یک دپارتمان به‌عنوان اعضای هیئت تحریریه مجلات و ارتقاء جایگاه و رتبه دپارتمان مذکور در نظام‌های رتبه‌بندی است.	بررسی رابطه بین عضویت در هیئت تحریریه مجلات و ارتقاء بهره‌وری پژوهشی اعضای هیئت علمی آن دپارتمان

1. Chan & Fok
2. Chan, Fung & Lai

ردیف	نویسنده (سال)	عنوان مقاله	روش‌شناسی و نتایج پژوهش	مهم‌ترین تفاوت با پژوهش حاضر
۳	باچینی و باربسی[3] (۲۰۱۰)	درهم‌تنیدگی اعضای هیئت تحریریه: تحلیل شبکه پیوندهای بین نشریات اقتصاد	تحلیل شبکه همکاری اعضای هیئت تحریریه ۱۲۴ نشریه اقتصاد نشان داد که اگر اعضاء هیئت تحریریه مجلات علمی در دو یا چند مجله علمی به‌عنوان عضو هیئت تحریریه یا سردبیر حاضر باشند، سیاست‌گذاری‌ها و تعیین خط‌مشی‌های این مجلات تا حدود زیادی با یکدیگر مشابهت‌های زیادی دارد. «مجله اقتصاد اقیانوس»، محوری‌ترین مجله قلمرو اقتصاد است. مجلات «اقتصاد کاربردی[1]» و «نامه‌های اقتصاد کاربردی[2]»، به دلیل داشتن ۲۳ عضو هیئت تحریریه مشترک، در اهداف و دامنه، به هم نزدیک هستند.	باچینی و باربسی ایتالیایی، پیشگامان هیئت تحریریه‌سنجی بوده و در پژوهش خود بر مجلات اقتصاد تاکید کرده اند.
۴	بورگس و شاو[4] (۲۰۱۰)	اعضای هیئت تحریریه مجلات مدیریت و کسب وکار: تحلیل شبکه اجتماعی Financial Times ۴۰	بررسی ۲۹۵۲ عضو هیئت تحریریه مربوط به ۴۰ مجله برتر فایننشال تایمز نشان داد که موقعیت‌های برتر عضویت در هیئت تحریریه مجلات از آنِ دانشگاه‌های وابسته به آمریکا و سازمان‌های آمریکایی سطح بالاست؛ نابرابری و تبعیض جنسیتی کاملاً در نوع سازمان و کشوری که افراد در آن عضو هیئت تحریریه مجله می‌شوند مشهود است؛ عدم تعادل حاصل از فرایند گزینش هیئت تحریریه، اصل شایسته سالاری انتخاب و حضور افراد را با تردید همراه می کند.	انتخاب مجلات جامعه پژوهش از مجلات برتر آمریکایی و منحصر به حوزه مدیریت و کسب و کار
۵	مازوو و گوریو[5] (۲۰۱۶)	هیئت تحریریه مجلات علمی به‌عنوان موضوعی از پژوهش‌های علم‌سنجی: مروری بر ادبیات پژوهش	سه محور اصلی پژوهش در هیئت تحریریه عبارت‌اند از: تحلیل جغرافیایی، توزیع زبانی و جنسیتی، و ارزیابی کتاب‌شناختی فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت تحریریه. بسیاری از مطالعات انجام و منتشرشده در قلمرو علم‌سنجی حاصل فعالیت‌های انتشاراتی اعضای هیئت تحریریه مجلات علمی با تخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است.	تحلیل هیئت تحریریه مجلات علم سنجی به صورت مروری

1. Applied Economics
2. Applied Economics Letters
3. Baccini & Barabesi
4. Burgess & Shaw
5. Mazov & Gureev

ردیف	نویسنده (سال)	عنوان مقاله	روش‌شناسی و نتایج پژوهش	مهم‌ترین تفاوت با پژوهش حاضر
۶	تیکسیرا و الیویرا[1] (۲۰۱۸)	درهم تنیدگی هیئت تحریریه نشریات مدیریت دانش و سرمایه فکری	با توجه به اهمیت مجلات دانشگاهی، درک نحوه تأثیرگذاری آنها بر زمینه های تحقیقاتی، بسیار مهم است. یک راه برای درک چگونگی تأثیرگذاری مجلات علمی بر پژوهش ها، مطالعه درهم تنیدگی اعضای هیئت تحریریه و نحوه ایجاد شبکه هاست. تیکسیرا و الیویرا ضمن بررسی خود دریافتند، اعضای هیئت تحریریه نشریات مورد مطالعه، پژوهشگران برجسته ای هستند که در زمینه‌های تحقیقاتی مربوطه مورد تاییدند.	
۷	مندونکا، پررا و فررا[2] (۲۰۱۸)	مطالعه پژوهش های آفریقایی: شاخص‌های سردبیری چه چیزی را در مورد سلطه مجلات نشان می‌دهد؟	یافته ها نشان داد که با توجه به حضور کمتر از ۲۵ درصدی نویسندگان آفریقایی در مجلات مورد بررسی، پدیده درهم تنیدگی در آنها مشاهده نشد. در برخی از مجلات مورد بررسی، از اعضای هیئت تحریریه برای کنترل یا ایجاد تغییر در محتوای مجلات استفاده شده است. در واقع این مجلات، از قدرت بالایی در تحریف یا تأثیرگذاری بر تحقیقات، برخوردارند. بین شاخص هرش اعضای هیات تحریریه و هرش مجلات، ارتباط مستقیم و معناداری مشاهده شد.	تمرکز بر مجلات آفریقایی که در عنوان آنها کلمه آفریقا، وجود داشته است.
۸	گویانز و دیمتر[3] (۲۰۲۰)	چگونه تنوع جغرافیایی اعضاء هیئت تحریریه بر آنچه در مجلات علم ارتباطات نمایه‌شده در JCR منتشر می‌شود، تأثیر می گذارد.	یافته های آنها در پی بررسی ۸۴ مجله ارتباطات نشان داد که هیئت تحریریه متنوع به احتمال زیاد مقالات پژوهشی متنوع‌تری منتشر می‌کنند؛ تنوع جغرافیایی اعضای هیئت تحریریه بر داده‌های جمع‌آوری‌شده و رویکرد پژوهش تأثیر دارد. با این حال، نتایج گواه آن بود که کشورهایی که هسته مرکزی تولید دانش جهانی به‌شمار می آیند، به‌طور قابل توجهی بر هیئت تحریریه مجلات تسلط و امکان نفوذ در تصمیمات دانشگاهی را دارند.	تاکید بر مجلات نمایه‌شده در JCR در حوزه ارتباطات با رویکرد بین‌المللی

1. Teixeira & Oliveira
2. Mendonça, Pereira & Ferreira
3. Goyanes & Demeter

ردیف	نویسنده (سال)	عنوان مقاله	روش‌شناسی و نتایج پژوهش	مهم‌ترین تفاوت با پژوهش حاضر
۹	گویانز و همکاران (۲۰۲۲)	درهم تنیدگی اعضاء تحریریه نشریات علوم اجتماعی: مدلسازی جغرافیایی، جنسیتی و نهادی در داخل و بین شش حوزه دانشگاهی	هرچند مطالعات پیشین عمدتا به یک رشته تخصصی محدودشده بر جنسیت یا حوزه جغرافیایی متمرکز شده و کمتر به بررسی ارتباطات بین رشته های آکادمیک پرادخته اند، پژوهش گویانز و همکاران به بررسی ارتباطات اعضای هیئت تحریریه ۲۸۱ مجله برتر از شش رشته علمی (ارتباطات، روانشناسی، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و مدیریت) پرداخته و تفاوت های قابل توجهی در ارتباطات بین رشته ها را شناسایی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد مجلات جامعه‌شناسی با ۴۲ درصد درهم‌تنیدگی و مدیریت با تنها ۱۱ درصد، بیشترین و کمترین درهم‌تنیدگی را دارند. اعضای هیئت تحریریه عمدتا از موسسات آمریکایی و کشورهای بومی زبان انگلیسی و در صدر آنها دانشگاه‌های هاروارد، کلمبیا، کورنل، استنفورد، دانشگاه کالیفرنیا در برکلی و دانشگاه نیویورک بودند.	مطالعه ارتباطات بین رشته‌های آکادمیک با رویکرد چندرشته‌ای و با تأکید بر اینترلاکینگ‌های داخل و بین‌رشته‌ای
۱۰	دانش، کشتکاران، بنی‌هاشمی و قویدل[1] (۲۰۲۳)	تحلیل درهم تنیدگی بین اعضای هیات تحریریه در مجلات نجوم و اختر فیزیک، از منظر تحلیل شبکه اجتماعی	مطالعه ۱۳۹۴ دانشمند نجوم و اختر فیزیک در نقش اعضای هیات تحریریه ۶۷ نشریه، نشان داد دو دانشمند از کشورهای روسیه و آمریکا با بیشترین درهم تنیدگی با ۵ مجله همکاری می‌کنند. حضور مردان در نقش عضو هیات تحریریه، ۵ برابر زنان بود که نشان‌دهنده عدم تعادل جنسیتی در مجلات اختر فیزیک بود.	تمرکز بر مجلات انگلیسی دارای نمایه بین‌المللی نه مجلات فارسی و با تمرکز بر یک حوزه موضوعی

1. Danesh, Keshtkaran, Banihashemi & Ghavidel

ردیف	نویسنده (سال)	عنوان مقاله	روش‌شناسی و نتایج پژوهش	مهم‌ترین تفاوت با پژوهش حاضر
۱۱	باچینی و ری[1] (۲۰۲۳)	دروازه بانان نشریات اقتصادی چه کسانی هستند؟ تنوع جغرافیایی، ترکیب جنسیتی و درهم تنیدگی اعضای هیئت تحریریه	بررسی بیش از ۴۴هزار هیئت تحریریه فعالی از ۱۵۱۶ نشریه نمایه‌شده در پایگاه EconLit که در بیش از ۶هزار مؤسسه از ۱۴۲ کشور دنیا پراکنده بودند، نشان داد که بحث دروازه بانی نشریات از مباحث مطرح در حوزه سردبیری نشریات است. یافته های آنها حاکی از آن است که محیط نشریات دانشگاهی توسط نخبگانی که عمدتا مردانی از کشور آمریکا هستند، اداره می‌شود. این درهم‌تنیدگی، عامل ایجاد نوعی هموفیلی است که در میان سردبیران معتبرترین مجلات و به لحاظ تنوع جغرافیایی، نهادی و جنسیتی آمار بالاتری نسبت به سایر نشریات دارد.	تمرکز بر نشریات اقتصادی دنیا و طرح پدیده دروازه بانی در این نشریات و بروز هموفیلی در میان سردبیران معتبرترین نشریات
۱۲	عرفان‌منش، مروتی و ایرانی (۱۳۹۵)	ترکیب اعضای هیئت تحریریه نشریات به عنوان شاخصی از میان‌رشتگی: مطالعه موردی نشریات علوم اجتماعی و انسانی کشور	در این مقاله از شاخص‌های علم‌سنجی برای اجرای پژوهش استفاده شد. ۵۱۸ مجله ایرانی درقلمروهای علوم انسانی و اجتماعی و اعضای هیئت تحریریه آنها جامعه پژوهش را تشکیل داده‌اند. در مجلات مورد مطالعه ۲۵۷۳ عضو هیئت تحریریه فعالیت می‌کنند. بیشترین میزان حضور اعضای هیئت تحریریه وابسته به مؤسسه‌های خارجی، مربوط به مجله‌های ادبیات و زبان‌هاست. اعضای هیئت تحریریه ۳۳ کشور در مجلات مورد مطالعه حضور دارند که بیشترین عضویت از آنِ آمریکا، انگلستان و فرانسه است. همچنین دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی و آزاد اسلامی بیشترین سهم اعضای هیئت تحریریه را دارند. از نظر مرتبه علمی نیز ۶۴/۱۰ درصد مرتبه استادیاری، ۴۵/۴۳ درصد مرتبه دانشیاری و ۹۱/۴۵ درصد نیز مرتبه استادی دارند. همچنین یافته‌ها بیانگر این است که ۵۸/۸ درصد اعضاء هیئت تحریریه تنها در یک مجله فعالیت دارند.	استفاده از مجلات انگلیسی‌زبان ایرانی و نیز استخراج داده‌ها از وب‌گاه علوم کلاریویت. همچنین بررسی ماهیت میان‌رشته‌ای حوزه‌های موضوعی ۱۸گانه علوم انسانی و علوم اجتماعی با استفاده از روش تحلیل استنادی مستقیم

1. Baccini & Re

در بررسی پیشینه‌های پژوهش، علی‌رغم اهمیت و ضرورت مسأله پژوهش حاضر، پژوهشگران داخل کشور –به جزء یک مورد (عرفان‌منش، مروتی و ایرانی، ۱۳۹۵)– که به موضوع پژوهش حاضر پرداخته باشند، مشاهده نشد. پژوهش یادشده در جدول ۱ ردیف دوازدهم به‌طور مفصل مرور شده است. با این وجود، با این مقاله تفاوت‌های اساسی دارد. نخست اینکه محوریت این مقاله بررسی پدیده درهم‌تنیدگی جامعه آماری پژوهش حاضر است. دوم اینکه ابزار گردآوری داده‌های مجلات سامانه نشریات ISC است. در نهایت اندازه‌گیری میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه، بررسی مرکزیت اعضاء هیئت تحریریه با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی و محاسبه رابطه آماری بین پدیده درهم‌تنیدگی با ضریب تأثیر، چارک، تعداد مقاله‌ها، تعداد استنادها و خوداستنادی از جمله تفاوت‌های اساسی است که این مقاله با پیشینه مرورشده دارد.

مرور پیشینه‌های بین‌المللی نیز حاکی از آن است که پژوهشگران بین‌المللی مطالعات خود را در دو حیطه کلی هیئت تحریریه و پدیده درهم‌تنیدگی هیئت تحریریه مجلات انجام داده‌اند. بررسی و مرور تحلیلی پیشینه‌ها نشان داد، مطالعات اندکی به پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت علمی پرداخته‌اند و تمامی قلمروهای موضوعی در مقالات منتشرشده عمدتا مربوط به علوم اجتماعی و علوم انسانی است و مطالعه‌ای که به بررسی مجلات قلمروهای موضوعی علوم پایه، فنی و مهندسی، علوم پزشکی، دامپزشکی، کشاورزی و هنر معماری بپردازد، مشاهده نشد. همچنین برخی از مطالعات، محدودیت‌های زمانی و مکانی داشته و پژوهش‌های خود را به یک کشور یا منطقه خاص یا بازه زمانی محدود کرده‌اند که در مقاله حاضر، محدودیت‌های زمانی و مکانی وجود ندارد. همان گونه که پیش‌تر نیز بیان شد علی‌رغم اهمیت و ضرورت انجام پژوهش پیرامون پدیده درهم‌تنیدگی مجلات فارسی در حوزه‌های موضوعی گوناگون، پژوهشگران داخلی در سطح ملی به این موضوع مهم و راهبردی اقبال چندانی نشان نداده‌اند و به جزء پژوهش (عرفان‌منش، مروتی و ایرانی، ۱۳۹۵) که تفاوت‌های اساسی و عمده‌ای از نظر روش‌شناسی و یافته‌ها با پژوهش حاضر دارد، پژوهش دیگری مشاهده نشده است. بنابراین انجام پژوهش روی مجلات فارسی نمایه‌شده ISC در حوزه‌های موضوعی علوم بهداشتی، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی ضروری به نظر می‌رسد.

روش پژوهش

نوع پژوهش حاضر، کاربردی است. به‌منظور دیداری‌سازی درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و مجلات از روش تحلیل شبکه اجتماعی استفاده شد (Ashmos Plowman and Smith, 2011; Williams et al, 2018). بدین منظور شاخص‌های مرکزیت که شامل مرکزیت درجه، مرکزیت نزدیکی و مرکزیت بینابینی است، به کار رفت. رویکرد مورداستفاده در این پژوهش، توصیفی- تحلیلی است. درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه یکی از شاخص‌های علم‌سنجی است که عملکرد و حضور اعضاء هیئت تحریریه مجلات را از نظر میزان حضور و جایگاه شغلی آنها در بیش از یک مجله مورد مطالعه قرار می‌دهد (Baccini and Barabesi, 2010, 2011; Andrikopoulos & Economou, 2015; Goyanes & de-Marcos, 2020 & Liwei, & Chunlin, 2015) در این مقاله نیز میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه مجلات فارسی نمایه‌شده در ISC در قلمروهای موضوعی علوم بهداشت، هنر و علوم انسانی و علوم زیستی مورد مطالعه قرار گرفته است.

جامعه پژوهش حاضر ۶۴۲ مجله فارسی‌زبان نمایه‌شده در سامانه نشریات ISC در قلمروهای علوم زیستی، علوم بهداشتی و هنر و علوم انسانی است که به‌منظور مطالعه پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه این مجلات علمی، تمامی داده‌های مورد نیاز آنها برای تحلیل‌های بعدی استخراج شد. در جدول ۲ جزئیات جامعه پژوهش آمده است.

جدول ۲- توزیع فراوانی مجلات فارسی حوزه‌های موضوعی علوم زیستی، بهداشتی و علوم انسانی به تفکیک مجلات هسته، لیست انتظار و لیست اولیه

حوزه موضوعی نوع مجله	علوم انسانی	علوم زیستی	علوم بهداشتی	مجموع
هسته	۷۴	۴۸	۱۰	۱۳۲
لیست انتظار	۵۸	۴۷	۱۰۲	۲۰۷
لیست اولیه	۱۴۰	۸۴	۷۹	۳۰۳
مجموع	۲۷۲	۱۷۹	۱۹۱	۶۴۲

در پژوهش حاضر با استفاده از سامانه نشریات علمی مؤسسه استنادی علوم و پایش علم و فناوری (ISC)، نشریات هسته شامل مجموعه‌ای از مجلات برتر در حوزه‌های

موضوعی مختلف؛ مجلات لیست انتظار مشتمل بر نشریاتی که از کیفیت قابل قبولی برخوردار بوده و ارزش علمی اثبات‌شده‌ای دارند؛ و نشریات لیست اولیه شامل نشریاتی که پس از ارسال درخواست نمایه سازی، در (ISC) مورد ارزیابی اولیه قرار می گیرند، مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفت.

باتوجه به محدودیت‌های زمانی، منابع انسانی و مالی و عدم امکان بررسی اعضاء هیئت تحریریه ۶۴۲ مجله انتخاب گردید. جهت تعیین حجم نمونه، از نرم‌افزار PASS[1] نسخه ۱۱ و طبقه‌ای تصادفی استفاده شد.[2] بدین ترتیب با درنظر گرفتن فاصله اطمینان ۰/۹۵، توان آزمون ۰/۸ و همبستگی مورد انتظار ۰/۲، حداقل حجم نمونه مورد نیاز، ۱۹۶ مجله تعیین شد. در جدول ۳ حجم نمونه پژوهش در هر یک از زیرگروه ها با درنظرگرفتن تناسب بین نمونه و جامعه آمده است.

جدول ۳- حجم نمونه پژوهش به تفکیک حوزه‌های موضوعی و نوع مجلات (هسته، لیست انتظار و لیست اولیه)

حوزه موضوعی نوع مجله	علوم انسانی	علوم زیستی	علوم بهداشتی	مجموع
هسته	۲۲	۱۴	۵	۴۱
لیست انتظار	۱۸	۱۴	۳۰	۶۲
لیست اولیه	۴۲	۲۵	۲۶	۹۳
مجموع	۸۲	۵۳	۶۱	۱۹۶

پس از مشخص‌شدن تعداد مجلات در حوزه های موضوعی مورد بررسی، به دلایلی از جمله توقف انتشار برخی از مجلات یا تفکیک مجلات به چند مجله، حجم نمونه اولیه و حجم نمونه پس از استخراج داده ها در جدول ۴ به شرح زیر گردید.

جدول ۴- حجم نمونه اولیه و حجم نمونه پس از استخراج داده

حوزه موضوعی	حجم نمونه اولیه	حجم نمونه پس از استخراج داده‌ها
علوم زیستی	۵۳	۵۱
علوم بهداشتی	۶۱	۶۳
علوم انسانی و هنر	۸۲	۸۶
جمع کل	**۱۹۶**	**۲۰۰**

1. Power Analysis and Sample Size (PASS)
2. https://www.ncss.com/software/pass/

اطلاعات مربوط به ضریب تأثیر، شاخص آنی، تعداد استنادها، تعداد مقاله‌ها، کیو (چارک)، میانگین ضریب تأثیر سطح موضوعی کلان، خوداستنادی، ناشر، دوره انتشار و استان هر یک از ۲۰۰ مجله استخراج شد. همچنین استخراج اطلاعات ۲۸۱۳ عضو هیئت تحریریه و سردبیر شامل نام، نام خانوادگی، وابستگی سازمانی، رتبه دانشگاهی یا مرکز پژوهشی، استان، جنسیت و مرتبه علمی صورت پذیرفت

در پژوهش حاضر از سامانه نشریات ISC، سامانه رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی ISC، وب سایت رسمی مجلات مورد مطالعه و وب‌سای‌ت رسمی اعضاء هیئت تحریریه به‌عنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده گردید. افزون بر ابزارهای یادشده به‌منظور استخراج داده‌ها از شبکه‌های اجتماعی، انجمن‌های علمی، گوگل اسکالر، ریسرچ گیت، آکادمیا و هر وب‌سایت معتبر و قابل استنادی که داده‌های اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات جامعه پژوهش را ارائه نماید، استفاده شد.

به منظور تجزیه و تحلیل داده ها ابتدا نرمال‌بودن داده ها با استفاده از آزمون‌های کولموگروف اسمیرنوف[1] و شاپیرو ویلک[2] مورد بررسی قرار گرفت. جدول ۵ نتایج این تحلیل را نشان می‌دهد.

جدول ۵- نتایج آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف و شاپیرو ویلک جهت بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

شاخص	کولموگروف-اسمیرنوف			شاپیرو-ویلک		
	آماره	درجه‌آزادی	معنی‌داری	آماره	درجه‌آزادی	معنی‌داری
در هم تنیدگی	۰/۱۵	۱۵۶	۰/۰۰۰۱	۰/۸۴	۱۵۶	۰/۰۰۰۱
ضریب تأثیر	۰/۱۶	۱۵۶	۰/۰۰۰۱	۰/۸۲	۱۵۶	۰/۰۰۰۱
استنادهای دریافتی	۰/۱۹	۱۵۶	۰/۰۰۰۱	۰/۷۲	۱۵۶	۰/۰۰۰۱
شاخص آنی	۰/۴۴	۱۵۶	۰/۰۰۰۱	۰/۵۲	۱۵۶	۰/۰۰۰۱
میانگین ضریب تأثیر در موضوع کلان	۰/۲۸	۱۵۶	۰/۰۰۰۱	۰/۸۴	۱۵۶	۰/۰۰۰۱
خوداستنادی	۰/۳۸	۱۵۶	۰/۰۰۰۱	۰/۶۳	۱۵۶	۰/۰۰۰۱
تعداد مقالات	۰/۲۱	۱۶۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۴	۱۶۳	۰/۰۰۰۱

مطابق نتایج موجود در جدول فوق و همان‌گونه که از قبل نیز انتظار می‌رفت، توزیع هیچ‌یک از شاخص‌های نشریات نرمال نبود؛ از این رو در بررسی رابطه

1. Kolmogorov–Smirnov
2. Shapiro–Wilk

بین شاخص‌ها و میزان درهم‌تنیدگی به جای مدل‌های خطی عمومی[1]، از شکل تعمیم‌یافته[2] آن‌ها استفاده شد. با توجه به اینکه در این پژوهش متغیر ملاک (میزان درهم‌تنیدگی) دارای کجی مثبت بود، رگرسیون با توزیع گاما[3] و تابع لگاریتمی[4] برای تحلیل داده‌ها مناسب تشخیص داده شد.

تحلیل‌های آماری در این مطالعه در سه بخش انجام گرفت. بخش نخست، تحلیل داده‌های توصیفی؛ بخش دوم، محاسبه شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی و ترسیم نقشه درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و مجلات؛ و بخش سوم، تحلیل داده‌ها و استفاده از آمار استنباطی و نرم‌افزار اس پی اس اس[5].

به‌منظور تعیین میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه، ابتدا ماتریس رابطه بین اعضاء هیئت تحریریه با یکدیگر و با نشریات، به کمک زبان برنامه‌نویسی پایتون استخراج وسپس نقشه های مربوطه با نرم افزار UCINET و NETDRAW ترسیم شد.

در رابطه با مجلات، میزان درهم‌تنیدگی مجلات نیز مشخص گردید و مجلاتی که فاقد درهم‌تنیدگی بودند (۳۷ مجله) از ادامه تحلیل‌ها و آزمون‌های آماری کنار گذاشته شدند. در نهایت ۱۶۳ مجله و ۳۶۸ عضو هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی شناسایی شدند. به‌منظور ترسیم نقشه درهم‌تنیدگی با استفاده از نرم‌افزارهای رایج علم‌سنجی و مصورسازی و حفظ و ارتقاء کیفیت خروجی نرم‌افزارها که در قالب نقشه‌ها ارائه می‌گردد، نقطه برش[6] با درهم‌تنیدگی ۳ درنظر گرفته شد(Chen & Song, 2019; Vinkler, 2017).

یافته‌ها

۱. ضریب تأثیر، شاخص آنی، چارک، مجموع استنادها، مجموع مقاله‌ها، میانگین ضریب تأثیر حوزه موضوعی کلان و خود است نادی هر یک از مجلات مورد بررسی جامعه پژوهش چگونه است؟

به‌منظور پاسخ به سوال اول پژوهش، اطلاعات استنادی ۳۰ نشریه دارای درهم تنیدگی که بیشترین میزان ضریب تأثیر را داشتند، به تفکیک حوزه‌های موضوعی، در جدول ۶ ارائه شد.

1. General linear models
2. Generalized linear model
3. Gamma distribution
4. logarithmic function
5. SPSS
6. Threshold

جدول ۶- توزیع فراوانی سی نشریه برتر جامعه پژوهش به تفکیک حوزه کلان، نوع نشریه و شاخص‌های علم‌سنجی

ردیف	حوزه موضوعی کلان	نوع مجله	عنوان	ضریب تأثیر	استنادها	شاخص آنی	مقالات	چارک (Q)	(MIF)	خود استنادی (درصد)
۱	علوم انسانی و هنر	لیست اولیه	مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی	۱/۰۹۵	۵۷	۰/۲۹۲	۲۴	Q۱	۰/۳۲۹	۷۱/۷۴
۲	علوم انسانی و هنر	هسته	مطالعات زبانی و بلاغی	۰/۵۵۳	۵۷	۰/۰۰۰	۳۲	Q۱	۰/۳۲۹	۸۴/۶۲
۳	علوم انسانی و هنر	هسته	مطالعات زبان و ترجمه	۰/۵۴۹	۸۳	۰/۰۰۰	۲۸	Q۱	۰/۳۲۹	۷۸/۵۷
۴	علوم انسانی و هنر	هسته	پژوهش‌های زبانی	۰/۵۱۶	۵۸	۰/۰۰۰	۲۰	Q۱	۰/۱۴۷	۶/۲۵
۵	علوم انسانی و هنر	هسته	باغ نظر	۰/۵۱۴	۳۸۴	۰/۰۴۲	۷۱	Q۱	۰/۲۰۷	۱۶/۲۲
۶	علوم انسانی و هنر	هسته	پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه	۰/۴۶۴	۱۰۳	۰/۰۰۰	۵۶	Q۱	۰/۱۴۷	۸۰/۷۷
۷	علوم انسانی و هنر	لیست اولیه	مطالعات اسلام و روان‌شناسی	!۰/۴۲۹	۸۴	N/A	۰	N/A	۰	N/A

ردیف	حوزه موضوعی کلان	نوع مجله	عنوان	ضریب تأثیر	استنادها	شاخص آنی	مقالات	چارک (Q)	(MIF)	خود استنادی (درصد)
۸	علوم انسانی و هنر	لیست انتظار	نامه معماری و شهرسازی	۰/۲۹۴	۷۵	۰/۰۰۰	۲۴	Q۱	۰/۱۴۷	۲۰
۹	علوم انسانی و هنر	لیست اولیه	علوم تربیتی از دیدگاه اسلام	۰/۲۸۶	۱۹	۰/۰۰۰	۱۴	Q۱	۰/۱۴۷	۲۵
۱۰	علوم انسانی و هنر	هسته	پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت	۰/۲۴۱	۴۳	۰/۱۴۳	۱۴	Q۱	۰/۱۴۷	۴۲/۸۶
۱۱	علوم بهداشتی	لیست انتظار	سالمند	۰/۴۴۶	۱۰۱	۰/۰۵۴	۳۷	Q۱	۰/۱۷۸	۰
۱۲	علوم بهداشتی	لیست اولیه	پژوهش های اطلاعاتی و جنایی	۰/۳۱۹	۵۷	۰/۰۶۳	۳۲	Q۱	۰/۱۷۸	۵۲/۱۷
۱۳	علوم بهداشتی	لیست اولیه	سلامت و مراقبت	۰/۳۱۳	۵۹	۰/۰۳۱	۳۲	Q۱	۰/۱۷۸	۰
۱۴	علوم بهداشتی	لیست انتظار	پژوهش های کاربردی در مدیریت ورزشی	۱۰/۲۶۸	۸۶	N/A	۴۱	N/A	۰	N/A
۱۵	علوم بهداشتی	لیست اولیه	رفتار حرکتی	۰/۲۵۳	۴۱	۰/۰۰۰	۳۰	Q۱	۰/۱۸۶	۱۵/۷۹

ردیف	حوزه موضوعی کلان	نوع مجله	عنوان	ضریب تاثیر	استنادها	شاخص آنی	مقالات	چارک (Q)	(MIF)	خود استنادی (درصد)
۱۶	علوم بهداشتی	لیست اولیه	مدیریت بهداشت و درمان	۱۰/۲۵۰	۲۲	N/A	۰	N/A	۰	N/A
۱۷	علوم بهداشتی	هسته	پژوهش های معاصر در مدیریت ورزشی	۰/۲۲۶	۳۲	۰/۰۰۰	۲۱	Q1	۰/۱۷۸	۲۸/۵۷
۱۸	علوم بهداشتی	لیست اولیه	بهداشت کار و ارتقاء سلامت	۱۰/۲۰۸	۱۰	N/A	۲۴	N/A	۰	N/A
۱۹	علوم بهداشتی	لیست انتظار	پرستاری ایران	۰/۲۰۴	۸۷	۰/۰۰۰	۴۷	Q2	۰/۱۷۸	۰
۲۰	علوم بهداشتی	لیست انتظار	آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران	۰/۱۹۳	۶۹	۰/۰۴۸	۴۲	Q2	۰/۱۷۸	۰
۲۱	علوم زیستی	لیست اولیه	پژوهش‌های ژنتیک گیاهی	۰/۳۷۰	۱۶	۰/۱۲۵	۲۴	Q1	۰/۱۸۶	۱۰۰
۲۲	علوم زیستی	هسته	دانش کشاورزی و تولید پایدار	۰/۳۴۸	۹۹	۰/۰۱۳	۸۰	Q1	۰/۱۸۶	۶۰/۸۷
۲۳	علوم زیستی	لیست انتظار	فیزیولوژی گیاهان زراعی	۰/۳۴۴	۹۸	۰/۱۸۸	۳۲	Q1	۰/۱۸۶	۹۵/۴۶

ردیف	حوزه موضوعی کلان	نوع مجله	عنوان	ضریب تأثیر	استنادها	شاخص آنی	مقالات	چارک (Q)	(MIF)	خود استنادی (درصد)
۲۴	علوم زیستی	هسته	زیست‌شناسی گیاهی ایران	۰/۳۱۳	۳۷	۰/۰۴۲	۲۴	Q1	۰/۱۸۶	۶۰
۲۵	علوم زیستی	لیست اولیه	پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی	۰/۳۰۶	۹۱	۰/۰۲۵	۴۰	Q1	۰/۱۸۶	۴۲/۳۱
۲۶	علوم زیستی	هسته	آب و خاک	۰/۲۵۱	۳۳۸	۰/۰۸۸	۶۸	Q1	۰/۱۸۶	۰
۲۷	علوم زیستی	لیست اولیه	پژوهش‌های گیاهی	۰/۲۵۰	۱۵۶	۰/۰۲۵	۸۰	Q2	۰/۲۰۷	۷۰
۲۸	علوم زیستی	هسته	پژوهش‌های صنایع غذایی	۰/۲۱۱	۱۰۲	۰/۰۳۸	۵۳	Q2	۰/۱۸۶	۷۹/۱۷
۲۹	علوم زیستی	لیست اولیه	پژوهش‌های خاک (علوم خاک و آب)	۰/۲۰۰	۷۲	۰/۰۲۳	۴۴	Q2	۰/۱۸۶	۱۷/۶۵
۳۰	علوم زیستی	لیست انتظار	پژوهش‌های تولیدات دامی	۰/۱۸۹	۶۱	۰/۰۳۳	۶۰	Q2	۰/۱۸۶	۶۶/۶۷

بررسی داده‌های جدول ۶ حاکی از آن است که در حوزه علوم انسانی و هنر، مجله " مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی" با ۱/۰۹۵ بالاترین ضریب تأثیر را بین مجلات علوم انسانی و هنر دارد. این مجله جزو مجلات "لیست اولیه" می‌باشد و ۵۷ مقاله منتشر کرده است، ۲۴ استناد دریافت نموده، شاخص آنی آن ۰/۲۹۲ و کیو ۱ است. میانگین ضریب تأثیر(MIF)[1] در سطح موضوع کلان این مجله نیز ۰/۳۲۹ و دارای ۷۱/۷۴ درصد خوداستنادی است. یکی از نکات مورد توجه در بررسی داده‌های مجلات علوم انسانی و هنر، بالا بودن درصد خوداستنادی برخی از مجلات بعضاً به‌دلیل نبود مجلات مشابه در آن حوزه موضوعی است. برای مثال " مطالعات زبانی و بلاغی" که جزو مجلات هسته نیز به شمار می‌آید ۸۴/۶۲ درصد خوداستنادی دارد. مجلاتی که در حوزه علوم انسانی و هنر بالای ۸۰ درصد خوداستنادی دارند عبارتند از: "پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه" (۸۰/۷۷ درصد)؛ "پژوهش‌نامه ادبیات کردی" و "زبان فارسی و گویش‌های ایرانی" (۱۰۰ درصد).

در حوزه موضوعی علوم بهداشتی نیز مجله "سالمند" که جزو مجلات "لیست انتظار" این حوزه موضوعی محسوب می‌شود، بالاترین ضریب تأثیر (۰/۴۴۶) را در مجلات مورد مطالعه به خود اختصاص داده است. "سالمند" ۱۰۱ مقاله منتشر کرده، ۳۷ استناد دریافت نموده، شاخص آنی آن ۰/۰۵۴ و کیو۱ است. میانگین ضریب تأثیر در سطح موضوع کلان (MIF) این مجله نیز ۰/۱۸۷ و خوداستنادی این مجله صفر است. بررسی داده‌های مندرج در جدول بالا درخصوص مجلات مورد مطالعه حوزه علوم زیستی حاکی از آن است که مجله "پژوهش‌های ژنتیک گیاهی" با ضریب تأثیر ۰/۳۷ بالاترین IF را از آن خود کرده است. این مجله جزو لیست اولیه مجلات حوزه علوم زیستی است. خوداستنادی "پژوهش‌های ژنتیک گیاهی" ۱۰۰ درصد است. مجله مذکور در چارک اول (Q1) قرار دارد و میانگین ضریب تأثیر در سطح موضوع کلان (MIF) آن ۰/۱۸۶ و شاخص آنی نیز ۰/۱۲۵است.

۲. شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای هر یک از اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی، چگونه است؟

در جدول ۷ اسامی ۱۶ نفر از اعضای هیئت تحریریه دارای بیشترین درهم‌تنیدگی به لحاظ شاخص مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی ارائه شده است.

1. Median Impact Factor

جدول ۷- شاخص‌های مرکزیت درجه، نزدیکی و بینابینی برای اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی

ردیف	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	وابستگی سازمانی	درجه	نزدیکی	بینابینی
۱	کاظم محمد	استاد	دانشگاه علوم پزشکی تهران	۳۰	۲۰۷۴	۱۳۲۶/۰۹۵
۲	احد فرامرز قراملکی	استاد	دانشگاه تهران	۲۹	۱۹۷۷	۴۹۹۴/۹۴۷
۳	شاهین آخوندزاده بستی	استاد	دانشگاه علوم پزشکی تهران	۲۸	۲۰۲۵	۶۵۷/۲۸۹۹
۴	امیر فتوت	استاد	دانشگاه فردوسی مشهد	۲	۶۲۰۷	۰
۵	فرهاد خرمالی	استاد	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	۲	۶۲۰۷	۰
۶	حسین قدیری	استاد	دانشگاه گریفیت	۲	۶۲۰۷	۰
۷	محسن دانش مسگران	استاد	دانشگاه فردوسی مشهد	۳	۶۱۶۱	۰/۲۵
۸	نورمحمد تربتی‌نژاد	استاد	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	۴	۶۱۶۰	۰/۲۵
۹	یوسف جعفری آهنگری	استاد	دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان	۴	۶۱۶۰	۰/۲۵
۱۰	غلامعلی مقدم	استاد	دانشگاه تبریز	۴	۶۱۶۰	۰/۶۶۷
۱۱	محمد مرادی شهر بابک	استاد	دانشگاه تهران	۴	۶۱۶۰	۰/۶۶۷
۱۲	بهروز محمودی بختیاری	دانشیار	دانشگاه تهران	۱۱	۲۰۳۱	۱۲۷۲۵ /۶۹
۱۳	محمدتقی راشدمحصل	استاد	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۱۵	۱۹۵۶	۹۰۱۱/۳۴۷
۱۴	محمد راسخ مهند	استاد	دانشگاه بوعلی سینا	۱۲	۱۹۹۰	۷۸۰۷/۲۴۹
۱۵	مهیار صلواتی	استاد	دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی	۸	۲۱۱۶	۷۶۰۵/۲۸۳
۱۶	مهدی محقق	استاد	دانشگاه تهران	۲۰	۲۰۱۸	۶۶۷۰/۰۶۴

با توجه به داده‌های جدول ۷ "کاظم محمد" استاد دانشگاه علوم پزشکی تهران با مرکزیت درجه ۳۰ رتبه نخست را از آن خود کرده‌اند. " احد فرامرز قراملکی (استاد–دانشگاه تهران)" و "شاهین آخوندزاده بستی (استاد–دانشگاه علوم پزشکی تهران)" با مرکزیت درجه ۲۹ و ۲۸ جایگاه‌های دوم و سوم را کسب نمودند. داده‌های جدول بالا در خصوص شاخص مرکزیت نزدیکی نشان داد که «امیر فتوت (استاد–دانشگاه فردوسی)،» «فرهاد خرمالی (استاد– دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان) « و « حسین قدیری (استاد– دانشگاه گریفیت استرالیا)» به صورت مشترک بالاترین میزان مرکزیت نزدیکی را به‌دست آورده‌اند. در جایگاه دوم « محسن دانش مسگران (استاد–دانشگاه فردوسی) « حضور دارد. جایگاه سوم نیز از نظر شاخص مرکزیت نزدیکی به‌صورت مشترک به چهار نفر تعلق گرفت: « نورمحمد تربتی‌نژاد (استاد–دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان)»، « یوسف جعفری آهنگری (استاد–دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان)»، « غلامعلی مقدم (استاد– دانشگاه تبریز)» و « محمد مرادی شهر بابک (استاد–دانشگاه تهران).»

بررسی داده‌های مربوط به شاخص مرکزیت بینابینی اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی در جدول ۷ نشان داد که "بهروز محمودی بختیاری (دانشگاه تهران–دانشیار)"، "محمدتقی راشدمحصل (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی–استاد)"، "محمد راسخ مهند (دانشگاه بوعلی سینا–استاد)"، "مهیار صلواتی (دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی– استاد بازنشسته)" و "مهدی محقق (دانشگاه تهران– استاد بازنشسته)" به ترتیب با مرکزیت بینابینی ۱۲۷۲۵/۶۹، ۹۰۱۱/۳۴۳، ۷۸۰۷/۲۴۹، ۷۶۰۵/۲۸۳ و ۶۶۷۰/۰۶۴ جایگاه نخست تا پنجم را بین ۳۶۸ نفر کسب کرده‌اند.

۳. شبکه و میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه جامعه پژوهش با استفاده از روش تحلیل شبکه اجتماعی چگونه است؟

به‌منظور ترسیم شبکه درهم تنیدگی اعضای هیئت تحریریه، همان‌گونه که در روش پژوهش نیز بیان شد، نقشه درهم تنیدگی با درنظرگرفتن نقطه برش ۳ برای ۷۵ تن از اعضای هیئت تحریریه دارای بیشترین درصد درهم‌تنیدگی ترسیم شده است. بر اساس نقشه شماره ۱، اعضاء هیئت تحریریه دارای بیشترین درصد درهم‌تنیدگی عبارتند از: " احد فرامرز قراملکی (استاد–دانشگاه تهران)"، "محمدحسن قدردان قراملکی" استاد– پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، در جایگاه‌های اول و دوم قرار گرفته‌اند. "شاهین آخوندزاده بستی (استاد–دانشگاه علوم پزشکی تهران)"،" مهدی

محقق (استاد بازنشسته–دانشگاه تهران)"، " منوچهر اکبری (استاد– دانشگاه تهران)"، نصرالله امامی (استاد–دانشگاه شهید چمران اهواز)"، اکبر صیادکوه (استاد–دانشگاه شیراز)"، نصرالله حکمت (استاد–دانشگاه شهید بهشتی)"، جعفر شانظری گرگابی (استاد–اصفهان)"، احمد بهشتی (استاد–دانشگاه تهران)"، عبدالحسین خسروپناه (استاد–پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)"، محسن جوادی (استاد–دانشگاه قم)"، رضا برنجکار (استاد–دانشگاه تهران)"، عین الله خادمی (استاد–دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی)"، محمدتقی راشل محصل (استاد–پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)"،به‌صورت مشترک در جایگاه سوم قرار دارند.

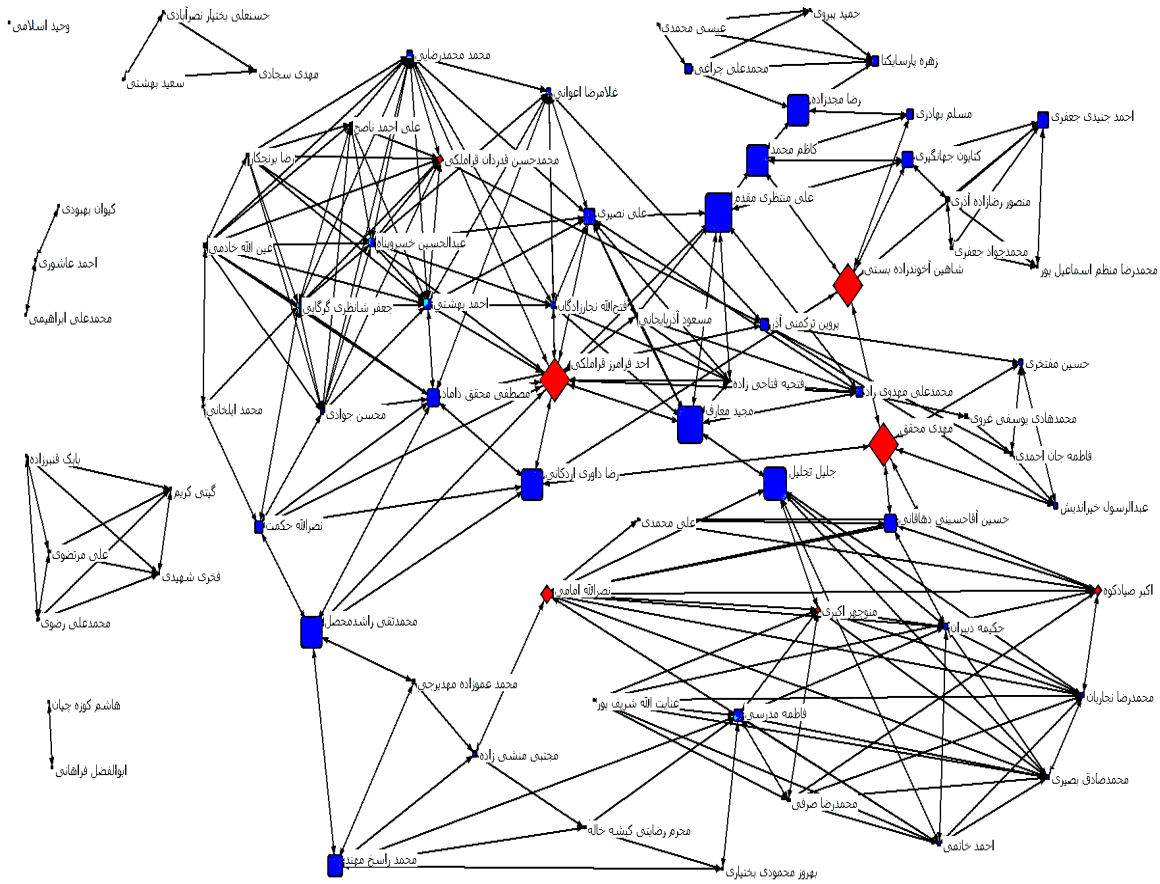

نقشه ۱- شبکه درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه با بیشترین درصد درهم‌تنیدگی

در جدول ۸، توزیع فراوانی و درصد میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه جامعه پژوهش نیز ارائه شده است.

جدول ۸- توزیع فراوانی و درصد میزان در هم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه جامعه پژوهش

ردیف	اسامی اعضاء هیئت تحریریه	مرتبه علمی	جنسیت	دانشگاه/مؤسسه پژوهشی	فراوانی	درصد
۱	احد فرامرز قراملکی	استاد	مرد	دانشگاه تهران	۵	۰/۰۶
۲	محمدحسن قدردان قراملکی	استاد	مرد	پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی	۵	۰/۰۶
۳	شاهین آخوندزاده بستی	استاد	مرد	دانشگاه علوم پزشکی تهران	۴	۰/۴۸
۴	مهدی محقق	استاد (بازنشسته)	مرد	دانشگاه تهران	۴	۰/۴۸
۵	منوچهر اکبری	استاد	مرد	دانشگاه تهران	۴	۰/۴۸
۶	نصرالله امامی	استاد	مرد	دانشگاه شهید چمران اهواز	۴	۰/۴۸
۷	اکبر صیادکوه	استاد	مرد	دانشگاه شیراز	۴	۰/۴۸
۸	نصرالله حکمت	استاد	مرد	دانشگاه شهید بهشتی	۴	۰/۴۸
۹	جعفر شانظری گرگابی	استاد	مرد	دانشگاه اصفهان	۴	۰/۴۸
۱۰	احمد بهشتی	استاد	مرد	دانشگاه تهران	۴	۰/۴۸
۱۱	عبدالحسین خسروپناه	استاد	مرد	پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی	۴	۰/۴۸
۱۲	محسن جوادی	استاد	مرد	دانشگاه قم	۴	۰/۴۸
۱۳	رضا برنجکار	استاد	مرد	دانشگاه تهران	۴	۰/۴۸
۱۴	عین الله خادمی	استاد	مرد	دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی	۴	۰/۴۸
۱۵	محمدتقی راشدمحصل	استاد	مرد	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۴	۰/۴۸

نگاهی به ارقام مندرج در جدول ۸ حاکی از آن است که بیشترین فراوانی

درهم‌تنیدگی ۵ و به‌صورت بدیهی کمترین میزان درهم تنیدگی ۲ است. همچنین تمامی اعضاء هیئت تحریریه جامعه پژوهش با فراوانی‌های درهم‌تنیدگی ۵ و ۴ (۱۵ نفر) "مرد" و در مرتبه علمی "استاد" هستند و پنج نفر از این افراد وابستگی سازمان‌شان " دانشگاه تهران" است. فقط یک نفر از وزارت بهداشت " شاهین آخوندزاده بستی (استاد- دانشگاه علوم پزشکی تهران) " بین پانزده نفر نخست، حضور دارد. به‌طور خلاصه می‌توان گفت از مجموع ۳۶۸ نفر، ۲ نفر فراوانی درهم‌تنیدگی پنج؛ ۱۳ نفر فراوانی درهم‌تنیدگی چهار؛ ۶۰ نفر فراوانی درهم‌تنیدگی سه؛ و ۲۹۳ دیگر نیز کمترین میزان درهم‌تنیدگی یعنی فراوانی ۲ را دارند. (جدول ۸).

در جدول ۹ توزیع فراوانی و درصد مرتبه علمی اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی به تفکیک جنسیت نشان داده شده است.

جدول ۹- توزیع فراوانی و درصد مرتبه علمی اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی در مجلات جامعه پژوهش به تفکیک جنسیت

ردیف	مرتبه علمی	مرد		زن		جمع	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	استاد	۲۵۶	۷۶/۸۸	۲۶	۷۴/۲۹	۲۸۲	۷۶/۶۳
۲	استادیار	۸	۲/۴۰	۱	۲/۸۶	۹	۲/۴۵
۳	استاد (بازنشسته)	۱۹	۵/۷۱	۱	۲/۸۶	۲۰	۵/۴۴
۴	دانشیار	۵۰	۱۵/۰۲	۷	۲۰/۰۰	۵۷	۱۵/۴۸
جمع		۳۳۳	۱۰۰	۳۵	۱۰۰	۳۶۸	۱۰۰

از مجموع ۳۶۸ نفری که دارای درهم‌تنیدگی‌اند، ۳۳۳ نفر "مرد" و "۳۵" نفر زن هستند. از نظر مرتبه دانشگاهی نیز مرتبه علمی "استاد" با ۷۶/۷۱ درصد، بالاترین سهم را از آنِ خود کرده است. پس از استادان، سهم مرتبه علمی "دانشیار" با ۱۵/۴۸ درصد، بیش از بقیه است. استاد (بازنشسته) (۵/۵۱ درصد) و استادیار (۲/۲۱ درصد) نیز جایگاه سوم و چهارم را کسب کرده‌اند.

۴. آیا ارتباط معنی‌داری بین ضریب تأثیر، شاخص آنی و میانگین ضریب تأثیر در موضوع سطح کلان مجلات جامعه پژوهش با درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه وجود دارد؟

برای بررسی میزان درهم‌تنیدگی نشریات بر اساس ضریب تأثیر، شاخص آنی و میانگین ضریب تأثیر از رگرسیون با توزیع گاما و تابع لگاریتمی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱۰ قابل مشاهده است.

جدول ۱۰- نتایج رگرسیون گاما با تابع لگاریتمی برای پیش‌بینی میزان درهم‌تنیدگی بر اساس ضریب تأثیر

ردیف	متغیر پیش‌بین	شیب رابطه	خطای استاندارد	شاخص والد	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱	ضریب تأثیر	۰/۷۹-	۰/۳۶	۴/۶۸	۱	۰/۰۳
۲	شاخص آنی	۰/۰-۰۳	۰/۰۲	۳/۰۶	۱	۰/۰۸
۳	میانگین ضریب تأثیر در موضوع کلان	۰/۴-۴۶	۰/۴۲	۱/۲۰	۱	۰/۲۷

شیب رابطه، نشانگر میزان تغییر در متغیر وابسته (لگاریتم میزان درهم‌تنیدگی) در ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل است. براساس داده‌های مندرج در جدول ۱۰، با یک واحد افزایش در ضریب تأثیر، لگاریتم میزان درهم‌تنیدگی نشریات به مقدار ۰/۷۹- (ردیف ۱)، با یک واحد افزایش در شاخص آنی، لگاریتم میزان درهم‌تنیدگی نشریات به مقدار ۰/۰۳ (ردیف ۲) و با یک واحد افزایش در میانگین ضریب تأثیر در موضوع کلان، لگاریتم مقادیر درهم تنیدگی را به میزان ۰/۴۶ (ردیف ۳) کاهش می‌یابد. در تعیین معنی‌داری یک رابطه، شیب رابطه و میزان خطای استاندارد، عوامل تعیین‌کننده اصلی هستند و هر چه م‌جذور نسبت بین دو شاخص ذکرشده بزرگ‌تر باشد، با در نظر گرفتن درجه آزادی احتمال معنی‌دار بودن رابطه بیشتر است (Shi et al, 2019). بر اساس نتایج موجود در جدول فوق، ضریب تأثیر نشریات، پیش‌بین منفی و معنی‌داری برای میزان درهم تنیدگی نشریات است. به عبارت دیگر افزایش در ضریب تأثیر نشریات با کاهش در میزان درهم‌تنیدگی همراه است؛ اما شاخص آنی نشریات و میانگین ضریب تأثیر نشریات، پیش‌بین معنی‌داری برای میزان درهم تنیدگی نشریات نیست. به بیان دیگر، ارتباط معنی‌داری بین شاخص آنی مجلات جامعه پژوهش و میزان درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه وجود ندارد؛ میانگین ضریب تأثیر در موضوع کلان نیز پیش‌بین معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات نیست.

۵. آیا ارتباط معنی‌داری بین تعداد مقالات و چارک (Q) مجلات جامعه پژوهش با درهم‌تنیدگی اعضاءهیئت تحریریه وجود دارد؟

برای پیش‌بینی ارتباط معنی‌داری میزان درهم‌تنیدگی نشریات بر اساس تعداد مقالات و چارک از رگرسیون با توزیع گاما و تابع لگاریتمی استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱۱- نتایج رگرسیون گاما با تابع لگاریتمی برای پیش‌بینی میزان درهم‌تنیدگی براساس تعداد مقالات

ردیف	متغیر پیش‌بین	شیب رابطه	خطای استاندارد	شاخص والد	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱	تعداد مقالات	۰۰۱-۰/	۰/۰۰۲	۰/۳۵	۱	۰/۵۵
۲	چارک نشریات	۱۱۰/	۰/۰۴	۵/۸۷	۱	۰/۰۲

مطابق نتایج موجود در جدول فوق، یک واحد افزایش در میزان انتشارات، لگاریتم مقادیر درهم‌تنیدگی را به میزان ۰/۰۰۱ کاهش (ردیف ۱) و یک واحد افزایش در چارک نشریات، لگاریتم مقادیر در هم تنیدگی را به میزان ۰/۱۱ افزایش می‌دهد (ردیف ۲). با توجه به سطح معنی‌داری و نتایج مندرج در جدول فوق، می‌توان نتیجه گرفت تعداد مقالات پیش‌بین معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات نیست؛ اما چارک نشریات پیش‌بین مثبت و معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات است. به عبارت دیگر، در نشریات با چارک کمتر (Q1-Q2) میزان درهم‌تنیدگی کمتر است.

۶. آیا ارتباط معنی‌داری بین استنادهای دریافتی و خوداستنادی مجلات جامعه پژوهش با درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه وجود دارد؟

به‌منظور پیش‌بینی ارتباط معنی‌داری میزان درهم‌تنیدگی مجلات جامعه پژوهش بر اساس استنادهای دریافتی و خوداستنادی از رگرسیون با توزیع گاما و تابع لگاریتمی استفاده شد.

جدول ۱۲- نتایج رگرسیون گاما با تابع لگاریتمی برای پیش‌بینی میزان درهم‌تنیدگی بر اساس استنادهای دریافتی

ردیف	متغیر پیش‌بین	شیب رابطه	خطای استاندارد	شاخص والد	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱	استنادهای دریافتی	۰۰۱-۰/	۰/۰۰۰۱	۱۸/۶۰	۱	۰/۰۰۰۱
۲	خوداستنادی	۰۰۲-۰/	۰/۰۰۲	۱/۳۴	۱	۰/۲۵

مطابق نتایج موجود در جدول ۱۲، یک واحد افزایش در استنادهای دریافتی، لگاریتم مقادیر درهم‌تنیدگی را به میزان ۰/۰۰۱ و یک واحد افزایش در خوداستنادی نشریات، لگاریتم مقادیر درهم‌تنیدگی را به میزان ۰/۰۰۲ کاهش می‌دهد. بر اساس نتایج موجود در جدول و سطح معنی داری، می‌توان نتیجه گرفت که میزان استنادهای دریافتی نشریات پیش‌بین منفی و معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات است. به بیان دیگر، مجلاتی که استنادهای کمتری دریافت کرده‌اند، درهم‌تنیدگی بیشتری دارند؛ اما شاخص خوداستنادی پیش‌بین معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات نیست.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تحلیل درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات فارسی نمایه‌شده در ISC در قلمروهای موضوعی علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی انجام شد. در این پژوهش مجموعاً ۲۰۰ مجله و ۲۸۱۳ عضو هیئت تحریریه و سردبیر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و مشخص شد که ۱۶۳ مجله و ۳۶۸ عضو هیئت تحریریه و سردبیر دارای درهم‌تنیدگی هستند؛ به این مفهوم که یک عضو جامعه پژوهش در دو یا بیش از دو مجله جایگاه شغلی داشته است. پژوهش حاضر در بررسی پدیده درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و به‌منظور ترسیم نقشه‌ها و دیداری‌سازی این پدیده از شاخص‌های مرکزیت و روش تحلیل شبکه اجتماعی همچون سایر پژوهش‌ها چون گویانز و د- مارکوس (۲۰۲۰) در قلمرو علوم ارتباطات و پژوهش تیکسیرا و الیویرا (۲۰۱۸) در قلمرو مدیریت دانش و سرمایه فکری، پژوهش اندریکوپولوس و اکونومو (۲۰۱۵) در قلمرو اقتصاد مالی، پژوهش باچینی و بارابسی (۲۰۱۰) در قلمرو نشریات اقتصاد و پژوهش باچینی و بارابسی (۲۰۱۱) در مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی استفاده نمود.

تحلیل یافته‌های این پژوهش نشان داد که در حوزه علوم انسانی و هنر، مجله "مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی" بالاترین ضریب تأثیر را بین مجلات علوم انسانی و هنر دارد. این مجله جزو مجلات "لیست اولیه" بوده و در چارک اول قرار دارد. با این وجود، بیش از ۷۰ درصد خوداستنادی دارد. از نکات مورد توجه در بررسی یافته‌های مربوط به مجلات حوزه موضوعی علوم انسانی و هنر می‌توان به بالا بودن خوداستنادی برخی از مجلات اشاره نمود. برای مثال "مطالعات زبانی و بلاغی" که جزو مجلات هسته نیز به شمار می‌آید، نزدیک به ۸۵ درصد خوداستنادی دارد. افزون بر مجله مذکور؛ "پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه" (بیش از ۸۰ درصد)؛ "پژوهش‌نامه

ادبیات کردی" و "زبان فارسی و گویش‌های ایرانی" ۱۰۰ درصد خوداستنادی دارند. بررسی نتایج برخی از مطالعات حاکی از آن است که همبستگی معناداری بین نرخ خوداستنادی و ضریب تأثیر وجود دارد. از جمله این مطالعات می‌توان به پژوهش‌های مهراد و گلتاجی (۱۳۸۹)، جوکار و گلتاجی (۱۳۸۹) و قانع (۱۳۸۸) اشاره نمود. در حوزه علوم انسانی بعضاً به دلیل محدودیت مطالعات در برخی حوزه‌ها مثلاً زبان کردی، نهج البلاغه و ... میزان خوداستنادی بیش از حد استاندارد یعنی ۲۰ درصد است (Huang & Cathy Lin, 2012).

در پژوهش حاضر، جامعه پژوهش بدون توجه به چارک مجلات انتخاب شد؛ به بیان دیگر، حوزه موضوعی ملاک اصلی انتخاب نمونه پژوهشی بود. برخلاف روش‌شناسی این پژوهش، گویانز و د- مارکوس (۲۰۲۰)، در پژوهش خود جهت بررسی درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه ۴۱ مجله قلمرو موضوعی ارتباطات را بررسی کردند؛ اما برای انتخاب جامعه پژوهش خود "چارک مجلات" را مدنظر قراردادند و صرفاً مجلات Q1 و Q2 قلمرو موضوعی ارتباطات را مطالعه نمودند. بنابراین می‌توان گفت پژوهش گویانز و د- مارکوس (۲۰۲۰) از نظر روش‌شناسی و شیوه انتخاب جامعه پژوهش متفاوت با روش اتخاذ شده در پژوهش حاضر بوده است.

بررسی نتایج مربوط به حوزه موضوعی علوم بهداشتی نشان داد که مجله "سالمند" که جزو "لیست انتظار" در ISC است؛ با این وجود بالاترین ضریب تأثیر را در مجلات علوم بهداشتی کسب کرده و در چارک اول مجلات علوم بهداشتی قرار دارد. بر خلاف مجلات نامبرده‌شده در حوزه علوم انسانی و هنر با خوداستنادی ۱۰۰درصد؛ خوداستنادی "سالمند" صفر است. "پژوهش‌های ژنتیک گیاهی" در حوزه علوم زیستی علی‌رغم اینکه در "لیست اولیه" مجلات حوزه موضوعی مذکور قرار دارد، با این حال از نظر شاخص "ضریب تأثیر" جایگاه نخست را از آن خود نموده است و در چارک نخست (Q1) مجلات حوزه علوم زیستی است. شایان ذکر است از منظر علم‌سنجی، استناد بیشتر، لزوماً به مفهوم ارزش و کیفیت کار بالاتر یک مجله نیست؛ چراکه مبحث خوداستنادی نیز در بالا رفتن ضریب تأثیر بسیار مهم و اثربخش است. همان‌گونه که در مجلات مورد مطالعه در پژوهش مشاهده شد برخی از مجلات از نظر شاخص ضریب تأثیر در حوزه موضوعی خود، بالاترین جایگاه را دارند. در کنار بالا بودن شاخص ضریب تأثیر حداکثر میزان خوداستنادی نیز از آنِ این مجلات است.

از مجموع ۲۸۱۳ نفری که در ۲۰۰ مجله مورد مطالعه همکاری داشتند، ۳۶۸ نفر

از اعضاء هیئت تحریریه دارای درهم‌تنیدگی بودند. به بیان دیگر، ۲۴۴۵ نفر فاقد درهم‌تنیدگی بودند. "کاظم محمد و شاهین آخوندزاده بستی استادان دانشگاه علوم پزشکی تهران و " احد فرامرز قراملکی (استاد–دانشگاه تهران)" بالاترین مرکزیت درجه را کسب نمودند. افراد نامبرده، اشخاص مرکزی در شبکه اطلاعات به‌حساب می‌آیند که می‌توانند مهارت‌ها، تجربه و حافظه سازمانی برای دیگران ایجاد کنند و از آنها می‌توان به‌عنوان دارایی سازمان نام برد. این اشخاص همچنین می‌توانند به‌عنوان یک مربی برای تازه‌واردان، نقش ایفا کنند (Parise, 2007). همچنین «امیر فتوت و محسن دانش مسگران (استاد–دانشگاه فردوسی)»، «فرهاد خرمالی، نورمحمد تربتی‌نژاد و یوسف جعفری آهنگری (استادان– دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان)» ، « حسین قدیری (استاد– دانشگاه گریفیت استرالیا)»، « غلامعلی مقدم (استاد– دانشگاه تبریز)» و « محمد مرادی شهر بابک (استاد–دانشگاه تهران)" بالاترین میزان شاخص مرکزیت نزدیکی را از آن خود کردند. ویژگی اصلی مرکزیت نزدیکی برای اعضاء هیئت تحریریه در پژوهش حاضر، فرصت و امکان برقراری ارتباطات علمی رسمی است. به بیان دیگر، افرادی که نامشان ذکر شد؛ شانس بیشتری برای تبادلات علمی با سایر افراد شبکه را دارند. بر اساس یافته‌ها نیز، استادان هم‌رشته در یک دانشگاه نیز به لحاظ شاخص نزدیکی، قرابت بیشتری با هم داشته و تمایل بیشتری برای همکاری علمی با یکدیگر دارند.

درخصوص شاخص مرکزیت بینابینی نیز "بهروز محمودی بختیاری و مهدی محقق (دانشیار و استاد بازنشسته دانشگاه تهران)"، "محمدتقی راشدمحصل (استاد–پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)"، "محمد راسخ مهند (استاد–دانشگاه بوعلی سینا)" و "مهیار صلواتی (استاد بازنشسته – دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی)" افرادی بودند که بالاترین میزان شاخص مرکزیت را به خود اختصاص دادند. برخی از اعضاء هیئت تحریریه که مرکزیت بینابینی بالاتری نسبت به سایرین دارند درواقع، نقش واسط و پل را به‌منظور ارتباط با سایر اعضاء هیئت تحریریه برعهده دارند.

مبتنی بر یافته‌ها، مرتبه علمی جامعه پژوهش و درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه بر کیفیت مجلات تأثیر دارد. در پژوهش حاضر نیز اغلب افرادی که نامبرده شدند دارای مرتبه استادی بودند؛ این یافته با یافته‌های چان و فوک (۲۰۰۳) مبنی بر اینکه مرتبه اعضاء هیئت تحریریه در کیفیت مجلات و رتبه‌بندی دپارتمان‌های مالی[1] تأثیرگذار است، هم‌راستا می‌باشد.

1. Finance

بررسی نتایج حاکی از وجود رابطه معنی‌داری منفی بین ضریب تأثیر و درهم

تنیدگی مجلات جامعه پژوهش است. بر اساس نتایج موجود، ضریب تأثیر نشریات، پیش‌بین منفی و معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات جامعه پژوهش است. به عبارت دیگر، افزایش ضریب تأثیر نشریات جامعه پژوهش با کاهش میزان درهم‌تنیدگی آنها همراه است.

علاوه بر ضریب تأثیر، بین متغیر چارک و درهم‌تنیدگی و استناد و درهم‌تنیدگی نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده شد. به عبارت دیگر، افزایش چارک نشریات با افزایش میزان درهم‌تنیدگی همراه است و چارک نشریات پیش‌بین مثبت و معنی‌داری برای میزان درهم‌تنیدگی نشریات است. همان‌طور که می‌دانیم چارک هر مجله‌ای هر چه کمتر یا پایین‌تر باشد، اعتبار آن مجله بالاتر و بیشتر است؛ به این معنی که مجلات Q1 معتبرتر از مجلات Q4 هستند. علاوه بر دو متغیر ضریب تأثیر و چارک، استنادهای بیشتر با میزان درهم‌تنیدگی کمتری همراه بود. به بیان دیگر، مجلاتی که استنادهای کمتری دریافت کرده بودند، درهم‌تنیدگی بیشتری داشتند. به‌طور خلاصه، رابطه آماری منفی بین اعتبار مجله (مبتنی بر استناد) و درهم‌تنیدگی وجود دارد. شاخص ضریب تأثیر و چارک مبتنی بر استناد هستند، به همین دلیل چنانچه استناد و ضریب تأثیر را نشانه‌ای از اعتبار نشریه تلقی کنیم، مبتنی بر یافته‌ها، با افزایش اعتبار نشریات، میزان درهم‌تنیدگی کاهش یافته است. یافته‌های مندونکا، پررا و فررا (۲۰۱۸) نشان داد که بین شاخص هرش سردبیران نشریات آفریقایی با شاخص هرش آن مجلات، ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. در واقع با افزایش اعتبار اعضاء هیات تحریریه، اعتبار نشریات نیز افزایش یافته است.

با این حال، نتایج از عدم وجود رابطه آماری بین متغیرهای شاخص آنی، میانگین ضریب تأثیر در موضوع سطح کلان، تعداد مقالات و شاخص خوداستنادی حکایت کرد. تنها تفاوت شاخص ضریب تأثیر و شاخص آنی، بازه زمانی است که در این شاخص‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد. ضریب تأثیر، استنادها و مقالات دو سال قبل را محاسبه می‌نماید؛ اما شاخص آنی صرفاً استنادها و مقالات سال جاری را حساب می‌کند.

پیشنهادها

تلاش برای کاهش درهم تنیدگی نشریات، مستلزم سیاست گذاری است؛ شفافیت در ارائه اطلاعات اعضای هیئت تحریریه، اعمال محدودیت‌های دوره‌ای برای این اعضا و جذب اعضای جدید، تنوع بخشی به اعضای هیئت تحریریه چه در سطح جغرافیایی و چه در سطح بین رشته ای و تقویت همکاری بین نشریات می‌تواند در

این عرصه اثرگذار باشد. بدین ترتیب نقشه راه آینده نشریات آن حوزه موضوعی تا حدود زیادی تحت تأثیر افراد متنوع‌تری قرار خواهد گرفت. به‌منظور انجام پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود:

- در پژوهشی دیگر نشریات بین‌المللی ایران با نشریات هم‌حوزه موضوعی آنها در سطح بین‌الملل مورد مطالعه و بررسی تطبیقی قرار گیرد.
- پدیده درهم تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه در مجلات نمایه شده ISC به تفکیک حوزه موضوعی با نشریات مشابه نمایه‌شده در JCR مقایسه شود.
- با توجه به عدم مشاهده پیشینه‌ای در خصوص درهم‌تنیدگی در قلمروهای موضوعی فنی و مهندسی و علوم پزشکی، در این قلمروها نیز پدیده درهم تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه بررسی شود.

قدردانی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی موظف با عنوان «تحلیل مقایسه‌ای درهم‌تنیدگی اعضاء هیئت تحریریه و سردبیران مجلات نمایه‌شده در ISC: مطالعه موردی علوم بهداشت، علوم زیستی و هنر و علوم انسانی» است که با حمایت مؤسسه استنادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام (ISC) اجرا شده است.

منابع

- جوکار، عبدالرسول و گلتاجی، مرضیه (۱۳۸۹). مطالعه تطبیقی میزان خوداستنادی در دو نشریه فصلنامه کتاب و فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ بر اساس پایگاه گزارش‌های استنادی نشریه‌های فارسی پایگاه استنادی علوم جهان اسلام. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۳(۱)، ص ۹۱-۱۱۰.
- شورای عالی فرهنگی (۱۳۸۹). *نقشه جامع علمی کشور*. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- عرفان منش، محمد امین، مروتی اردکانی، مرضیه و ایرانی، سپیده (۱۳۹۵). ترکیب اعضاء هیئت تحریریه نشریات به‌عنوان شاخصی از میان‌رشتگی: مطالعه موردی نشریات علوم اجتماعی و انسانی کشور. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۹(۱)، ص ۸۱-۱۰۷.
- قانع، محمدرضا (۱۳۸۸). میزان همبستگی خود استنادی با ضریب تأثیر مجله‌های علمی

حوزه علوم پزشکی در گزارش‌های استنادی نشریات فارسی. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۶(۱)، ص ۵۳-۶۴.

- مهراد، جعفر و گلتاجی، مرضیه (۱۳۸۹). میزان همبستگی خود استنادی مجله با ضریب تأثیر در نشریات علمی حوزه علوم پزشکی منتشرشده بر اساس گزارش‌های پایگاه استنادی علوم جهان اسلام. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۷(۳)، ص ۲۵۹-۲۵۱.

References

Andrikopoulos, A., & Economou, L. (2015). Editorial board interlocks in financial economics. *International Review of Financial Analysis*, 37 (1), 51–62.

Ashmos Plowman, D., & Smith, A. D. (2011). The gendering of organizational research methods: Evidence of gender patterns in qualitative research. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 6(1), 64-82.

Baccini, A., & Barabesi, L. (2010). Interlocking editorship. *A network analysis of the links between economic journals. Scientometrics*, 82(2), 365-389.

Baccini, A., & Barabesi, L. (2011). Seats at the table: The network of the editorial boards in information and library science. *Journal of Informetrics*, 5(3), 382-391.

Baccini, A., & Re, C. (2023). Who are the gatekeepers of economics? Geographic diversity, gender composition, and interlocking editorship of journal boards. arXiv preprint arXiv:2304.04242.

Braun, T. (2005). Keeping the gates of science journals. In H. F. Moed, W. Glänzel, & U. Schmoch (Eds.), Handbook of quantitative science and technology research (pp. 95–114). Dordrecht: Springer

Burgess, T. F., & Shaw, N. E. (2010). Editorial board membership of management and business journals: A social network analysis study

of the Financial Times 40. *British Journal of Management*, 21(3), 627-648.

Chan, K. C., & Fok, R. C. (2003). Membership on editorial boards and finance department rankings. *Journal of Financial Research*, 26(3), 405-420.

Chan, K. C., Fung, H. G., & Lai, P. (2005). Membership of editorial boards and rankings of schools with international business orientation. *Journal of International Business Studies*, 36(4), 452-469.

Chen, C., & Song, M. (2019). Visualizing a field of research: A methodology of systematic scientometric reviews. *PloS one*, 14(10), e0223994.

Danesh, F., Kesht Karan, S., Banihashemi, L., & GhaviDel, S. (2023). Social Network Analysis of Editorial Board Interlocking phenomena from the perspective of astronomy and astrophysics journals. *International Journal of Information Science and Management (IJISM),* 21(1), 129-150.

Erfanmanesh, M. A., Morovati, M., & Irani, S. (2016). Composition of Journals' Editorial Board Members as an indicator of the Interdisciplinarity: The Case of Iranian Journals in Social Sciences and Humanities. *Library and Information Sciences*, 19(1), 81-107. [In Persian]

Ghane, M. R. (2009). Correlation between Self – Citation and Impact Factor in Persian Journal Citation Report's Medical Journals. *Health Information Management*, 6(1), 53-64. [In Persian]

Goyanes, M., & Demeter, M. (2020). How the Geographic Diversity of Editorial Boards Affects What Is Published in JCR-Ranked Communication Journals, *Journalism & Mass Communication*

Quarterly, 97(4), 1123-1148.

Goyanes, M., de-Marcos, L. (2020). Academic influence and invisible colleges through editorial board interlocking in communication sciences: a social network analysis of leading journals. *Scientometrics*, 123(2), 791-811.

Goyanes, M., De-Marcos, L., Demeter, M., Toth, T., & Jordá, B. (2022). Editorial board interlocking across the social sciences: Modelling the geographic, gender, and institutional representation within and between six academic fields. *PloS one*, 17(9), e0273552.

Huang, M. H., & Cathy Lin, W. Y. (2012). The influence of journal self-citations on journal impact factor and immediacy index. *Online information review*, 36(5), 639-654.

Jokar, A., Goltaji, M. (2010). A comparative study of the amount of self-citation in Book Quarterly and Librarianship and Information Science Quarterly from 2003 to 2007, based on the journal citation reports of Persian publications of (ISC). *Library and Information Sciences*, 13(1), 91-110. [In Persian]

Liwei, Z., & Chunlin, J. (2015). Social network analysis and academic performance of the editorial board members for journals of library and information science. COLLNET *Journal of Scientometrics and Information Management*, 9(2), 131-143.

Mazov, N. A., & Gureev, V. N. (2016). The editorial boards of scientific journals as a subject of scientometric research: a literature review. *Scientific and Technical Information Processing*, 43(3),144-153.

McVeigh, M. E. 2004. Journal Self-Citation in the Journal Citation Reports® – Science Edition (2002): A Citation Study from The Thomson Corporation.

Mehrad, J., & Goltaji, M. (2010). Correlation between Journal Self-Citation and Impact Factor in Medical Scientific Journals Indexed in Published Journal Citation Reports of Islamic World Science Citation Database. *Health Information Management*, 7(3), 251-259. [In Persian]

Mendonça, S., Pereira, J., & Ferreira, M. E. (2018). Gatekeeping African studies: What does "editor metrics" indicate about journal governance? *Scientometrics*, 117, 1513-1534.

Ni, C., & Ding, Y. (2010). Journal clustering through interlocking editorship information. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 47(1), 1-10.

Parise, S. (2007). Knowledge management and human resource development: An application in social network analysis methods. *Advances in developing human resources*, 9(3), 359-383

Serenko, A., & Bontis, N. (2017). Global ranking of knowledge management and intellectual capital academic journals: 2017 update. *Journal of Knowledge Management*, 21(3), 675–692.

Shi, C., Song, R., Chen, Z., & Li, R. (2019). Linear hypothesis testing for high dimensional generalized linear models. Annals of Statistics, 47(5), 2671.

Supreme Cultural Council (2010). Comprehensive scientific map of the country. Tehran: Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution. [In Persian]

Teixeira, E. K., & Oliveira, M. (2018). Editorial board interlocking in knowledge management and intellectual capital research field. *Scientometrics*, 117(3), 1853-1869.

Vinkler, P. (2017). The size and impact of the elite set of publications in

scientometric assessments. *Scientometrics*, 110(1), 163-177.

Wang, X. (2018). The relationship between SCI editorial board representation and university research output in the field of computer science: A quintile regression approach. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 23(1), 67–84.

Willett, P. (2013). The characteristics of journal editorial boards in library and information science. *International Journal of Knowledge Content Development and Technology*, 3(1), 5-17.

Williams, E. A., Kolek, E. A., Saunders, D. B., Remaly, A., & Wells, R. S. (2018). Mirror on the field: Gender, authorship, and research methods in higher education's leading journals. *The Journal of Higher Education*, 89(1), 28-53.

Identifying and Analyzing the Roles of Public Libraries in the Community: A Systematic Review

Mohammad Reza Shekari[1], **Shahnaz Khademizadeh**[2]

Abstract

Purpose: The role of public libraries has changed and expanded compared to the past. Since the beginning of the new century, we have seen fundamental changes in the roles and services of public libraries, especially with emphasis on their social roles. Therefore, considering the expansion of the range of services of these libraries and their impact on society, this research aims to identify and analyze the community roles of public libraries.

Method: This research is practical in terms of its purpose, and the nature of the data is a qualitative type, performed with the systematic review technique and the application of the four-stage model of Okoli and Shabram (2010). To select the articles correctly in the second stage of the mentioned model, the process of selecting the articles of Silva (2015) was used. The statistical population was the texts were published in the Persian language between 1381 and 1401, and in English between 2002 and 2022. After searching the databases and retrieving 1819 articles, the articles were cleaned and screened. Finally, 201 articles related to the social roles of public libraries were selected.

Findings: Studies related to the social roles of public libraries in the country, despite their importance, are nascent and have only been paid attention to in the last decade, so the lack of research in this field is evident. But this research abroad has met with more success among researchers, they have had a long history and much research has been carried out. The findings showed that public libraries have seven roles including 1. Promoting social justice, 2. Developing social capital, 3. Increasing social participation, 4. Promoting social resilience, 5. Community building, 6. Managing natural crises, and 7. Reducing deprivations and injuries. Social, they play in the community.

Conclusion: The primary condition for success in fulfilling these roles is a complete and comprehensive understanding of the position of public libraries in the local social network. To achieve this goal, public libraries need to be aware of their societal conditions above all. By organizing activities that lead to creating a space for meeting, developing personal relationships, and communicating with members and different strata of society, public libraries present their new community roles and strengthen the position of the library as a reliable institution worthy of trust at the community level. They help by performing the roles mentioned in this research, public libraries can contribute to social development and be a positive factor in the change and evolution of society. In this way, libraries and their facilities, activities, and programs must take steps in line with the social, cultural, political, and economic needs of the communities to become a part of the community in the real sense. Therefore, they should play their role in this field and overcome the difficulties, with comprehensive measures and proper awareness and knowledge enhancement of the audience, as well as the use of human and educational resources to improve the quality of the citizens 'lives.

Keywords

Community Role, Public Library, Society, Systematic Review

Citation: Shekari, M.R., & Khademizadeh, Sh. (2023**).** Identifying and Analyzing the Roles of Public Libraries in the Community: A Systematic Review. *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(1):156-201. Doi: 10.30484/NASTINFO.2023.3399.2207

NASTINFO

Article Type: Review Article
Article history: Received:4 Dec. 2022; Accepted: 13 Mar. 2023

1. PhD, knowledge and Information science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (Corresponding author); shekari.scu@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Information Science and Knowledge, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran; s.khademi@scu.ac.ir

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

NASTINFO

شناسایی و تحلیل نقش‌های کتابخانه‌های عمومی در اجتماع یک مرور نظام‌مند

محمدرضا شکاری[1] | شهناز خادمی‌زاده[2]

چکیده

هدف: نقش کتابخانه‌های عمومی در مقایسه با گذشته متفاوت‌تر و گسترده‌تر شده است. پس از آغاز قرن جدید، تغییراتی بنیادی در نقش‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی - به خصوص با تأکید بر نقش‌های اجتماعی آن – صورت گرفته است. لذا با توجه به گسترش دامنه خدمات این کتابخانه‌ها و تأثیر بیش از پیش آن بر جامعه، پژوهش حاضر به شناسایی و تحلیل نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی پرداخته است.

روش: این پژوهش به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث ماهیتِ داده‌ها از نوع کیفی است که با تکنیک مرور نظام‌مند و کاربرد الگوی چهار مرحله‌ای اوکولی و شابرام (۲۰۱۰) انجام شده است. همچنین برای انتخاب صحیح مقالات در مرحله دومِ الگوی مذکور، از فرایندِ انتخابِ مقالات سیلوا (۲۰۱۵) استفاده شده است. جامعه آماری، متونی را شامل می‌شود که طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۱ به زبان‌فارسی و سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲ به زبان انگلیسی منتشر شده‌اند. پس از جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی و بازیابی ۱۸۱۹ مقاله، به پاکسازی و غربالگری مقالات پرداخته و در نهایت، ۲۰۱ مقاله مرتبط با نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی گزینش شده‌است.

یافته‌ها: با وجود اهمیت نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی، مطالعات مربوط به این حوزه در کشور اندک است، و تنها در دهه اخیر به این مسئله توجه شده است. علی‌رغم فقر پژوهشی در کشور ایران، پژوهش در این حوزه در کشورهای خارجی سابقه طولانی‌تری داشته و پژوهشگران تحقیقات متعددی انجام داده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد کتابخانه‌های عمومی هفت نقش شامل: ۱. ترویج عدالت اجتماعی، ۲. توسعه سرمایه اجتماعی، ۳. بالابردن مشارکت اجتماعی، ٤. ارتقای تاب‌آوری اجتماعی، ٥. اجتماع‌سازی، ٦. مدیریت بحران‌های طبیعی و ۷. کاهش محرومیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی، در جامعه ایفا می‌کنند.

نتیجه‌گیری: شرط اساسی برای موفقیت در تحقق این نقش‌ها، درک کامل و جامع از موقعیت کتابخانه‌های عمومی در شبکه اجتماعات محلی است. برای تحقق این امر، لازم است کتابخانه‌های عمومی بیش از هر چیز، از مسائل جامعه آگاه باشند. کتابخانه‌های عمومی با سازماندهی فعالیت‌هایی که به ایجاد فضایی برای ملاقات، توسعه ارتباطات شخصی و ارتباط با اعضا و اقشار مختلف جامعه منجر می‌شوند، به ارائه نقش‌های اجتماعیِ جدید خود، و نیز تقویت جایگاه کتابخانه – به عنوان یک نهاد قابل اتکا و شایسته اعتماد- در سطح جامعه کمک می‌کنند. کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با کمک به توسعه اجتماعی، عاملی مثبت برای تغییر و تحول جامعه باشند. لذا ضروری است در این مسیر، کتابخانه‌ها به موازات نیازهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جوامع گام بردارند تا به معنای واقعی، جزئی از اجتماع شوند. بر این اساس، برای ایفای نقش خود باید با اقدامات فراگیر، آگاهی‌رسانی مناسب و دانش‌افزایی مخاطب، و نیز استفاده از منابع انسانی و آموزشی کیفیت زندگی شهروندان را بهبود بخشند.

کلیدواژه‌ها

اجتماع، کتابخانه عمومی، مرور نظام‌مند، نقش اجتماعی

۱. دکتری، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)؛
shekari.scu@gmail.com

۲. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛
s.khademi@scu.ac.ir

نوع مقاله: مروری
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۱۳
پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۲

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسندگان

استناد: شکاری، محمدرضا و خادمی‌زاده، شهناز (۱۴۰۲). شناسایی و تحلیل نقش‌های کتابخانه‌های عمومی در اجتماع: یک مرور نظام‌مند. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴(۱): ۱۵۶-۲۰۱.
Doi: 10.30484/NASTINFO.2023.3399.2207

مقدمه

استانداردهای خدمات کتابخانه‌های عمومی-که در سال ۲۰۰۱ با هدف «ارائه خدمات جامع و کارآمد» تدوین‌شد- برای اولین‌بار در سال ۲۰۰۸ مورد ارزیابی قرار گرفت تا اطمینان حاصل شود که آیا کتابخانه‌های عمومی راهبردهای جدیدی را منعکس‌کرده و خدمات با کیفیتی برای نیازهای محلی تأمین نموده و همچنین خدمات مؤثر و درستی را بر اساس نیازهای اجتماع ارائه داده است یا خیر (Department for Culture, Media and Sport, 2008). در این‌شرایط، مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی، باید نقش‌هایی را که در جوامع ایفا می‌کنند، بازتعریف کنند و با توجه به آن‌ها رسالت‌ها و کارکردهای جدیدی نیز برای خود متصور گردند (Scott, 2011).

پیشینهٔ پژوهش

مرور پژوهش‌های مختلف، نقش‌های مختلفی را برای کتابخانه‌های عمومی نمایان می‌سازد. داس (۱۹۹۹) [1] معتقد است هر یک از نقش‌ها و کارکردهای کتابخانه‌های عمومی، فرصتی را فراهم می‌کنند تا این مکان‌ها به بخش جدایی‌ناپذیری از یک جامعه‌مردم‌سالار تبدیل شوند. در متون و مطالعات گوناگون، معمولاً پنج کارکرد آموزشی، اقتصادی، فرهنگی، اطلاع‌رسانی و اجتماعی به‌عنوان مهم‌ترین کارکردهای کتابخانه‌های عمومی بیان شده است. در این میان، کارکرد اجتماعی، به‌دلیل آن‌که با سرشت و روح کتابخانه‌های عمومی پیوند خورده همواره مورد توجه و اقبال خاصی بوده است. در تأیید این امر، لو، هی و لیو (۲۰۱۹) [2] نیز اذعان داشته‌اند که کتابخانه‌های عمومی از ابتدای شکل‌گیری در بطن جامعه بوده‌اند؛ بنابراین، کارکردهای آن‌ها مربوط به جامعه استفاده‌کننده از آن‌هاست. لذا این کتابخانه‌ها به

1. Das
2. Lo, Hi & Liu

فضاهایی از جامعه تلقی می‌شوند که کارکردهای مهم اجتماعی را نیز بر عهده دارند. در بسیاری از بیانیه‌های مأموریت کتابخانه‌های عمومی نیز، مواردی مانند «ساخت جوامع قدرتمند[1]» یا «کمک به رفاه جوامع[2]»، از مهم‌ترین اهداف اجتماعیِ جدید آن‌ها بوده است (Varheim, 2011, 5).

کتابخانه عمومی در حکم فضای عمومی و مکان ملاقات، نقش مهمی بر عهده دارند؛ به ویژه در جوامعی که مکان‌های محدودی برای دیدار و اجتماع مردمی وجود دارد، برجسته‌تر می‌شوند. این مکان‌ها «اتاق نشیمن[3] اجتماع» هم نامیده می‌شود. استفاده از کتابخانه برای پژوهش، آموزش و سرگرمی سبب برخورد مردم در حالتی غیررسمی می‌شود که این مواجهه، تجربه‌های مثبت اجتماعی را رقم می‌زند. در این زمینه، امکانات کتابخانه نیز باید برای تقویت فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعیِ ناظر بر علایق آن اجتماع، ساخته و پرداخته شود (ایفلا، ۱۳۹۹، ص ۲۷).

در سال‌های اخیر، کتابداران علاوه بر نقش سنتی یعنی حفظ و نگهداری از مجموعه منابع، بر نقش دیگری، یعنی فراهم‌آوردن امکان دسترسی به اطلاعات نیز (Willingham, 2015) تأکید کردند. از این‌رو می‌توان اذعان داشت که نقش کتابخانه‌های عمومی نسبت به گذشته تغییر کرده و گسترده‌تر شده و دیگر به یک نقش خاص محدود نمی‌شود. به عقیده اسکات (۲۰۱۱) اگرچه فراهم‌آوردن دسترسی به اطلاعات، هنوز هم یکی از نقش‌های مهم کتابخانه عمومی است؛ اما پس از آغاز قرن جدید، تغییراتی بنیادی در نقش‌ها و خدمات کتابخانه‌های عمومی و به خصوص تأکید بر نقش‌های اجتماعی آن را شاهد بوده‌ایم.

در کل، در کشورهای پیشرو و توسعه‌یافته، افق نگاه سیاست‌گذاران و مدیران به تأمین نیازهای اجتماعی کاربران و جامعه شهروندی و برقراری پیوند میان کتابخانه و اجتماع تبدیل‌شده است. به موازات این، کتابخانه‌های عمومی خدماتی جدید برای خود از جمله: چندرسانه‌ای‌کردن کتابخانه‌ها، تعریف برنامه‌های متنوع برای کودکان و نوجوانان، پشتیبانی‌های آموزشی و مشاوره‌های کاریابی و اقتصادی تعریف و مطرح کرده‌اند که همگی توانسته است چهره‌ای خاص و ویژه به این نهادهای اجتماعی ببخشد (شامبون[4]، ۱۳۹۶، ص ۳۹).

در توضیح و تأیید تغییرات گسترده‌ای که به‌عنوان نقش‌های جدید کتابخانه‌های عمومی به‌وجود آمده، در داخل کشور مطالعات نسبتاً محدودی انجام شده است؛ هر چند برگزاری همایش «کارکردهای اجتماعی کتابخانه‌های عمومی» در سال ۱۳۹۹ و پس از آن، برگزاری همایش بین‌المللی پروژه ژان‌مونه با نام «نقش کتابخانه‌های

1. building strong communities
2. contributing to the well-being of communities
3. drawing room
4. Chambon

عمومی در توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور ایران با تأکید بر تجارب کشورهای اروپایی» در سال ۱۴۰۰، همچنین انتشار کتاب «کارنامه ایرانی کتابخانه‌های عمومی» در همان سال؛ تا حدودی این فقر مطالعاتی را جبران نموده، اما همچنان خلاءهای پژوهشی زیادی در این زمینه مشاهده می‌شود.

علاوه بر مجموعه مقالات مذکور، پارسازاده و شقاقی (۱۳۸۸) به ساخت واقعیت اجتماعی؛ غفاری‌قدیر و شقاقی (۱۳۸۹) به تحلیل کارکرد کتابخانه عمومی به عنوان نهادی ارتباطی–رسانه‌ای؛ و فدائی، فیروزآبادی و رحمان (۱۳۹۱) به موضوع کتابخانه عمومی و سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند. از سوی دیگر، ابراهیمی و علی‌پور نجمی (۱۳۹۲) به اعتماد اجتماعی؛ موحدیان و شعبانی (۱۳۹۶) به منزلت اجتماعی کتابداران؛ و بهمنی چوب‌بستی و سیدین (۱۳۹۷) به مسئولیت اجتماعی کتابخانه‌ها؛ علی‌جمشیدی (۱۳۹۵) به ارتقای تعامل اجتماعی شهروندان؛ پشوتنی‌زاده و سلیمیان (۱۳۹۷) به موضوعاتی از جمله کتابخانه و محیط‌زیست؛ و پروری (۱۳۹۷) به افزایش روابط اجتماعی پرداختند. علاوه بر این، برخی دیگر از جمله طالب‌الحق، اصغری، طالب‌الحق و بقال‌رضازاده (۱۳۹۷) نیز توسعه فرهنگ اجتماعی را در بافت کتابخانه‌های عمومی مطالعه نموده‌اند. همچنین برخی بحران‌های طبیعی از جمله ریزگردها و نقش کتابخانه‌های عمومی در آن نیز توسط خادمی‌زاده، فرج‌پهلو و محمدی (۱۳۹۹) بررسی شده است. از سوی دیگر، خادمی‌زاده، شکاری، نواح، هاشمی و کوهی‌رستمی (۱۴۰۰) در پژوهش خود به بازاندیشی در کارکرد اجتماعی کتابخانه‌های عمومی بر اساس نظریه حوزه عمومی یورگن هابرماس پرداختند.

اما در خارج از کشور، مطالعات مربوط به نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی سابقه‌ای طولانی داشته و پژوهش‌های متعددی در این زمینه انجام شده است. برای نمونه، سالیوان[3] (۲۰۰۳، ص ۳۰۶) بر نقش پشتیبانی و حمایت گری کتابخانه از جامعه اشاره می‌کند و می‌گوید: یک کتابخانه عمومیِ خوب، خود را در اطراف یک جامعه شکل می‌دهد، شکل خود را از جامعه گرفته و از آنجایی که جامعه به آن نیاز دارد، از جامعه و نیازهای آن پشتیبانی می‌کند. از این رو، کتابخانه‌ها نقش‌های مهمی را در اجتماع ایفا می‌کنند.

بوشمن[4] (۲۰۰۳، صص ۱۲۰–۱۲۱) در اثر خود، کتابخانه‌های عمومی را به عنوان واسطه‌ای معرفی می‌کند که شهروندان را به بحث در مورد مسائل اجتماعی و سیاسی متصل می‌کند. در واقع، کتابخانه‌ها مکانی برای شکل‌گیری افکار غیردولتی، مردم را به خود فرا می‌خوانند تا از این طریق، فضای بحث و گفت‌وگوی شهروندی توسعه یابد.

1. Public Sphere
2. Jurgen Habermas
3. Sullivan
4. Buschman

در مطالعه‌ای دیگر، بوشمن (۲۰۰۵) بیان می‌کند کتابخانه‌های عمومی به خوبی می‌توانند شرایط بحث و گفت‌وگو را که از ارکان اصلی حوزه عمومی مدنظر هابرماس[1] (۱۹۸۹) است، فراهم کنند و با برقراری ارتباطات آزادانه و ایده‌آل، میزبان گفتمان دموکراسی و توسعه فرهنگی باشند و در نهایت، خیر و نفع عمومی را برای جامعه خود به ارمغان آورند.

برخی دیگر از پژوهشگران از جمله آبو، آدونسون و وارهیم[2] (۲۰۱۰) در مطالعه خود بر نقش کتابخانه‌ها به عنوان مکان‌های ملاقات اشاره می‌کنند و معتقداند، کتابخانه ها به عنوان یک میدان[3]، مکانی برای ملاقات افراد مختلف و فضایی آزاد و فراملیتی برای برگزاری جلسات و فعالیت‌های مشترک با دوستان و همکاران هستند. نتایج نشان می دهد کتابخانه به مثابه مکان ملاقات –با توجه به تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی جامعه– نقشی اساسی در برابر کردن فرصت‌های شهروندی دارند و به ارائه خدمات متعدد، در زمینه‌های گوناگون به جوامع چندفرهنگی کمک می کنند.

همچنین، موریسون[4] (۲۰۱۰) در پژوهش خود، کتابخانه‌های عمومی را مراکزی در نظر می‌گیرد که در آن‌ها، ارزش‌ها و منافع شهروندان، از طریق ترویج رفاه و صلح و ارتباطات و مراودات علمی و اجتماعی، به حقوق دولتی تبدیل می‌شود و می‌توانند شرایط ایجاد یک حوزه عمومی جهانی[5] را فراهم سازند.

زورینسکی، اوسبورن، آنتونی–نی و مک‌کنی[6] (۲۰۱۳) نیز در پژوهشی دیگر بیان کردند در عصر جدید، کتابخانه‌های عمومی همچنان در خدمت آرمان دسترسی آزاد به عقاید و اندیشه‌ها و اطلاعات و آزادی فکری است. پژوهش آنان نشان داد کتابخانه‌های عمومی فضاهای اجتماعی مشترکی هستند که با برقراری ارتباط بین مردم در توسعه اجتماع نیز نقش حیاتی دارند و این امر منجر به حمایت و همکاری متقابل می‌شود. همچنین کتابخانه‌های عمومی با ارائه برنامه‌های آموزشی و تفریحی، دسترسی به رایانه و اینترنت و سایر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نیز به پیشرفت جوامع کمک می‌کنند.

در پژوهشی دیگر، ویدرشیم و کویزومی[7] (۲۰۱۶) دریافتند که کتابخانه‌های عمومی در ایجاد دغدغه مشترک[8] از طریق تعامل بین شهروندان و آموزش‌های مدنی در جامعه، نقش پررنگی دارند؛ به این معنا که با میزبانی از اجتماعات مختلف، نقش ارزنده‌ای در گفتمان‌سازی و هدایت فرهنگی جامعه بر عهده دارند.

گلتن[9] (۲۰۱۹) در تحقیق خود، به بررسی این موضوع پرداخت که کتابخانه‌های عمومی نروژ به مثابه محل ملاقات و عرصه‌هایی برای مناظره و بحث‌های عمومی،

1 . Habermas
2 . Aabo, Audunson & Varheim
3 . Square
4 . Morrison
5 . global public sphere
6 . Zurinski, Osborne, Anthoine-Ney & McKenney
7 . Widdersheim & Koizumi
8 . common concern
9 . Golten

به مشروعیت‌بخشی به کتابخانه‌ها به عنوان یک فضا و مکان کمک می‌کنند؛ همین امر به ارتقای جایگاه اجتماعی آن‌ها یاری می‌رساند. در پایان، وی بر اهمیت چنین فضاهای غیررسمی برای یک جامعه مدنیِ کارآمد، ترویج دموکراسی و مشارکت اجتماعی تأکید می‌کند و کتابخانه‌های عمومی را بهترین جا برای مکان‌های سوم[1] (Oldenburg, 1989) معرفی می‌کند.

مرور و تحلیل متون نشان می‌دهد کتابخانه‌های عمومی صرفاً مکانی برای امانت کتاب و تأمین مکان برای مطالعه نیست، بلکه این‌ها نقشی کوچک، در میان انبوهِ نقش‌هایی است که امروزه می‌توانند در اجتماع بر عهده بگیرند. از پیش‌نیازهای توسعه و پیشرفت هر کشور، ترقی و تعالی فکری مردمان آن جامعه است. یکی از روش‌های پیشرفتِ اندیشه شهروندان، تحکیم جایگاه کتابخانه‌های عمومی در جامعه است. در واقع با گستردن خدمات کتابخانه‌های عمومی و درگیرشدن این مکان‌ها در بافت اجتماع و با برنامه‌ریزی و یاری و مشارکت شهروندان –با توجه به نیازها و خواست‌های آنان– این امر میسر می‌شود.

کتابخانه‌ها و کتابداران باید این واقعیت را بپذیرند که برتری کتابخانه‌ها نسبت به دیگر کتابخانه‌ها باید تسهیل در مشارکت و ایجاد تعامل با کاربر و نیاز او، و در یک کلام اجتماعی‌شدن کتابخانه عمومی باشد (McKenzie, 2010). با مرور متون مختلف طی ۲۰ سال اخیر، مشخص شد پژوهشی که به صورت جامع، به تمامی نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی پرداخته باشد، انجام نشده، بلکه هر پژوهش به طورجداگانه، نقش‌های واحدی را در بافت مورد نظر بررسی کرده است. از این رو، مسأله پژوهش حاضر این است که در جامعه امروزی، با توجه به گسترش دامنه خدمات کتابخانه‌های عمومی و تأثیر بیش از پیش آن بر جامعه، کتابخانه‌های عمومی چگونه و از طریق ایفای کدام نقش‌ها، قادرخواهند بود به توسعه و تقویت جایگاه اجتماعی‌شان بپردازند و در ادامه، ضمن تحکیم جایگاه خود در جامعه، با اثرگذاری بر نظرها، خواست‌ها، عقاید، فرهنگ‌ها، نیازها و دغدغه‌های مردمان جامعه محلی‌اش، به مرکزی اجتماعی و جزئی اثربخش از اجتماع بدل شوند.

هدف و پرسش پژوهش

هدف پژوهش حاضر، بررسی انواع نقش‌های اجتماعی متصور برای کتابخانه‌های عمومی از طریق مرور نظام‌مند متون است. این مطالعه در صدد پاسخگویی به این پرسش است که کتابخانه‌های عمومی در اجتماع چه نقش‌هایی را بر عهده دارند؟

1. Third Places

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث ماهیت داده‌ها از نوع کیفی است که با تکنیک مرور نظام‌مند، و کاربرد الگوی چهار مرحله‌ای اوکولی و شابرام[1] (۲۰۱۰) انجام شده است. جامعه آماری شامل تمامی متونی است که طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۱ به زبان‌فارسی و پژوهش‌هایی که طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۲ به زبان‌انگلیسی منتشر شده‌اند. مراحل مختلف این روش و گام‌های طی شده در انجام آن، شامل موارد زیر بود:

۱. *برنامه‌ریزی (تعیین هدف از انجام مرور نظام‌مند)*: پژوهش حاضر با کاربست روش مرور نظام‌مند، در صدد پاسخگویی به این پرسش است که کتابخانه‌های عمومی چه نقش‌هایی در اجتماع ایفا می‌کنند؟

۲. *انتخاب (شناسایی مقاله‌ها از پایگاه‌های اطلاعات معتبر، مطالعه عنوان، چکیده، مقدمه و نتیجه‌گیری، ارزیابی مقاله‌ها، انتخاب مقاله‌های مرتبط)*: در این مرحله، پایگاه‌های مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID)[2]، پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)[3]، بانک اطلاعات نشریات کشور (مگ‌ایران)[4]، مرجع دانش (سیویلیکا)[5]، پایگاه مجلات تخصصی نور (نورمگز)[6]، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)[7] و پورتال جامع علوم انسانی[8]، برای مقالات‌فارسی؛ و پایگاه‌های امرالد[9]، ساینس‌دایرکت[10]، الزویر[11]، گوگل‌اسکالر[12]، اسکوپوس[13] و وب‌آوساینس[14]؛ برای مقالات انگلیسی انتخاب شدند.

پس از تعیین پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی و انتخاب کلیدواژه ها از ترکیب کلیدواژه‌ها با عملگرهای بولی (در پایگاه های اطلاعاتی فارسی از عملگرهای «و» و «*»؛ و در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی، از عملگرهای «و[15]»، «یا[16]» و «*») استفاده شد. با بهره گیری از کلیدواژه‌های «کتابخانه عمومی»، «نقش کتابخانه عمومی»، «نقش اجتماعی کتابخانه عمومی»، «کارکرد کتابخانه عمومی» و «کارکرد اجتماعی کتابخانه عمومی» برای پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و کلیدواژه‌های «Public library», «Function of public library» و «Social function of public library» برای پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی، مقاله‌های مدنظر جست‌وجو شد که نتیجه آن، بازیابی ۱۸۱۹ مقاله (۹۷ مقاله فارسی و ۱۷۲۲ مقاله انگلیسی) بود. سپس به پاکسازی و غربالگری مقالاتِ بازیابی‌شده با استفاده از عنوان و چکیده و نیز حذف مقالات تکراریِ بازیابی‌شده اقدام شد؛ که در این‌مرحله تعداد ۹۲۲ مقاله نامرتبط و تکراری تشخیص داده شد. در

1. Okoli & Schabram
2. www.sid.ir
3. ganj.irandoc.ac.ir
4. www.magiran.com
5. www.civilica.com
6. www.noormags.ir
7. www.isc.ac
8. www.ensani.ir
9. www.emerald.com
10. www.sciencedirect.com
11. www.elsevier.com
12. scholar.google.com
13. www.scopus.com
14. www.webofscience.com
15. AND
16. OR

ادامه، با غربالگری مجدد از طریق مرور مقدمه و نتیجه‌گیری مقالات غربال‌شده در مرحله قبل از ۸۹۷ مقاله باقی‌مانده، ۶۴۵ مقاله نامرتبط دیگر شناسایی شد. در مرحله بعد، ۵۱ مقاله دیگر نیز پس از بررسی و مقایسه با اهداف پژوهش کنار گذاشته و در نهایت تعداد ۲۰۱ مقاله (۳۹ مقاله فارسی و ۱۶۲ مقاله انگلیسی) به عنوان مقالات نهایی و مرتبط با نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی گزینش شد.

۳. *استخراج (استخراج اطلاعات موردنظر)*: در سومین مرحله، اطلاعات مورد نظر از مقالات منتخب استخراج و در نتیجه، هفت نقش برای کتابخانه‌های عمومی در اجتماع شناسایی شد.

۴. *اجرا (تحلیل یافته‌ها)*: مقالات بازیابی شده و منتخب، تجزیه و تحلیل شد.

همچنین به‌منظور بررسی دقیق‌تر و انتخاب صحیح مقالات در مرحله دوم الگوی مذکور و با توجه به نقش به‌سزایی که مرحله «انتخاب» در تعیین مقالات داشت، از فرایند انتخاب مقالات در پژوهش ماریسا سیلوا[1] (۲۰۱۵) استفاده شد. این فرایند نیز مشتمل بر ۴ مرحله به شرح زیر است:

۱. شناسایی و استخراج مقالات از پایگاه‌های علمی و حذف رکوردهای تکراری؛
۲. غربالگری (مطالعه عنوان و چکیده، و انتخاب مقاله‌های مرتبط و حذف متون غیرمرتبط)؛
۳. غربالگری مجدد (مطالعه مقدمه و نتیجه‌گیری مقاله‌های غربال‌شده در مرحله قبل و انتخاب مقاله‌های مرتبط و حذف مقاله‌های نامربوط)؛
۴. ارزیابی نهایی مقاله‌های مستخرج از مرحله پیشین، با مطالعه آن‌ها و در نظرگرفتن اهداف پژوهش و در انتها، انتخاب نهایی مقاله‌ها.

لازم به ذکر است برای غربالگری نتایج، از دیدگاه‌های دو تن از اعضای هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و دو تن از دانشجویان دکتری رشته مذکور –که در حوزه کتابخانه‌های عمومی مطالعاتی داشتند– بهره گرفته شد و در نهایت برای غربالگری، ۴ معیار به شرح ذیل در نظر گرفته شد:

الف. زبان انتشار سند: در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی، فقط مقالاتی که به زبان انگلیسی بودند، مورد استفاده قرار گرفت. برای پایگاه‌های فارسی، نیز این پایگاه‌ها مشخصاً دربردارنده‌ی مقالات فارسی بودند و از همان‌ها استفاده شد.

ب. نوع سند: در جستجوها، تمامی اسنادی که در قالب مقاله اصیل پژوهشی، مقاله مروری، مقاله کنفرانس و کتاب بود، معیار انتخاب قرار گرفتند. برای مثال، برخی از متون فصلی از کتاب یا مقالات روزنامه‌ای بودند که آن‌ها از فرایند بررسی خارج شدند.

1. Marisa Silva

پ. ***حوزه موضوعی***: بر اساس این معیار، متونی که حوزه موضوعی آن‌ها مرتبط با نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی بود، انتخاب و از آن‌ها استفاده شد.

ت. ***در دسترس‌بودن***: به این معنی که امکان دسترسی به متن کامل متون فراهم باشد تا به صورت همه‌جانبه بررسی‌های لازم صورت پذیرد.

بنابراین متونی که واجد ۴ شرط پیش‌گفته (زبان انتشار، نوع سند، حوزه موضوعی و دسترس‌پذیری) بود، مورد تأیید قرار می‌گرفت و در صورت عدم برخورداری از آن معیارها، حذف می‌شد.

یافته‌ها

مطالعه دقیق و عمیق منابع بازیابی‌شده از اجرای الگوی چهارمرحله‌ای مرور نظام‌مند اوکولی و شابرام (۲۰۱۰) نشان داد به طور کلی کتابخانه‌های عمومی، هفت نقش را در اجتماع ایفا می‌کنند که در ادامه به تشریح و توضیح هر یک از آن‌ها پرداخته شده است.

کتابخانه‌های عمومی و ترویج عدالت اجتماعی

منظور از عدالت اجتماعی آن است که هر شهروند از فرصت‌هایی برابر برای بهره حداکثری از زندگی و استفاده کامل از استعدادهای خود داشته باشد (Curran, 2002). در این بین، کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان قلب جامعه و مکان‌هایی برای یادگیری مادام‌العمر (Vincent, 2012)؛ و به عنوان یک برابرکننده[1] مردم‌سالار هستند که دسترسی به آن‌ها برای همه آزاد و امکان دستیابی و استفاده از اطلاعات نهفته در منابع آن‌ها برای همه فراهم است (Scott, 2011). علاوه بر این، کتابخانه های عمومی همواره اصولی از جمله آزادی اطلاعات، دسترسی همگانی، تأمین نیازهای محلی و توجه به فرهنگ بومی را به عنوان مأموریت‌های اصلی خود در نظر داشته اند (ایفلا، ۱۳۹۹، ص ۲۸-۳۰).

یکی از خدمات کتابخانه‌های عمومی برای ترویج عدالت اجتماعی که بسیار موفق بوده، توسعه مهارت‌های خواندن و سوادآموزی بوده است. ممکن است کمیت و کیفیت اجرای این خدمات -که به صورت رسمی و توسط مقامات و سازمان‌های محلی و دولتی در نقاط مختلف شهری برگزار می‌شود- متغیر باشد و آن‌طور که شایسته است نیازها را برطرف نکند و خدمات یکسانی ارائه ندهد. در چنین موقعیتی، کتابخانه‌های عمومی قادرند با ورود به این حیطه، نابرابری موجود را رفع کنند و با آموزش‌های خود به‌صورت غیررسمی، افراد بیشتری را از این خدمات بهره‌مند سازند (Vincent, 2012).

1. equalizer

در برخی از پژوهش‌های داخلی از جمله عزیزخانی، سپهر، میرحسینی و غفاری (۱۴۰۱) الگویی بومی برای نقش‌آفرینی کتابخانه‌های عمومی برای توسعه عدالت اجتماعی ارائه شده است. البته باید در نظر داشت عوامل مختلفی از جمله عوامل شناختی (Chiu & Chow, 2010)، انگیزشی (Johnson, 2012)، حرفه‌ای و تخصصی (Vincent, 2012)، فرهنگی (Audunson et al., 2019)، و عوامل ارتباطی و مدیریتی (Dadlani, 2016) در این نقش‌آفرینی اثرگذار خواهند بود. خادمی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) نیز در مطالعه خود اشاره کرده‌اند که چشم‌انداز حوزه عمومی مدنظر یورگن هابرماس (۱۹۸۹) در کتابخانه‌های عمومی می‌تواند ضمن مشروعیت‌بخشی به مسائل و امور اجتماعی، به عنوان روشی مؤثر برای بیان ارزش‌ها و جایگاه سیاسی و اجتماعی کتابخانه‌ها تلقی و به ترویج عدالت اجتماعی در جامعه منجر شود. در نهایت، وینسنت (۲۰۱۲) اذعان می‌کند کتابخانه‌ها همچنین با پشتیبانی از گروه‌های به حاشیه رانده شده، مانند پناهندگان و پناهجویان، به جامعه‌ای گسترده‌تر پیوندخواهند داشت. این مکان‌ها، نقش مهمی در توسعه جامعه باسواد به واسطه حمایت از خواندن، ارتقای سواد مالی و گسترش سواد فناوری اطلاعات دارند. نقش بارز کتابخانه‌ها را در ارائه اطلاعات به‌منظور امکان انتخاب آگاهانه شهروندان نباید نادیده گرفت. نقشی که خواندن و یادگیری در پیشرفت و سعادت ملت ایفا می‌کند، انکارناپذیر است. در کل، ارائه خدمات کتابخانه‌های عمومی با این ویژگی ها می‌تواند موجب توسعه و ترویج عدالت اجتماعی شود.

کتابخانه‌های عمومی و توسعه سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی[1]، حاصل انباشت منابع بالقوه یا بالفعلی است که مربوط به مالکیت یک شبکه بادوام از روابط کم‌وبیش نهادینه‌شده در بین افرادی است که با عضویت در یک گروه ایجاد می‌شود (Bourdieu, 1985, 248). از دیدگاه وینتر[2] (۲۰۰۰) سرمایه اجتماعی، به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان می‌پردازد و می‌تواند ابزاری برای دستیابی به سرمایه‌های اقتصادی باشد.

نتایج مطالعات نشان می‌دهد کتابخانه‌های عمومی می‌توانند نقش بارزی در افزایش و تولید سرمایه اجتماعی داشته باشند. مطالعات متعددی که گولدینگ[3] (۲۰۰۴)، هیلنبراند[4] (۲۰۰۵)، وارهیم (۲۰۰۷)، جانسون (۲۰۱۲)، اسوندسون[5] (۲۰۱۳) و چن و که[6] (۲۰۱۷) انجام داده اند، تأییدی بر این ادعاست. ایجاد سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌ها با روش‌هایی در ارتباط و تعامل است که در آن نیازهای مختلف در

1. social capital
2. Winter
3. Goulding
4. Hillenbrand
5. Svendsen
6. Chen & Ke

نظر گرفته می‌شود و شامل توانایی کتابخانه در تأمین فضای مشترک برای گروه‌های مختلفِ سنی، قومی، جسمی و آموزشی است. کتابخانه‌ها حلقه مهمی در فرایند ارتباطات اجتماعی و در عین حال، عنصری از جامعه هستند که توسط شبکه‌ای از روابط به‌هم متصل شده‌اند. این نهادها توسعه فرهنگی، ادبی و اطلاعاتی جامعه را رواج می‌دهند. کتابخانه‌های عمومی تعامل، حس برابری و اعتماد ایجاد می‌کنند و به‌همین‌دلیل در ایجاد و افزایش سرمایه اجتماعی تأثیر می‌گذارند. کتابخانه یکی به لحاظ خط‌مشی و دیگری به‌لحاظ فضای کتابخانه‌ای می‌تواند در افزایش سرمایه اجتماعی اثرگذار باشد (Cox, Swinbourne, Pip & Laing, 2000). به‌طور کلی، کتابخانه‌ها می‌توانند سه راهبرد اصلی را برای ایجاد سرمایه اجتماعی انتخاب کنند: نخست، با ایجاد تعامل با انجمن‌های داوطلبانه و مردم‌نهاد و یافتن راه‌های تسهیل مشارکت در این سازمان‌ها و افزایش مشارکت در فعالیت‌های جوامع محلی؛ دوم، با تأکید و گسترش ظرفیت‌های خود به‌عنوان محل‌های ملاقات غیررسمی؛ و سوم، با افزایش نقش خود در جامعه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فراهم‌کنندگان خدمات برای مردم (ابراهیمی، ۱۳۹۰). کتابخانه‌ها با فراهم‌آوری امکان برقراری جلسات ملاقات و گردهمایی‌های سیاسی و فرهنگی، ظرفیت و پتانسیل بالایی در تبادل و ارتقای فرهنگی افراد جامعه دارند. در نتیجه، قادراند در ایجاد و افزایش سرمایه اجتماعی نقش مثبتی داشته باشند (میرحسینی، پاکدامن و نفری زاویه، ۱۳۹۸).

این واقعیت که کتابخانه‌ها می‌توانند فضای عمومیِ خود را به جامعه محلی ارائه دهند، ارتقای سرمایه اجتماعی جوامع را تسهیل می‌کند (Materska, 2017, 77). پس می‌توان گفت کتابخانه‌های عمومی قادرند به‌عنوان سنگ‌بنای سرمایه اجتماعی عمل کنند. بی‌تردید کتابخانه‌ها می‌توانند به بهبود کیفیت زندگی مردم در جوامع محلی – در ابعاد مختلف مرتبط با سرمایه اجتماعی– با روش‌های زیر کمک کنند:

- حذف نابرابری‌های اجتماعی، با اطمینان از دسترسی به اطلاعات در اَشکال مختلف
- ارائه خدمات شخصی‌سازی‌شده به کسانی که دچار محرومیت‌های مختلف اجتماعی هستند؛ (سالمندان، بیکاران، معلولان و ...)
- توسعه نگرش‌های مدنی، برانگیختن فعالیت‌های اجتماعی، و ترویج و توسعه جامعه مدنی؛
- ایجاد هویت محلی و منطقه‌ای از طریق فعالیت‌هایی که به‌حفظ میراث گذشته، سنت و آداب و رسوم جوامع محلی کمک‌می‌کند (Wojciechowska, 2021).

کتابداران کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از طریق ارتقای سرمایه‌های اجتماعی در بین خود، به بالاترین میزان خلاقیت و کارآیی سازمانی دست یابند؛ چراکه تقویت روحیه خلاقیت و نوآوری در میان کتابداران می‌تواند زمینه‌ساز ارائه خدمات جدید و مفید به مراجعان کتابخانه‌ها شود (رحیمی، سهیلی و صادقیان، ۱۴۰۰). بنابراین چالش کتابداران این است که دسترسی خود را از فعالیت‌های دم دستی کتابداری فراتر ببرند و به آموزش و آگاه‌ساختن تک‌تک شهروندان و به تلاش آگاهانه جهت افزایش سرمایه اجتماعی برای تمام اجتماعات و جوامع بپردازند (Kranich, 2001).

کتابخانه‌های عمومی و بالا بردن مشارکت اجتماعی

از دیدگاه سانگ و هپ‌ورث[1] (۲۰۱۳) منظور از مشارکت اجتماعی[2]، مشارکت‌دادن مردم در تصمیمات اجتماعی است. راجرز و رابینسون[3] (۲۰۰۴) معتقدند مشارکت اجتماعی[4] رویکردهای مختلفی دارد و به‌موجب آن، نهادهایی که خدمات عمومی به شهروندان ارائه می‌دهند، این امکان را فراهم‌می‌آورند که نظرات مخاطبان و در کل، شهروندان را برای نیازهای خاص خود جویا شوند. این‌ها ممکن است از تشویق مردم به اظهارنظر در تعیین اولویت‌های جامعه گرفته تا به اشتراک‌گذاشتن دیدگاه‌های آنان در رابطه با خدمات، متغیر باشد.

در داخل کشور، مطالعات محدودی در حیطه مشارکت اجتماعیِ کتابخانه‌های عمومی انجام شده است. یکی از این مطالعات، پژوهش قریشی و ساعی (۱۳۹۳) است. طبق یافته‌های این پژوهش، با توجه به اهمیت مشارکت اجتماعی در توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه، کتابداران به دلیل ارتباط با قشر وسیعی از دانشجویان، استادان، روشنفکران و عامه مردم، می‌توانند نقشی اساسی ایفا نمایند. در دیگر مطالعه موجود در کشور، سیفی، فغانی و حبیبی (۱۴۰۰) به این نتیجه دست یافتند که تعلق، تعهد، اصالت، تعامل، پایداری، انعطاف‌پذیری و مرتبط‌بودن، هفت عنصر اساسی در مشارکت اجتماعی کتابخانه‌های عمومی است. از سوی دیگر، عواملی همچون سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها، نگرش، نیروی انسانی، فضا، زمان، خدمات و تعامل، عوامل اساسی مؤثر در کمبود مشارکت اجتماعی تلقی می‌شود.

اما مرور و تحلیل این مطالعات در خارج از کشور حاکی از آن است که مشارکت اجتماعی موجب جلوگیری از محرومیت و طرد اجتماعی (Stilwell, 2006; Birdi, Wilson & Cocker, 2008; Vincent, 2009)، ترویج مردم‌سالاری (Kranich, 2005)، و کمک به سرمایه‌های اجتماعی، انسانی و فرهنگی

1. Sung & Hepworth
2. community engagement
3. Rogers & Robinson
4. community engagement

می‌شود (Hillenbrand, 2005; Hart, 2007; Goulding, 2008). خدمات ارائه‌شده می‌تواند مشارکت اجتماعی را در سطوح گسترده‌تر و عمیق‌تری به خود جلب نماید (Hart, 2007; Mehra & Srinivasan, 2007; Goulding, 2009).

ویلینگهام[1] (۲۰۰۸) که در مورد نقش کتابخانه‌های عمومی به عنوان عوامل مدنی تحقیق کرده است، بیان می‌کند کتابخانه‌های عمومی به سه روش به مشارکت اجتماعی می‌پردازند:

- ضمن آشنایی مردم با یکدیگر، روابطی برقرار می‌شود تا از طریق گروه‌های کاریِ مدنی، اعتماد به‌نفس عمومی برای رفع مشکلات آتی جامعه ایجاد شود. افراد با برقراری این ارتباطات غیررسمی، سهم مشارکت و تصمیم‌گیری‌شان در اجتماع افزایش می‌یابد؛
- مشارکت اجتماعی به مردم می‌آموزد که چگونه با دیگران همکاری داشته باشند. این مشارکت، توانایی جامعه را در ایجاد اراده سیاسی برای مقابله با مشکلات آینده خود تقویت می‌کند. در واقع، ماهیت کتابخانه از یک مکان علمی و محلی به جایی نظیر «اتاق نشیمن محله[2]» یا «ایوان جلوی خانه[3]» تغییر کرده و در حکم مکانی است که همه افراد جامعه می‌توانند با هر کسی در آنجا جمع شوند و ارتباط برقرار کنند (Jordan, 2003). برای تبدیل‌شدن به یک اتاق نشیمن محله، درب کتابخانه عمومی باید به‌عنوان فضایی برای تجارب متنوع اجتماع گشوده شود؛ هرچند برخی از این تجربیات ممکن است منفی باشد (برای مثال کارکنان ممکن است با موضوعات بی‌خانمانی، کودکان بدسرپرست و رفتارهای ناشایست روبه رو شوند) اما فواید باز و آزاد بودن کتابخانه‌های عمومی، برای همه، و فضای فراگیر برای اجتماع، از این چالش‌ها فراتر و بالاتر است.
- تأثیر وجود کتابخانه عمومی را تقریباً می‌توان در سراسر جوامع مشاهده کرد؛ از یک شهر کوچک گرفته تا یک شهر بزرگ. کتابخانه‌ها محل تجمع بعدازظهر شهروندان یا دقیقاً به مانند کافی‌شاپ، محلی برای اجتماع صبح‌گاهی هستند (Willingham, 2008).

وجود کتابخانه عمومی در یک فضا یا محل، می‌تواند آن محل را به‌لحاظ فیزیکی دگرگون و در عین حال ارزشمند کند. کتابخانه می‌تواند با تشویق شبکه‌های اجتماعی و توسعه فناوری، سرمایه‌گذاری و توسعه بیشتری را به خود جلب کند. ارزیابی برنامه‌های کتابخانه‌های اجتماعی و اثرگذاری مثبت بر ادراک و ذهنیت افراد غیرکاربر، بهره‌مندی از توسعه نیروی کار، تقویت مشارکت‌های

1. Willingham
2. neighborhood living room
3. front porch

مختلف موجود و تقویت نقش کتابخانه به‌عنوان مراکز یادگیری و مهارت‌های مبتنی بر جامعه، ارزش مشارکت اجتماعی کتابخانه‌ها را برجسته تر نشان می‌دهد (Museums, Libraries and Archives Council, 2010).

بر این اساس، برخی از پژوهشگران از جمله سانگ و هپ‌ورث (۲۰۱۳) و بلکبورن[1] (۲۰۱۹) مدل‌هایی چندبعدی از مشارکت اجتماعی کتابخانه‌های عمومی پیشنهاد داده‌اند. درکل، می‌توان اذعان داشت کتابخانه‌های عمومی با تسهیل برقراری شرایط گفت‌وگو و مشاوره رایگان و ارائه منابع مورد نیاز، همواره در مشارکت اجتماعیِ جوامعِ درحال تغییر، سهیم هستند. کتابخانه‌های عمومی با رهبری و مدیریت انجمن‌ها، شرکت در فعالیت‌های ضد خشونت[2]، انجام گفت‌وگوهای سازنده با مقامات و متولیان جوامع و فراهم‌آوری فضایی امن برای شهروندان، به مشارکت اجتماعی کمک کنند (American Library Association, 2022).

در پایان باید خاطر نشان کرد که به منظور رفع چالش‌ها برای توسعه‌ی مشارکت اجتماعی در کتابخانه‌ها لازم است تا دو مورد در نظر گرفته شود: ۱. زیرساخت اجتماعی کتابخانه‌های عمومی؛ یعنی شرایطی که کتابخانه‌های عمومی را نسبت به ایفای نقش اجتماعی آن‌ها، تشویق یا دلسرد می‌کند. ۲. شیوه‌های اجتماعی؛ یعنی اقداماتی که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند برای ارتقای مشارکت اجتماعی انجام دهند (Coward, McClay & Garrid, 2018).

کتابخانه‌های عمومی و ارتقای تاب‌آوری اجتماعی

مقصود از تاب‌آوری[3]، سازگاری مثبت فرد در واکنش به شرایط ناگوار است (Waller, 2001). در واقع، تاب‌آوری توانایی جامعه برای تقویت واکنش خود برای مقابله با بحران‌ها یا اختلالات تعریف می‌شود (Colten, Kates & Laska, 2008). هدف تاب‌آوری، بهبود توانایی جامعه برای پیش‌بینی تهدیدها، کاهش آسیب‌پذیری در برابر رویدادهای مخاطره‌آمیز و واکنش به آن رویدادها، و بازیابی شرایط نرمال در صورت وقوع حادثه است (Longstaff, Armstrong, Perrin, Parker & Hidek, 2010). تاب‌آوری باعث می‌شود افراد در شرایط دشوار و با وجود عوامل خطر، از ظرفیت‌های خود برای دستیابی به موفقیت استفاده کنند و بر چالش‌ها غلبه نمایند (Agaibi & Wilson, 2005).

مفهوم تاب‌آوری را سال ۱۹۷۳ هولینگ[4] (که از او به عنوان پدر تاب‌آوری یاد می‌شود)، به‌عنوان یک اصطلاح توصیفی در اکولوژی معرفی کرد و استفاده از این

1 . Blackburn
2 . anti-violence activities
3 . resilience
4 . Holling

مفهوم به‌طور گسترده در زمینه‌های علمی مختلفی مانند مدیریت بلایای طبیعی، روانشناسی و اکولوژی تأثیرگذار شد (Karrholm, Nylund & Paulina, 2014). اصطلاح تاب‌آوری اجتماعی[1]را اولین‌بار ادگر[2] (۲۰۰۰) مطرح نمود (پرتوی، بهزادفر، شیرانی، ۱۳۹۵). تاب‌آوری اجتماعی بیان می‌کند افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها و نهادها با چه‌سرعتی به شوک‌های بیرونی یا داخلی واکنش نشان می‌دهند و چه‌مدت‌زمانی طول می‌کشد تا آن جامعه به‌حالت عادیِ پس از شوک بازگردد. به عبارت دیگر، جامعه تاب‌آور، جامعه‌ای است که می‌تواند پس از یک رویداد به حالت عادی بازگردد، البته ممکن است که این بازگشت دقیقاً به حالت قبلی نباشد، در عوض ممکن است که یک عملکرد جدید و مطلوب ایجاد کند (Carpenter, 2015).

به این ترتیب، تاب‌آوری یک دغدغه راهبردی برای هر جامعه محسوب می‌شود که مایل به مقابله با چالش‌های ناشی از تغییرات آب‌وهوایی، انرژی و امنیت غذایی، از دست‌دادن تنوع زیستی و هرگونه بلایای احتمالی مرتبط است. همان طور که تاب‌آوری، مفهومی ضروری و حیاتی برای این جوامع است؛ بنابراین، می‌توان گفت مفهوم تاب‌آوری اجتماعی، برای کتابخانه‌های عمومی نیز –که همواره نقش خدمت‌رسانی به جامعه را بر عهده داشته‌اند– می‌تواند مدنظر قرار گیرد و نقش‌های خاص خود را ایفا نماید (Grace & Sen, 2013).

مرور متون مختلف نشان می‌دهد نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقای تاب‌آوری اجتماعی، یکی از انواع نقش‌های متصور برای کتابخانه‌های عمومی است که در داخل کشور مطالعات بیشتری در این زمینه نسبت به سایر نقش‌ها انجام گرفته است. یافته‌های یکی از این مطالعات، برای یک کتابخانه تاب‌آور، ویژگی‌هایی از جمله تنوع، تغییرپذیری، پذیرش متغیرهای آرام، بازخوردهای فشرده، سرمایه اجتماعی و ابتکار و... معرفی می‌کند. کتابخانه تاب‌آور به‌عنوان یک تجربه‌سرا، نقطه دسترسی شهروندان به فناوری‌های نوظهور و بستری برای مردمی‌سازی علم و تمرین معرفت‌شناسی مدنی و مکانی برای یادگیری، بازآموزی و مهم‌تر از آن، عبور از آموخته‌های قبلی است (ذاکری، طاهری‌دمنه، ابراهیمی‌درچه، ۱۴۰۱). یافته های دیگر پژوهش‌ها نشان می دهد هرچه سواد سلامت کتابداران بالاتر رود، میزان تاب‌آوری آنان نیز ارتقا می‌یابد. به همین دلیل، تمرکز بر بهبود سلامت روانی کتابداران از طریق افزایش سواد سلامت، و به تبع آن، تاب‌آوری آنان برای دستیابی به دستاوردهای مناسب‌تر، امری مهم خواهد بود (رحیمی، سهیلی، احمدی و رحیمی، ۱۴۰۱). همچنین در پژوهش‌های دیگر، کتابخانه‌های عمومی نقش ویژه‌ای نیز در خلق تاب‌آوری در

1. community resilience
2. Adger

مواجهه با بحران‌های طبیعی از جمله کرونا (محمداسماعیل و دروگر کلخوران، ۱۴۰۱) و زلزله (پرهام‌نیا و مرادی، ۱۳۹۸) داشته‌اند.

در خارج از کشور نیز تحقیقات مختلفی کتابخانه‌های عمومی را عاملی مؤثر در ارتقای تاب‌آوری جوامع معرفی کرده‌اند (Antonelli, 2008; Varheim, 2016, 2017; Peekhaus, 2018; Young, 2018; Patin, 2020; Alajmi & Albudaiwi, 2021). از میان پژوهش‌های انجام‌شده، آنتونلی (۲۰۰۸) در مطالعه خود درباره جنبش کتابخانه سبز[1]، بیان کرد که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از طریق سه عامل «ساختمان‌ها»، «منابع» و «برنامه‌ها» به افزایش تاب‌آوری و ارتقای پایداری یک جامعه کمک کنند. همچنین، پاتین (۲۰۱۵) نیز بررسی نمود که چگونه یک کتابخانه می‌تواند تاب‌آوری اجتماع را مانند طوفان افزایش دهد. طبق این مطالعه، مشخص شد کتابخانه‌ها می‌توانند کمک بزرگی برای بهبود وضعیت جوامع خود باشند و پس از یک فاجعه، با برنامه‌ها، فعالیت‌ها، اقدامات و آگاهی‌رسانی، به ارتقای تاب‌آوری آن اجتماع کمک نمایند.

کتابخانه‌های عمومی با ایجاد قابلیت‌های تطبیقی در جوامع و محل‌ها، می‌توانند ارتباطات متقابل را غنی سازند. در مصاحبه‌هایی که ویل و بیشاپ[2] (۲۰۱۲) با مدیران این نهادها انجام داد، فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌روی این کتابخانه‌ها برای افزایش تاب‌آوری اجتماعی شناسایی شد. آن‌ها دریافتند، کتابخانه‌های عمومی با ایجاد رقابت‌های تطبیقی یک محله، این ارتباطات متقابل را غنی می‌سازند و قادرند با استفاده از اطلاعات و ارتباطات و از طریق فراهم‌نمودن دسترسی به اینترنت و در دسترس‌قرار دادن رایانه، به این امر کمک کنند.

از سوی دیگر، گریس و سن (۲۰۱۳) در پژوهش خود اشاره کردند، کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از آگاهیِ موقعیتی[3] برای درنظرگرفتن تاب‌آوری اجتماعی استفاده نمایند. آن‌ها به پاسخ این پرسش که کتابخانه‌های عمومی چطور می‌توانند تاب‌آوری اجتماعات را از طریق بررسی شیوه‌های کاری روزمره، مهار کنند و ارتقا دهند، پرداختند و اذعان داشتند که کتابخانه‌های عمومی قادرند به ارتقای توسعه اقتصادی، سرمایه اجتماعی، شایستگی‌های اجتماعی و بهبود اطلاعات و ارتباطات کمک کنند و با بالابردن سواد زیست‌محیطی و سواد پایداری، تاب‌آوری اجتماع را بهبود بخشند.

کتابخانه‌های عمومی و اجتماع‌سازی

لنکس (۲۰۱۲) در کتاب «*انتظار بیشتر: تقاضای کتابخانه‌های بهتر برای دنیای امروز*[4]» می‌گوید کتابخانه‌های بد «مجموعه» می‌سازند، کتابخانه‌های خوب «خدمات» ارائه

1. The green library movement
2. Veil & Bishop
3. situational awareness
4. Expect More: Demanding Better Libraries for Today's World

می‌دهند و کتابخانه‌های عالی «اجتماع‌سازی[1]» می‌کنند. به این ترتیب، قابلیت و توان اجتماع‌سازی از جمله ارزنده‌ترین ویژگی‌های هر کتابخانه عمومی محسوب می‌شود. لذا، کتابخانه عمومی نه‌تنها به‌عنوان مکانی برای امانت‌گرفتن یا خواندن کتاب، یا حتی برای دسترسی به مواد دیجیتالی است، بلکه باید به‌عنوان یک منبع کلیدی و اساسی محسوب می‌شود که می‌تواند به مثابه مکانی برای رویدادهای جامعه و یک نقطه دسترسیِ افراد شود و ارتباط لازم بین مردم را با جوامع محلی خود و پیوند جوامع با جامعه گسترده‌تر را فراهم‌سازد (Goulding, 2009).

در سال ۲۰۱۴ مؤسسه کتابخانه هلند[2] کتابی با عنوان «*کتابخانه آینده: پیوند دانش، تماس و فرهنگ*» نوشته کوهن و همکاران، در مورد آینده کتابخانه‌های عمومی منتشر کرد. این کتاب به اهمیت «مجموعه کمتر» و «ارتباط بیشتر» در کتابخانه‌های نسل آینده تأکید می‌کند. مجموعه کمتر به معنای کتاب‌های فیزیکی کمتر و منظور از ارتباط بیشتر، چهار روش زیر است:

- ارتباط بین مردم و اطلاعات: کتابخانه به‌عنوان درگاه دانش[3]؛
- ارتباط بین خود مردم: کتابخانه به‌عنوان یک پلتفرم[4]؛
- ارتباط بین درون و بیرون جامعه: کتابخانه به‌عنوان قلب‌جامعه[5]؛
- ارتباط بین منابع اطلاعاتی: اطلاعات در بافت[6]

به این‌ترتیب، کتابخانه‌های عمومی باید بر ایجاد، تحریک و تسهیل ارتباطاتِ ارزشمند تمرکز کنند. این امر با روش‌های مختلف قابل دستیابی است که یکی از آن‌ها اجتماع‌سازی[7] است (Polderman, van Duijnhoven, School & Huysmans, 2015). اجتماع‌سازی یکی از شیوه‌هایی است که به ایجاد و تقویت اجتماعات در میان افراد یک منطقه، با نیازها یا علایق مشترک، در زمینه‌هایی مانند سازماندهی اجتماعی، کار اجتماعی و توسعه اجتماعی می‌انجامد. طیف گسترده‌ای از شیوه‌ها را می‌توان در اجتماع‌سازی استفاده کرد؛ از ایجاد باشگاه‌های کتابخوانی تا تلاش‌هایی در مقیاس بزرگ‌تر مانند برگزاری جشنواره‌های انبوه و پروژه‌های ساخت‌وساز ساختمانی که شامل شرکت‌کنندگان محلی به‌جای پیمانکاران خارجی است. اجتماع‌سازی می‌تواند ابزاری برای زدودن نابرابری‌های اجتماعی و بی‌عدالتی، بالا بردن کیفیت زندگی افراد و رسیدن به رفاه فردی و جمعی و کاهش تأثیرات منفی زندگی افرادِ به حاشیه رانده شده باشد (Wikipedia, 2022).

رایماکرز[8] (۲۰۱۴) هشت ویژگی اجتماعات را شامل احساس تعلق، تعامل، روابط و شبکه‌های اجتماعی، ساخت هویت، فراتررفتن از فرد، کاوش، انسجام و گوش‌دادن

1. community bulding
2. Dutch Library Institute
3 the library as portal to knowledge
4 the library as platform
5. the library as societal heart
6. information in context
7. community bulding
8. Raymakers

و گفت‌وگو می‌داند. اسکات (۲۰۱۱) در مقاله خود تشریح می کند که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در ۵ جنبه: ۱. نحوه استفاده از کتابخانه به‌عنوان مجرایی برای دسترسی به اطلاعات و یادگیری، ۲. تشویق به رعایت عدالت و شمول اجتماعی، ۳. تقویت مشارکت مدنی، ۴. ایجاد پلی برای منابع و مشارکت جامعه و ۵. ارتقای نشاط اقتصادی[1]، به اجتماع‌سازی در جامعه کمک کنند.

کتابخانه‌های عمومی با روش‌های زیر به اجتماع‌سازی می پردازند:

- گروه‌های مختلف جامعه از فضا و منابع رایگان موجود در کتابخانه‌های عمومی بهره می‌گیرند؛
- کتابخانه‌ها به مشاغل کوچک کمک می‌کنند؛
- کتابخانه‌ها به افراد در ایام بیکاری کمک می‌کنند و می‌توانند با فراهم‌آوردن مکانی برای افرادی که در جست‌وجوی شغل هستند، به ارائه خدمات مختلفی مانند برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزش کارآفرینی و آشنایی با مشاغل خانگی و تقویت مهارت‌آموزی و حرفه‌آموزی، به این افراد در زمان بیکاری‌شان یاری رسانند.
- کتابخانه‌ها به والدین کمک می‌کنند فرزندان خود را در خانه آموزش دهند. همچنین می‌توانند به والدینی که به تازگی وارد یک محل شده‌اند، جهت پیدا کردن منابع مناسب برای مراقبت از فرزندان و آموزش به آن‌ها کمک کنند. آموزش کودک در خانه، بدون پشتیبانی‌های لازم و منابع کافی، ممکن است چالش برانگیز باشد (Linley & Usherwood, 1998)؛
- کتابخانه‌ها دسترسی به اطلاعات بهداشتی، خدمات دولتی و سازمان‌های غیرانتفاعی را فراهم می‌کنند (Oder, 2008)؛
- کتابخانه‌ها، مهاجران و پناهندگان را با منابع مرتبط‌کرده و در ادامه امور به آن‌ها کمک می‌کنند (Gilmore, 2010).

کتابخانه‌های عمومی در چگونگی ساخت سازه‌های مطلوبی چون هویت ملی، خودباوری، وحدت ملی و اجتناب از غرب‌زدگی در حیطه اجتماع‌سازی اثرگذار هستند (پارسازاده و شقاقی، ۱۳۸۸). در کل، در فرایند اجتماع‌سازی در کتابخانه‌ها و چشم‌انداز و هدف آن، باید از سمت «تأمین منابع» به سوی «افراد» درآیند و سهم واقعی خود را در چشم‌اندازشان به «یادگیری» تغییر دهند (Watson, 2010). در حالی که فراهم‌کردن دسترسی به اطلاعات، هنوز هم یکی از کارکردهای مهم کتابخانه‌های عمومی محسوب می‌شود، اما یک توافق همگانی وجود دارد مبنی بر

1. economic vitality

اینکه کتابخانه عمومی با بهبود برخی از آسیب‌های اجتماعی امروزی، از جمله انزوا، کمبود رفاه، عدم دسترسی و ناتوانی در برقراری تعامل و ارتباط می‌تواند به‌خوبی در اجتماع‌سازی کمک کند (Scott, 2011).

کتابخانه‌های عمومی و مدیریت بحران‌های طبیعی

پس از طوفان‌های سال ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ در ساحل خلیج‌فارس، توجه به نقش کتابخانه‌های عمومی در مواجهه و مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی بیشتر شد (Patin, 2020). در سال ۲۰۱۰، آژانس مدیریت اضطراری فدرال ایالات متحده[1]، کتابخانه‌های عمومی را به‌عنوان سازمان‌های اجتماعیِ ضروری به رسمیت شناخت و این مکان‌ها را برای بلایا و بحران‌ها، به عنوان یک منبع جهت تأمین تسهیلات عمومی و ارائه خدمات اجتماعی، از طریق نجات جان افراد، حفظ اموال و تأمین سلامت و ایمنی عمومی، مناسب و حیاتی معرفی نمود (Federal Emergency Management Agency, 2010).

کتابخانه‌ها و کتابداران سهم قابل‌توجهی در فعالیت‌ها و ایجاد آمادگی برای مواجهه با بلایای طبیعی دارند. فادرستون، لایون و رافین[2] (۲۰۰۸) معتقدند کتابخانه‌ها با انتشار و مدیریت اطلاعات صحیح، کمک در برنامه‌ریزی، حمایت از جامعه و مشارکت با آن، می‌توانند در این امر تأثیرگذار باشند. در این پژوهش بر ارزش روابط مشارکتی بین کتابخانه‌ها و آژانس‌ها و سازمان‌های مدیریت بلایای طبیعی تأکید می گردد و صرفاً به نقش ساختمان کتابخانه و مجموعه‌های آن اشاره نمی‌شود. در واقع، می‌توان گفت کتابخانه‌های عمومی قادرند در برنامه‌ریزی برای حل بحران‌ها، با سازمان‌ها و مقامات محلی، مشارکت داشته باشند.

در زمان بحران به‌واسطه بیماری‌های همه گیر، بلایای طبیعی یا حوادث ساخته دست‌بشر، مردم دنبال منشأ بحران و نحوه پاسخگویی به آن هستند. در این میان، کتابخانه‌های عمومی می‌توانند نقش بارزی داشته باشند و خدمات شایسته‌ای در جامعه ایفا نمایند. در چنین موقعیت‌هایی کتابخانه‌های عمومی و کتابداران با فراهم‌آوری دسترسی آسان و ارائه سریع اطلاعاتِ معتبر در مورد آنچه افراد باید در مواقع ضروری بدانند و انجام دهند، می‌توانند نقش خود را به عنوان منبع اولیه و قابل اعتمادِ ارائه‌دهنده اطلاعات معتبر تثبیت کنند (Zach, 2011).

یکی از مسائل مهمی که کتابخانه‌ها در زمان حادثه با آن مواجه هستند، اعتبار و صحت اطلاعات موجود است. کتابداران برای مدیریت ارتباطات، با بازیابی اطلاعات درست در وضعیت بحرانی، باید از بروز فاجعه احتمالی دیگری که ممکن است

1 . Federal Emergency Management Agency (FEMA)
2 . Featherstone, Lyon & Ruffin

رخ دهد، درک درستی داشته باشند. در واقع، هنگامی که فاجعه رخ می‌دهد، ارتباط با مردم و رسانه‌ها ضروری است تا شایعات و اطلاعات غلط کاهش یابد. تعامل کتابخانه و ارتباط آن با مردم و رسانه‌ها می‌تواند اعتبار اطلاعات در زمینه بحران را تأیید نماید (Soehner, Godfrey & Bigler, 2017).

از این رو، حضور کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یک سازمان فعال در شرایط بحران، نه به معنای تغییر نقش این نوع از کتابخانه‌ها، بلکه به معنای افزودن یک نقش جدید، در راستای رسالت خود به عنوان نهاد اجتماعی است که وظیفه خدمت‌رسانی به عموم افراد و اقشار جامعه را دارد (شکاری، حسین‌زاده و مهدی‌پور، ۱۳۹۹)؛ و با ارائه دسترسی برابر به انواع منابع، خدمات و برنامه‌ها، فضاهای امنی را فراهم و به عنوان پناهگاه در زمان بحران عمل نماید. از بحران‌های طبیعی مانند زمین‌لرزه‌ها، گردبادها، آتش‌سوزی، سیلاب و طوفان‌ها گرفته تا بحران‌هایی اجتماعی، از جمله ناآرامی‌های مدنی و اجتماعی، کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به‌ارائه خدمات و فعالیت‌های پشتیبان‌کننده بپردازند (خادمی‌زاده، فرج‌پهلو و محمدی، ۱۳۹۹).

در سال‌های اخیر و پس از همه‌گیری ویروس‌کرونا، کتابخانه‌های عمومیِ سراسر جهان پا را از خدمات حضوری فراتر نهاده، و با ارائه دورکاری و خدمات غیرحضوری، نقش بارزی در مدیریت این بحران داشته‌اند (میرحسینی، خودکار و فاتحی‌زاده، 1400؛ Belzunegui & Erro-Garcés, 2020; Noh & Chang, 2020; Hornung, 2020).

در پایان می‌توان اذعان داشت، نیاز مهمی که کتابخانه‌های عمومی باید در نظر گیرند، برنامه‌ریزی برای مواجهه با بحران است. برای درک چگونگی واکنش کتابخانه‌ها به بلایا، مهم است بدانیم کتابخانه ها چگونه برای آن آماده می‌شوند. در واقع یکی از ضروریات این است که کتابخانه ها آمادگی مواجهه با بحران‌های طبیعی را داشته باشند (Patin, 2020) و در صورت رویارویی با چنین حوادثی از آمادگی لازم برخوردار باشند. زیرا این نوع حوداث نیازمند تصمیم‌گیری سریع و اقدام‌های فوری است. لذا مدیران و مسئولین کتابخانه‌های عمومی ضمن توجه بیشتر به این نقش، باید دستورالعمل‌هایی منطبق با شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خود تعریف نمایند تا اثرگذاری کتابخانه‌ها بیش از پیش در جامعه احساس شود (خادمی‌زاده، فرج‌پهلو و محمدی، ۱۳۹۹).

کتابخانه‌های عمومی و کاهش محرومیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی

محرومیت اجتماعی مفهومی است که در عصر جدید همواره مورد توجه اندیشمندان اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی قرار گرفته است. لیکن در دهه‌های ابتدایی قرن بیستم، پس از پیدایش بحث‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی، به صورت مشخص‌تر با طرح مباحث مربوط به دولت رفاه، رفاه اجتماعی و سیاست اجتماعی این مفهوم مورد توجه بیشتر قرار گرفته و ادبیات گسترده‌تری را به خود اختصاص داده است (زرداری، عطاپور و زارع دارابی، ۱۴۰۱). کتابخانه عمومی آیینه تمام‌نمای جامعه‌ای است که در آن قرار دارد و باید مأمن و پناهگاهی برای همه افراد مشکل‌دار جامعه باشد و به‌عنوان برطرف‌کننده مشکلات و آسیب‌های فردی و اجتماعی، نقش ایفا کند (فدائی، ۱۳۹۲).

محرومیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی، ابعاد وسیع و گسترش روزافزونی دارند و می‌توانند به‌طور مستقیم در عملکرد فرد و جامعه اثر بگذارند و صرف‌نظر از زیان‌های اقتصادی، ممکن است که بهداشت جسمی و روانیِ فرد و جامعه را نیز به خطر بیندازند. آسیب‌های اجتماعی انواع متعددی دارند از جمله: اعتیاد، فحشا، بیکاری، بزهکاری، جنایت، سرقت، کودکان خیابانی، فقر، خودکشی، تکدی‌گری، فرار مغزها و... . در این‌میان، برخی آسیب‌های اجتماعی مانند کودک‌آزاری، طلاق، همسرآزاری و فرار از خانه، مرتبط با خانواده است (معتمدی، ۱۳۸۶؛ نقل در: عطایی کردیانی، تجعفری، نوکاریزی، آقامحمدیان شعرباف، ۱۳۹۸).

تحلیل متون مورد بررسی نشان می‌دهد کتابخانه‌های عمومی با خدمات و فعالیت‌های خود، جایگاه ویژه‌ای در رفع و جبران آسیب‌های اجتماعی دارند. برای مثال، پژوهشگرانی مانند آنامی[1] (۲۰۱۲) به کاهش خشونت و تبعیض علیه زنان؛ هالت و هالت[2] (۲۰۱۵) به مبحث فقر؛ و ماگلتون[3] (۲۰۱۳)، باروز[4] (۲۰۱۴) و بولت[5] (۲۰۱۵) به‌نقش کتابخانه‌های عمومی در کمک به افراد بی‌خانمان؛ پرداخته‌اند. از سوی‌دیگر، وارهایم (۲۰۱۱) به جایگاه کتابخانه‌های عمومی در زندگی مهاجران؛ اویرونک[6] (۲۰۱۲) به کنترل و کاهش بیکاری؛ مادیمان، دورانی، پاتمن، داچ، لینلی و وینسنت[7] (۲۰۰۱) به کاهش محرومیت‌های اجتماعی؛ هینس[8] (۲۰۱۵) به فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی برای بی‌خانمان‌ها، افراد اوتیسم، معتادان و افراد ناتوان؛ و کلی، ریگلمن، کلارا و ناوارو[9] (۲۰۱۷) نیز به بیان راهکارهای درست و مناسب در خصوص ارائه خدمات مرتبط با شغل، مراقبت و سلامتی، بیماری روانی، بی‌خانمانی و در کل بهبود کیفیت زندگی پرداخته‌اند.

1. Anaeme
2. Holt & Holt
3. Muggleton
4. Barrows
5. Bolt
6. Oyeronke
7. Muddiman, Durrani, Pateman, Dutch, Linley & Vincent
8. Hines
9. Kelley, Riggleman, Clara & Navarro

امروزه با تغییر نقش‌ها و اهداف کتابخانه‌های عمومی، یک ضرورت آشکار برای این دسته از کتابخانه‌ها وجود دارد تا مانند سایر سازمان‌ها و خدمات عمومی، به‌طور جدی به کاهش محرومیت‌ها و رفع آسیب‌های اجتماعی رسیدگی کنند. اگر کتابخانه‌های عمومی بخواهند به این مسأله بپردازند، باید به مراکز اجتماعی فعال، مداخله‌گر و آموزشی و نهادهایی تبدیل شوند که دغدغه آن‌ها برقراری عدالت در اجتماع باشد. برای تحقق این امر می توان از راهکارهای بهره جست:

- ایجاد استانداردهای خدماتی- اجتماعی و نظارت بر آن‌ها؛
- اتخاذ راهبردهای تأمین منابع که نیازهای افراد و جوامع محروم و آسیب‌دیده را در اولویت قرار می‌دهد؛
- بازنگری در نقش کارکنان کتابخانه برای دربرگرفتن یک رویکرد اجتماعی پاسخگو و آموزشی؛
- تدوین خط‌مشی‌هایی که به نفی و طردِ تبعیض و تعصب‌ها می‌پردازد؛
- هدف قراردادن گروه‌ها و جوامع محروم؛
- توسعه رویکردهای مبتنی بر اجتماع در کتابخانه که شامل مشاوره و مشارکت با جوامع محلی باشد؛
- توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و ایجاد شبکه‌ای که بر نیازهای افراد محروم و آسیب‌دیده تمرکز کند؛
- بازسازی دیدگاه موجود از کتابخانه عمومی برای پیوند با فرهنگ جوامع محروم و گروه‌های اجتماعی آسیب‌دیده (Muddiman, 2001).

مرور متون نشان می‌دهد که کتابخانه عمومی با ارائه خدمات و برنامه‌ها و فعالیت‌های جاری، در راستای نقش و دغدغه اجتماعی خود، همواره در کمک به کاهش آسیب‌های اجتماعی پیشتاز بوده است. به همین دلیل، می‌توان از این نهاد به‌عنوان یک سازمان خدماتی، در بهبود وضعیت جامعه بهره گرفت.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با روش مرور نظام‌مند و الگوی اوکولی و شابرام (۲۰۱۰)، با هدف ارائه تصویری از نقش‌هایی که کتابخانه‌های عمومی در اجتماع ایفا می‌کنند، تدوین شد. بر این اساس، هفت نقش برای کتابخانه‌های عمومی در اجتماع شناسایی شد: ۱. ترویج عدالت اجتماعی، ۲. توسعه سرمایه اجتماعی، ۳. بالا بردن مشارکت اجتماعی، ۴. ارتقای تاب‌آوری اجتماعی، ۵. اجتماع‌سازی، ۶. مدیریت بحران‌های طبیعی و

۷. کاهش محرومیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی. همان‌طور که مشاهده می‌شود محققان، نقش و جایگاه اجتماعی ویژه‌ای برای کتابخانه‌های عمومی قائل شده‌اند، تا جایی که حتی از این مکان‌ها به‌عنوان کارگزاران مدنی[1] (باد[2]، ۲۰۰۷) نیز یاد کرده‌اند.

نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد کتابخانه عمومی می‌توانند در ترویج عدالت اجتماعی مؤثر باشند. توسعه عدالت اجتماعی را می‌توان یکی از نقش‌های پنهان کتابخانه‌های عمومی دانست. این عدالت در کتابخانه‌های عمومی باید شامل برابری و تنوع در منابع، خدمات و خط‌مشی باشد. به‌عبارت دیگر، باید تمرکز این کتابخانه‌ها بر خدماتِ مبتنی بر نیاز و هدف قراردادن منابع برای کسانی باشد که بیشترین نیاز به آن را دارند. همچنین ارائه خدمات به تمامی اقشار جامعه- از افراد عادی تا شهروندان آسیب‌پذیر و با نیازهای خاص- همه باعث می‌شود تا افراد به یک‌میزان و به‌صورت برابر از خدمات موجود استفاده نمایند. به عبارت دیگر، نقش ارزشمندی که کتابخانه‌های عمومی در اجتماع ایفا می‌کنند، نقش آن در برقراری مأموریت عدالت اجتماعی اطلاعات و ترویج هر چه بیشتر آن است.

افزایش سرمایه اجتماعی، یکی‌دیگر از نقش‌های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی است. این کتابخانه‌ها از طریق گستراندن شبکه ارتباطی بین افراد فرهیخته جامعه و ایجاد اعتماد و ارتباط بین گروه‌های مختلف جامعه، به توسعه ارتباطات مدنی کمک می‌کنند (اسوندسون، ۲۰۱۳). دیدار و ملاقات افراد علاقه‌مند به مباحث گوناگون در گروه‌های سنی مختلف با هم و آشنایی با عقاید و اندیشه‌های یکدیگر، به فهم و درک متقابل و برقراری روابط هدفمند، منجر می‌شود. به این ترتیب، افراد با اعتماد شایسته به هم، دارای روابطی مستحکم خواهند شد که ارزش‌ها و هنجارهای مشترکی را در بردارند؛ ارزش‌هایی که در حس مشترک مسئولیت‌های مدنی منعکس است. در نهایت، نقش کتابخانه‌های عمومی، تولید و توسعه سرمایه اجتماعی در سطح فرد و جامعه را به ارمغان می‌آورد.

بالابردن مشارکت اجتماعی نیز یکی از نقش های اجتماعی کتابخانه‌های عمومی است. کوهی‌رستمی (۱۴۰۰) معتقد است کتابخانه‌های عمومی با ایجاد ارتباط بین شهروندان به تقویت مشارکت آنان و تشویق برای حل مشکلات اجتماعی کمک می‌نمایند. از سوی دیگر، دولت‌ها می‌توانند با برگزاری جلسات و گفت‌وگوهای مختلف، ضمن دخالت‌دادن افراد در تصمیم‌گیری‌ها، مشروعیت و تأییدیه اقدامات (ویدرشیم و کویزومی، ۲۰۱۶) و برنامه‌های جاری و آینده خود را از رهگذر این مکان‌ها و این جلسات دریافت نمایند. بر این اساس، مردم خود را به‌عنوان

1. civic agents
2. Budd

تصمیم‌گیران سطح خرد و کلان جامعه می‌دانند و زمینه‌های ایجاد حوزه عمومی مد نظر هابرماس (۱۹۸۹) فراهم می‌شود.

یافته‌ها نشان می‌دهد کتابخانه‌های عمومی قادرند به ارتقای تاب‌آوری اجتماعی کمک نمایند؛ نقشی که ارتباط نزدیکی نیز با مدیریت بهینه بحران توسط این مکان‌ها دارند. امروزه تاب‌آوری اجتماعی به‌واسطه نقشی که در ایجاد جوامع توسعه‌یافته دارد، یکی از مسائل مهم ملی در همه اجتماعات محسوب می‌شود؛ لذا همکاری و همیاری تمامی سازمان‌ها از جمله کتابخانه‌های عمومی را می‌طلبد. به این ترتیب، کتابخانه‌های عمومی برای افزایش تاب‌آوری اجتماعات می‌توانند با شناسایی نقش خود در چالش‌ها و بحران‌های اجتماعی، برقراری ارتباط با نهادها و سازمان‌های ذی‌ربط و ارائه خدمات جدید، نقش خود را در تاب‌آوری اجتماع نمایان سازند. در این خصوص ذاکری، طاهری دمنه و ابراهیمی درچه (۱۴۰۱) بیان می کنند کتابخانه‌های عمومی نباید انرژی خود را بر ایجاد راه‌هایی برای ادامه خدمات معمول و سنتی در آینده متمرکز کنند؛ بلکه باید به دنبال جست‌وجوی راه‌هایی برای سازگاری و انطباق هوشمندانه با تغییرات باشند.

نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به اجتماع‌سازی و ساخت جوامع قدرتمند (وارهیم، ۲۰۱۱، ص ۵) یاری رسانند. این مکان‌ها در تسهیل و رفع معضلات فرهنگی و اجتماعی، و با فراهم‌آوردن مکان‌هایی جهت ارتباطات اجتماعی، همواره به‌عنوان ابزاری برای اجتماع‌سازی مطرح بوده است. در واقع، کتابخانه‌های عمومی باید بر ایجاد، تحریک و تسهیل ارتباطات ارزشمند انسانی تمرکز داشته باشند. بنابراین کتابخانه اجتماع‌ساز، کتابخانه‌ای است که بتواند به فراهم‌آوری فضای مناسبی برای مبادله و گفتگو و ارتباطات اثرگذار در اجتماع کمک‌کند و نقشی اثرگذار در اجتماع داشته باشد. البته باید توجه داشت اجتماع‌سازی هیچگاه با دیدگاه‌ها و رویکردهای سنتی موجود در کتابخانه‌ها اتفاق نمی‌افتد، بلکه لازم است تا نگرشی نوین در ارائه خدمات در دیدگاه مدیران و کتابداران به‌وجود آید (موحدیان، ۱۳۹۸).

یکی دیگر از نقش‌های جدید کتابخانه‌های عمومی در اجتماع، مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی است. این کتابخانه‌ها می‌توانند در مراحل پیش از بحران، حین بحران و پس از بحران از طریق تشخیص اطلاعات درست از اطلاعات جعلی و برقراری جریان مناسب اطلاعات و در اختیار قراردادن آن به افرادی که درگیر بحران شده‌اند، نقش محوری داشته باشند. در این زمینه، یانگ (۲۰۱۸) معتقد است کتابخانه‌ها در زمان بروز بحران‌های طبیعی، فضایی را ایجاد نمایند که منابع مورد نیاز را تأمین کند و

اطلاعات ضروری را آزادانه و عامدلانه در دسترس مردم قرار دهد. با این حال، نتایج برخی مطالعات حاکی از آن است که میزان آمادگی کتابخانه‌ها برای مواجهه با این بلایای طبیعی در حد ضعیفی قرار دارد (Rattan, 2013; Aziagba & Edet, 2008).

کاهش محرومیت‌ها و آسیب‌های اجتماعی و کمک به‌حل این معضلات، از دیگر نقش‌هایی است که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در اجتماع ایفا کنند. محرومیت‌ها و چالش‌های اجتماعی –که خود را در فقر و تنگدستی اقتصادی، نابرابری در منزلت اجتماعی، فقر فرهنگی، فقر اطلاعاتی و مسائلی از جمله طلاق، بیکاری و نداشتن شغل، بی‌سرپرستی یا بدسرپرستی زنان و عدم‌برخورداری از سلامت و بهداشتی جسمی و روانی نشان می‌دهد– خسارت‌های جبران‌ناپذیری را در مسیر پیشرفت و توسعه جامعه به بار می آورد. اما ایجاد پیوند بین کتابخانه و اجتماع و آموزش‌های اساسی در این حوزه، به تسهیل در رفع مشکلات و محرومیت‌زدایی و کاهش آسیب‌های اجتماعی منجر می‌شود. در تأیید این امر، در یکی از مطالعات موجود، مشخص شد کتابخانه‌های روستایی از طریق عواملی همچون عدم بیگانگی اجتماعی، تقویت حس شهروندی، تماس و تعامل اجتماعی و ارتقای رضایت از زندگی، بر کاهش محرومیت اجتماعی اثرگذار خواهد بود (زرداری، عطاپور و زارع دارابی، ۱۴۰۱).

در پایان باید اذعان داشت کتابخانه‌های عمومی به‌واسطه ماهیت خود، نقش‌های اجتماعی متعددی را بر عهده دارند. شرط اساسی برای موفقیت در تحقق آن‌ها، درک کامل و جامع از موقعیت کتابخانه‌های عمومی در شبکه اجتماعی محلی است. به عبارت دیگر، برای تحقق این امر، ضروری است کتابخانه‌های عمومی بیش از هر چیز، از مسائلی که در درون جامعه مطرح است، آگاه باشند و با سازماندهی فعالیت‌هایی که به ایجاد فضایی برای ملاقات، توسعه ارتباطات شخصی و ارتباط با اعضا و اقشار مختلف جامعه منجر می‌شود، به ارائه نقش‌های اجتماعیِ جدید خود و نیز تقویت جایگاه کتابخانه به‌عنوان یک نهاد قابل اتکا و شایسته اعتماد در سطح جامعه کمک کنند. کتابخانه‌های عمومی با ایفای نقش‌هایی که در این پژوهش به آن‌ها اشاره شد، می‌توانند به توسعه اجتماعی بهبود بخشند و عاملی مثبت برای تغییر و تحول جامعه باشند. در این مسیر، امکانات و فعالیت‌ها و برنامه‌های کتابخانه‌ها باید در راستای تامین نیازهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جوامع باشد تا به‌معنای واقعی، جزئی از اجتماع شوند. بنابراین، باید برای غلبه بر مشکلات، با اقدامات فراگیر و با آگاهی‌رسانی مناسب و دانش‌افزایی مخاطب نقش خود را به خوبی ایفا نمایند و با استفاده از منابع انسانی و آموزشی، کیفیت زندگی شهروندان را بهبود بخشند.

منابع

ابراهیمی، رحمان (۱۳۹۰). *بررسی نقش و جایگاه کتابخانه‌های عمومی در افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان: مطالعه موردی شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران، تهران.

ابراهیمی، رحمان واو علی‌پور نجمی، سکینه (۱۳۹۲). بررسی کیفی نقش کتابخانه‌های عمومی در ایجاد و ارتقای اعتماد اجتماعی. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی*. ۳ (۲)، ۵۱-۷۲.

ایفلا (۱۳۹۹). *رهنمودهای ایفلا: خدمت کتابخانه عمومی*. (فاطمه پازوکی، مریم حسن‌زاده و سکینه قاسم‌پور؛ مترجمان). تهران: چاپار، اساطیر پارسی.

بهمنی چوب‌بستی، اکبر و سیدین، مهرداد (۱۳۹۷). هوش اجتماعی کتابداران و نقش آن بر ارتقای مسئولیت اجتماعی کتابخانه‌ها: مطالعهٔ موردی کتابخانه‌های عمومی استان مرکزی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۲۴ (۴)، ۵۹۱-۶۱۲.

پارسازاده، احمد و شقاقی، احمد (۱۳۸۸). کتابخانه‌های عمومی و ساخت واقعیت اجتماعی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۱۵ (۴)، ص ۲۹-۶۰.

پرتوی، پروین، بهزادفر، مصطفی و شیرانی، زهرا (۱۳۹۵). طراحی شهری و تاب‌آوری اجتماعی. بررسی موردی: محله جلفا اصفهان. *نامه معماری و شهرسازی*، ۱۷، ص ۱۰۰-۱۱۶.

پرهام‌نیا، فرشاد و مرادی، محمود (۱۳۹۸). سنجش میزان تاب‌آوری کارکنان کتابخانه‌های عمومی در برابر زلزله: نمونه موردی کارکنان کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه. *دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، ۱۲(۴۶)، ص ۱-۱۴.

پروری، قاسم (۱۳۹۷). نقش کتابخانه‌های عمومی در افزایش روابط اجتماعی و اطلاعات عمومی شهروندان (نمونه موردی کتابخانه عمومی شهرستان چالدران). در: *کنفرانس بین المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران*.

پشوتنی‌زاده، میترا و سلیمیان، مائده (۱۳۹۷). بررسی میزان اهمیت کتابخانه‌های عمومی شهر اصفهان به مسائل زیست‌محیطی، برنامه‌های اجتماعی مرتبط با بازاریابی سبز و رفتار خرید سبز. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی*، ۸ (۱)، ۲۶۷-۲۸۵.

خادمی‌زاده، شهناز، شکاری، محمدرضا، نواح، عبدالرضا، هاشمی و اسماعیل، کوهی‌رستمی (۱۴۰۰). بازاندیشی در کارکرد کتابخانه‌های عمومی از منظر حوزه عمومی یورگن هابرماس. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۲ (۲)، ۳-۲۱.

خادمی‌زاده، شهناز، فرج‌پهلو، عبدالحسین و محمدی، زینب (۱۳۹۹). بررسی میزان آمادگی کتابخانه‌های عمومی ایران در مواجهه با بحران ریزگردها. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۳ (۲)، ص ۱۱۷-۱۳۶.

ذاکری، علی، طاهری‌دمنه، محسن و ابراهیمی‌درچه، الهه (۱۴۰۱). دلالت‌های آینده‌پژوهانه نظریه تاب‌آوری بر کتابخانه‌های عمومی ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۲۸ (۳)، ص ۲۹۲-۳۱۵.

رحیمی، صالح، سهیلی، فرامرز، احمدی، زهرا و رحیمی، فاطمه (۱۴۰۱). رابطه سواد سلامت با میزان تاب‌آوری و سلامت روانی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۱۹ (۱)، ص ۳۵ -۴۲.

رحیمی، صالح، سهیلی، فرامرز و صادقیان، سعدی (۱۴۰۰). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با خلاقیت و کارآیی سازمانی در بین کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۷ (۱)، ص ۱۰۱-۱۲۰.

زرداری، سولماز، عطاپور، هاشم و زارع‌دارابی، سودابه (۱۴۰۱). ارزیابی وضعیت خدمات کتابخانه‌های روستایی استان آذربایجان شرقی و بررسی دیدگاه روستاییان نسبت به نقش کتابخانه‌ها در کاهش محرومیت اجتماعی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۸ (۲)، ۱۷۰-۱۸۸.

سیفی، لیلی، فغانی، الهام و حبیبی، مریم (۱۴۰۰). نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه مشارکت اجتماعی با تأکید بر نتایج پژوهش‌های بین‌الملل. در: گلنسا گلینی‌مقدم و عصمت مؤمنی (گردآورندگان)، *مجموعه مقالات همایش مجازی بین‌المللی پروژه ژان‌مونه: نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور ایران با تأکید بر تجارب کشورهای اروپایی*، ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۰، ۱۹ می ۲۰۲۱، (ص ۳۷۷-۴۰۲) تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

شامبون، فابریس (۱۳۹۶). *نقش اجتماعی کتابخانه‌ها* (محمدرضا مجیدی، مترجم). تهران: چاپار.

شکاری، محمدرضا، حسین‌زاده، عباس و مهدی‌پور، بهار (۱۳۹۹). رویارویی با بلایای طبیعی: تحلیلی بر نقش کتابخانه های عمومی استان خوزستان در بحران سیل فروردین ۱۳۹۸ در: احمد شعبانی و منصور کوهی‌رستمی (گردآورندگان)، *کتابخانه‌های عمومی در کرانه کارون و کرخه: مجموعه مقالات و سخنرانی‌های همایش ملی کارکردهای اجتماعی کتابخانه‌های عمومی* (ص ۲۷۱-۲۹۸). تهران: چاپار: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور: انجمن علمی ارتقای کتابخانه های عمومی ایران.

طالب‌الحق، سمیرا، اصغری، نیلوفر، طالب‌الحق، مسعود و شایسته بقال‌رضازاده، محسن (۱۳۹۷). بررسی ویژگی‌ها و نقاط ضعف کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ اجتماعی شهروندان. در: *کنفرانس بین‌المللی میان‌رشته‌ای روسیه و شرق: تعامل در هنر روسیه، مسکو.*

عزیزخانی، رباب، سپهر، فرشته، میرحسینی، زهره و غفاری، سعید (۱۴۰۱). ارائه الگوی نقش آفرینی کتابخانه های عمومی در توسعه عدالت اجتماعی. *دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، ۱۵ (۵۷)، ص ۳۱-۶۱.

عطایی کردیانی، زینب، تجعفری، معصومه، نوکاریزی، محسن و آقامحمدیان شعرباف، حمیدرضا. (۱۳۹۸). اولویت‌بندی و امکان‌سنجی خدمات قابل ارائه در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در جهت کاهش آسیب اجتماعی طلاق. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۹ (۲)، ۸۸-۱۱۳.

علی‌جمشیدی، معصومه (۱۳۹۵). بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی بر افزایش سواد اطلاعاتی و تعامل اجتماعی شهروندان. در: *چهارمین همایش ملی معماری، شهرسازی و پژوهشهای نیازمحور با محوریت تحولات نوین و پژوهشهای کاربردی.*

غفاری قدیر، جلال و شقاقی، مهدی (۱۳۸۹). کتابخانه‌های عمومی و تحلیل کارکردهای اجتماعی آن به‌عنوان نهادی ارتباطی- رسانه‌ای. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۳)، ۵-۳۸.

فدائی، غلامرضا (۱۳۹۲). *از کتابداری و اطلاع‌رسانی تا علم اطلاعات و دانش‌شناسی*. تهران: چاپار.

فدائی، غلامرضا، فیروزآبادی، احمد و ابراهیمی، رحمان (۱۳۹۱). نقش کتابخانه‌های عمومی در افزایش سرمایه اجتماعی: مطالعه موردی شهر تهران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۸ (۲)، ۱۹۷-۲۱۵.

قریشی، فردین و ساعی، روح‌الله (۱۳۹۳). میزان مشارکت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین کارکنان کتابخانه های شهر تبریز. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۰ (۴)، ص ۶۲۶-۶۱۱.

کوهی‌رستمی، منصور (۱۴۰۰). بازاندیشی در کتابخانه‌های عمومی: مدل فضاییِ کتابخانه‌های عمومی. در: *کارنامه ایرانی کتابخانه‌های عمومی (جلد نخست)* به کوشش احمد شعبانی و قاسم موحدیان. تهران: چاپار.

محمداسماعیل، صدیقه و دروگر کلخوران، سولماز (۱۴۰۱). خلق تاب‌آوری پویا در مقابله با بحران کرونا در میان کتابداران نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور. *دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*. ۱۵ (۵۷). ص ۹۰-۱۰۸.

معتمدی، هادی (۱۳۸۶). اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل اجتماعی در ایران. *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۶ (۲۴)، ۳۲۷-۳۴۸.

موحدیان، قاسم (۱۳۹۸ آذر، ۲۸). *اجتماع‌سازی در کتابخانه‌های عمومی چگونه محقق می‌شود؟* [یادداشت وب‌سایت]. بازیابی‌شده از: http://ipla.ir/?p=2195.

موحدیان، قاسم و شعبانی، احمد (۱۳۹۶). شناسایی عوامل اثرگذار بر منزلت اجتماعی حرفهٔ کتابداری. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۲۳ (۲)، ۱۴۹-۱۷۲.

میرحسینی، زهره، خودکار، حسینعلی و او فاتحی‌زاده، ندا (۱۴۰۰). بررسی وضعیت دورکاری در کتابخانه‌های عمومی در ایام پاندمی کووید-۱۹. *دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، ۱۴ (۵۵)، ص ۱۲۱-۱۳۸.

References

Aabo, S., Audunson, R., & Varheim, A. (2010). How do public libraries function as meetting places? *Library & Information Science* Research, 32 (1), 16-26. https://doi.10.1016/j.lisr.2009.07.008

Adger, N. (2000). Social and Ecological Resilience: are They Related? *Progress in human geography*, 24 (3), 347-364.

Agaibi, C. E, Wilson, J. P. (2005). *Trauma, PTSD, and Resilience, A review of the literature. Trauma, Violence*. 6 (3), 195-216.

ALA to FCC (2009). Consider how broadband fosters economic opportunity. *Library Journal* http://www.libraryjournal.com/lj/reviewsreference/856307283/ala_to_fcc_consider_how.html.cspAlajmi, B. M., & Albudaiwi, D. (2021). Response to COVID-19 pandemic: where do public libraries stand? *Public Library Quarterly*, 40 (6), 540-556.

Ali Jamshidi, M. (2015). Investigating the role of public libraries on increasing information literacy and social interaction of citizens. In: *The 4th National Conference on Architecture, Urban Planning and Needs-oriented Research with a focus on new developments and applied research.* [In Persian]

American Library Association (ALA). (2021). What Is Community Engagement? Available at: https://www.ala.org/tools/librariestransform/libraries-transforming-communities/ engagement (accessed April 25, 2022)

Anaeme, F. O. (2012). Reducing gender discrimination and violence against women through library and information services. *Library Philosophy and Practice.*

Ataee Kordiani, Z., Tajafari, M., Nowkarizi, M., Aghamohammadian Sharbaf, H. R. (2020). Prioritizing and Feasibility Study of the Provided Services in Mashhad Public Libraries to Reduce Divorce. *Library and Information Science Research*, 9 (2), 88-113. [In Persian]

Antonelli, M. (2008). The green library movement: An overview and beyond. *Electronic Green Journal*, 1 (27).

Audunson, R. A., Aabo, S., Blomgren, R., Hobohm, H. C., Jochumsen, H., Khosrowjerdi, M., & Varheim, A. V. (2019). Public libraries as public sphere institutions: A comparative study of perceptions of the public library's role in six European countries. *Journal of Documentation*, 75 (6), 1396-1415.

Aziagba, P., Edet, G. (2008). *Disaster-Control Planning for Academic Libraries in West Africa. Journal of Academic Librarianship - J ACAD LIBR. 34. 265-268.*

AzizKhani, R., Sepehr, F., Mirhosseini, Z., & Ghaffari, S. (2022). Provide a role model for public libraries in the development of social justice. *Journal of Knowledge Studies*, 15 (57), 31-61. [In Persian]

Bahmani, A., Seyedin, S. M. (2019). Social Intelligence of Librarians and its Role in the increase of the Social Responsibility of Libraries: A Case Study of Public Libraries of Markazi Province. *Research on*

Information Science and Public Libraries, 24 (4), 591-612. [In Persian]

Barrows, P. K. (2014). Serving the needs of homeless library patrons: Legal issues, ethical concerns, and practical approaches. SLIS *Student Research Journal,* 4(2), 1-16.

Belzunegui-Eraso, A., & Erro-Garcés, A. (2020). Teleworking in the Context of the Covid-19Crisis. *Sustainability*, 12(9), 3662.

Birdi, B., Wilson, K. & Cocker, J. (2008). The public library, exclusion and empathy: A literature review. *Library Review*, 57 (8), 576–592.

Black, A. & Hoare, P. (2006). Libraries and the modern world. In A. Black & P. Hoare (Eds.), *The Cambridge history of libraries in Britain and Ireland* (Vol. 3, pp. 7-18). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Blackburn, F. (2017). *Community engagement, cultural competence and two Australian public libraries and Indigenous communities. IFLA Journal*, 43(3), 288–301. doi:10.1177/0340035217696320

Bolt, N. (2015). It takes a village–how public libraries collaborate with community agencies to serve the homeless in the United States. IFLA World Library and Information Congress 2015 81st IFLA General Conference and Assembly.

Bourdieu, P. (1985). "*The forms of capital*" in: JG. Richardson (ed.), handbook of theory and research for the sociology of education. New York: Greanwood, 241-258.

Budd, J. (2007). Public library: Leaders and changing society. *Public Library Quarterly*. 26, 3/4, 1-14.

Bullen, P. & Onyx, J. (1998). Measuring social capital and five communities in NSW. Sydney: university of technology and management alternatives

Buschman, J. E. (2003). Dismantling the Public Sphere: Situating and Sustaining Librarianship in the Age of the New Public Philosophy, Libraries Unlimited, Westport, CT.

Buschman, J. E. (2005). On libraries and the public sphere. *Library Philosophy & Practice*, 7 (2), 1-8.

Carpenter, A. (2015). Resilience in the social and physical realms: Lessons from the Gulf Coast. *International Journal of Disaster Risk Reduction,* 14, 290–301. https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2014.09.003.

Chen, T. T., & Ke, H. R. (2017). Public library as a place and breeding ground of social capital: A case of Singang Library. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 22 (1), 45-58.

Chiu, M. M., & Chow, B. W. Y. (2010). Culture, motivation, and reading achievement: High school students in 41 countries. *Learning and Individual Differences,* 20 (6), 579-592

Colten, C. E., Kates, R. W., Laska, S. B. (2008). Three years after Katrina: Lessons for community resilience. *Environment*, 50 (5), 36–47.

Coward, C., McClay, C., Garrido, M. (2018). Public Libraries as Platforms for Civic Engagement. Seattle: Technology & Social Change Group, University of Washington Information Schoo.

Cox, E., Swinbourne, K., Pip, C., & Laing, S. (2000). *A safe place to go: Libraries and social capital*. Sydney: University of Technology, Sydney, and the State Library of New South Wales.

Curran, M. (2002) In Everyone Matters. Delivering Social Justice for Scotland, Scottish Executive, Edinburgh.

Dadlani, P. (2016). Social Justice Concepts and Public Libraries: A Case

Study. Perspectives on Libraries as Institutions of Human Rights and Social Justice (Advances in Librarianship, Vol. 41), Emerald Group *Publishing Limited*, Bingley, pp. 15-48. https://doi.org/10.1108

Das, M. (1999). Public Libraries and Community Networks: Linking Futures Together? Web Mgazine for Information Professionals, 22, Available at: http://www.ariadne.ac.uk/issue/22/das/

Department for Culture, Media and Sport (2008). *Public Library Service Standards*. London: DCMS.

Ebrahimi, R (2011). The Role of Public Libraries in Increasing Citizen,s Social Capital: The Case Study of Tehran Public libraries. Master's thesis, University of Tehran, Tehran. [In Persian]

Ebrahimi, R., & Alipur Najmi, S. (2013). Qualitative Study of the Role of Public Libraries in Creating and Increasing Social Trust. *Library and Information Science Research,* 3 (2), 51-72. [In Persian]

Fadaei, Gh. (2012). From librarianship and information science to information science and Knowledge. Tehran: Chapar. [In Persian]

Fadaei, G., Firoozabadi, S., Ebrahimi, R. (2012). Role of Public Libraries in Increasing Social Capital: A Case Study of Tehran City. *Research on Information Science and Public Libraries,* 18 (2), 197-215. [In Persian]

Featherstone, R. M., Lyon, B. J., & Ruffin, A. B. (2008). Library roles in disaster response: an oral history project by the National Library of Medicine. *Journal of the Medical Library Association*: JMLA, 96 (4), 343–350. https://doi.org/10.3163/1536-5050.96.4.009.

FEMA (Federal Emergency Management Agency).
2010) FEMA Recovery Policy. Available at:
http://www.fema.gov/pdf/government/grant/pa/92533.pdf

Ghafari-Ghadir, J., Shaghaghi, M. (2010). Public Libraries and Analysis of Their Social Functions as a Communication-Media Foundation. *Research on Information Science and Public Libraries* 16 (3), 5-38. [In Persian]

Gilmore, S. (2010). Survey shows: At 7.3 million visits a year, Seattle loves its public libraries. The Seattle Times, July 30. http://seattletimes.nwsource.com/html/localnews/2012490850_library31m.html

Ghoreishi, F., Saei, R. (2013). The amount of social participation and factors affecting it among library staff in Tabriz city. *Information Research and Public Libraries,* 20 (4), 626-611. [In Persian]

Golten, E. (2019). Public Libraries as Place and Space – New Services, New Visibility.

Goulding, A. (2008). Libraries and cultural capital. *Journal of Librarianship and Information Science*, 40 (4), 235–237.

Goulding, A. (2009). Engaging with community engagement: Public libraries and citizen involvement. New Library World. 110 (1/2), 37-51. https://doi.10.1108/03074800910928577

Grace, D., & Sen, B. (2013). *Community Resilience and the Role of the Public Library.Library Trends*,61(3),513–541.https://doi:10.1353/lib.2013.0008

Habermas, J. (1989). The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. MIT Press, Cambridge, MA.

Hart, G. (2007). Social capital: A fresh vision for public librar ies in South Africa? *South African Journal of Libraries and Information Science*, 73 (1), 14–24.

Hillenbrand, C. (2005). Public libraries as developers of social capital. *Australasian Public Libraries and Information Service*, 18 (1), 4–12. https://b2n.ir/h56858 (accessed May 10, 2022)

Hines, S. S. (2015). Connecting individuals with social services: The library's role. Retrieved May 28, 2021 from http://www.ifla.org/files2016/12/28

Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23.

Holt, G. E., & Holt, L. E. (2015). Library card campaigns and sustaining service: How do public libraries best serve poor children? *Public Library Quarterly*, 34(3), 270-278. https://doi.org/10.1080/01616846.2015.1069684

Hornung, E. (2020). Coping with COVID-19 Challenges: Experiences of a Solo Librarian in Ireland. *International Information & Library Review*, 1-2., 327-328.

IFLA (2020). IFLA guidelines: Public library service (Fatemeh Pazouki, Maryam HassanZadeh, Sakineh Ghasempour, Trans.). Tehran: Chapar. [In Persian]

Johnson, C. A (2012). How do public libraries create social capital? An analysis of interactions between library staff and patrons. *Library and Information Science Research*, 34 (1), 52-62

Jordan, A. (2003). Seattle uses branch library as a tool for community renewal. In: *Community renewal through municipal investment: A handbook for citizens and public officials*, ed. R. L. Kemp, 187–91. North Carolina: McFarland and Company.

Karrholm, M., Nylund, K., Paulina, P. P. (2014). Spatial resilience and urban planning: Addressing the interdependence of urban retail areas. Cities. 36. 121–130. 10.1016/j.cities.2012.10.012.

Kelley, A., Riggleman, K., Clara, I., & Navarro, A. E. (2017). Determining the need for social work practice in a public library. *Journal of Community Practice*, 25 (1), 112-125. https://doi.org/10.1080/10705422.2016.1269380

Khademizadeh, S., Shekari, M., Navah, A., Hashemi, E., & Koohi Rostami, M. (2021). Rethinking Functioning of Public Libraries from the Perspective of Jürgen Habermas Public Sphere. *Librarianship and Information Organization Studies*, 32(2), 3-21. [In Persian]

Khademizadeh, S., Farajpahlou, H., & Mohammadi, Z. (2020). Investigating the Readiness of Iranian Public Libraries in Confronting Dust Crisis. *Library and Information Sciences*, 23 (2), 117-136. [In Persian]

Kranich, N. (2001). Libraries create social capital. *Library journal*. 126. 40-41.

Kranich, N. (2005). Libraries & Democracy: *The Cornerstones of Library*. Chicago, IL: American Library Association.

Koohi Rostami, M. (1400). Rethinking public libraries: spatial model of public libraries. Iranian report of public libraries (first volume). By: Ahmad Shabani and Ghasem Movahedian. Tehran: Chapar. [In Persian]

Lankes, R. D. (2012). *Expect More: Demanding Better Libraries for Today's World*. CreateSpace Independent Publishing Platform, Lexington, K. Y.

Linley, R., & Usherwood. B. (1998). *New meaures for the new library: A social audit of public libraries*. Comedia, UK: British Library Research and Innovation Center.

Lo, P., He, M., Liu, Y. (2019). Social inclusion and social capital of the Shanghai Library as a community place for self-improvement, *Library Hi Tech*, 37 (2), 197-218.

Longstaff, P. H., Armstrong, N. J., Perrin K., Parker, W. M., Hidek, M. A. (2010). Building resilient communities: A preliminary framework for assessment. *Homeland Security Affairs*, 6 (3), 1–23.

Majidi, A., Zardary, S., Alivand, Z. (2022). Investigating the Relationship between Self-awareness and Job Performance among the Librarians of Public libraries in East Azerbaijan Province. *Research on Information Science and Public Libraries*, 27 (4), 651-678. [In Persian]

Materska, K. (2017). Społeczna przestrze_n bibliotek publicznych drugiej dekady XXI wieku, in: Ladorucki, J. (Ed.), Biblioteka Publiczna w Przestrzeni społecznej, Wojew_odzka Biblioteka Publiczna im, Marszałka J_ozefa Piłsudskiego, Ł_od_z, 69-85.

McKenzie, K (2010). The Future of the Public Library. *INFO*, 8, 1-23.

Mehra, B. & Srinivasan, R. (2007). The library-community convergence framework for community action: libraries as catalysts of social change, *Libri*, 57 (3), 123-139. https://doi:10.1515/libr.2007.123

MirHosseini, Z., Khodkar, H. A., & Fatehi zadeh, N. (2022). Investigating teleworking in Public Libraries during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Knowledge Studies*, 14 (55), 121-138. [In Persian]

Mohamadesmaeil, S., & Derogar Kalkhoran, S. (2022). Creating dynamic resilience in dealing with the Corona crisis among the librarians of foundation of public libraries in Iran. *Journal of Knowledge Studies,* 15(57), 91-111. [In Persian]

Movahedian, Gh. (December, 22, 2018). How is community building realized in public libraries? [website note]. Retrieved from: http://ipla.ir/?p=2195. [In Persian]

Morrison, H. (2010). The role of the research library in an emerging global public sphere, *LIBER Annual Conference, Aarhus University, Denmark*, June 29. https://b2n.ir/p69146 (accessed March 8, 2022)

Motamedi, H. (2007). To Make Priority of Social Problems in Iran. *Social Welfare Quarterly*. 6 (24), 327-348. [In Persian]

Movahedian, G., Shabani, A. (2017). Factors Affecting the Social Status of the Library Profession: A Qualitative Investigation. *Research on Information Science and Public Libraries*, 23 (2), 149-172. [In Persian]

Muddiman, D., Durrani, S., Pateman, J., Dutch, M., Linley, R. & Vincent, J. (2001). Open to All? The public library and social exclusion: executive summary. *New Library World*, 102 (4/5), 154-158. https://doi.org/10.1108/03074800110390626

Muggleton, T. H. (2013). Public libraries and difficulties with targeting the homeless. *Library Review*, 62(1/2), 7-18. https://doi.org/10.1108/00242531311328113

Museums, Libraries and Archives Council (2010). Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/247662/0308.pdf

Noh, Y., & Chang, R. (2020). A Study on the Librarians' Perception of Public Library about the Response to the COVID-19. *Journal of the Korean Society for information Management,* 37(3), 203-220.

Oder, N. (2008). ULC report details how libraries serve immigrants. *Library Journal*. http://www.libraryjournal.com/lj/communitypublicservices/860688-276/story.csp

Okoli, C., & Schabram, K. (2010). A guide to conducting a systematic literature review of information systems research.

Oldenburg, R. (1989). The Great Good Place: Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community. Paragon House, New York.

Oyeronke, A. (2012). Information as an economic resource: The role of public libraries in Nigeria. *Chinese Librarianship: An International Electronic Journal,* 34, 66-75. Retrieved July 2, 2017 from http://www.iclc.us/cliej/cl34oyeronke.pdf

Patin, B. (2015). Through Hell and High Water: A Librarian's Autoethnography of Community Resilience after Hurricane Katrina. *MediaTropes*, 5 (2), 58–83. Retrieved from https://mediatropes.com/index.php/Mediatropes/article/view/26419

Patin, B. (2020). Rising Together: Community Resilience and Public Libraries. A dissertation Doctor of Philosophy, University of Washington.

Parhamnia, F., Moradi, M. (2019). Assessing the resilience of public library staff against earthquakes: A case study of public library staff of Kermanshah province. *Journal of Knowledge Studies*, 12 (46), 1-14. [In Persian]

Parsazadeh, A., Shaghaghi, M. (2010). Public Libraries and Social Construction of Reality. Research on Information Science and Public Libraries. *Research on Information Science & Public Library,* 15 (4), 29-60. [In Persian]

Partovi, P., Behzadfar, M., & Shirani, Z. (2016). Urban Design and Social Resiliency Case Study: Jolfa Neighborhood in Isfahan City. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 9 (17), 99-116. [In Persian]

Parvari, Gh. (2017). The role of public libraries in increasing social relations and public information of citizens (a case study of Chaldaran public library). In: *International Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Development Management in Iran*. [In Persian]

Pashootanizadeh, M., & Salimiyan, M. (2018). Determining the Importance of Environmental Concerns, Social Plans for Green Marketing and Green Buying Behavior in the Public libraries of Isfahan. *Library and Information Science Research*, 8 (1), 267-285. [In Persian]

Peekhaus, W. (2018). Seed Libraries: Sowing the Seeds for Community and Public Library Resilience. *The Library Quarterly*, 88(3), 271–285. doi:10.1086/697706

Polderman, M., H. van Duijnhoven, M.A. Fransje School, and F. Huysmans. (2014). Community Building for Public Libraries in the 21st Century: Examples from the Netherlands. IFLA Public Libraries Satellite Conference, Library of Birminham, UK. August 13. Access to: https://b2n.ir/s26449

Rahimi, S., Soheil, F., & Sadeghian, S. (2021). The Relationship between Social Capital with Organization Creativity and Efficiency among Public Library Staff in Kermanshah. *Sciences and Techniques of Information Management,* 7 (1), 99-120. [In Persian]

Rahimi, S., Soheili, F., Ahmadi, Z., & Rahimi, F. (2022). Investigating the relationship between health literacy with resilience and mental health of Kermanshah public librarians. *Health Information Management,* 19 (1), 35-42. [In Persian]

Rattan, P. (2013). Role of Library and Information Centres In Disaster Management. *Library Philosophy and Practice (ejournal),* 886, 1-11.

http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/886

Raymakers, T. (2014). *No copy paste. Libraries and communities*, Brabantse Netwerkbibliotheek.

Richards, P. S., Wiegand, W. A., & Dalbello, M. (2015). A history of modern librarianship: Constructing the heritage of western cultures. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimit

Rogers, B., & Robinson, E. (2004). *The benefits of community engagement: A review of the evidence*. London: Home Office and Active Citizenship Centre. Available from: URL: http://www.communities.gov.uk/pub/510/TheBenefitsofCommunityEngagementAreviewoftheevidence_id1502510.pdf

Scott, R. (2011). The role of public libraries in community building. *Public Library Quarterly*, 30:3, 191-227. https://doi:10.1080/01616846.2011.599283

Seifi, L., Faghani, E., Habibi, M. (1400). The role of public libraries in the development of social participation with emphasis on the results of international research. In: Golensa Galini Moghadam and *Esmat Momeni (compilers),* Proceedings of the international virtual *conference of the Jean Monnet project: The role of public libraries in the social, economic and cultural development of Iran with an emphasis on the experiences of European countries,* May 29, 1400, May 19, 2021, (p. 377- 402) Tehran: Allameh Tabatabai University. [In Persian]

Shambon, Fabrice (2016). The social role of libraries (Mohammad Reza Majidi, translator). Tehran: Chapar. [In Persian]

Shekari, M. R., Hosseinzadeh, A., Mehdipour, B. (2019). Confronting natural disasters: an analysis of the role of public libraries in

Khuzestan province in the flood crisis of April 2018, in: Ahmad Shaabani and Mansoor Kohi Rostami (editors), *Public Libraries in the banks of Karun and Karkheh: a collection of articles and lectures of the National Conference on the Social Functions of Public Libraries* (p.p. 271-298). Tehran: Chapar: National Public Libraries Institute: Scientific Association for the Promotion of Public Libraries of Iran. [In Persian]

Silva, M. (2015). A systematic review of Foresight in Project Management literature. *Procedia Computer Science*, 64, 792-799.

Soehner, C., Godfrey, I., & Bigler. G. S. (2017). Crisis Communication in Libraries: Opportunity for New Roles in Public Relations. *The Journal of Academic Librarianship,* 43, 267-283.

Stilwell, C. (2006). Boundless opportunities? Towards an assessment of the usefulness of the concept of social exclu sion for the South African public library situation. *Innovation* 32, 1–28.

Sullivan, M. (2003). The fragile future of public libraries. *Public Libraries*, 42 (5), 303-308.

Sung, H. Y., Hepworth, M. (2013). Modelling community engagement in public libraries. *Malaysian Journal of Library & Information Science,* 18 (1), 1-13 Available at: https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/handle/2134/13121

Svendsen, G. L. H. (2013). Public Libraries as Breeding Grounds for Bonding, Bridging and Institutional Social Capital: The Case of Branch Libraries in Rural Denmark. *Sociologia Ruralis*, 53 (1), 52–73. doi:10.1111/soru.12002

Talebul Hagh, S., Asghari, N., Talebul Hagh, M., Shaiesteh Baghal Rezazadeh, M. (2017). Examining the features and weaknesses of

public libraries in the development of citizens' social culture. In: *International Interdisciplinary Conference Russia and the East: Interaction in Russian Art, Moscow.* [In Persian]

Tammaro, A. M. (2020). COVID 19 and Libraries in Italy. *International Information & Library Review,* 52(3), 216-220.

Vårheim, A. (2007). Public libraries & social capital: the need for research. *Library & Information Science Research*, 29 (3), 416-428.

Varheim, A. (2011). Gracious space: Library programming strategies towards immigrants as tools in the creation of social capital. *Library & Information Science Research*, 33 (1), 12-18. https://doi.org/10.1016/j.lisr.2010.04.005

Vårheim, A. (2016). A note on resilience perspectives in public library research: Paths towards research agendas.

Vårheim, A. (2017). Public libraries, community resilience and social capital. *Information Research*, 2 (1).

Vårheim, A. (2017). Public libraries, community resilience, and social capital.

Veil, S. R., Bishop, B. W. (2014). Opportunities and Challenges for Public Libraries to Enhance Community Resilience. Risk Analysis, 34 (4), 721–734. https://doi.org/doi:10.1111/risa.12130

Vincent, J. (2009) Inclusion: Training to tackle social exclusion. In: Brine A (ed.) Handbook of Library Training Practice and Development. Farnham: Ashgate, pp. 123–146.

Waller, M A. (2001). Resilience in ecosystemic context: Evolution of the concept. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71 (3), 290-297.

Watson, L. (2010). The future of library as a place of learning: A

personal perspective. *New Review of Academic Libraries*, 16 (1), 45–56. https://doi:10.1080/13614530903574637

Widdersheim, M. M. and Koizumi, M. (2016). Conceptual modelling of the public sphere in public libraries, *Journal of Documentation*, 72 (3), 591-610.

Wikipedia (2022). Community building. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Community_building

Willingham, T. L. (2008). Libraries as civic agents. *Public Library Quarterly*. 27 (2), 97–110. https://doi.org/10.1080/01616840802114820

Winter, I. (2000). Towards a The Orised Understanibg of Family Life and Social Capital.

Wojciechowska, M. D. (2021). The role of public libraries in the development of social capital in local communities – a theoretical study. *Library Management*, 42 (3), 184-196. https://doi:10.1108/LM-10-2020-0139

Young, E. (2018). The role of public libraries in disasters. *New Visions for Public Affairs*, 10, 31-38.

Zach, L. (2011). What Do I Do in an Emergency? The Role of Public Libraries in Providing Information during Times of Crisis. *Science & Technology Libraries*, 30 (4), 404-413.

Zakeri, A., Taheri Demneh, M., Ebrahimi Dorcheh, E. (2022). Future-oriented implications of the resilience theory for Iran's public libraries. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28 (3), 292-315. [In Persian]

Zardari, S., Atapour, H., Zare Darabi, S. (2022). An Assessment of the status of rural libraries services in East Azarbaijan Province and the villagers' viewpoint toward the libraries effect on reduction of social

deprivation. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28 (2), 34-52. [In Persian]

Zurinski, S., Osborne, V., Anthoine-Ney, M., & McKenney, J. (2013). Libraries in the Community: Changing Opportunities. *Maine Policy Review,* 22 (1), 71 -79.

Table of Contents

Librarianship and Information Organization Studies (NASTINFO)
(Peer-reviewed journal)
Vol.34, No.1, Spring 2023
Ser.No:133
E-ISSN: 2783 - 4646

NASTINFO

Research Articles

Analyzing the Factors Affecting the Organization of Resources in the National Library and Archives of IRAN 6-31
Mahboubeh Ghorbani, Tahereh Yaghoubpour Nargesi, Soheila Faal

A Comparative Study of Transliteration of Non-Persian Names into Persian in the Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization and Reference Bank of Avanevesht of Latin Names 32-57
Elaheh Hassanzadeh Dizaji, Marzieh Hedayat ,Hamideh Bakhtiari

Data Mining and Deployment of Multilingual Iranian Cultural Thesaurus (ASFA) Dataset in the CRISP Framework 58-82
Saeedeh Akbari Daryan

Construction and Validation of Information Overload Tools in the Libraries of Universities of Medical Sciences 84-117
Ali Mohammad Ramzanpour Marzi, Mitra Ghiasi, Safiyeh Tahmasebi Limooni

Editorial Board Metrics: A Method for Assessing the Performance and Effectiveness of Editorial Board Members and Editors 118-155
Farshid Danesh, Forough Rahimi, Zahra Nematollahi, Lili Banihashemi

Review Article

Identifying and Analyzing the Roles of Public Libraries in the Community: A Systematic Review 156-201
Mohammad Reza Shekari, Shahnaz Khademizadeh

Librarianship and Information Organization Studies (NASTINFO)

Vol.34, No.1, Spring 2023

Ser.No:133

NASTINFO **E-ISSN: 2783 - 4646**

A peer-reviewed journal published by the National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran

Director: Saeedeh Akbari Daryan, PhD
sakbaridaryan@gmail.com
Editor in Chief: Fahimeh Babalhavaeji, PhD
f.babalhavaeji@gmail.com

Executive Manager: Rozita Anvari
rozitaanvari1975@gmail.com
Publisher: National Library & Archives of the Islamic Republic of Iran

Editorial Board:

Habibollah Azimi, Associate Professor, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran.
Fahimeh Babalhavaeji, Associate Professor, Islamic Azad University, Science & Research Branch, Tehran, Iran.
Rahmatollah Fattahi, Professor, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
Nadjla Hariri, Professor, Islamic Azad University, Science & Research Branch, Tehran, Iran.
Fariborz Khosravi, Associate Professor, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran.
Morteza Kokabi, Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.
Jafar Mehrad, Professor, Shiraz University, Shiraz, Iran.
Narges Neshat, Professor, National Library and Archives of Iran, Tehran, Iran.
Farideh Osareh, Professor, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.
Saeed Rezaei Sharifabadi, Professor, Alzahra University, Tehran, Iran.

Pat Riva, Associate Professor, Concordia University, Montreal, Quebec, Canada.
Athena Salaba, Professor, Kent State University, Ohio, United States.
Maja Žumer, Professor, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia.
Mirna Willer, Professor, University of Zadar, Zadar, Croatia.

Indexed in:
Islamic World Science Citation Center (ISC)
Scientific Information Database (SID)
Iranian Magazine Database (Magiran)
Noor Specialized Magazined (Noormags)
Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)
Google Scholar
EBSCO
EBSCO HOST
Regional Information Center for Science and Technology (RICeST)

Address: National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran, Haqani High Way, Tehran, Iran
P.O.BOX: 15875-3693 Tel:+98-21-81623282
Email: nastinfo@nlai.ir Website: http://nastinfo.nlai.ir